

กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาต้นแบบของศิรัวมของนักศึกษาพยาบาล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
กุมภาพันธ์ 2556

กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

กุมภาพันธ์ 2556

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ

กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาต้นแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาล

บทคัดย่อ
ของ
บุญทิศา สุวิทย์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
กุมภาพันธ์ 2556

บุญทิวา สุวิทย์. (2556). *กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาต้นแบบของคัมภีร์ของนักศึกษาพยาบาล.*

ปริญญาโท กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

เพ็ญสิริ จีระเดชากุล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริยุภา พูลสุวรรณ, รองศาสตราจารย์ ดร.

ทัศนีย์ ทองประทีป.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาต้นแบบของคัมภีร์ของนักศึกษาพยาบาล รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาต้นแบบของคัมภีร์ การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรคินิยม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งมีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 20 คน ประกอบด้วยนักศึกษาพยาบาลที่มีคุณลักษณะของการพัฒนาต้นแบบของคัมภีร์ จำนวน 15 คน และอาจารย์พยาบาลที่สนับสนุนการพัฒนาต้นแบบของคัมภีร์ของนักศึกษาจำนวน 5 คน และสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาทั้งที่เป็นทางการในห้องเรียน และไม่เป็นทางการ ศึกษาข้อมูลจากบันทึกประจำวันของนักศึกษา รวมทั้งศึกษาเอกสารหลักสูตรและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อนักศึกษาเข้ามาสู่การเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลมีเงื่อนไขและกระบวนการที่ทำให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงอันนำไปสู่การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมที่สำคัญ คือ มีเงื่อนไขดังนี้ การที่สถาบันการศึกษาพยาบาลเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การมีหลักสูตรและกระบวนการทัศนในการจัดหลักสูตรภายใต้ฐานคิดแบบองค์รวม การที่ตัวนักศึกษาสามารถพัฒนาจากภายในตน และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นและสรรพสิ่งรอบตัว และมีกระบวนการที่สำคัญ คือ การฝึกปฏิบัติที่ได้สัมผัสสถานการณ์จริง การบูรณาการความรู้จากในตำราและชีวิตจริง การคิดนอกเหนือเหตุผลเพื่อเข้าใจคน เข้าใจตน การปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างเพื่อการเรียนรู้ และการสะท้อนย้อนคิดเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

LEARNING PROCESS FOR THE HOLISTIC SELF- DEVELOPMENT
OF NURSING STUDENTS

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Education degree in Curriculum Research and Development
at Srinakharinwirot University

February 2013

Boontiva Soowit. (2013). *Learning process for The Holistic self-development of Nursing student* . Dissertation, Ed.D. (Curriculum Research and Development). Bangkok: Graduate School, Srinakarinwirot University. Advisors Committee: Asst. Prof. Dr. Pensiri Jeradechakul, Asst. Prof. Dr. Siriyupa Poonswan, Assoc. Prof. Dr. Tassanee Tongprateep.

The purpose of this research was to study the holistic self-development of nursing students and the learning process of the holistic self-development. Based the study on the constructive grounded theory as the research methodology, the in-depth interviews were given to 20 key informants purposefully chosen on two key attributes: students with the characteristics of holistic self-development (15 nursing students); and instructors who supported the holistic self-development of the nursing students (5 nursing instructors). The nursing students' learning process was observed under both formal classroom setting and informal outside classroom activities. Their daily log of experiences and diaries, curriculum and related materials were also studied.

The research findings indicated that there had existed the conditions and processes contributing to the holistic self-development of students enrolling in the Nursing Science program. These conditions were: using the nursing institutions as the learning community; deploying holistic-based paradigm and approach in curriculum planning; internalizing the students' capability for self-development as well as promoting their skills in interacting and collaborating with others and environment. The processes were: inculcating the student practice in real-life activities, the integration of both theoretical and practical knowledge; transcendental thinking for the understanding of self and others; learning through interaction with people; and developing reflexive thinking for improvement and changes.

ปริญญาานิพนธ์

เรื่อง

กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาต้นแบบของศิริมของนักศึกษาพยาบาล

ของ

บุญทิศา สุวิทย์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒน์กุล)

วันที่ เดือน พ.ศ. 2556

คณะกรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

ประธาน

ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

(อาจารย์ ดร. อุษณีย์ ธโนศวรรย์)

กรรมการ

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

กรรมการ

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ทศนีย์ ทองประทีป)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ทศนีย์ ทองประทีป)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร. ดนุลดา จามจุรี)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความเมตตา กรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศิริ จีระเดชากุลผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณและรองศาสตราจารย์ดร. ทศนีย์ ทองประทีป คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ท่านได้เสียสละเวลา ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำปรึกษา อันมีคุณค่าในการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน และให้กำลังใจเสมอมา รวมทั้งอาจารย์ดร. อุษณีย์ ธโนศวรรย์ และ อาจารย์ ดร. ดนุลดา จามจรี ให้ความกรุณาเป็นกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ผู้วิจัยผู้ศึกษาซึ่งและ ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณผู้บริหาร และคณาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ ในการดำเนินการวิจัย ขอขอบคุณนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ปีการศึกษา 2554 ที่สละเวลา ในการให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ พยาบาลที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลืออำนวยความสะดวก และ ยินดีให้สัมภาษณ์ทำให้การดำเนินการวิจัยสำเร็จ ลุล่วงลงได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการพิจารณาทุนอุดหนุนการวิจัย จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ให้การสนับสนุนการทำปริญญานิพนธ์ในครั้งนี้

ทำนี่ย่ขอกราบขอบพระคุณ ทุกคนรอบข้างที่ช่วยส่งเสริม สนับสนุนในทุกๆ ด้าน รวมทั้งให้ กำลังใจด้วยดีเสมอมาคุณประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบเป็นสิ่งบูชาแด่บุพการี คุณอาจารย์ ผู้มีพระคุณที่ได้ให้การศึกษา อบรมสั่งสอนแก่ผู้วิจัย

บุญทิวา สุวิทย์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	7
2 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบความคิดในการวิจัย.....	8
ส่วนที่หนึ่ง กระบวนทัศน์และกระบวนกรเรียนรู้แบบปฏิฐานนิยม.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนทัศน์.....	9
กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม.....	11
กระบวนกรเรียนรู้ในระบบการศึกษาปัจจุบัน.....	13
ส่วนที่สอง แนวคิดและกระบวนกรเรียนรู้แบบองค์รวม.....	23
ความหมายและขอบข่ายขององค์รวม.....	23
กระบวนกรเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาต้นแบบขององค์รวม.....	27
ความรู้สึกเชื่อมโยงเป็นองค์รวม: ตัวตนที่ได้รับการพัฒนา.....	44
กรอบความคิดในการวิจัย.....	48
3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	53
แนวคิดการสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรคนิยม.....	53
พื้นที่ในการศึกษา.....	55
การเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษา.....	55
การเก็บข้อมูล.....	56
การวิเคราะห์และการตีความข้อมูล.....	58
4 การเรียนในรั้วโรงเรียน.....	59
ลักษณะพื้นที่ของโรงเรียนและการจัดห้องเรียน.....	59
เป้าหมายของการเรียนในระบบโรงเรียน.....	61

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนสู่เป้าหมายที่กำหนด.....	64
หลักสูตรในระบบโรงเรียน	64
วิธีการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน.....	65
ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในระบบโรงเรียน.....	67
แหล่งการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน.....	69
การวัดและประเมินผลการเรียนในระบบโรงเรียน	69
การพัฒนาตนจากการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน	71
5 การเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาพยาบาล.....	72
สถาบันการศึกษาพยาบาล: ชุมชนแห่งการเรียนรู้.....	72
กระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวม.....	77
เป้าหมายการเรียนรู้เชื่อมโยงสู่เป้าหมายในชีวิต	79
ความรู้ที่มีความเป็นพลวัต	81
กระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้.....	82
ฝึกปฏิบัติ: การสัมผัสสถานการณ์จริง.....	82
บูรณาการความรู้จากในตำราและชีวิตจริง.....	86
คิดนอกเหนือเหตุผลเพื่อเข้าใจคน เข้าใจตน	87
ปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างเพื่อการเรียนรู้.....	88
การสะท้อนย้อนคิดเพื่อการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง.....	93
การประเมินผลการเรียนรู้สู่การพัฒนา	94
6 การพัฒนาตนแบบองค์รวม.....	96
การพัฒนาตนอย่างเป็นองค์รวมของนักศึกษาพยาบาล.....	96
สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตน.....	103
ตัวนักศึกษาพยาบาล.....	103
บุคคลรอบข้างและบริบทแวดล้อม	105

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
6 (ต่อ)	
สิ่งที่เป็นกำลังใจ ความเชื่อและความศรัทธา.....	109
อุปสรรคในการเรียนรู้สู่การพัฒนาตน.....	110
ความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....	110
สัมพันธภาพแบบแนวตั้งจากบุคคลรอบข้าง.....	111
7 กระบวนทัศน์ของนักศึกษาพยาบาล.....	114
มุมมองของนักศึกษาพยาบาลกับโลกแห่งความจริง.....	114
ความจริงในโลกวิทยาศาสตร์และองค์รวม.....	114
ความจริง ความรู้ที่มีความเป็นพลวัต.....	115
ความแตกต่างของบุคคลกับความจริง ความรู้ที่หลากหลาย.....	116
นักศึกษาพยาบาลศูนย์กลางแห่งความสัมพันธ์.....	118
ความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์.....	118
ความสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง.....	119
นักศึกษาพยาบาลผู้สร้างสรรค์ความรู้.....	119
กระบวนทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงกับความสุขในชีวิต.....	120
ความสุขในชีวิตแห่งการเรียนรู้.....	120
นักศึกษาพยาบาลกับนิยาม “ผู้เรียนที่ดี”.....	121
8 ข้อเสนอเชิงทฤษฎี.....	122
การเรียนรู้ในโรงเรียนทั่วไป.....	122
การเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาพยาบาล.....	123
สถาบันการศึกษาพยาบาล.....	123
หลักสูตรและกระบวนทัศน์ในการจัดหลักสูตร.....	124
ตัวนักศึกษาพยาบาล.....	124
บุคคลรอบข้างและบริบทแวดล้อม.....	125
สิ่งที่เป็นกำลังใจ ความเชื่อและความศรัทธา.....	125

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
8 (ต่อ)	
กระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้.....	126
การฝึกปฏิบัติ: การสัมผัสสถานการณ์จริง.....	126
การบูรณาการความรู้จากในตำราและชีวิตจริง.....	126
การคิดนอกเหนือเหตุผลเพื่อเข้าใจคน เข้าใจตน.....	126
การปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างเพื่อการเรียนรู้.....	127
การสะท้อนย้อนคิดเพื่อการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง.....	127
กระบวนการทัศน์ของนักศึกษาพยาบาล.....	127
การพัฒนาตนแบบองค์รวม.....	128
9 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	129
ความรู้ที่สรรค์สร้างจากผลการศึกษา.....	129
ข้อเสนอแนะ.....	131
บรรณานุกรม.....	133
ภาคผนวก.....	145
แนวคำถามในการสัมภาษณ์.....	146
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	160

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาคน คือเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา โดยในการพัฒนามนุษย์ไม่ควรที่จะมุ่งพัฒนาแบบแยกส่วนที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่ควรมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นองค์รวม กล่าวคือมองทั้งในด้านที่มนุษย์เป็นระบบชีวิตที่ประกอบด้วยระบบย่อยๆ ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องและพึ่งพิงกันอย่างไม่อาจแยกขาดออกจากกันได้ และในด้านที่มนุษย์ก็เป็นระบบย่อยของระบบที่ใหญ่กว่า ได้แก่ สังคมและธรรมชาติแวดล้อม โดยมนุษย์ไม่เพียงแต่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมตลอดเวลาเท่านั้น แต่มนุษย์ยังส่งผลกระทบต่อและเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมด้วย(ประเวศ วะสี 2536: 1) ซึ่งการพัฒนาคนแบบองค์รวมของมนุษย์หรือบุคคลนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงความเชื่อมสัมพันธ์กันระหว่างมิติต่างๆ ของบุคคล ความเชื่อมสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลกับบุคคลอื่นและสรรพสิ่งรอบตัว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาตนได้อย่างสมดุลและสามารถดำรงชีวิตโดยเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้

กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นบนความว่างเปล่าแต่มีฐานที่มาจากความคิด ความเชื่อ และมุมมองในการมองโลกที่มนุษย์มีต่อสรรพสิ่ง ซึ่งเรียกว่าเป็นกระบวนทัศน์ (Paradigm) โดยกระบวนทัศน์จะมีผลต่อทั้งความรู้ที่นึกคิด และการปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ ของมนุษย์ กล่าวคือมนุษย์มีโลกทัศน์ในการมองธรรมชาติและสิ่งต่างๆ อย่างไร มนุษย์ก็จะประพฤติปฏิบัติตามความคิด ความเชื่อของตน ความรู้จึงมีหลากหลายลักษณะซึ่งต้องการกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งที่เป็นการถ่ายทอดความรู้ และการสร้างความรู้ขึ้นใหม่ ทั้งนี้การศึกษานับว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างสรรค์ความรู้เพื่อให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนอย่างเป็นองค์รวมดังที่กล่าวมาแล้วได้

หากเรามองดูการศึกษาไทยในปัจจุบันจะเห็นว่าการศึกษา มักเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ถูกกำหนดมาแล้วโดยบุคคลกลุ่มหนึ่งในวงการการศึกษา โดยใช้โรงเรียน หรือสถานศึกษาเป็นสถานที่ส่งผ่านสิ่งที่ถูกเรียกว่าความรู้ และไม่เพียงเท่านั้นแต่ยังเป็นการปลูกฝังแนวคิด ความเชื่อและค่านิยมต่างๆ มาสู่เยาวชนทางระบบการศึกษานั้นด้วยซึ่งสิ่งที่ส่งผ่านมานี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการประพฤติ ปฏิบัติของเยาวชนไทย ปัญหาของการศึกษาไทยที่ผ่านมา คือ กระบวนการเรียนรู้มีลักษณะที่ผู้เรียนมีหน้าที่รับและปรับตัวให้สอดคล้องกับเนื้อหาความรู้และวิธีการของผู้สอน ส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้ไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ มุ่งเน้นเนื้อหาวิชาการอย่างเอาจริงเอาจังจน บางครั้ง กลายเป็นการยึดเยียดมากเกินไป มุ่ง แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทำให้ผู้เรียนไม่ทราบถึงความหมายของสิ่งที่เรียน วัดผลการเรียนรู้จากการสอบเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้นักเรียนเกิดความเครียด เบื่อหน่าย เหนื่อยล้าและซึมเศร้า ทำให้เมื่อหมดสภาพบังคับก็ไม่อยากศึกษากลายเป็นคนที่ติดตันทางปัญญา (ประเวศ วะสี. 2543: 66; ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์; และคนอื่น ๆ. 2544: 22)

นอกจากนี้ทบวงมหาวิทยาลัย ยังพบปัญหาในการจัดการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษา ในด้านต่างๆที่สำคัญดังนี้ คือ ด้านผู้สอน ผู้สอนมักสอนเป็นแบบบรรยายคือ ถ่ายทอดความรู้ในลักษณะให้ผู้เรียนเลียนแบบ ในกระบวนการเรียนการสอนมุ่งเน้นการท่องจำเพื่อสอบมากกว่าการเน้นให้ผู้เรียน รู้จักคิด วิเคราะห์ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังไม่สามารถ ทำให้ผู้เรียนรักที่จะเรียนรู้ได้ เน้นวิชาการภาคทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ ขาดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความเป็นจริง (ทบวงมหาวิทยาลัย 2543: 44-46; คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543: 2-3) มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตเชิงปริมาณ ขาดการเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานในชีวิตจริง (อัมพร พงษ์กัสนานันท์. 2551: 14) และมีครูจำนวนน้อยมากที่สอนโดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุดได้ดี (วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. 2553: 77) ในส่วนด้านผู้เรียน พบว่าผู้เรียนยังบกพร่องในด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ความอดทน ความอดทน และความริเริ่มสร้างสรรค์ และสำหรับด้านหลักสูตรพบว่า ยังคงมุ่งสอนให้ผู้เรียน เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา หลักสูตรการเรียนการสอนลอกเลียนมาจากตะวันตกมากเกินไป รวมทั้งยังขาดความพร้อมของระบบการตรวจสอบ ศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับความเหมาะสมและคุณภาพของหลักสูตร (ทบวงมหาวิทยาลัย. 2543: 44-46) สอดคล้องกับประเด็นสำคัญในการประชุมเชิงนโยบาย เพื่อระดมความคิดเรื่อง “การพัฒนาการศึกษาทั้งระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนไทย ” ที่จัดขึ้นในปี พ.ศ. 2552 ซึ่งมีการอภิปรายเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันว่า ยังมีลักษณะของการแข่งขันที่เน้นความเก่งทางวิชาการเพียงด้านเดียว และบัณฑิตยังไม่สามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีเท่าที่ควร จึงมีข้อเสนอว่าสถาบันอุดมศึกษาควรต้องปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของบัณฑิตให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพ การเพิ่มขึ้นขององค์ความรู้และเทคโนโลยี รวมทั้งสภาพสังคม และเศรษฐกิจ เพื่อให้บัณฑิตสามารถปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่น อดทนและรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้จะมีข้อเสนอที่พยายามจะแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ก็ยังมีมุมมองที่ต้องการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตในลักษณะที่เป็นที่ตอบสนองต่ออาชีพตามความต้องการของ เศรษฐกิจและสังคมมากกว่าที่จะพัฒนาบัณฑิตให้มีความสมดุล ภายใต้นั้นทั้งในด้าน สติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณและการมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น รวมทั้งสิ่งอื่นๆ แวดล้อม อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตท่ามกลางสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

จะเห็นว่า การจัดการศึกษาทั้งที่ผ่านมาและกำลังปฏิบัติอยู่ รวมทั้งการมองภาพต่อไป ในอนาคต ยังมีความโน้มเอียงไปสู่การตอบสนองทางเศรษฐกิจ ตลาดแรงงาน เทคโนโลยีและความทันสมัยเป็นหลัก ซึ่งหากพิจารณาเนื้อหาการเรียนรู้ของสังคมยุคทันสมัยจะพบว่ามีลักษณะดังนี้คือ 1) เนื้อหามีลักษณะแยกส่วนสูงมาก และมีแนวโน้มจะลดทอน แยกส่วนไปมากขึ้นเรื่อยๆ มีผลให้ผู้เรียนรับรู้เนื้อหาในมิติเดียว 2) เนื้อหาการเรียนรู้ถูกกำหนดด้วยวัตถุประสงค์เชิงเดี่ยวที่มุ่งตอบสนองความต้องการของรัฐหรือธุรกิจตลาดของสังคมยุคทันสมัย และ 3) เนื้อหามีลักษณะ เชิงเทคนิคสูง

โดยเฉพาะในทางทฤษฎีที่อยู่ในห้องเรียนมากกว่าการปฏิบัติจริงมีผลให้ผู้เรียนเป็นนักเทคนิคในการผลิตซ้ำหรือเลียนแบบทำตามๆ กันมากกว่ามีศักยภาพในทางสร้างใหม่ ผู้เรียนจะเรียนรู้เฉพาะเรื่องหรือตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้ว (ออร์ศรี งามวิทยาพงศ์. 2549: 73,117) “ศาสตร์” จึงกลายเป็นตัวตั้งในการจัดการศึกษา แทนที่จะเป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริง บัณฑิตต่างๆ จึงไม่ถูกพิจารณาอย่างรอบด้านและไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ไปตอบปัญหาที่เกิดขึ้นจริงได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2546: 27)

การศึกษาส่วนใหญ่ขึ้นเพียงเครื่องประดับภายนอกที่บุคคลให้ความเชื่อถือ แต่ไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติทางด้านจิตใจของผู้เรียน และไม่ได้ทำหน้าที่ในการนำเอาศักยภาพที่อยู่ในตัวบุคคลออกมาพัฒนาให้เต็มที่ เพราะบุคคลถูกจำกัดให้รู้เห็นเฉพาะเรื่อง ทำให้เกิดความคับแคบ ชัดแย้ง นำเอาศาสตร์ไปเป็นเพียงเทคนิค ไม่ได้นำไปเป็นปัญญาที่ทำให้เข้าใจเรื่องทั้งหมดและเชื่อมต่อกันได้ ซึ่งการศึกษาลักษณะเช่นนี้อาจเรียกว่าเป็นการศึกษาที่ทำลายศักยภาพของมนุษย์ก็ได้ และถ้าการศึกษาและการเรียนรู้ของมนุษย์ยังคงเป็นเรื่องภายนอก มนุษย์ก็จะพัฒนาต่อไปไม่ได้ เพราะไม่เกิดกระบวนการเรียนรู้จากภายในและวิกฤตการณ์ของมนุษย์ในปัจจุบันนั้นเกิดจากความเข้าใจแบบแยกส่วนและการพัฒนาแบบแยกส่วน เพราะไม่เข้าใจความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งซึ่งเป็นความผิดพลาดอันยิ่งใหญ่ของการเรียนรู้ในปัจจุบัน กล่าวคือ ไม่เรียนรู้ให้รู้ตัวเอง เรียนแต่สิ่งภายนอกมากมาย ทั้งนี้ไม่ได้แปลว่าสิ่งนอกตัวไม่สำคัญแต่สิ่งนอกตัวกับในตัวต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์และเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน (ประเวศ วะสี 2553: 28-53; ประเวศ วะสี 2545: 29-30) จึงอาจกล่าวได้ว่านอกจากกระบวนการศึกษาจะไม่ช่วยแก้ปัญหาแล้วแต่กลับเป็นปัญหาเสียเองโดยกลายเป็นเครื่องมือรับใช้ผลประโยชน์เฉพาะบุคคล (พระมหาจุฬินชัย วชิรเมธี. 2553) ดังนั้นจึงถึงเวลาแล้วที่ระบบการศึกษาควรจะต้องก้าวข้ามออกจากแนวคิดหรือกระบวนทัศน์เดิมในการจัดการศึกษา เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหการศึกษาได้ ดังที่นายแพทย์ ดร. โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ได้อ้างถึงคำกล่าวของไอส์ไตน์ที่ว่า“เราไม่อาจจะแก้ปัญหาโดยวิธีการที่มีรากฐานเดียวกับวิธีคิดที่เป็นต้นเหตุของปัญหาได้เพราะถ้าเรายังติดอยู่กับฐานคิดแบบเดิมจะทำให้มองไม่เห็นกรอบหรือข้อจำกัดของศาสตร์หรือวิทยาการที่ยึดถือสูงผลให้ไม่สามารถขยายกรอบของแนวคิดหรือมุมมองออกไปให้กว้างขึ้นได้ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ ; และคนอื่นๆ. 2550: 43)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาภายใต้กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมที่มีเป้าหมายมุ่งสู่การแข่งขันความเป็นเลิศทางวิชา การ ความรู้เป็นความจริงแท้แน่นอน มีความเป็นปรนัย ถูกต้องในทุกบริบท สามารถแยกส่วนเพื่อการจัดการควบคุมได้ตามต้องการ นอกจากนี้ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนก็ยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมองและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นหลัก โดยมีการใช้เทคนิควิธีต่างๆ และวางเงื่อนไขเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ผู้จัดการเรียนรู้กำหนดไว้ ผู้เรียนจึงอยู่ในฐานะเป็นผู้รับการพัฒนาแบบแยกส่วนและไม่เกิดการพัฒนาตนแบบองค์รวมเท่าที่ควร ดังนั้นระบบการศึกษา จึงควรขยายกรอบให้กว้างออกไปจากกระบวนทัศน์แบบแยกส่วน โดยก้าวออกไปสู่การยอมรับความแตกต่างหลากหลายที่มีความเชื่อมโยงกันของสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวม

สำหรับนักศึกษาพยาบาลก็นับว่าเป็นผู้เรียนกลุ่มหนึ่งที่ยังคงอยู่ในระบบการศึกษา ในกระแสหลักดังกล่าวด้วยเช่นกัน โดยแม้ว่าปรัชญาของการศึกษาพยาบาลในด้านการจัดการศึกษา จะมีความเชื่อว่าการจัดการศึกษาพยาบาลเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการความรู้ทั่วไปและความรู้ด้านวิชาชีพ โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น ใฝ่รู้ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้และทักษะทางการพยาบาล สามารถ คิดพิจารณาอย่างมีวิจารณญาณและ ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์ต่างๆได้อย่างถูกต้องเหมาะสมมีความเป็นผู้นำรวมทั้งมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ และมีคุณธรรมจริยธรรม (อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย. 2543: 61-62) อีกทั้งได้มีการปรับปรุง หลักสูตรเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับสาระสำคัญของศาสตร์ที่เกี่ยวกับพื้นฐานของชีวิตมนุษย์มากขึ้น เช่น การศึกษาหรือศิลปวิทยาการเพื่อการพัฒนาคน จิตวิทยาพัฒนาชีวิต การปฏิบัติการพยาบาลต่างวัฒนธรรม ฯลฯ (สภาการพยาบาล . 2552) อันจะนำไปสู่การเป็นพยาบาลวิชาชีพที่สามารถให้การพยาบาลผู้ป่วยแบบองค์รวมโดยยึดหลักตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งมีหลักสำคัญได้แก่ มีความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา คุณธรรม จริยธรรม เคารพในศักดิ์ศรี สิทธิมนุษยชน และคุณค่าของชีวิต ยึดหลักความยุติธรรม และความเสมอภาคของบุคคล ประกอบวิชาชีพโดยมุ่งความเป็นเลิศในการปฏิบัติการพยาบาล ป้องกันอันตรายต่อสุขภาพและชีวิตของผู้ใช้บริการ เป็นต้น แต่จากการศึกษาวิจัยยังคงพบปัญหาบางประการเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล เช่น นักศึกษาต้องเผชิญกับปัญหาการปรับตัวในการเรียนที่ค่อนข้างหนักทั้งใน การเรียนภาคทฤษฎี การขึ้นฝึกภาคปฏิบัติบนคลินิก และแหล่งฝึกปฏิบัติอื่นๆ รวมทั้งต้องปรับตัวในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างนักศึกษาด้วยกันเพื่อนักศึกษา อาจารย์และบุคคลอื่นๆ ในแหล่งฝึกปฏิบัติ ซึ่งรวมไปถึงการดำเนินชีวิตในหอพัก ภายใต้กฎระเบียบที่สถาบันกำหนด ทำให้นักศึกษาเกิดความเครียด จนบางครั้งอาจเกิดความรู้สึกท้อแท้ เบื่อหน่าย ไม่มีความสุข และอาจส่งผลต่อการมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาชีพด้วย (วณิ เทศน์ธรรม. 2541; สุจิตรา แผลสุพัฒน์. 2542; มัลลิกา กุลสืบ. 2550) ซึ่งนับว่าเป็นผลเสียอย่างยิ่งต่อตัวนักศึกษาและวิชาชีพ ทางฝ่ายจัดการศึกษาพยาบาลจึงควรต้องตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวรวมทั้งร่วมกันหาแนวทางแก้ไขอย่างจริงจัง

ทั้งนี้การที่นักศึกษาพยาบาลจะสามารถปฏิบัติตามปรัชญาของการศึกษาพยาบาลและจรรยาบรรณวิชาชีพดังกล่าวข้างต้นได้อย่างมีความสุขและมีความสมดุลภายในตนเอง นักศึกษาจึงจำเป็นต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามภายในตนเพื่อเข้าสู่การเป็นพยาบาลวิชาชีพอย่างสมบูรณ์ โดยมีสุขภาวะที่ดีและมีการพัฒนาตนเองแบบองค์รวม กล่าวคือ นอกจากจะมีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างถูกต้องตามมาตรฐานและเกิดความปลอดภัยกับชีวิตของผู้ป่วยแล้ว ควรมีสภาพทางด้านร่างกายที่ดี แข็งแรงสมบูรณ์ มีสุขภาพจิตที่ดี มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้ออาทร อารมณ์แจ่มใส ไม่ขุ่นมัว มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ป่วยหรือผู้ให้บริการ รวมทั้งสามารถเป็นที่พึ่งทางใจ และช่วยสนับสนุนให้ผู้ป่วยมีความหวังและกำลังใจในการต่อสู้กับภาวะเจ็บป่วยที่เผชิญอยู่ได้

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การพัฒนาต้นแบบของโครงรวม ของนักศึกษาพยาบาล เพื่อให้มีสุขภาวะแบบของโครงรวม เป็นประเด็นสำคัญที่นักการศึกษาพยาบาลไม่ควรมองข้าม เนื่องจากนักศึกษาเหล่านี้ก็คือพยาบาลวิชาชีพที่จะต้องทำหน้าที่ให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการแบบของโครงรวมต่อไปในอนาคต ดังนั้นในขณะที่นักศึกษากำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต นักการศึกษาพยาบาลจึงควรเน้นการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงการเอื้อให้เกิดการพัฒนาต้นแบบของโครงรวมของนักศึกษา โดยการสนับสนุนให้นักศึกษามีความสมดุลภายในตนเอง มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ผู้สอน เพื่อน รุ่นพี่ ผู้ป่วยญาติผู้ป่วย ผู้ร่วมงาน ฯลฯ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเหนือสามัญวิสัย เช่น สิ่งที่ยึดถือ ศรัทธา สิ่งที่เป็นกำลังใจหรือมีความหมายในชีวิต ฯลฯ เพื่อช่วยให้นักศึกษามีภาวะของความมั่นคงในตน จนกระทั่งสามารถผ่านประสบการณ์จนเกิดการเรียนรู้สู่พัฒนาตนเองต่อไปได้

เนื่องจากผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับมิติด้านจิตใจ อารมณ์และจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นมิติหนึ่งของมนุษย์ที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ามิติด้านสติปัญญา จึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความเครียดและความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1-4 ในปีการศึกษา 2552 ที่ผ่านมา ณ คณะพยาบาลศาสตร์แห่งหนึ่ง โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบกลุ่มย่อย ซึ่งผลการศึกษาที่พบสะท้อนให้เห็นว่า นักศึกษาพยาบาลมีทั้งความเครียดและความสุขในการเรียน โดยความเครียดของนักศึกษาพยาบาลเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสู่การพัฒนาทางด้านสติปัญญาและเน้นเนื้อหาสาระเป็นสำคัญ นักศึกษาบางคนกลัวสอบไม่ผ่านมากกว่ากลัวที่จะปฏิบัติการพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยไม่ได้ ทำให้เป้าหมายของการเรียนรู้บิดเบือนไป แต่อย่างไรก็ตามพบว่า มีนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่มีความสุขในการเรียนรู้ในวิชาชีพพยาบาล สามารถปรับตัวและพัฒนาตนเองซึ่งเกิดจากความรู้อ自己有คุณค่าภายในตน เกิดความสุขในใจ และมีความภาคภูมิใจที่ได้ให้การดูแลผู้ป่วยหรือผู้รับบริการ ทั้งนี้ความสุขในการเรียนรู้ นับว่าเป็นมิติหนึ่งในของโครงรวม โดยเป็นมิติด้านจิตใจ อารมณ์และจิตวิญญาณ และหากนักศึกษาได้รับการสนับสนุนในมิติดังกล่าวก็จะช่วยให้นักศึกษาสามารถเกิดการพัฒนากายในตนได้ นอกจากนี้การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีภาวะทางจิตใจที่เบิกบานแจ่มใส ก็ล้วนแต่จะช่วยสนับสนุนให้นักศึกษามีความมั่นคงในตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนได้อย่างสมดุลต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาต้นแบบของโครงรวมของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้มาก่อน แม้ว่าในทางการพยาบาลจะมีแนวคิดเกี่ยวกับการมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นของโครงรวมมาช้านานแล้ว แต่ก็ยังเป็นมุมมองในมิติของการให้การดูแลผู้ป่วยอย่างเป็นของโครงรวม ไม่ใช่มิติทางการศึกษาที่มุ่งสนใจไปที่ตัวผู้เรียนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาต้นแบบของโครงรวม ทั้งนี้ นักศึกษาพยาบาลเป็นผู้เรียนที่ต้องมีวุฒิภาวะทั้งทางด้านความรู้คิดและจิตใจ อารมณ์ เนื่องจากต้องปฏิบัติงานกับชีวิตมนุษย์ ซึ่งบางครั้งอาจต้องเผชิญปัญหาที่มีความขัดแย้งหรือซับซ้อน ต้องตัดสินใจในการปฏิบัติว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดที่ควรปฏิบัติ การเข้าถึงปัญหา

ที่แท้จริงของนักศึกษา รวมทั้งได้รู้ถึงกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาที่สามารถพัฒนาตนได้ อย่างเป็นองค์รวม จึงนับว่าเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาพยาบาลอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถนำ ความรู้ที่ได้มาเป็นแนวทางในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร และจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมของนักศึกษา ซึ่งจะสามารถตอบสนองได้ตรงกับความต้องการของนักศึกษาได้อย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนของนักศึกษาแต่ละคน ณ บริบทนั้นๆ และก้าวไปสู่บทบาทการเป็นพยาบาลวิชาชีพที่มีความสมดุลแบบองค์รวม เพื่อสามารถให้การพยาบาลผู้ป่วยอย่างเป็นองค์รวมได้ต่อไป

คำถามการวิจัย

เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลมีความแตกต่างไปจากการเรียนในโรงเรียนทั่วไป ผู้วิจัยจึงต้องการทราบว่าก่อนที่ นักศึกษาจะเข้ามาเรียนในสาขาการพยาบาล นักศึกษามีกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนโดยทั่วไปเป็นอย่างไร และเมื่อเข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบ องค์รวม มีกระบวนการเรียนรู้เป็นอย่างไร กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงอย่างไรและมีความหมายอย่างไรต่อนักศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนาตนแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาลรวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวม

ขอบเขตของการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมของผู้เรียนมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะและบริบทที่เปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ซึ่งในงานวิจัยนี้เลือกศึกษาจากนักศึกษาพยาบาลของคณะพยาบาลศาสตร์แห่งหนึ่ง ในปีการศึกษา 2554 โดยเป็นนักศึกษาที่มีคุณลักษณะของการพัฒนาตนเป็นองค์รวมในเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) คือ เป็นนักศึกษาพยาบาลที่มีความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตนได้อย่างสมดุล และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ได้แก่ แสดงออกถึงความมั่นใจในตนเอง มีความเข้มแข็งทางอารมณ์ และการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสมใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรสร้างแวดล้อมและปฏิบัติการพยาบาลด้วยความมีเมตตา กรุณา เต็มใจให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในฐานะเพื่อนมนุษย์เป็นต้น รวมทั้งต้องเป็นนักศึกษาที่ยินดีให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกในการให้สัมภาษณ์เชิงลึกในครั้งนี้ ส่วนอาจารย์พยาบาลผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์อาจารย์ของคณะพยาบาลศาสตร์ที่นักศึกษาซึ่งเป็นผู้ ให้ข้อมูลหลักกล่าวเชื่อมโยงถึงว่าเป็นผู้สนับสนุนให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาตนแบบองค์รวม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการศึกษาวิจัยจะ เป็นประโยชน์ในการสร้างความรู้ในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ ผู้การพัฒนารูปแบบของครุวม
2. ผลการศึกษาวิจัยจะมีประโยชน์ต่อการปรับกระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาล ให้สอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบของครุวมของผู้เรียน
3. ผลการศึกษาวิจัยจะเป็นการสร้างทฤษฎีที่ได้จากข้อมูลของนักศึกษา พยาบาล อันจะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่เน้นการพัฒนารูปแบบของครุวม

บทที่ 2

เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบความคิดในการวิจัย

การเรียนรู้ของมนุษย์ตั้งแต่ในอดีตมีการผูกพันและผสมผสานไปกับการดำรงชีวิตที่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่ผันแปรไปตามพื้นที่อยู่อาศัย ท้องถิ่น และวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ครอบครัว เครือ ญาติและชุมชน มนุษย์จึงเรียนรู้ได้จากวิถีปฏิบัติที่มีความเชื่อมโยงกับทุกๆ สิ่งรอบตัวทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดแบบองค์รวมที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อมนุษย์ด้วยกันเอง ความศรัทธา ความเชื่อ จิตวิญญาณ และระบบนิเวศแวดล้อม ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งถูกระทบหรือถูกทำลายย่อมหมายรวมถึงการกระทบกระเทือนไปทั้งหมดในตัวขององค์รวม แต่ในยุคต่อมาการเรียนรู้ถูกแยกออกจากวิถีการดำรงชีวิตแล้วนำเข้าสู่อะบบโรงเรียนเป็นหลัก รับอิทธิพลความทันสมัยมาจากชาติตะวันตก ทำให้การศึกษาถูกปรับบทบาทให้อยู่ในฐานะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยตามแนวประเทศอุตสาหกรรมที่ยึดหลักการเหตุผลตามกระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยม (Positivism paradigm) ซึ่งส่งผลให้บดบังแนวคิดของกระบวนกรเรียนรู้แบบองค์รวมที่เคยมีมาแต่ดั้งเดิม

เนื่องจากงานวิจัยนี้ต้องการศึกษาถึงกระบวนกรเรียนรู้ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองของบุคคลแบบองค์รวม ซึ่งมีความแตกต่างจากกระบวนกรเรียนรู้ในระบบการศึกษาปัจจุบัน จึงจะนำเสนอให้เห็นถึงทัศนะพื้นฐานและกระบวนกรเรียนรู้ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาในระบบโรงเรียน ณ ขณะปัจจุบันนี้ อันได้แก่ กระบวนทัศน์และกระบวนกรเรียนรู้แบบปฏิฐานนิยม โดยจะนำเสนอไว้ในส่วนแรก จากนั้นในส่วนที่สองจึงจะนำเสนอถึงแนวคิดและกระบวนกรเรียนรู้แบบองค์รวม

ส่วนที่หนึ่ง กระบวนทัศน์และกระบวนกรเรียนรู้แบบปฏิฐานนิยม ในส่วนนี้จะนำเสนอเป็นสามส่วนย่อย โดยส่วนแรกจะเป็นการกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนทัศน์ทั้งในเรื่องของระบบความคิดและความเชื่อในการมองโลก มองสรรพสิ่ง (Ontology) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ (Epistemology) และวิธีที่จะเข้าถึงความจริงนั้นๆ (Methodology) ส่วนที่สอง นำเสนอถึงกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมซึ่งเป็นกระบวนทัศน์หลักอันทรงอิทธิพลต่อระบบความคิดและความเชื่อของมนุษย์จวบจนกระทั่งปัจจุบัน โดยมีแนวคิดแบบแยกส่วนเป็นหลักการสำคัญ ยังผลให้แยกความรู้ออกเป็นศาสตร์แขนงต่างๆ รวมไปถึงการมองว่าความรู้อยู่ภายนอกโดยแยกออกจากตัวผู้เรียนและส่งผลถึงกระบวนกรเรียนรู้ด้วย และส่วนที่ สามกล่าวถึง กระบวนกรเรียนรู้ในระบบการศึกษาปัจจุบัน ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับกระบวนกรเรียนรู้ของมนุษย์ในระบบโรงเรียนเป็นสำคัญ โดยเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงทฤษฎีการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งได้รับแนวคิดมาจาก

กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม รวมถึงข้อวิพากษ์การศึกษาในระบบโรงเรียนเชิงกระบวนทัศน์ แล้วจึงนำเสนอเกี่ยวกับการจัดระบบการศึกษาของสาขาพยาบาลศาสตร์ ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม แต่อย่างไรก็ตามยังมีแนวคิดแบบองค์ รวมเป็นฐานคิดในการจัดการศึกษารวมอยู่ด้วย

ส่วนที่สอง เป็นการนำเสนอถึง **แนวคิดและกระบวนกรเรียนรู้แบบองค์รวม** โดยส่วนแรก นำเสนอความหมายและขอบข่ายขององค์รวม ซึ่งกล่าวถึงความหมายและ ทัศนะในการมองโลก มองมนุษย์และมองสรรพสิ่งแบบองค์รวมที่มองทั้งระบบ ไม่ได้มองแบบ แยกส่วนเป็นเครื่องจักร องค์รวมจึงไม่อาจแบ่งแยกขาดออกจากกัน ซึ่งแต่ละส่วนที่ประกอบกันเป็นองค์รวมล้วนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและสามารถเข้าใจได้ก็แต่ในรูปของกระบวนกรแห่ง องค์รวม จากนั้นในส่วนที่สองเป็นการ นำเสนอให้เห็นถึงกระบวนกรเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบ องค์รวม และ ส่วนที่สาม กล่าวถึง ความรู้สึกเชื่อมโยงเป็นองค์รวมในตัวตนที่ได้รับการพัฒนา โดยการนำเสนอทั้งสามส่วนนี้ได้แสดงให้เห็นถึงฐานคิด แนวคิดและความเชื่อพื้นฐานในการเข้าใจโลกและชีวิตมนุษย์รวมทั้งการศึกษาในทัศนะ ที่แตกต่างไปจากกระบวนกรเรียนรู้ที่ใช้ทฤษฎีกรเรียนรู้ภายใต้กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม

ส่วนที่หนึ่ง กระบวนทัศน์และกระบวนกรเรียนรู้แบบปฏิฐานนิยม

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนทัศน์

การที่มนุษย์จะกระทำสิ่งใดๆ ก็ตามย่อมมีความเกี่ยวเนื่องกับความคิด ความเชื่อ การรับรู้ และการให้คุณค่าที่มนุษย์มีต่อสรรพสิ่ง นั่นคือมีกระบวนทัศน์ (Paradigm) ในการมองโลกอย่างไร โทมัส คูห์น (Thomas Khun. 1970) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนทัศน์ว่า การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์นั้นเริ่มที่การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ โดยเป็นการพัฒนารูปแบบของวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติไปสู่กระบวนทัศน์ที่มีมุมมองต่างออกไป เมื่อกระบวนทัศน์เปลี่ยนโลกก็ย่อมเปลี่ยนไป เพราะได้ส่งผลให้มนุษย์เปลี่ยนคำถามในการแสวงหาคำตอบซึ่งหมายรวมไปถึงวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาความจริง ความรู้ รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามด้วย ดังนั้นการปฏิวัติ ศาสตร์ใดๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในระดับกระบวนทัศน์ ชวอนด์ (Schwandt) กล่าวว่า คูห์น (Khun) ใช้คำว่ากระบวนทัศน์ ในสองความหมายหลักๆ คือ ความหมายแรกหมายถึง กรอบความรู้ (Cognitive framework) ซึ่งใช้เป็นแนวทางสำหรับแก้ปัญหาต่างๆ และความหมายที่สอง หมายถึง ความเชื่อ ความผูกพัน ค่านิยม วิธีการหรือการแสดงท่าทีต่อสรรพสิ่งต่างๆ (Schwandt. 1997: 108-109) นอกจากนี้ ฟริตซ์ออฟ คาปรา ได้กล่าวถึงกระบวนทัศน์หรือทัศนะแม่บทว่า หมายถึง ความคิดหรือทัศนะพื้นฐานในการมองโลกซึ่งเป็นต้นตอบ่อเกิดของทัศนะอื่นๆ ที่ติดตามมา

(พริตจ็อฟ คาปรั้า. 2546) ในที่นี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่ากระบวนการทัศน์ในความหมายที่เป็น ความเชื่อ ค่านิยม มุมมองในการมองโลกและสิ่งต่างๆ ซึ่งรวมทั้งการแสดงท่าทีและการปฏิบัติต่อสรรพสิ่งต่างๆ ดังนั้น กระบวนการทัศน์จึงเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดและการแสดงท่าทีของมนุษย์ต่อสรรพสิ่งที่ อยู่แวดล้อมและการให้คุณค่าแก่สิ่งต่างๆ กล่าวคือถ้ามนุษย์มีมุมมองต่อ ความจริง ความรู้ อย่างไรก็ตาม ก็จะมีแบบแผนการปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ ตามความคิด ความเชื่อของตนอย่างนั้น

เนื่องจากกระบวนการทัศน์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการกำหนดการประพฤติ ปฏิบัติของมนุษย์ กระบวนการทัศน์จึงมีอิทธิพลต่อการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยเป็นอย่างมาก ซึ่งกระบวนการทัศน์ ในแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกันเนื่องจากมนุษย์มีทัศนะพื้นฐาน ความเชื่อ ค่านิยม มุมมองในการมองโลกและสรรพสิ่งต่างๆ แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี การดำรงชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ดังเช่นในช่วงยุคก่อนค.ศ. 1500 โลกทัศน์หลักของประเทศไทยและในสายอารยธรรมอื่นๆ โดยส่วนใหญ่ มองโลกเป็นหน่วยชีวิตและรับรู้ธรรมชาติ ในลักษณะของความสัมพันธ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติในลักษณะของการพึ่งพาอาศัย มนุษย์จึงนอบน้อมต่อธรรมชาติ และการแสวงหาความรู้ของมนุษย์จึงมักผ่านการปฏิบัติจริงและจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต รวมทั้งการใช้วิถีที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อน มาสู่คนรุ่นต่อมา โดยเป็นทั้งความรู้ ความเชื่อ จินตนาการ ฯลฯ โดยแม้บางเรื่องอาจพิสูจน์ไม่ได้ แต่ก็ส่งผลต่อการปฏิบัติของมนุษย์สืบต่อกันมา วิธีการแสวงหาความรู้จึงมีหลากหลายวิธี อันเป็นไปเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในธรรมชาติแบบเกื้อกูลกัน ต่อมาในยุคสมัยกลางวิทยาศาสตร์ตั้งอยู่บนรากฐานของเหตุผลและศรัทธาไปพร้อมๆ กันและเป้าหมายหลักคือการเข้าใจความหมายและสาระสำคัญของสิ่งต่างๆ มากกว่าต้องการคาดการณ์และควบคุม จึงมีความแตกต่างอย่างมากกับวิทยาศาสตร์ ในสมัยปัจจุบัน (พริตจ็อฟ คาปรั้า. 2546: 49-50)

ในศตวรรษที่ 16 ถึง 17 ภาพของยุคสมัยกลางถูกเปลี่ยนแปลงอย่างถึงแก่น โดยความคิดเกี่ยวกับเอกภพที่เป็นหน่วยชีวิต มีชีวิต และมีจิตวิญญาณ ถูกแทนที่ด้วยทัศนะที่มองโลกเป็นเครื่องจักรกลไกชนิดหนึ่ง ส่งผลให้เกิดการมองแบบแยกส่วนที่สามารถวิเคราะห์ แยกแยะออกเป็นชิ้นเป็นส่วน เพื่อศึกษาหรือแสวงหาความรู้ที่ต้องการ โดยการมองแบบแยกส่วนนี้ ไปไกลถึงการแบ่งแยกระหว่างจิตกับสสาร วัตถุกับธรรมชาติ โลกของวัตถุจึงมีความหมายเป็นเพียงเครื่องยนต์กลไกปราศจากจุดมุ่งหมายในชีวิตหรือจิตวิญญาณ นอกจากนี้ยังมีการขยายหลักคิดเชิงเครื่องยนต์กลไกออกไปถึงสิ่งมีชีวิตอีกด้วย นั่นหมายความว่า มวลพืชและสัตว์ทั้งหลาย รวมทั้งร่างกายสรีระของมนุษย์เอง ซึ่งแม้จะมีจิตวิญญาณอยู่ ก็ไม่ต่างอะไรกับการทำหน้าที่ของส่วนต่างๆ ของเครื่องยนต์กลไก โดยแบ่งแยกกายกับจิตออกจากกัน (เสนห์ จามริก. 2546: 27-29; อ้างอิงจาก พริตจ็อฟ คาปรั้า. 1982, 1986; พริตจ็อฟ คาปรั้า. 2546: 49-50) การแบ่งแยกกายกับจิตออกจากกันในวิธีคิดที่มี

ลักษณะวัตถุถูกไถดัดกล่าวถูกนำมาใช้เป็นแม่แบบในการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ จึงสนใจศึกษาแต่เฉพาะเรื่องทางกายภาพและมีวิธืมองโลกแบบจักรกลเป็นสำคัญ ส่วนมิติทางจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม รวมทั้งความงามและความดีนั้นเป็นสิ่งที่วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ไม่นับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความรู้แบบวิทยาศาสตร์ เพราะตรวจวัดไม่ได้ในทางปริมาณ มิติเหล่านี้จึงกลายเป็น พรหมแดนที่วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ไม่สามารถล่วงรู้ได้ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์; และประชาธิป กะทา. 2550: 57-60)

อิทธิพลของ แนวคิดแบบแยกส่วน ลดทอนและกลไกนี้ได้ส่งผลต่อ การพัฒนาศาสตร์หรือ ความรู้ ตลอดจนมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยทำให้วิชาความรู้แยกออกเป็นศาสตร์ต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ แพทยศาสตร์ ฯลฯ อีกทั้งยังแยกย่อยความรู้ออกเป็นสาขาวิชา หรือเป็นความรู้เฉพาะ ด้านอีกมากมาย โดยการพัฒนาศาสตร์ทั้งหลายเหล่านี้ตั้งอยู่บนฐานคิดของ เดส์คาร์ทส์ (Descartes) ที่เชื่อว่า “วิทยาศาสตร์ทั้งหลายคือความแน่นอน เป็นความรู้ที่มีหลักฐาน เราปฏิเสธความรู้ทุกชนิดที่เป็นเพียงความอาจเป็นไปได้ และจะตัดสินว่าสิ่งที่รู้อย่างแจ่มชัดแล้ว เท่านั้น ที่เชื่อถือได้และความรู้นั้นจะต้องไม่มีข้อสงสัยใดๆ อีก” (พริตจ็อฟ คาปรีรา. 2546: 56; อ้างอิงจาก Garber. 1978) จุดเด่นของวิทยาศาสตร์จึงอยู่ที่การพิสูจน์เชิงประจักษ์ ศึกษาเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรม เฉพาะอย่าง แต่ในส่วนของมิติด้านความสัมพันธ์และนามธรรม วิทยาศาสตร์ไม่สามารถศึกษาและให้ คำตอบได้ ทำให้ส่วนที่เป็นนามธรรมและความเชื่อมโยงต่างๆ ถูกตัดทอนลงไป ซึ่งทัศนะในการมองโลก ดังกล่าวข้างต้นจัดอยู่ในกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม

1.2 กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม (Positivism Paradigm)

กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมมีทัศนะที่เชื่อว่า ความจริง ความรู้ชุดใดจะถือว่าเป็นความจริงที่ ถูกต้องได้ ต้องได้รับการพิสูจน์อย่างชัดเจนด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การมุ่งแสวงหาความจริง จึงใช้กระบวนการเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ประกอบกับหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อพิสูจน์หาคำตอบหรือ คำอธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งที่ถูกศึกษา จนกระทั่งได้ข้อสรุปทั่วไปที่สามารถนำไปใช้อธิบายและ คาดทำนายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลก ซึ่งเมื่อพิจารณากระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม ภายใตกรอบโครงคำถามเกี่ยวกับ ภววิทยา (Ontology) ญาณวิทยา (Epistemology) และวิธีวิทยา (Methodology) สามารถอธิบายได้ดังนี้

ในระดับ **ภววิทยา (Ontology)** เป็นการตั้ง คำถามเกี่ยวกับความจริงว่า อะไรคือรูปแบบ และธรรมชาติของความจริง ตัวอย่างเช่น ความจริงคืออะไร เป็นอย่างไร ทำงานอย่างไร เป็นต้น คำถามเหล่านี้จึงเกี่ยวข้องกับความรู้ของความจริงและการยอมรับเกี่ยวกับความ จริงนั้นๆ ซึ่งกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม เชื่อว่าวัตถุเป็นพื้นฐานของปรากฏการณ์ต่างๆ ดังนั้นโลกแห่งความ เป็นจริงจึงเป็นโลกแห่งวัตถุ และเชื่อว่าความจริงนั้นมีอยู่จริงโดยดำรงอยู่อย่างเป็นเอกเทศ มีความเป็น

อิสระในตัวเอง และเป็นภววิสัย ทศนะปฏิฐานนิยมมองความจริงว่ามีอยู่จริงตามธรรมชาติเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยไม่เปลี่ยนแปลงจึงมีความเป็นสากล กล่าวคือเป็นจริงและใช้ได้ทั่วไปในทุกเวลาและในทุกบริบท ซึ่งอยู่ในรูปแบบของกฎแห่งความเป็นเหตุและผล (Cause-effect laws) และสิ่งต่างๆทั้งหลายที่เกิดขึ้นทั้งหมดจะเกิดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ที่แน่นอน (Guba; & Lincoln. 1994: 107-108, 109; citing Hesse. 1980; Guba; & Lincoln. 1989: 84)

ในระดับญาณวิทยา (Epistemology) เป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ซึ่งเชื่อมโยงมาจาก การตอบคำถามเกี่ยวกับภววิทยา คือเมื่อผู้รู้มีแนวคิดหรือความเชื่อว่า ความจริงเป็นอย่างไรแล้ว จึงมาสู่คำถามที่ว่าตัวผู้รู้ควรมีความสัมพันธ์กับความจริงที่กำลังแสวงหาอย่างไร สำหรับกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมในระดับญาณวิทยามีลักษณะของการแยกออกเป็นสองส่วน (Dualist) และมีความเป็น ภววิสัย หรือวัตถุวิสัย (Objectivist) กล่าวคือความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสวงหา (Investigator) กับสิ่งที่ถูกแสวงหา (Investigated) อยู่ในลักษณะที่ไม่เกี่ยวข้องกันหรือเป็นอิสระต่อกัน ผู้แสวงหาความจริง ความรู้ สามารถศึกษาสิ่งที่ต้องการรู้ซึ่งมีความเป็นจริงในตัว ของมันเองโดยปราศจากอิทธิพลใดๆ ไม่มีอคติ ความลำเอียงและค่านิยมมาเกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้แสวงหาความจริง ความรู้จึงจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ที่ลดทอนหรือตัดสิ่งที่เป็นข้อสงสัยหรือไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยกระบวนการทางเหตุผลออกไป จึงนำไปสู่การปฏิบัติที่เคร่งครัดเพื่อค้นหาความจริง หลักการพื้นฐานของกระบวนทัศน์นี้ จึงเป็นเรื่องของการลดทอน (Reductionist) และในระดับ วิธีวิทยา (Methodology) เป็นการตั้งคำถามว่าผู้รู้จะสามารถเข้าถึงหรือค้นหาความจริงนั้นได้อย่างไร คำถามนี้มีความเกี่ยวข้องกับสองคำถามก่อนหน้าเช่นกัน กล่าวคือ ข้อคำตอบจาก ภววิทยา และญาณวิทยา จะนำไปสู่การตั้งคำถามถึงวิธีการหรือหนทางที่จะทำให้ผู้รู้สามารถรู้ความจริงที่ต้องการจะรู้ได้ ซึ่งใน กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมจะมุ่งเน้นการทดลอง (Experiment) และการจัดการควบคุม (Manipulative) โดยคำถาม และข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ด้วยรูปแบบที่เฉพาะเจาะจงจะถูกละทิ้งด้วยการทดลองเชิงประจักษ์ (Empirical test) จึงต้องมีการวางแผนและดำเนินการควบคุมอย่างระมัดระวัง เพื่อป้องกันและหลีกเลี่ยงผลอันอาจเกิดขึ้นจากอิทธิพลของปัจจัยอื่นๆ นอกเหนือจากที่วางแผนไว้ การแสวงหาความจริงด้วยวิธีดังกล่าว นี้จึงนำไปสู่ความสามารถในการพยากรณ์และควบคุม (Guba; & Lincoln. 1994: 107-108, 110; Guba; & Lincoln. 1989: 84) ดังนั้นกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม จึงเป็นทัศนะที่ยอมรับเฉพาะระบบความรู้ที่มีเหตุผลตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และปฏิเสธหรือไม่ให้ความสำคัญกับ “ความรู้ชุดอื่น” ที่ไม่สามารถอธิบายหรือพิสูจน์ได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้ง สิ่งที่ไม่สามารถวัดออกมาอย่างเป็นรูปธรรมได้ ได้แก่ ความรู้สึก ภาวะจิตใจ และความเชื่อ เป็นต้น

จากกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมจึงนำไปสู่การที่มนุษย์มีมุมมองในการมองโลก ชีวิต และสรรพสิ่งต่างๆ แบบแยกส่วน ทำให้ส่งผลต่อการมองความจริง ความรู้ว่าดำรงอยู่ภายนอกอย่างเป็นเอกเทศ ผู้รู้หรือผู้ต้องการศึกษากับตัวความรู้แยกจากกันเป็นคนละส่วน ผู้รู้หรือผู้ต้องการศึกษาต้องไปแสวงหาความรู้จากภายนอก ด้วยวิธีการพิสูจน์ และการทดลองเชิงประจักษ์ โดยให้ความสำคัญกับสิ่งที่สามารถจับต้องได้ วัด หรือชั่งตวงได้ กระบวนการเรียนรู้ภายใต้ฐานคิดแบบปฏิฐานนิยม จึงมุ่งปรับพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งการวัดประเมินผลที่มีแบบแผนตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งผู้เรียนบางคนก็สามารถปรับตัวหรือปฏิบัติตามกรอบของกฎเกณฑ์ได้ แต่ผู้เรียนบางคนอาจล้มเหลวและออกจากระบบไป

1.3 กระบวนการเรียนรู้ในระบบการศึกษาปัจจุบัน

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้มักมีการกล่าวถึงการเรียนรู้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวรของพฤติกรรมผู้เรียนซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกที่ได้รับแรงเสริม (Daigle. 2007; citing Kimble. 1964) หรือเป็นพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อการเสริมแรง หรือการให้รางวัล (Daigle. 2007; citing Skinner. 1986) “กระบวนการเรียนรู้” ในระบบการศึกษาทั่วไปจึงมักมุ่งเน้นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนตามที่ระบบการศึกษาต้องการ ในที่นี้จะมีการกล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในประเด็นสำคัญต่างๆ ต่อไปนี้

1.3.1 ทฤษฎีการเรียนรู้กับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ของนักจิตวิทยาที่แพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีทางด้านพฤติกรรมศาสตร์หรือทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ซึ่งนับว่าเป็นทฤษฎีหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนรู้ในสังคมยุคทันสมัย (Jarvis. 2001: 28) โดยมีความเชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus-response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง ซึ่งสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์จะเป็นเงื่อนไขเพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากผลของการเรียนรู้นั้น และการเรียนรู้จะมีความถี่มากขึ้นหากได้รับการเสริมแรงเช่น การให้รางวัล การจัดระดับด้วยคะแนนในการวัดผลการเรียน หรือการฝึกหัดให้ทำบ่อยๆ โดยเชื่อว่าการเสริมแรงเมื่อกระทำพฤติกรรมที่ต้องการจะสามารถช่วยปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้ และใช้การลงโทษเป็นการปรับพฤติกรรม (ทิสนา แชมมณี; และคนอื่นๆ. 2545; ทิสนา แชมมณี. 2552)

การเรียนรู้ที่ยึดตามทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ซึ่งอยู่ภายใต้ฐานคิดแบบปฏิฐานนิยม จึงมีรูปแบบที่มีครูเป็นศูนย์กลาง (Jarvis. 2001: 31) และจากการมองความรู้แบบตายตัว ภายใต้กฎเกณฑ์ที่แน่นอน ตามหลักของเหตุผล และข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นที่ตั้ง การสอนจึงมีลักษณะเป็นการส่งผ่านเนื้อหา สารที่เป็นข้อเท็จจริง สามารถพิสูจน์ทดลองและสามารถวัดได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้ที่ดำรงอยู่ภายนอกแล้วผู้สอนได้ศึกษาความรู้ที่มีอยู่ภายนอกเหล่านั้นมาส่งผ่านให้กับ

ผู้เรียน การเรียนรู้จึงกลายมาเป็นการฝึกให้ทำซ้ำ โดยเน้นในเรื่องของทักษะและขั้นตอนในการปฏิบัติ มากกว่าที่จะเป็นการสร้างความรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียนเอง (Jarvis. 2001: 28) และเนื่องจาก มุมมองแบบปฏิฐานนิยมมองว่าความรู้ ความจริงดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระโดยตัวของมันเอง การเรียนรู้ ตามทฤษฎีพฤติกรรมนิยมจึงมีลักษณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับตัวความรู้ และระหว่างผู้สอนกับ ผู้เรียน แยกห่างจากกัน โดยผู้สอนเป็นผู้จัด สิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ กำหนดเทคนิควิธีการขั้นตอน ต่างๆ ในการจัดการเรียน การสอน และสร้างเงื่อนไขที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่ กำหนดไว้ จึงมักมีการกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนว่าควรจะต้องมีมาตรฐานเดียวกันซึ่งอาจทำให้มิติ ของความแตกต่างหลากหลายของผู้เรียนถูกบดบังไป ส่วนผู้เรียนมีหน้าที่เป็นผู้รับการจัดกระทำและ ปฏิบัติตามเงื่อนไขเพื่อให้ได้ผลรางวัล หากผู้เรียนไม่สามารถปฏิบัติได้ก็อาจได้รับการฝึกฝนเพิ่มเติม หรืออาจถูกลงโทษ การจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นฐานในเรื่องสิ่งเร้ากับการตอบสนอง จึงแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนเป็นเพียงผู้ตอบสนองที่เมื่อสิ่งเร้าคือ การสอนที่ดี ผู้เรียนก็จะตอบสนอง และการประเมินผล แบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ตามหลักสูตร ก็มาจากความเชื่อที่จะให้ผู้เรียนเข้าสู่มาตรฐานเดียวกันนั่นเอง

นอกจากนี้ในการพัฒนาด้านชีววิทยา ประชากรวิทยาหรือในทางการแพทย์ ได้พยายาม ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการและการทำงานของสมองด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ในฐานะที่สมองเป็นอวัยวะ ส่วนหนึ่งของร่างกายมนุษย์ที่มีระบบการคิดและการเรียนรู้ที่ซับซ้อน ซึ่งส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรม ของมนุษย์ ทำให้นักวิชาการเชื่อว่าสมองเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ส่งผลให้ นักการศึกษาให้ความสนใจและนำความรู้เกี่ยวกับการทำงานของสมองมาปรับใช้ในเรื่องของการเรียนรู้ และการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาสมองเป็นหลัก มิติด้านอื่นๆ ของมนุษย์ เช่น จิตใจ อารมณ์ จิตวิญญาณ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่ง ซึ่งมีความเป็นนามธรรม ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์จึงถูกลดความสำคัญลง

สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งได้รับเอาแนวคิดแบบปฏิฐานนิยมและทฤษฎี การเรียนรู้แบบพฤติกรรมนิยมมาเป็นฐานคิดในการจัดการศึกษา จึงมี ลักษณะของการแยกความรู้ ออกเป็นส่วนๆ ให้ความสำคัญกับความรู้ในเชิงวิชาการ หรือในเชิงวิทยาศาสตร์ กระบวนการเรียนรู้มุ่งเน้น การปรับพฤติกรรมและคุณลักษณะของผู้เรียนสู่ เป้าหมายที่อยู่ภายนอกตัวผู้เรียน และมุ่งให้ผู้เรียน มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านตามที่ระบบหรือสังคมต้องการ มากกว่าที่จะมุ่งเน้นการพัฒนาตัวตนของ ผู้เรียนซึ่งมีศักยภาพภายในตนอยู่หลากหลายด้าน โดยหากผู้เรียนสามารถปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลง ตนเองได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ดังกล่าว ผู้เรียนก็จะสามารถประกอบอาชีพตามสังคมทันสมัยได้ อย่างประสบความสำเร็จเปรียบเสมือนกับได้รางวัลชีวิต แต่หากผู้เรียนไม่สามารถปรับตัว หรือ เปลี่ยนแปลงตนเองสู่มาตรฐานได้ก็อาจไม่ประสบความสำเร็จในอาชีพการงานในสังคม

ทั้งนี้การศึกษาในระบบโรงเรียนได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางมาโดยตลอด นับตั้งแต่ในอดีต และข้อวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้ยังสามารถนำมาสะท้อนภาพการศึกษาในระบบโรงเรียนในสังคมยุคทันสมัยได้เป็นอย่างดี ดังที่ ไออาน อิลลิซ ซึ่งเป็นนักคิดคนสำคัญที่ได้ให้ข้อคิดทางการศึกษา และวิพากษ์ระบบโรงเรียนไว้ อย่างจริงจัง ข้อเขียนของเขาได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ ออกไปในหลายภาษาอย่างกว้างขวาง โดยไออาน อิลลิซ ได้วิพากษ์ระบบโรงเรียนว่า มุ่งเน้นการสอน ไม่ใช่การเรียนรู้ เน้นการเลื่อนขั้นสูงขึ้น ให้ความสำคัญกับวุฒิมัธยมศึกษาสูงกว่าความสามารถที่แท้จริง และการเรียนรู้ด้วยตนเองมักไม่ได้รับความเชื่อถือ ความรู้มีลักษณะเป็นเสี่ยงๆ ยิ่งเรียนสูง ยิ่งรู้ลึก ในแต่ละแขนงวิชา (ไออาน อิลลิซ. 2547: 1, 3, 28) มุ่งเน้นการจัดการสอนแบบเบ็ดเสร็จและเน้นการฝึกฝนทักษะโดยการทำซ้ำๆ คุณค่าของการเรียนรู้จะถูกลดและบันทึกเป็นหลักฐานได้ด้วยเกรด ในแต่ละวิชา (ไออาน อิลลิซ . 2547) หลักสูตรมัก ถูกกำหนดโดยสิ่งที่เรียกว่าการค้นคว้าวิจัยทางวิทยาศาสตร์ โดยปฏิบัติการตอบสนองของนักเรียนจะได้รับการศึกษาและบันทึกไว้อย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อเก็บไว้เป็นข้อมูลวิจัยในการเตรียมรูปแบบของหลักสูตรรุ่นใหม่ต่อไป ซึ่งในแต่ละวิชา ก็อยู่ในรูปของชุดวิชาสำเร็จรูป พร้อมด้วยคำแนะนำหรือคู่มือการใช้ในแต่ละเรื่องๆ ไป ในส่วนของเนื้อหา สาระนั้นนำมาใช้ในการเรียนการสอนจึงเป็นเนื้อหาสาระที่แน่นอนตายตัว ต้องอาศัยครูเป็นหลัก ผู้เรียนจึงถูกหลอหลอมปั้นแต่งด้วยวิธีการสอนของครู โดยเฉพาะระบบการสอนภาคบังคับไออาน อิลลิซ. 2547: 24-55) ผู้เรียนต้องปรับตัวให้เป็นไปตามรูปแบบที่ออกแบบไว้แล้ว โดยโรงเรียนจะสอนให้คนปรับตัวเข้ากับกรอบกฎเกณฑ์อันเป็นมาตรฐาน การควบคุมทางสังคม โรงเรียนจึงมีเงื่อนไขข้อจำกัดมาก ทำให้เกิดปัญหาการไม่มีความสุขในการ เรียนและปัญหาการเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่ไม่สัมพันธ์กับความจริงในสังคม (ไออาน อิลลิซ. 2547) ผู้เรียนจึงถูกเปลี่ยนความหวัง (Hope) ของตนมาเป็นความคาดหวัง (Expectation) ทำให้ผู้เรียนมองเห็นการศึกษาเป็นการลงทุนที่จะได้รับผลตอบแทนกลับมา ในรูปของเงินตรา การเลื่อนขั้นที่สูงขึ้นทางสังคม หรือการงาน (ไออาน อิลลิซ. 2547: 46, 50)

สำหรับข้อวิพากษ์เกี่ยวกับระบบการศึกษาไทยนั้นมีทั้งส่วนที่เป็นไปในทางเดียวกัน กับที่ไออาน อิลลิซ ได้วิพากษ์ไว้และส่วนที่มีลักษณะเฉพาะตามบริบทของการศึกษาไทย ดังเช่น ระบบโรงเรียนมุ่งเน้นตัว ระบบสำเร็จรูปที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของสังคมและ เศรษฐกิจ (เสนห์ จามริก. 2546: 54-55) การศึกษากลายเป็นเครื่องมือสร้างค่านิยมใหม่ๆ เป็นระบบ แพ็คคัตออก เน้นการแข่งขัน แทนที่จะเป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้และการสร้างสรรค์องค์ความรู้ ทางวิทยาการ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ. 2539: 92; เสนห์ จามริก. 2537: 7) การศึกษาไม่สามารถเตรียมคนไทยให้สามารถเผชิญกับยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ทำให้สังคมไทยอ่อนแอขัดแย้ง ทำลายตัวเอง และวิกฤต (ประเวศ วะสี . 2541: 21) ด้วยเหตุว่า นอกจากระบบการศึกษาไทยจะรับเอาระบบ การศึกษาตามแบบตะวันตกมาแล้ว สังคมไทยเองก็มีวัฒนธรรมอำนาจ จึงเน้นการศึกษาที่

“การสอน” และ “การหล่อหลอม” ไม่เน้นที่ “การเรียนรู้” และ “ความงอกงาม” ซึ่งการหล่อหลอมออกจากบ้านหรือแม่พิมพ์ใช้กับการผลิตวัตถุดิบจากโรงงานที่หล่อหลอมออกมาเหมือนกัน กันทุกชิ้น แต่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิต มีจิตวิญญาณ มีความหลากหลาย มีศักยภาพที่จะงอกงามอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งการหล่อหลอมแบบแยกส่วนนี้มีข้อจำกัดและนำไปสู่ปัญหานานาประการทำให้การศึกษาของเราอ่อนแอทั้งระบบ (ประเวศ วะสี. 2541: 42-44)

การเรียนรู้ในปัจจุบันมีการกำหนด เป้าหมาย และผลลัพธ์ในการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการมุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการเพื่อการแข่งขันสู่การมีอาชีพในสังคมทันสมัยและการแข่งขันกับนานาชาติ เป้าหมายจึงอยู่ภายนอกตัวบุคคลซึ่งอิงอยู่กับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ กระบวนการศึกษาจึงมุ่งการปรับพฤติกรรมผู้เรียนให้ เป็นไปตามที่สังคมตามกระแสหลักคาดหวัง โดยอาจมองข้ามการมองลึกลงไปสู่ความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนที่มีทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรพสิ่ง ทั้งนี้จากการสัมมนาวิชาการเรื่อง “การบริหารการศึกษาตามความต้องการของสังคม” ที่ภาควิชาการบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจัดขึ้น ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2553 ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พระมหาสุชาติชัย วชิรเมธี ได้วิพากษ์ปัญหาการศึกษาไทยในปัจจุบัน โดยมีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับเป้าหมายในการเรียนรู้คือ การศึกษาไทยมุ่งวิชาหนังสือ หลงใหลวิชาชีวิต มุ่งทำมาหากิน ตอบสนองเศรษฐกิจและสังคม ไม่มุ่งธรรม มุ่งจำมากกว่าเข้าใจ ไม่เหลือช่องว่างในการคิด ไม่มีความสุขในการเรียนรู้ มุ่งสอบมากกว่ามุ่งการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิต มุ่งปริญญานิยม ซึ่งเป็นการเพิ่มอัตรา มากกว่าทำลายอัตรา มุ่งเครือข่ายอุปถัมภ์มากกว่าการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มุ่งปรับวุฒิมากกว่าปรับตัว ระบบการศึกษาจึงส่งผลให้เกิดภาวะสมองโต หัวใจตีบคือเห็นแต่เป้าหมาย และผลประโยชน์ของตน ทั้งๆ ที่ความจริงแล้วการศึกษาคือการมองเห็นตนเองจากภายใน ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีคุณภาพในตัวของผู้เรียน จากข้อวิพากษ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายในการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการแข่งขันกับผู้อื่น ซึ่งเป็นเป้าหมายที่อยู่ภายนอก ไม่ใช่การแข่งขันกับตนเองหรือการพัฒนาจากภายในตนเอง สอดคล้องกับที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้วิพากษ์ไว้ว่า ระบบการศึกษาของโรงเรียนมีเป้าหมายที่จะสร้างนักวิชาชีพ ข้าราชการและแรงงานอุตสาหกรรมรวมทั้งการศึกษาเป็นการเตรียมคนเข้าสู่การผลิต ไม่ใช่การเตรียมคนเข้าสู่การมีชีวิตที่มีความสุขและมีคุณค่า (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2546: 15, 148)

จากเป้าหมายที่เน้นการแข่งขันกันเป็นเลิศทั้งในด้านวิชาการและสาขาอาชีพ เป้าหมายดังกล่าวจึงเป็นตัวกำหนดกระบวนการเรียนรู้ หลักสูตร เนื้อหา สารระการการเรียนรู้ ฯลฯ ความรู้หรือสิ่งที่ผู้เรียนควรจะมีจึงถูกมองอย่างจำกัดอยู่แต่เฉพาะส่วนที่เป็นความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์เท่านั้น ซึ่งมักจะเป็นปฏิเสศความรู้ในรูปแบบอื่นๆ เช่น ความรู้สึก และการให้คุณค่ากับสิ่งต่างๆ และมุ่งสนใจว่าความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์เหล่านั้นบอกอะไร มนุษย์จะนำความรู้นั้นไปใช้อะไรได้บ้าง ซึ่งความรู้ประเภทนี้

จะถูกแบ่งส่วนอย่างชัดเจนและให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเชี่ยวชาญเฉพาะที่ เช่นวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย แพทยศาสตร์ ฯลฯ โดยแยกส่วนลงลึก แต่ขาดความเชื่อมโยงกับสภาวะจริงของโลกที่เป็นองค์รวม ผู้เรียนจึงขาดโอกาสเรียนรู้ในส่วนที่ถูกกำหนดว่า “ไม่ใช่ความรู้” เช่น เรื่องของ จิตวิญญาณ คุณค่าหรือแม้แต่การเรียนรู้ความเป็นจริงของ “ชีวิต” และความทุกข์ของมนุษย์ ฯลฯ (อรศรี งามวิทย์พงศ์. 2549: 73)

หลักสูตร ตำราเรียน หรือความรู้ในระบบโรงเรียนมีลักษณะเป็นความรู้ที่จริงแท้ แน่นนอนตายตัวและถูกต้องเสมอ โดยมักจะไม่มีการตั้งคำถามกับความรู้เหล่านั้นว่ามีโอกาสที่จะเป็นแบบอื่นหรือมีอะไรที่นอกเหนือ แตกต่างออกไปได้หรือไม่ ความรู้จึงมีความเป็นสากลที่ผู้เรียนทุกคนต้องได้รับความรู้ในรูปแบบเดียวกัน เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยเชื่อกันว่ามีความเป็นปรนัยหรือวัตถุวิสัยปราศจากอคติ ไม่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรือการให้คุณค่า เนื่องจากเรื่องของคุณค่าไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตำราหรือหนังสือที่ใช้ในการเรียนมักอยู่ในรูปของสิ่งที่เรียกกัน “ข้อเท็จจริง” (Fact) โดยแยกเรื่องของความรู้สึกออกไป หนังสือที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกไม่ถูกจัดว่าเป็นหนังสือที่ให้ความรู้ หนังสือที่ถูกส่งเสริมให้ อ่านจึงเป็นหนังสือวิชาการเฉพาะตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ และแม้แต่ในสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับวรรณคดี การแต่งกลอน ดนตรี และศิลปะ ซึ่งควรมีพื้นที่หรือโอกาสให้ผู้เรียนได้มีจินตนาการด้วยตนเองหรือมีความรู้สึกร่วมได้บ้าง ก็ยังอาจถูกจำกัดด้วยการตีกรอบเพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกนึกคิดไปในแนวทางเดียวกัน

ในส่วน **การเรียนการสอน/ กระบวนการเรียนรู้** มีลักษณะที่ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นน้อย และมีเวลาให้แก่ส่วนรวมลดลง เกิดการแข่งขันแบ่งแยก มีการถ่ายทอดความรู้จากผู้เชี่ยวชาญในลักษณะการใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งเน้นการจำ การเลียนแบบ การทำตามตัวอย่าง แต่ไม่ค่อยได้ต่อยอดจากความรู้เดิม จึงไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในสถานการณ์ หรือในชีวิตจริงได้ กระบวนการเรียนรู้ไม่ส่งเสริมการใช้จินตนาการและความคิดของตนเองโดยอิสระ และสร้างสรรค์ที่อาจแปลกแตกต่างจากต้นแบบ แต่ มุ่งการตามอย่างหรือนำเอาต้นแบบมาใช้ ในวัฒนธรรมการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ ผลลัพธ์ (Outcomes) จึงมีความสำคัญกว่ากระบวนการ (Process) และสนใจที่จะเป็นผู้ใช้รูปแบบ หรือเทคโนโลยี ต่างๆ มากกว่าการเป็น ผู้สร้างขึ้นมาด้วยตนเอง (อรศรี งามวิทย์พงศ์. 2549: 74-76,85) หัวใจของการเรียนรู้แบบนี้จึงอยู่ที่การรับเอาความรู้ที่ครูป้อนให้ด้วยวิธีของอำนาจนิยม ระเบียบ คำสั่ง วินัย และการเชื่อฟัง (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2546: 21)

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ก็มีลักษณะของการแยกออกจากกัน โดยมีลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้รู้ (ผู้สอน) อีกฝ่ายเป็นผู้ไม่รู้ (ผู้เรียน) ผู้สอนมีอำนาจสูงสุดในห้องเรียนสามารถสั่งให้ผู้เรียนปฏิบัติตามได้และมีอำนาจในการลงโทษ (อรศรี งามวิทย์พงศ์. 2549: 81, 83) ผู้สอนส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบและวิธีการเรียนการสอนที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลางมากกว่าเน้นผู้เรียน

เป็นศูนย์กลาง เน้นการถ่ายทอดความรู้และเนื้อหา ผู้เรียนจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับเทคนิควิธีการของผู้สอน โดยต้องแสวงหาความรู้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อหาคำตอบที่สามารถพิสูจน์และยืนยันได้ เพื่อให้ผู้สอนยอมรับ ทำให้ผู้เรียนมักไม่ค่อยให้ความสำคัญหรือให้ความสนใจกับการแสวงหาความรู้ชุดอื่นๆ ที่เป็นเรื่องของความรู้สึก ความเชื่อในมิติของจิตใจและจิตวิญญาณ รวมทั้งความรู้ที่อยู่นอกห้องเรียน เช่นประสบการณ์ชีวิตหรือความรู้ภายใต้วัฒนธรรมต่างๆ เพราะมองว่าไม่ค่อยมีประโยชน์ ไม่มีความแน่นอน ไม่เป็นสากล และไม่สามารวัดได้

นอกจากนี้ในแง่ของแหล่งการเรียนรู้ การศึกษาในระบบโรงเรียนได้ทำให้ความรู้มีอยู่เฉพาะในโรงเรียน สถานศึกษา ผู้ที่เป็นครู อาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการเท่านั้น การศึกษาจึงให้ความรู้เฉพาะอย่าง เช่นความรู้ในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพในตลาดแรงงาน ตามความต้องการของเศรษฐกิจและสังคม จึงขาดการเรียนรู้ที่บูรณาการจากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งการเรียนรู้ในด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม หรือจิตสำนึกสังคม (อรรถศรี งามวิทยาพงศ์. 2549: 68-70) และในส่วนของ**การวัดและประเมินผลการเรียนรู้** ก็มุ่งเน้นที่การตัดสินโดยอิงกับสิ่งที่อยู่ภายนอก โดยการประเมินผลการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการตัดสินโดยการสอบเพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานอย่างเป็นระบบ มีลักษณะเป็นการแบ่งแยกกระหว่างผู้ที่เรียนดีกับผู้ที่เรียนด้อย การวัดผลการเรียนที่จะเป็นการบอกว่าผู้เรียนสามารถรับรู้สิ่งที่ผู้สอนถ่ายทอดให้ได้มากน้อยเพียงใด ส่วนใหญ่จึงเป็นการวัดเชิงปรนัย มีเกณฑ์ในการตัดสินที่จะบ่งชี้ว่าถูกหรือผิด ผู้เรียนสามารถสอบผ่านหรือตกได้อย่างมีเส้นแบ่งที่ชัดเจน และเน้นการวัดในส่วนของเนื้อหาสาระเป็นหลัก **การพัฒนาตนของผู้เรียน** จึงมักมีลักษณะที่พัฒนาเพียงบางด้าน บางส่วนเช่น ด้านสติปัญญา ความเป็นเลิศทางวิชาการ หรือทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งเกิดจากเป้าหมายที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นทรัพยากรมนุษย์เพื่อใช้ในการตอบสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม มากกว่ามุ่งให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านศักยภาพและบริบทแวดล้อมของผู้เรียนแต่ละคนที่มีความแตกต่างหลากหลายและมีคุณค่าของความ เป็นมนุษย์ จึงอาจก่อให้เกิดความไม่สมดุลภายในตนของผู้เรียน และจากวิถีชีวิตของการศึกษาในยุคทันสมัยที่มีการใช้เทคโนโลยีกันอย่างแพร่หลาย ได้ทำลายกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลจากความสำเร็กรูปที่เน้นความรวดเร็ว สบาย ใช้ง่าย ก่อให้เกิดอาการติดความสะดวกรวดสบาย ไม่เป็นผู้สร้าง ไม่คิดค้นใฝ่รู้ นิยมของสำเร็จรูป ฯลฯ ผู้เรียนจึงมีลักษณะที่เป็นเพียงผู้ใช้เทคโนโลยี ใช้ความรู้ที่มีอยู่ แล้วมากกว่าที่จะเป็นผู้สร้างสรรค์ความรู้ขึ้นเอง รวมทั้งมักสนใจแต่เรื่องเฉพาะตน ไม่ค่อยใส่ใจกับการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งลักษณะนิสัยดังกล่าว คือ อุปสรรคสำคัญอย่างยิ่งของการพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคลและสังคมไทย(พระธรรมปิฎก. 2549: 247-249; พระธรรมปิฎก. 2539: 4-8)

จากการศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งเป็นระบบการศึกษาในกระแสหลักย่อมส่งผลต่อการจัดการศึกษาในศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ รวมทั้งสาขาทางการแพทย์บาลศาสตร์ ดังพิจารณาได้ดังนี้

1.3.2 การจักระบบการศึกษาของสาขาพยาบาลศาสตร์

สำหรับการศึกษาในสาขาทางการแพทย์บาลก็ยังคงไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากระบบการศึกษาในกระแสหลักดังกล่าวข้างต้นได้ นักศึกษาพยาบาลจึงนับว่าเป็นผู้เรียนระดับอุดมศึกษากลุ่มหนึ่งที่ต้องเผชิญกับปัญหาของระบบการศึกษาดังกล่าวด้วยเช่นกัน โดยจะเห็นได้จากการจัดการศึกษาพยาบาลที่แม้ว่าจะพยายามบูรณาการทั้งหมดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะเชิงวิชาชีพ และวิชาเลือกเสรี ซึ่งเป็นหมวดวิชาที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเสริมสร้างความรู้ความสามารถตามความสนใจของผู้เรียน และนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการแก้ปัญหาต่างๆทางวิชาชีพได้ (ทบวงมหาวิทยาลัย. 2540: 2; สภาการพยาบาล. 2552) แต่สิ่งที่จัดไว้ในหลักสูตรโดยส่วนใหญ่มักจะมาจากองค์ความรู้ทางด้านกายภาพ ซึ่งมีลักษณะในเชิงวิทยาศาสตร์เป็นหลักและจะต้องมีความสอดคล้องกับเกณฑ์ที่สภาการพยาบาลกำหนดทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างถูกต้องตามมาตรฐานโดยยึดหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งก็เป็นไปตามแนวทางของระบบการศึกษาของประเทศ

เป้าหมายของ กระบวนการเรียนรู้และหลักสูตรมัก มุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็น “ผู้เรียนที่ดี” หรือผู้ปฏิบัติการพยาบาลที่ดีมีทักษะความเชี่ยวชาญตามกรอบที่กำหนดไว้ โดยกระบวนการของสังคม การปฏิบัติตามกฎระเบียบและแนวทางที่ สถาบันกำหนดไว้จะได้รับการชื่นชมว่าเป็นผู้เรียนที่ดี ซึ่งผู้เรียนบางคนอาจยอมรับและปรับตัวได้ บางคนอาจต่อต้าน หาทางออก หรือบางคนอาจเกิดความเครียดอยู่ภายใน ครู อาจารย์ก็มักจะมุ่งสู่เป้าหมายโดยสร้างผู้เรียนให้มีความรู้ทางวิชาการสามารถสอบเพื่อให้ได้รับใบประกอบวิชาชีพจากสภาการพยาบาล และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ รวมทั้งสามารถให้การพยาบาลผู้ป่วยได้อย่างดี ถูกต้องตามมาตรฐาน และดูแลผู้ป่วยอย่างเป็นองค์รวมได้ จนบางครั้งอาจหลงลืมที่จะมองถึงความรู้สึกและจิตใจของผู้เรียนซึ่งก็เป็นมนุษย์ที่ต้องการกำลังใจ ความเอื้ออาทร จากบุคคลรอบข้างทั้งจากครู อาจารย์ พยาบาลที่แหล่งฝึกภาคปฏิบัติ เพื่อนๆ รวมทั้งผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่มีความซับซ้อน เพราะตัวนักศึกษาเองก็ต้องมีความเข้มแข็งทางจิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณเพียงพอจึงจะสามารถให้ดูแลผู้ป่วยตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ได้ สำหรับการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้น มีความพยายามจะจัดรูปแบบการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีต่างๆ ตามทฤษฎีการเรียนรู้ แต่ก็ยังจำเป็นต้องเน้นเนื้อหาสาระหลักและมีลักษณะแยกสาขาวิชาเชี่ยวชาญเฉพาะ และในส่วนของ การประเมินการเรียนรู้โดยส่วนใหญ่ มักจะตัดสินคุณค่าตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด

จะเห็นได้ว่าการศึกษาพยาบาลในชั้นเรียนโดยส่วนใหญ่จะไม่มี ความแตกต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยทั่วไปมากนัก ทั้งในแง่ของเป้าหมาย หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และการประเมินผล แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาพยาบาลยังมีลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากระบบโรงเรียนโดยทั่วไป คือ นักศึกษาพยาบาลมีการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ในการให้การดูแลหรือปฏิบัติการพยาบาลแก่ผู้ป่วยในสถานการณ์จริง ซึ่งนับว่าเป็นประสบการณ์ชีวิตที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างดี ยิ่ง เนื่องจากนักศึกษาจะได้มีโอกาสเรียนรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น เพื่อนๆ หรือผู้ที่ร่วมปฏิบัติงานด้วยกัน รุ่นพี่ รุ่นน้อง ครู อาจารย์ รวมถึงผู้ป่วยญาติผู้ป่วย ฯลฯ โดยเป็นการเรียนรู้ที่อยู่ นอกเหนือจากการเรียนในชั้นเรียน ซึ่งจะช่วยให้ นักศึกษามองเห็นแง่มุมของชีวิตที่หลากหลาย เห็นความทุกข์ เจ็บป่วยทรมาน จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิตมนุษย์ ซึ่งนับว่าเป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนทั่วไปแทบจะไม่มีโอกาสหรือยากที่จะเข้าถึงประสบการณ์ดังกล่าวได้ นอกเสียจากจะประสบกับตนเอง มีบุคคลในครอบครัวเจ็บป่วยหรือต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักไป ทั้งนี้การที่นักศึกษาพยาบาลได้ผ่านประสบการณ์เหล่านี้จะช่วยให้นักศึกษามีความเข้าใจชีวิต สะท้อนกลับมามองภายในตนเอง ได้คิดทบทวนเกี่ยวกับชีวิต ทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคงในจิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณมากขึ้น อีกทั้งนักศึกษายังได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์นอกเวลาเรียนอีกด้วยเช่น ขณะอยู่หอพัก หรือเวลาอื่นๆ ที่นักศึกษามีความพร้อมที่จะเรียนรู้ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองต่อไปได้

ทั้งนี้ในส่วนของการศึกษาทบทวนงานวิจัยในทางการศึกษาพยาบาลพบว่า ส่วนใหญ่มักจะเน้นการพัฒนาในด้านสติปัญญา การคิด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม ในส่วนมิติทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณในนักศึกษาพยาบาลจึงมีการศึกษาอยู่ไม่มากนัก โดยหากจะมีการศึกษาอยู่บ้างก็จะเน้นในเรื่องของความเครียด ความเหนื่อย และการปรับตัวของนักศึกษาในสถาบันการศึกษพยาบาล ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยพบว่า นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีความเครียดและต้องมีการปรับตัวค่อนข้างมากในการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติและการอาศัยอยู่ในหอพัก โดยมีความเครียดอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก(อัศวินี นามะกันคำ; และคนอื่นๆ. 2547; ลอนศรี วงศ์ชัย. 2542; วณี เทศน์ธรรม. 2541; สายไหม ตุ่มวิจิตร; สุปราณี แต่งวงษ์; และทินกร จังหาร . 2551) ซึ่งหากนักศึกษาสามารถปรับตัวได้ดีก็จะสามารถปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสุขและมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน แต่ถ้านักศึกษาปรับตัวไม่ได้หรือแม้ว่านักศึกษาได้พยายามปฏิบัติการพยาบาลอย่างดีที่สุดแล้ว แต่ผู้ป่วยอาจมีอาการป่วยที่ซับซ้อนหรือมีอาการไม่แน่นอน จนกระทั่งมีอาการหนักหรือเสียชีวิตในขณะที่นักศึกษาให้การดูแล ซึ่งหากนักศึกษาไม่ได้รับการดูแลช่วยเหลือในมิติด้านจิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ รวมทั้งไม่สามารถแก้ไขจัดการได้ด้วยตนเองแล้ว นักศึกษาก็อาจรู้สึกผิด เสียใจ กังวลใจ คับข้องใจ ชัดแย้งในใจ และ

ทุกข้อใจ จนกระทั่งไม่มีกำลังใจที่จะอยู่ในวิชาชีพต่อไป ทำให้อาจลาออกกลางคันหรือมีปัญหาสุขภาพจิตได้ (กุลยา ตันติผลาชีวะและคนอื่นๆ 2536; วราภรณ์ ตระกูลสุภษดี 2537: 2; อ้างอิงจาก อรทัย ชื่นมนุชย์ ม.ป.ป.: 11-26; สายใหม่ ตุ่มวิจิตร; สุปราณี แดงวงษ์; และทินกร จังหาร. 2551)

สิ่งที่ทำให้นักศึกษาส่วนใหญ่เกิดความเครียดในการเรียนรู้ คือ เครียดกับเนื้อหา ในการเรียนที่ทั้งยากและมีปริมาณมาก กลัวสอบไม่ผ่าน ใช้เวลาในการเรียนมากเกินไป และการบ้าน ปริมาณมาก ไม่มีเวลาผ่อนคลาย รวมทั้งการขึ้นฝึกปฏิบัติงานบนคลินิก ซึ่งอาจพบเจอกับสถานการณ์ แปลกใหม่ที่ไม่อาจคาดเดาได้ ทำให้ไม่มั่นใจในตัวเองว่าจะสามารถปฏิบัติการพยาบาลได้ ขาดทักษะ ในการสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคล หลายฝ่ายทั้งที่เป็นผู้ปฏิบัติงานร่วมกัน และเป็น ผู้ใช้บริการทางสุขภาพ เช่นผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย ผู้ป่วยไม่ให้ความร่วมมือ ผลการปฏิบัติไม่เป็นไป ตามที่คาดหวัง ถูกตำหนิ และขาดสิ่งสนับสนุนในการเรียนรู้ ทั้งในด้านอุปกรณ์และการสนับสนุนทาง จิตใจ อารมณ์และสังคม(วณิ เทศน์ธรรม. 2541; สุจิตรา แพสุพัฒน์ 2542; โสภิต ศรีสวรรณวัฒนา และคนอื่นๆ. 2545; สายใหม่ ตุ่มวิจิตร; สุปราณี แดงวงษ์; และทินกร จังหาร. 2551)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาต้นแบบของครุรวมของผู้เรียน เพราะมี ความเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายประการ ทั้งในด้านตัวผู้เรียนที่มีมิติต่างๆอยู่ในตนและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรพสิ่ง ผู้สอน ผู้ที่เกี่ยวข้อง หลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การประเมินผล สภาพแวดล้อม สังคม และบริบท โดยทุกส่วนล้วนมีความ เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันอันจะนำไปสู่การเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง สู่อารมณ์ปฏิบัติในวิชาชีพต่อไป สอดคล้องกับผลการศึกษาของเมนทคอฟสกีและคณะ (Mentkowski; & Associates. 2000) ที่พบว่าการเรียนรู้ซึ่งได้จากสถานศึกษามีผลโดยตรงต่อกระบวนการคิดเกี่ยวกับการ ทำงานร่วมกัน การกระทำ และการปฏิบัติงานในสาขาอาชีพทั้งจากจบการศึกษา โดยมีการบูรณาการ ด้วยตัวของผู้เรียนเอง (Rogers; Mentkowski; & Hart. 2006; citing Mentkowski; & Associates. 2000) และนอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาที่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเรียนรู้และการศึกษาในเชิงวิพากษ์ไว้ อย่างน่าสนใจ กล่าวคือหัวใจของปัญหาที่จะเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 คือความขัดแย้งระหว่างการเป็น สมาชิกของโลกกับการเป็นคนของท้องถิ่น ระหว่างความเป็นสากลกับความเป็นปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะ ปัญหาการละเลยต่อลักษณะเฉพาะส่วนตัวของมนุษย์แต่ละคน ความขัดแย้งระหว่างประเพณีดั้งเดิม กับความทันสมัย ขัดแย้งระหว่างความจำเป็นที่จะต้องแข่งขันกับความตระหนักในเรื่องความเสมอภาคของโอกาส และขัดแย้งระหว่างความเจริญเติบโตและการแผ่ขยายของความรู้กับความสามารถ ของมนุษย์ที่จะซึมซับความรู้นั้น (ฌาคส์ เดอลอร์ส. 2551: 21-23)

จากความขัดแย้งดังกล่าวเกิดจากการที่เราให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมตะวันตก วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นอย่างมากเพื่อต้องการไปสู่ความทันสมัย อย่างไรก็ตามมีข้อพึงระวังที่สำคัญสองประการ ประการแรกคือ วิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวไม่อาจเป็นการศึกษาที่เพียงพอได้ เพราะมีอีกหลายสิ่งที่เราใช้จิตสำนึก ค่านิยม การไตร่ตรอง เพื่อตัดสินใจกระทำในสิ่งที่ถูกที่ควรและประการที่สองคือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไม่ใช่ขอบข่ายของความรู้ที่สำคัญเพียงขอบข่ายเดียว แต่ยังมีขอบข่ายอื่นอีก เช่นในเรื่องของความรู้ที่เป็น ศิลปะ จริยธรรม มนุษยศาสตร์ ฯลฯ ดังนั้นจึงไม่ควรให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเบียดบังความรู้อื่นๆเหล่านี้ จนไม่มีพื้นที่อยู่ในระบบการศึกษาหรือมีพื้นที่เหลืออยู่น้อยเต็มที เนื่องจากขอบข่ายของความรู้ที่นอกเหนือจากวิทยาศาสตร์นั้นสามารถช่วยให้เราเข้าใจสิ่งที่มีความหมายและคุณค่าที่มีต่อชีวิตมนุษย์ รวมทั้งความละเอียดอ่อนทางจิตใจของมนุษย์ ในขณะที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่สามารถจะเข้าถึงได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาหรือการเรียนรู้ที่มีฐานคิดมาจากกระบวนทัศน์แบบแยกส่วนดังกล่าว จึงมุ่งให้วิทยาการหรือความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้านในแต่ละด้านเจริญต่อไป เป็นแบบเส้นตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งอาจมองในแง่ของการพัฒนาสูงสุดก็คงจะเป็นสิ่งดี แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ทำให้บุคคลไม่มองสิ่งทั้งหลายอย่างมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งบางครั้งไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เนื่องจากในความเป็นจริงนั้น สิ่งทั้งหลายทุกๆ อย่างล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ความเจริญของวิทยาการและความเชี่ยวชาญพิเศษดังกล่าวจึงมีความคับแคบอยู่กับด้านที่ตนชำนาญ โดยแต่ละด้านไม่มาเชื่อมโยงกันให้เกิดความพอดี ไม่เกิดสมดุล และเมื่อเสียสมดุลก็อาจเกิดผลเสีย กล่าวคือ เกิดความขัดแย้ง และทำให้เกิดโทษได้อย่างมหาดศาล (พระธรรมปิฎก. 2540: 5-14) ความจริงก็จะมีลักษณะที่เป็นส่วน เป็นเสี้ยว ทำให้ไม่สามารถครอบคลุมได้อย่างรอบด้าน และการพัฒนาเพียงด้านใด ด้านหนึ่งจนมากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่ออีกด้านหนึ่งที่มีความโยงใยกันอยู่ จนกระทั่งยากที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ในที่สุด การพัฒนามนุษย์ก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ในการพัฒนามนุษย์นั้นต้องพัฒนาขึ้นมาทั้งคนอย่างมีความสมดุลภายในตน รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์กับผู้อื่น และสิ่งอื่นๆ รอบตัวได้ เพราะหากยังคงขาด ซึ่งความเชื่อมโยงในส่วนต่างๆ ก็อาจเกิดปัญหาในด้านใดด้านหนึ่งขึ้นมาได้เช่นกัน

จากข้อคิดเห็นดังกล่าวนี้ นักการศึกษาจึงควรต้องพิจารณากันอย่างจริงจังถึงกระบวนกรเรียนรู้ภายใต้ฐานคิดที่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งนำเสนอให้เห็นถึงกระบวนกรเรียนรู้แบบองค์รวมที่ในแต่ละส่วนคือองค์ประกอบที่ประกอบกันขึ้นเป็นองค์รวม โดยที่แต่ละองค์ประกอบล้วนมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ ไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ ภายไม่อาจแยกขาดจากจิต สมองไม่อาจแยกขาดจากมิติอื่นๆ ของความเป็นมนุษย์ เมื่อส่วนหนึ่งถูกระทบหรือตัดขาดออกไป นั้นย่อมหมายถึงการไม่เป็นองค์รวม เพราะการที่จะเป็นองค์รวมได้นั้นมีความหมายมากกว่าแค่การมีองค์ประกอบครบ แต่ทุกองค์ประกอบต้องเชื่อมโยงกันจนกระทั่งเป็นสิ่งที่สามารถให้ความหมายใหม่และพัฒนาการต่อไปได้อีกอย่างเป็นพลวัต

ส่วนที่สอง แนวคิดและกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวม

สำหรับแนวคิดและกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมที่จะกล่าวถึงนี้มีจุดเน้นอยู่ที่ตัวผู้เรียน โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนควรจะสร้างความรู้ด้วยตนเองได้ การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับบริบทมากกว่ายึดเนื้อหาสาระเป็น นที่ต้งและเนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างหลากหลาย ความรู้จึงมีเรื่องของคุณค่าของแต่ละบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ความรู้ ความจริงจึงไม่ใช่ความจริงที่มีลักษณะจริงแท้ แน่นอน ตายตัว ความรู้ไม่ใช่สูตรสำเร็จแต่มีความหลากหลาย เปลี่ยนแปลงได้โดยขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคลและบริบท และเมื่อความจริงของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันการเรียนรู้ย่อมต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างผู้เรียนรู้ที่มีบริบทต่างกัน อันจะนำไปสู่การเปิดมุมมองของผู้เรียนรู้ให้กว้างขึ้น รวมถึงการเข้าใจมุมมองของผู้อื่นมากขึ้นและเกิดกระบวนการสร้างความรู้ร่วมกันได้ในที่สุด นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมยังมีลักษณะของการมองว่ากระบวนการเรียนรู้ไม่ได้แยกขาดออกเป็นส่วนย่อยๆ และไม่สามารถแยกพัฒนาเป็นส่วนๆ ได้ แต่มองว่าส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งในแง่ของเป้าหมาย หลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และผลที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน โดยเป็นกระบวนการที่พัฒนาไปอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นพลวัต ดังจะพิจารณาในประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความหมายและขอบข่ายขององค์รวม กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวม และความรู้สึกเชื่อมโยงเป็นองค์รวมในตัวตนที่ได้รับการพัฒนา

2.1 ความหมายและขอบข่ายขององค์รวม

คำจำกัดความของคำว่าองค์รวม (Holism) นั้นหมายถึงสิ่งทั้งหลายที่เกิดจากส่วนประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน โดยองค์ประกอบเหล่านั้นนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงหรือมีความเคลื่อนไหวได้ตลอดเวลา และถ้าองค์ประกอบทุกอย่างประสานกลมกลืนกันดี ก็จะทำให้เกิดภาวะที่พอดีที่เรียกว่ามีภาวะสมดุล และเมื่อเกิดภาวะที่สมดุลแล้วก็จะเกิดคุณสมบัติขององค์รวมที่แตกต่างไปจากคุณสมบัติขององค์ประกอบทั้งหลายที่สามารถดำรงอยู่และดำเนินต่อไปได้ด้วยดี (พระธรรมปิฎก. 2540. 16-21, 26-27) ซึ่งในโลกทัศน์ที่ปรากฏขึ้นจากฟิสิกส์สมัยใหม่สามารถอธิบายได้ว่ามีลักษณะของความเป็นหน่วยชีวิต เป็นองค์รวม และสอดคล้องกับลักษณะทางนิเวศวิทยา โดยอาจเรียกอีกอย่างว่าเป็นทัศนคติที่มองทั้งระบบ เอกภพไม่ได้ถูกมองเป็นเครื่องจักรกล ดังเช่นในโลกทัศน์เชิงกลไกแบบเดส์คาร์ทส์ (Descartes) อีกต่อไป และไม่ได้ประกอบขึ้นด้วยวัตถุจำนวนมากมายมหาศาล แต่ประกอบขึ้นจากองค์รวมที่ไม่อาจแบ่งแยกขาดออกจากกันและมีลักษณะเคลื่อนไหวโดยตัวของมันเอง ซึ่งแต่ละส่วนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและสามารถเข้าใจได้ก็แต่ในรูปของกระบวนการแห่งจักรวาล (พริตจ็อฟ คาปรั้า . 2546: 87)

“อนุภาคของวัตถุที่เป็นเอกเทศนั้นไม่มี คุณสมบัติของมันสามารถให้คำจำกัดความและสังเกตได้โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ของมันที่เกี่ยวข้องกับระบบอื่นๆ เท่านั้น” (พริตจ็อฟ คาปรั้า. 2549: 91; อ้างอิงจาก Bohr. 137) สอดคล้องกับที่ไฮเซนเบิร์ก (Heisenberg) กล่าวว่า การพูดถึงมโนทัศน์ (Concept) เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ โดยการให้คำจำกัดความที่แน่นอนตายตัว อาจมีข้อจำกัด เนื่องจากมีหลายสิ่งที่ไม่สามารถบอกคำจำกัดความได้อย่างมีขอบเขตที่ชัดเจนได้เช่น ปรัชญาการณที่ มีความแตกต่างหลากหลายหรือมีรายละเอียดที่ซับซ้อน วัตถุจะไม่สามารถวัดหรือตรวจสอบด้วยทฤษฎีได้ หากวัตถุนั้นไม่มีปฏิสัมพันธ์กับระบบใหญ่หรือโลกนั่นเอง (Heisenberg. 1999: 168-171, 178) ดังนั้นโลกจึงปรากฏต่อเราในรูปของเส้นใยอันสลบซับซ้อนของเหตุการณ์ ซึ่งรวมเอา ความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันเข้าไว้ โดยมีลักษณะที่สลับไปมา ซ้อนเหลื่อมกันหรือเชื่อมต่อกัน (พริตจ็อฟ คาปรั้า . 2546: 91; อ้างอิงจาก Heisenberg. 1975: 139)

ทั้งนี้หากมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือโลก มนุษย์เองก็มีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่งและมี ลักษณะขององค์รวมเช่นกัน โดยมีมิติที่หลากหลายซับซ้อนและเชื่อมโยงกัน ดังที่จอห์น สจิวท มิลล์ (John Stuart Mill) ได้ให้ข้อคิดเชิงทฤษฎีในเรื่องของธรรมชาติมนุษย์ว่า “ธรรมชาติมนุษย์ ไม่ใช่เครื่องจักรกลที่จะสร้างกันขึ้นมาให้ตรงตามต้นแบบอย่างหนึ่ง แล้วก็กำหนดให้ทำงานไปตามที่ถูกสั่งเอาไว้ แต่ธรรมชาติมนุษย์เป็นเสมือนต้นไม้มี่จะต้องเติบโตและพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านตามความโน้มเอียงของพลังภายในซึ่งทำให้ธรรมชาติมนุษย์เป็นสิ่งที่มีชีวิต” (เสนห์ จามริก. 2546: 11; อ้างอิงจาก Mill. 1948) มนุษย์จึงไม่ได้ว่างเปล่าเพื่อรอรับการกระทำจากภายนอกแต่เพียงอย่างเดียวแต่มีจิตสำนึกภายใน มีจินตนาการ ความรู้สึก ความคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ ซึ่งความคิดสร้างสรรค์ที่แท้จริงอยู่ที่คุณค่าและอิสรภาพ โดยสร้างสรรค์ออกมาจากภายในจิตสำนึกเรียนรู้อันหลากหลายของมนุษย์ (เสนห์ จามริก. 2546: 47; อ้างอิงจาก Nudler; & Gardiner: 1986) อันจะนำไปสู่ความสามารถในการพัฒนาศักยภาพจากภายในตนเองได้ตั้งเมื่อมองเชื่อมโยงมาสู่การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวมนุษย์เองกับบริบทหรือสรรพสิ่งรอบตัว มนุษย์ก็ควรให้ความตระหนักกับรู้ถึงระบบนิเวศที่มีความสำคัญและมีคุณค่า เพราะฉะนั้นจึงต้องมองโลกและชีวิตในความหมายที่เป็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของมวลปรากฏการณ์ทั้งหลาย การจะตระหนักถึงความสำคัญระบบนิเวศจึงไม่สามารถใช้เพียงความคิดหรือความรู้ตามหลักของความเป็นเหตุเป็นผลเท่านั้น แต่ต้องประสานไปกับปัญญาหยั่งรู้ของมนุษย์ด้วย (เสนห์ จามริก. 2546: 13; อ้างอิงจาก Capra. 1982, 1988)

สิ่งมีชีวิตต่างๆ หน่วยงานเป็นมวลรวมและระบบชีวิต ทั้งหมดประกอบกันขึ้นเป็นมวลรวมในรูปของระบบสังคม อันมีโครงสร้างเฉพาะที่เกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของส่วนต่างๆ มวลรวมจึงไม่ใช่เป็นเพียงการรวมกันของส่วนต่างๆ ทั้งหมดเท่านั้น สิ่งมีชีวิตแตกต่างจากเครื่องยนต์กลไกตรงที่ว่าเครื่องยนต์กลไกเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีการทำงานที่ถูกกำหนด

ขึ้นจากโครงสร้าง ในขณะที่สิ่งมีชีวิตมีกระบวนการของการพัฒนาเติบโต เปรียบตั้ง ต้นไม้ที่เจริญเติบโต และแตกแขนงออกไปตามธรรมชาติ และเนื่องจากโครงสร้างของสิ่งมีชีวิตเกิดจากกระบวนการของการ มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของส่วนต่างๆ ทั้งหลายโครงสร้างจึงไม่ได้กำหนดไว้อย่างตายตัวแต่เป็นกระบวนการ พื้นฐานที่แม้ว่าจะมีความยืดหยุ่นแต่ก็มั่นคง และสิ่งมีชีวิตใดที่คิดถึง แต่ความอยู่รอดของตนก็จะ ทำลายสภาพแวดล้อมของตนแล้วก็จะทำลายตนเองในที่สุด ความอยู่รอดของชีวิตจึงไม่ใช่เป็นแต่เพียง เรื่องของสิ่งมีชีวิตโดยตรง หากแต่เป็นเรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อมของตนอย่างต่อเนื่อง ในการทำความเข้าใจธรรมชาติมนุษย์ เราจึงต้องทำการศึกษามิติต่างๆ ภายในตัวมนุษย์ทั้งในด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ จิตวิญญาณ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรพสิ่งด้วย (Senneker, 2546: 13-15; อ้างอิงจาก Capra, 1982, 1988) มนุษย์จึงนับว่ามีความเป็นหน่วยรวมหรือองค์รวมที่ ในแต่ละปัจเจกบุคคลก็มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในมิติต่างๆ ที่อยู่ภายในตน และการมีปฏิสัมพันธ์ กับผู้อื่นและสรรพสิ่งแวดล้อม ซึ่งมิติต่างๆ เหล่านี้จะมีการพัฒนา เจริญเติบโต หรือมีพัฒนาการของ ตัวมันเองและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอยู่ตลอดเวลา โดยขึ้นอยู่กับศักยภาพภายในของแต่ละบุคคล ประสบการณ์ชีวิต และบริบทที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้ความจริงของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน และในขณะที่เดียวกันบุคคลก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างโดดเดี่ยวแต่ต้องมีความสัมพันธ์กับ สรรพสิ่งรอบตัวทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมจึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดี

สำหรับแนวคิดแบบองค์รวมนี้ได้มีการแพร่หลายมาสู่วิชาชีพการพยาบาล ซึ่งเป็นวิชาชีพ ที่ปฏิบัติการพยาบาลโดยให้การดูแลผู้ป่วยหรือบุคคลในฐานะของความเป็นมนุษย์ที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือ เยียวยาทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ โดยได้อ้างอิงแนวคิด ของ แจน สมุทส์ (Jan Smuts) ซึ่งเป็นทั้งนักการเมือง นักปรัชญาและนักชีววิทยา ที่ได้เขียนไว้ใน หนังสือ “Holism and Evolution” โดยสะท้อนความคิดและความเชื่อในประเด็นที่ว่า สิ่งมีชีวิตเป็น หน่วยรวมที่ไม่สามารถวิเคราะห์แยกออกเป็นส่วนๆ เพื่อให้เข้าใจมนุษย์ได้ มนุษย์มีศักยภาพในการหยั่งรู้ (Insight) ตามธรรมชาติและสามารถเชื่อมโยงส่วนต่างๆ ในตัวบุคคลนั้นให้กลมกลืน เป็นหน่วยรวมหน่วยเดียว (ทัศนา บุญทอง, 2531: 1; อ้างอิงจาก Flynn, 1980)

สมุทส์ เชื่อว่ามีกระบวนการบางอย่างที่เชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของร่างกายเข้าด้วยกันที่ห่มมนุษย์ เราอยู่ได้อย่างผาสุกท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งสมุทส์ เรียกกระบวนการนี้ว่า “Holism” (สมจิต หนูเจริญกุล, 2531: 9; อ้างอิงจาก Smuts, 1926) ต่อมา ฟิลลิปส์ (Phillips) ได้ขยาย แนวคิดของ สมุทส์ โดยวิพากษ์ว่าการวิเคราะห์ที่แยกส่วนเฉพาะเจาะจงทางฟิสิกส์และเคมี ไม่เพียงพอที่จะอธิบายสิ่งมีชีวิต ลักษณะของสังคม หรือความจริงทั้งหมดที่รวมกันและเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับ “Holism” ว่าองค์รวมทั้งหมด (The whole) มีลักษณะที่นอกเหนือจากการเอาส่วนย่อยๆ มารวมกัน องค์รวมเป็นตัวกำหนดลักษณะของส่วนย่อย เราไม่สามารถเข้าใจส่วนย่อยๆ ได้ ถ้าแยกออกจาก

ส่วนรวม และส่วนย่อยๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์หรือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและกันผสมจิต หนูเจริญกุล 2531: 9-10) ซึ่งเป็นทัศนะในการมองสรรพสิ่งว่า ส่วนทั้งหมดของสรรพสิ่งย่อมใหญ่กว่า และแตกต่างจาก ผลรวมของส่วนย่อยๆ ของสรรพสิ่งนั้นๆ (โกมาตร จิ่งเสถียรทรัพย์ และประชาธิป กะทา 2550: 68)

เช่นเดียวกับที่นักปรัชญาองค์รวมมีความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์อยู่บนสมมติฐาน สองประการ คือประการแรก มนุษย์ในฐานะองค์รวมมีความหมายมากกว่าและแตกต่างไปจากผลรวมของ ส่วนประกอบทางด้านร่างกายทั้งหมดของบุคคลรวมกัน ทั้งนี้เพราะบุคคลยังมีจิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ และสิ่งแวดล้อมของบุคคลเข้ามาเป็นส่วนประกอบสำคัญอีกด้วย ส่วนประกอบทั้งหมดนี้ ไม่อาจแยกทำความเข้าใจที่ละส่วนได้ เช่นทำความเข้าใจร่างกายของบุคคลส่วนหนึ่ง แล้วทำความเข้าใจ เรื่องจิตใจ อารมณ์ วิญญาณและสิ่งแวดล้อมของบุคคลอีกทีละส่วนแล้วนำมารวมกัน แล้วถือว่าเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลนั้น ก็เป็นการคลาดเคลื่อนอย่างมาก เพราะบุคคลเป็นหน่วยเดียว (Unified whole) ซึ่งต้องทำการศึกษาเป็นหน่วยรวมเท่านั้น ประการที่สอง มนุษย์จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า ในฐานะองค์รวม ซึ่งเป็นผลจากการทำงานอย่างผสมผสานของมนุษย์ที่ประกอบด้วย ร่างกาย จิตใจ วิญญาณ และสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้น จะมีใช้การตอบสนองจากด้านร่างกายเพียงอย่างเดียว ดังนั้น การทำความเข้าใจมนุษย์จึงต้องทำความเข้าใจในฐานะองค์รวมเท่านั้น (ทัศนา บุญทอง. 2531: 5)

แนวความคิดแบบองค์รวมดังกล่าวได้เข้ามามีบทบาทในเรื่องสุขภาพและบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา โดยแนวคิดของภาวะสุขภาพ องค์รวมเชื่อว่า การมีสุขภาพดีในแบบองค์รวมนั้น ไม่ใช่การปราศจากความเจ็บป่วยเท่านั้น แต่ต้องหมายถึงกระบวนการต่อเนื่องที่มนุษย์ต้องพัฒนาการทำงานที่ในฐานะองค์รวมให้สูงขึ้นตามศักยภาพของตนเพื่อดำรงความผาสุกในชีวิตไว้ ดังนั้นกระบวนการดังกล่าวจึงมิใช่เพียงการดูแลภาวะสุขภาพ ทางกายให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุดเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงการดูแลให้ตนเองมีความผาสุกทางใจ มีความรู้สึกกระฉับกระเฉง มีความคิดสร้างสรรค์ มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความหวัง กำลังใจและมีความพึงพอใจในชีวิต และภาวะการณดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นก็แต่ในภาวะของความเป็นองค์รวมเท่านั้น ซึ่งในปรัชญาองค์รวมเชื่อว่ามีความสัมพันธ์โดยตรงกับปรัชญาและเป้าหมายในชีวิตของบุคคล ดังนั้น ในการประเมินสุขภาพแบบองค์รวมจึงจำเป็นต้องประเมินพัฒนาการทางจิตวิญญาณด้วย (ทัศนา บุญทอง. 2531: 8; อ้างอิงจาก Brallier. 1978) การมีสุขภาพดีหรือมีสุขภาพะจึงเป็นผลมาจาก ปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายมิติของชีวิต ทั้งทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ รวมถึงคุณภาพของ ชีวิตที่สัมพันธ์อย่างกลมกลืนกับสังคมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (โกมาตร จิ่งเสถียรทรัพย์ ; และประชาธิป กะทา. 2550: 4, 69)

จากทัศนะของการมองมนุษย์แบบองค์รวมดังกล่าว หากมองในแง่ของระบบการศึกษา จึงควรต้องมองผู้เรียนในฐานะของมนุษย์ที่มีความเป็น นององค์รวมอยู่ในตัวตนของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งย่อมต้องมีความหลากหลาย แตกต่างกันไป ดังนั้นบทบาทของการศึกษาซึ่งมีหน้าที่หลัก ในการเชื้ออำนาจให้มนุษย์ได้พัฒนาศักยภาพภายในตนเองอย่างเต็มขีดความสามารถ ณ บริบทนี้ๆ จึงต้องคำนึงกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมที่จะส่ง ผลให้มนุษย์เกิดการพัฒนารูปแบบองค์รวม ทั้งในด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ และคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้ ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรพสิ่งอย่างสมดุล โดยต้องคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของปัจเจกบุคคลด้วย

2.2 กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนเองแบบองค์รวม

การเรียนรู้และการศึกษาของมนุษย์เป็นกระบวนการหรือวิวัฒนาการอันต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด แทนที่จะจำกัดวงเวียนอยู่แต่ในกรอบซึ่งเท่ากับเป็นการปฏิเสธหรือกีดกันศักยภาพสร้างสรรค์ทางปัญญา อันมีอยู่โดยพื้นฐานของธรรมชาติมนุษย์ โดยมนุษย์ตั้งอยู่และเรียนรู้อยู่ในสภาวะแวดล้อมอันผสมผสาน และซับซ้อนทั้งในทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม และกาลเวลา (Sené งามริค. 2546: 11) ทั้งนี้จาร์วิส (Jarvis) กล่าวว่า มนุษย์จะไม่สามารถเจริญงอกงามได้ หากปราศจากการเรียนรู้ (Merriam; & Clark. 2006: 30; citing Jarvis. 1987: 81) ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีความสามารถหรือพลังภายในตน เมื่อมนุษย์ได้เรียนรู้ในสิ่งใหม่หรือทักษะใหม่ๆ ก็จะมีส่วนช่วยในการสนับสนุนกลไกการรับรู้ความสามารถของตนเองและสนับสนุนให้มนุษย์พัฒนาพลังภายในตน และเนื่องจากมนุษย์มีความสามารถในการคิด ไตร่ตรองเกี่ยวกับ บสิ่งที่ตนเองเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตตั้งแต่ในอดีต ปัจจุบันจนกระทั่งคิดเกี่ยวกับอนาคตของตนได้ รวมทั้งรับรู้ถึงความสามารถภายในตนเองและลักษณะทางสังคมของตน ทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวและพัฒนาทักษะเพื่อเผชิญกับอนาคตที่ทำนายอันจะนำไปสู่จุดหมายของตนได้ (Cervone; Artistic; & Berry. 2006: 170) ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นนี้นับว่าเป็นพื้นฐานในการนำไปสู่การพัฒนาตนเองเป็นองค์รวมของมนุษย์

ในทางกลับกันหากมนุษย์ประสบกับประสบการณ์ชีวิตหรือการเรียนรู้ที่มีลักษณะคุกคามชีวิต ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกายหรือจิตใจโดยที่ไม่สามารถแก้ไขจัดการกับปัญหานั้นได้ มนุษย์ก็จะเกิดความรู้สึกกลัว หวาดระแวง เครียด เป็นทุกข์ และมีการเรียนรู้ในลักษณะที่ป้องกันตนเองจากสิ่งแวดล้อม ถอยห่างและหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัว (Merriam; & Clark. 2006: 30; citing Merriam, Mott; & Lee. 1996) แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์อาจเปลี่ยนมุมมองของตนเองได้จากการเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตและจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสรรพสิ่งอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการเรียนรู้ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนแบบของคร่อมในที่นี้จึงมิได้หมายถึงเฉพาะกระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการเท่านั้น แต่หมายถึงทั้งกระบวนการถ่ายทอดและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคคลและระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ผ่านกระบวนการรู้คิดเกี่ยวกับความจริงอันหลากหลาย สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ไม่หยุดนิ่ง ตายตัว โดยเรียนรู้มุมมองใหม่และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ทั้งเก่าและใหม่ โดยในที่นี้จะพิจารณาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบของคร่อมในประเด็นสำคัญ ได้แก่ การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ (Postformal thinking) การปฏิสัมพันธ์ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบของคร่อม และปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบของคร่อม ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ (Postformal Thinking)

การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบนับว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญในการนำไปสู่การพัฒนาตนแบบของคร่อม เนื่องจากการคิดประเภทนี้สามารถช่วยให้บุคคลเกิดความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตนเอง เชื่อมโยงกับผู้อื่น และเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือสามัญวิสัยได้อย่างสมดุลอันจะนำไปสู่การพัฒนาตนแบบของคร่อมได้ การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ หมายถึงการจัดระบบความคิดเชิงตรรกะที่มีความซับซ้อน โดยตระหนักรู้ถึงความจริงซึ่งไม่แน่นอนตายตัว แต่ต้องเลือกความจริงที่เป็นไปได้โดยผู้รู้ (power) ตัวอย่างเช่น ในเรื่องของการแต่งงาน ถ้าถามว่าการแต่งงานดีหรือไม่ดี ผู้ที่คิดแบบใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ (Formal thinker) ก็จะตอบตามหลักเหตุและผล ถ้าเหตุเป็นอย่างนี้ผลที่ตามมาก็จะเป็นอย่างนั้นแล้ว ชักนำไปสู่คำตอบในทางที่ตัดสินว่าถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี แต่ผู้ที่ใช้การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ จะคิดโดยคำนึงถึงความคิดเห็นของแต่ละบุคคลและอารมณ์ความรู้สึกของคุณแต่งงาน ดังนั้นคำตอบที่ได้ อาจจะเป็นดีหรือไม่ดีก็ได้โดยคุณแต่งงาน สามารถสร้างความจริงของตนเองในอนาคตปีต่อๆ ไปในชีวิตการแต่งงานของพวกเขาได้ซึ่งความจริงอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การคิดแบบ หลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ จึงมีลักษณะเชิงสัมพัทธ์ (Relativistic) และเป็นการคิดโดยอ้างอิงความเป็นตัวตน (Self-referential thought) (Sinnott, 1994: 107; citing Sinnott, 1989) และหากจะอธิบายเกี่ยวกับการเรียนรู้ก็สามารถพิจารณาได้ว่า การเรียนรู้โดยทั่วๆ ไป เรามักจะเน้นการจดจำข้อมูลต่างๆ และการแสวงหาความรู้ ทักษะต่างๆ มากมาย และเมื่อเราใช้ความคิดในเชิงเหตุและผลที่มีลำดับขั้นตอน ก็จะนำไปสู่คำตอบว่าถูกหรือผิด เพื่อตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ แต่ในความเป็นจริงแล้วเราต้องเลือกว่าอะไรคือความจริง หรืออะไรไม่ใช่ความจริงสำหรับเรา ความจริงของแต่ละคนจึงอาจแตกต่างกันไป โดยสามารถเข้าใจได้ด้วยการคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบที่ความถูก ผิดไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ มุมมอง การพึ่งเหตุผลและความรู้สึกทั้งของตนเองและผู้อื่นที่อยู่รอบข้างด้วย ซึ่งเป็นความคิดที่มีความซับซ้อนมากขึ้น คำตอบจึงไม่ตายตัว แต่มีทางออกอีกหลายทางที่เหมาะสมสำหรับแต่ละบุคคล

ทั้งนี้เพียเจต์ (Piaget) ได้กล่าวเกี่ยวกับการคิดแบบใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ (Formal thought) ไว้ว่า เป็นการคิดของบุคคลที่จะเริ่มคิดแบบผู้ใหญ่ สามารถคิดอย่างมีลำดับขั้นตอน มีการเริ่มต้นของแนวทางใหม่ๆ และมีข้อสมมติฐานที่เป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นความคิดที่อยู่ในขั้นสูงสุดของแต่ละบุคคล (Piaget, 1951: 246) ในขณะที่ซินนอทท์ (Sinnott) มองว่า การคิดเพียงลำพังคนเดียวนี้ ได้มีการพัฒนาไปสู่การมีผู้คิดหลายคนซึ่งเรียกว่าเป็น การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ ซึ่งมีความแตกต่างจากการคิดแบบใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ คือ การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ จะนำบุคคลไปสู่การมีมุมมองที่แตกต่าง หลากหลายออกไปโดยผู้ร่วมคิดมีส่วนร่วมในการรู้เกี่ยวกับสถานการณ์และมีการสร้างความจริงขึ้นใหม่ร่วมกัน (Co-creation of reality) ซึ่งจะทำให้ผู้ร่วมคิดมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน โดยการสร้างความจริงจะเกิดขึ้นเมื่อการพัฒนาด้านความรู้คิดมีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องและมีความซับซ้อนมากขึ้น สำหรับผู้ที่ใช้คิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบจะมีทักษะของการมองความจริงในมุมมองที่แตกต่างและสร้างกรอบของสถานการณ์ขึ้นใหม่ ซึ่งทำให้พวกเขาสามารถทำงานร่วมกันกับผู้อื่นเพื่อมองปัญหาาร่วมกันได้ โดยจะรู้บทบาทในการสร้างความจริงซึ่งเป็นบทบาทที่จะเลือกมุมมองเกี่ยวกับความจริงและตระหนักถึงบทบาทของผู้อื่นในการสร้างความเป็นจริงรอบๆ ตัว รวมทั้งมีการเรียนรู้อย่างเข้าใจในผู้อื่นด้วย (Sinnott, 1994: 107, 110) และซินนอทท์ เชื่อว่าการคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบจะ ช่วยให้เกิดภาวะสมดุลในตนเองของบุคคลทั้งในด้านร่างกาย จิตใจและจิตวิญญาณ ซึ่งบุคคลมักเกิดความขัดแย้งและมีประเด็นที่ต้องคิดอย่างซับซ้อนเพื่อสร้างสมดุลอยู่บ่อยครั้ง โดยต้องเลือกว่าจะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จึงอาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพทั้งที่ส่งผลต่อทั้งทางด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์หรือจิตวิญญาณ ทำให้เกิดภาวะเจ็บป่วยได้ ทั้งนี้หากเราสร้างสมดุลได้เราก็จะสามารถสร้างทางเลือกให้กับตนเองและสามารถเติมเต็มความต้องการของตนเองได้ โดยการคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบนี้จะ ช่วยให้เกิดจิตสำนึกที่เป็นเครื่องมือในการหลอมรวม มุ่งความสมดุลทั้งในตนเอง และความสมดุลในการมีความสัมพันธ์ กับผู้อื่นและสิ่งอื่นๆ (Sinnott, 2009: Online)

การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบเป็นชนิดของการรู้คิดที่ซับซ้อนซึ่งเป็นการแสดงถึงความสามารถในการพัฒนาในช่วงวัยผู้ใหญ่เนื่องจากบางครั้งความคิดของบุคคล อาจแตกออกเป็นสองหรือขัดแย้งกัน ซึ่งการรู้คิดที่ซับซ้อนจะช่วยให้บุคคลพิจารณาในส่วนที่ตนเองรู้และส่วนที่แฝงอยู่ และช่วยให้บุคคลพิจารณาแนวทางอื่นๆ เกี่ยวกับความต้องการของตน เพื่อที่จะได้มาซึ่งความต้องการนั้น และจัดความขัดแย้งออกไปได้ ในส่วนของการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การคิดที่ซับซ้อนจะช่วยให้บุคคลยอมรับความต้องการของผู้อื่น โดยยอมรับว่าผู้อื่นนั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้ช่วยเติมเต็มความต้องการให้กับเราเท่านั้น แต่ผู้อื่นก็มีความต้องการของเขาเช่นกัน โดยเมื่อเรามีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เราจะพบว่าผู้อื่นมีมุมมองที่ต่างจากเรา เราก็จะเรียนรู้เหตุผลใหม่ๆ และเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรารู้จริง ซึ่งสิ่งนี้จะช่วย

ให้บุคคลเชื่อมโยงเหตุผลที่มีความขัดแย้งกันในแต่ละวันไปสู่ความเข้าใจของบุคคลที่เป็นความจริง อันจะเป็นประโยชน์ในการเข้าใจโลก และในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย ก็ต้องใช้การรู้คิดที่ซับซ้อนเพื่อที่จะเติมเต็มความต้องการของบุคคลในเรื่องของความศรัทธา ความเชื่อ ความหวัง กำลังใจ ฯลฯ อย่างไรก็ตามอาจเกิดความล้มเหลวในการพัฒนาความคิดที่ซับซ้อนได้ หากความรู้สึกเชื่อมโยงของบุคคลขาดหายไปหรือเกิดการแตกแยกขัดแย้งกัน เนื่องจากการรู้คิดของมนุษย์ เราสร้างขึ้นจากเรื่องราวการปรับตัวของเราที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกเชื่อมโยง (Sinnott. 2006: 384-385, 387-388, 397)

การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ เป็นสิ่งที่พัฒนาต่อมาจาก การพัฒนา ด้านสติปัญญา (Intellectual) และประสบการณ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal experience) โดยที่หลังจากเรามีประสบการณ์ซึ่งมีสัมพันธ์ระหว่างกันและแลกเปลี่ยนกันก็จะมี การสร้างความจริงของชีวิตร่วมกัน ดังเช่นการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับมุมมองต่างๆ ซึ่งรวมทั้งมุมมองของผู้เรียนที่มองผู้สอนและการตอบสนองของผู้สอนต่อผู้เรียนจนกระทั่งทำให้เกิดการร่วมกันสร้างสิ่งใหม่ขึ้นโดยผู้สอนและผู้เรียน ทั้งนี้การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ จะเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาทั้งปัญหาในชีวิตประจำวันและปัญหาทั่วไป ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ **มีการปรับเปลี่ยนมุมมองจากทฤษฎีหลัก (Meta-theory shift)** ไปสู่การมองความจริงจากมุมมองหรือวิถีคิดที่หลากหลาย ซึ่งเป็นความสามารถในการมองความเป็นจริง (Reality) จากมุมมองที่มีวิถีคิดมากกว่าหนึ่งวิธีเมื่อคิดเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ เช่น มีมุมมองทั้งในแง่ของนามธรรมและการปฏิบัติ หรือมีมุมมองทั้งจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและประสบการณ์ที่ได้รับ **มีการนิยามเกี่ยวกับปัญหา (Problem definition)** คือ การตระหนักว่ามีทางเลือกมากกว่าหนึ่งทางเลือกที่จะอธิบายหรือเข้าใจเกี่ยวกับปัญหา เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยการมองปัญหานั้นผ่านเลนส์ของเรา **มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการหรือผลผลิต (Process/product shift)** โดยตระหนักว่าเราสามารถไปถึงข้อสรุปของความสัมพันธ์ของเนื้อหาหรือไปถึงกระบวนการที่จะช่วยแก้ปัญหานั้นได้ **มีการกำหนดขอบเขต (Parameter setting)** ซึ่งเราต้องเลือกมุมมองในบริบทของปัญหาที่จะต้องพิจารณา หรือจะต้องละเลยบางส่วนที่ไม่เกี่ยวข้อง **มีความสามารถที่จะทำให้เห็นข้อสรุป หรือแนวทางในการแก้ปัญหา ภายใต้มุมมองที่หลากหลาย (Multiple solution)** มีความสามารถที่จะประเมินข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหาและเลือกสิ่งที่ดีที่สุดในการที่จะอธิบายเกี่ยวกับปัญหา (Pragmatism) **ตระหนักว่ามีเหตุการณ์หรือสถานการณ์หนึ่งที่สามารถมาจากหลายสาเหตุหรือหลายปัจจัยได้ (Multiple causality)** **ตระหนักว่ามีหลากหลายหนทางที่จะไปสู่ข้อสรุปของปัญหา (Multiple methods)** และ **ตระหนักว่า ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของความเป็นจริง และการมองเหตุการณ์ในมุมมองที่กว้างจะช่วยขจัดความขัดแย้ง (Paradox) ออกไปได้ (Sinnott. 2006: 388-389)**

การพัฒนาของ การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ จะช่วยอธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของผู้เรียน กล่าวคือใน **ขั้นแรก** ผู้เรียนจะต้องการรู้คำตอบที่ถูกต้องตามทฤษฎี โดยผู้เรียนคาดหวังว่าผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นจะเป็นผู้ที่ให้คำตอบได้ ต่อมาใน **ขั้นที่สอง** ผู้เรียนก็จะกลายมาเป็นผู้คิดที่มีเรื่องของความสัมพันธ์มาเกี่ยวข้อง จึงไม่มีคำตอบที่ถูกต้องหรือผิดอย่างตายตัว เพราะไม่มีทางที่เราจะตัดสินเกี่ยวกับความจริงได้ ผู้เรียนก็จะมองเห็นความคิดในแง่มุมมองที่แตกต่างออกไป และใน **ขั้นที่สาม** ผู้เรียนจะก้าวเข้าไปสู่การคิดที่ซับซ้อนซึ่งเป็นความคิดที่จำเป็นในการที่จะอภิปรายเกี่ยวกับความจริง ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นจริงในโลกที่เป็นอยู่ สิ่งที่ถูกต้องจึงไม่ใช่เพียงมีผู้รับบอกว่าถูกต้องแต่ต้องเป็นสิ่งที่คุณเรียนยอมรับว่าถูกต้องด้วย การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบจึงมีผลต่อมุมมองของบุคคลในการมองตนเอง โลก และผู้อื่น ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และการมีความเชื่อมโยงกับผู้อื่นและสิ่งอื่นๆ นอกจากนี้ทฤษฎีไร้ระบบ (Chaos Theory) ได้ให้เหตุผลสำหรับผลกระทบที่เกิดขึ้นในเวลาใด ๆ ยกเว้นว่า เหตุการณ์ย่อยๆ ในระบบหนึ่งสามารถเคลื่อนไปสู่ระบบอื่นได้ และในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลก็พบว่าบ่อยครั้งที่เราปรับเปลี่ยนรูปแบบของการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น และทฤษฎีนี้ได้เสนอแนะว่าส่วนประกอบแต่ละส่วนนั้นมีความสำคัญอย่างมากในระบบสำหรับผลลัพธ์สุดท้ายของระบบและสำหรับแต่ละบุคคลด้วย ดังนั้นความเป็นไปได้ โอกาส หรือประสบการณ์เพียงเล็กน้อยก็สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิตอย่างยิ่งใหญ่ได้ โดยหากเราจะเลยบางสิ่งก็อาจทำให้เราได้รับความสูญเสียเนื่องจากกระบวนการของเรามีช่องโหว่หรือมีข้อบกพร่อง (Sinnott. 2006: 389, 393-395)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ระบบการเรียนรู้ในชั้นเรียนซึ่งมีฐานคิดมาจากวิทยาศาสตร์ ที่มีคำตอบตายตัว จึงมีข้อจำกัดและไม่สนับสนุนให้เกิดการคิดแบบ หลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ แต่หากผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งอื่นๆ ในบริบท กาศที่ไม่เป็นทางการนอกชั้นเรียน ก็จะช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนมีมุมมองที่ซับซ้อนขึ้นในการมองโลก รวมทั้งมีมุมมองที่ขยายกว้างออกไป แนวคิดนี้จึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ศึกษาเพื่อนำไปใช้สำหรับการศึกษาพยาบาล เนื่องจาก นักศึกษาพยาบาลไม่ได้เรียนรู้แต่เพียงความรู้ ทฤษฎีต่างๆ หรือทักษะเฉพาะในการปฏิบัติเท่านั้น แต่นักศึกษาต้องเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตที่มีความหลากหลายและซับซ้อน ทั้งของตนเองและผู้ป่วย รวมทั้งบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รอบข้าง ซึ่ง การคิดแบบ หลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบนี้จะช่วยให้ นักศึกษา สามารถมองเห็นปัญหาในหลากหลาย มุมมองและมองเห็นทางออกของการแก้ไขปัญหามากขึ้น อันจะนำไปสู่การคลี่คลายปัญหาต่างๆ ได้

ทั้งนี้ในส่วนของวิธีการเรียนรู้ที่ซึนโนทท์ เห็นว่าจะช่วยส่งเสริม การคิดแบบหลังการใช้ เหตุผลเชิงรูปแบบ คือการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) โดยใช้การสนทนากัน (Dialogue) ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน หรือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยต้องเป็นการสนทนาที่ให้ความเคารพต่อ

มุมมองของผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับความจริงนั้น (Sinnott. 1994: 96; Sinnott. 1994: 115) และนอกจากการเรียนรู้แบบร่วมมือและการเรียนรู้โดยการโต้ตอบสนทนาแล้ว การได้สะท้อนคิดและแลกเปลี่ยนมุมมองกันทั้งในด้านความคิด ความรู้สึกระหว่างผู้ที่เรียนรู้หรือสร้างความรู้ ความจริงร่วมกัน หรือได้สะท้อนคิดในมุมมองต่างๆ ของตนเอง การถกเถียง ถกแถลงกับตนเองก็จะช่วยขยายมุมมองของผู้เรียนให้กว้างขวางออกไป วิธีการต่างๆ เหล่านี้เป็นกรให้ความสำคัญแก่การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นๆ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับความคิด ความเชื่อของตนเอง ซึ่งนับว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้สำคัญที่จะนำไปสู่ การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบได้ โดยมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

2.2.2 การปฏิสัมพันธ์: กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนเองของครุวม

ในที่นี้จะพิจารณาถึงการเรียนรู้ที่ได้รับความสนใจในแวดวงการศึกษา และสามารถช่วยส่งเสริมการคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบอันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองของครุวมได้ ได้แก่ การเรียนรู้โดยใช้การสนทนา (Dialogic learning) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) และการสะท้อนความคิด ความรู้สึก (Reflection) เนื่องจาก การเรียนรู้ทั้งสามลักษณะดังกล่าวเป็นการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับ (Passive) มาเป็นผู้กระทำ (Active) ผู้เรียนได้มีโอกาสสะท้อนเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ความรู้สึกของตัวเองและได้แลกเปลี่ยนมุมมองต่างๆ แก่กัน ผู้เรียนจึงสามารถสร้างสรรค์ความคิดและความรู้ได้โดยผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์กันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน การเรียนรู้จึงเป็นการสร้างความรู้ใหม่มากกว่าเป็นการผลิตซ้ำ หรือลอกเลียนของเดิม และผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิด กระบวนการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียน โดยรวมทั้งการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและบุคคลอื่นๆ ที่ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยการมีปฏิสัมพันธ์ในสถานะที่ผู้เรียนเปิดใจกว้างยอมรับฟังความจริง ความคิดเห็น อารมณ์ ความรู้สึกของกันและกันนั้นเป็นการส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวตั้งจากผู้สอนลงไปสู่ผู้เรียน จึงทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความจริง ขึ้นเองได้ ทั้งนี้ในการเรียนรู้ ทั้งสามลักษณะดังกล่าวนี้ไม่ได้แยกขาดจากกันอย่างสิ้นเชิง ดังเช่น ในการเรียนรู้แบบร่วมมือ กันก็ต้องมีการสนทนา พูดคุย แสดงความคิดเห็น อภิปรายร่วมกัน หรือมีการสะท้อนความคิด ความรู้สึกร่วมด้วย และในทำนองเดียวกันในการเรียนรู้แบบสะท้อนความคิด ความรู้สึกก็มีการสนทนาทั้งกับภายในตนเองและสนทนากับผู้อื่นที่เรียนรู้ร่วมกันอยู่ด้วย ดังสรุปได้ดังนี้

การเรียนรู้ของบุคคลจะสามารถเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีการปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นทั้งภายในตนเอง ระหว่างบุคคล และสรรพสิ่งแวดล้อม โดยสิ่งสำคัญในการมีปฏิสัมพันธ์ ก็คือการสนทนา ซึ่งรวมทั้งการสนทนาทั้งกับตนเองโดยการสะท้อนถึง ความคิดและการปฏิบัติของตนเอง

การสนทนากับบุคคลอื่นและสิ่งที่อยู่เหนือสามัญวิสัย สำหรับ การเรียนรู้โดยใช้ การสนทนา นั้น วีกอทสกี (Vygotsky) เป็นนักคิดคนสำคัญที่ให้ความสำคัญ ญกับเรื่องของการใช้ภาษาในการสื่อสาร หรือการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Duffy; & Cunningham. 1996: 181) โดยการเรียนรู้โดยใช้การสนทนามีลักษณะสำคัญ คือ ผู้เรียนรู้หรือผู้ร่วมสนทนาทุกคน เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือชุมชนการเรียนรู้ และสามารถทำประโยชน์หรือช่วยเหลือกลุ่มได้ มีการคิด ร่วมกันและเรียนรู้ร่วมกัน โดยที่กลุ่มให้การยอมรับประสบการณ์ของแต่ละคนที่สื่อออกมาทั้งที่เป็น คำพูดและการแสดงออกในขณะสนทนา การเรียนรู้ลักษณะนี้จึงเป็นการเรียนรู้โดยพิจารณามุมมอง ของผู้อื่นว่าเหมือนหรือต่างกับเราอย่างไร ภายใต้ความเข้าใจของเหตุผลที่แตกต่างกันไปของแต่ละ บุคคล ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่หรืออาจมีการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งแล้วพูดคุย อภิปราย ร่วมกันจนกระทั่งเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันผู้ร่วมสนทนาจึงจะเปิดมุมมองและเข้าใจในความเชื่อมโยง ที่เกิดขึ้น และยอมรับการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง การเปลี่ยนแปลงในผู้อื่นรวมถึงการเปลี่ยนแปลง ของสังคม โดยความรู้อาจจะถูกนำมาพูดถึง ถกเถียงและตั้งคำถามร่วมกันระหว่างผู้ร่วมสนทนา (*Dialogic Learning*. Online)

การเรียนรู้โดยใช้การสนทนาจึงช่วยให้บุคคลสามารถบูรณาการความคิด สามารถตัดสินใจ แก้ไขปัญหา สร้างสิ่งต่างๆในชีวิต และเปลี่ยนแปลงชีวิตของบุคคลได้ การเรียนรู้แบบนี้จึงเป็นส่วนหนึ่ง ของการสร้างลักษณะเฉพาะของบุคคล และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social identity) ซึ่งเป็นการสร้าง ความรู้ที่มาจากมุมมองที่แตกต่างหลากหลายของบุคคล (*Dialogic Learning*. Online; Ravenscroft. 2011: 146) ทั้งนี้การใช้บทสนทนาในการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนทนาในเรื่องที่มีความหมาย ต่อผู้ร่วมสนทนาหรือผู้เรียน โดยผู้เรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนสิ่งที่อยู่ภายในตัวตนของพวกเขา จะช่วยให้ ผู้เรียนมีพลังอำนาจ (Empowerment) มากขึ้น มีการพัฒนาบุคลิกภาพของตน เห็นคุณค่าภายในตน เชื่อมมั่นในตนเองมากขึ้น มีความรู้เพิ่มขึ้นโดยการใช้เหตุผลในการถกเถียงกันเกี่ยวกับความรู้และมีการ ยอมรับซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคมแบบประชาธิปไตย รวมทั้ง ช่วยให้บุคคลสามารถพบความหมายหรือเป้าหมายใหม่ในชีวิตได้ (Giddens. Online; Wells. 1999: 41; Gordon. 2008: 6) แต่ในทางกลับกันหากไม่มีการสนทนากันอย่างมีความหมายดังกล่าวข้างต้น โดยผู้เรียนเป็นฝ่ายรับหรือเป็นผู้ฟังอย่างเดียว ผู้เรียนก็จะไม่ได้แสดงความคิดเห็นใดๆ จึงขาดโอกาส ในการที่จะเปิดมุมมองของตนเองเพื่อรับสิ่งใหม่ ทำให้คิดเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ เฉพาะแต่ในมุมมองของตน ความรู้ ความจริงจึงไม่ขยายออกไปสู่ความรู้ ความจริงที่สิ้นไหล เปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา

จากการเรียนรู้โดยใช้การสนทนาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยขยายมุมมองของผู้เรียนให้กว้างออกไปโดยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนรู้อีกกัน ทั้งนี้หากผู้เรียนรู้อีกกันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ก็อาจเรียกว่าเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยการเรียนรู้แบบนี้มีจุดเน้นที่การร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ สามารถแก้ปัญหาหรือค้นหาความหมายรวมทั้งสร้างผลผลิตโดยมีการตั้งคำถาม ยกประเด็นปัญหามาอภิปรายโต้แย้งกันทางความคิดเพื่อที่จะสร้างสิ่งใหม่ การเรียนรู้จึงไม่ได้หยุดนิ่งอยู่แต่เฉพาะความรู้ในกระแสหลักที่ตายตัวแล้วเท่านั้น (Millis. 1998: 5; citing Smth; & MacGreger. 1992) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ รู้จักการให้และการรับ มีการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง (Millis. 1998: 6; citing Matthews, Cooper, Davidson; & Hawks. 1995) มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย มีความเชื่อมั่น มีแรงจูงใจ มุ่งมั่นและอดทนในการทำงานเพื่อที่จะประสบความสำเร็จ รับฟังความคิดเห็นของกลุ่ม สามารถสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ ได้ (Millis. 1998: 8; citing Johnson, Johnson; & Smith. 1991: 44) นอกจากนี้ผู้เรียนยังตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น และเกิดความเชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนด้วยกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความร่วมมือภายในกลุ่ม และมีทักษะทางสังคม โดยมีสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมได้ดีขึ้น โดยยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและวัฒนธรรม (Schmuck; & Schmuck. 2001: 40; Smith-Stoner; & Molle. 2010: 313; Marsh. 2008: 113; citing Cruickshank, Jenkins; & Metcalf. 2005)

การเรียนรู้แบบร่วมมือที่กล่าวถึงในที่นี้เป็นเรียนรู้ที่อยู่ภายใต้ฐานคิด แบบองค์รวม ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการเรียนรู้แบบร่วมมือที่มีฐานคิดมาจากทฤษฎีพฤติกรรมนิยม โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือที่อยู่ภายใต้ฐานคิดแบบองค์รวมจะมีเป้าหมายหลักคือ การที่ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนมุมมอง และได้พัฒนามุมมองให้มีมุมมองที่เปิดกว้างและมีความซับซ้อนมากขึ้นทำให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย โดยผ่านกระบวนการสนทนาทางสังคม (Social-dialogical process) ของผู้เรียน ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือที่กล่าวถึงนี้ก็คือ การที่ผู้เรียนได้สนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน (Dialogical interchange) และมีการสะท้อนกลับซึ่งกันและกัน (Reflexivity) โดยจะเน้นถึงความสำคัญของการสนับสนุนกันของผู้เรียนโดยการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับข้อมูล เหตุผล ปัญหา ความคิด ความรู้สึก ฯลฯ (Duffy; & Cunningham. 1996: 187) ในขณะที่การเรียนรู้แบบร่วมมือที่อยู่ภายใต้ฐานคิดของทฤษฎีพฤติกรรมนิยมจะมีแนวคิดของการมุ่งเน้นการร่วมมือเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ถูกกำหนดไว้แล้วโดยอาจเกิดจากการให้รางวัลเป็นแรงเสริมหรือแรงจูงใจ ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบแข่งขันเพื่อให้ได้รางวัลรวมอยู่ด้วย (Johnson; & Johnson. 1996: 1020)

ทั้งนี้การเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลักสำคัญอยู่ 5 ประการคือ การพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Positive interdependence) การส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Promotion of interaction) ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล (Individual accountability) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interpersonal and small group skills) และการมีกระบวนการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ (Group process or processing the group's effectiveness at the end of each activity) (Smith-Stoner. 2010: 314; citing Johnson; Johnson; & Holubec. 1990; Stacey. 2010; citing Johnson; Johnson; & Holubec. 1998) ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตัวผู้เรียนเองได้ แต่อย่างไรก็ตามหากผู้เรียนขาดความร่วมมือในการเรียนรู้ สิ่งที่จะเกิดขึ้นก็คือการแข่งขันกันระหว่างผู้เรียน ไม่มีการช่วยเหลือกันระหว่างผู้เรียน (Schmuck; & Schmuck. 2001: 40) ผู้เรียนแต่ละคนสนใจแต่เป้าหมายของตน โดยมุ่งแต่ความรู้ที่จะใช้สอบให้ผ่าน และไม่สนใจที่จะอภิปรายในประเด็นอื่นๆ (Smith-Stoner; & Molle. 2010: 313)

นอกจากนี้การเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่ต้องมีการสนทนาของบุคคลเกิดขึ้นร่วมด้วย ก็คือ การสะท้อนความคิด ความรู้สึก ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่บุคคลอาจจะสะท้อนความคิด ความรู้สึก โดยการไตร่ตรอง ใคร่ครวญ สนทนากับตนเอง หรือ บุคคลอาจจะมีกิจกรรมร่วมกับบุคคลอื่น ด้วยการอภิปรายแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือประเด็นต่างๆ ซึ่งมีทั้งการพูดคุยและ การมีความสัมพันธ์ หรือมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกัน ทั้งนี้กระบวนการสะท้อนความคิดความรู้สึกเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนซึ่งมีทั้งเรื่องของการรู้คิด (Cognition) และเรื่องของความรู้สึก (Feeling) รวมอยู่ด้วย (Boud, Keough; & Walker. 1985: 7, 11, 36) โดยจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เชื่อว่าการสะท้อนความคิดความรู้สึกไม่ใช่เป็นเพียงการใช้เหตุผลหรือเป็นการแสดงถึงด้านสติปัญญาเท่านั้น แต่เป็นการแสดงถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับบุคคลแบบองค์รวม (Whole person) ที่รวมถึงภาวะด้านอารมณ์ของบุคคลด้วย และฮาร์เบอร์มาส (Harbermas. 1970, 1971) กล่าวว่า การสะท้อนความคิดความรู้สึกมีส่วนเกี่ยวข้องกับภาวะทางจิตใจและสังคม จึงไม่ได้เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล แต่มีการสนทนาแลกเปลี่ยนกันรวมอยู่ด้วย (Ruth-Sahd. 2003: 489; citing Dewey. 1993; Harbermas. 1970, 1971)

การสะท้อนความคิดความรู้สึกคือพื้นฐานของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นไปไม่ได้เลยที่เราจะคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาของบุคคลโดยปราศจากการสะท้อนความคิดความรู้สึก การสะท้อนความคิดความรู้สึก และประสบการณ์ คือมโนทัศน์ที่มีพื้นฐานคู่กันมาเนื่องจากเราใช้การสะท้อนความคิดความรู้สึกในกระบวนการคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ของเราแล้วจึงจะทำให้เราเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งนั้นได้ (Merriam; & Clark. 2006: 39) ซึ่งรอดเจอร์ส (Rodgers. 2002) ได้กล่าวเกี่ยวกับการสะท้อนความคิดความรู้สึกภายใต้แนวคิดของจอห์น ดิวอี้ ไว้ว่า การสะท้อนความคิดความรู้สึกต้องการเจตคติที่ให้คุณค่าแก่บุคคล และการเจริญเติบโตทางปัญญาของทั้งตัวบุคคลเองและผู้อื่น การสะท้อนความคิด

ความรู้สึกรู้สึกจึงเกิดขึ้นในชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันสำหรับในทางการศึกษาการสะท้อนความคิดความรู้สึกจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างลึกซึ้งและมีความเชื่อมโยงสู่ประสบการณ์และแนวคิดของผู้อื่น ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้อ่อนแอและก้าวหน้าทั้งตัวบุคคลและสังคม (Merriam; & Clark. 2006: 39-40; citing Rodgers. 2002)

ทั้งนี้การสะท้อนความคิดความรู้สึกไม่จำเป็นว่าต้องอยู่บนพื้นฐานของการรู้คิด แต่อาจอยู่บนพื้นฐานของอารมณ์ (Merriam; & Clark. 2006: 39; citing Clark. 2001) เช่น ความรู้สึกสุข เศร้า สับสนหรือตื่นเต้น ฯลฯ ดังนั้นการสะท้อนความคิดความรู้สึกจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งจากร่างกาย และจิตใจ อารมณ์ (Merriam; & Clark. 2006: 41) นอกจากนี้ เฟนวิก (Fenwick. 2000) ได้กล่าวว่าการสะท้อนความคิดความรู้สึก คือการสร้างความรู้ที่ช่วยให้เกิดการบูรณาการอันยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นสะพานเชื่อมต่อส่วนต่างๆของบุคคลไปสู่องค์รวม(Whole) (Merriam; & Clark. 2006: 39; citing Fenwick. 2000)

สำหรับในทางการศึกษาพยาบาลซึ่งเน้นในเรื่องของการปฏิบัติการพยาบาลอย่างเป็นองค์รวม แนวคิดในเรื่องของ การปฏิบัติสะท้อนความคิดความรู้สึก (Reflective practice) นับว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญ การปฏิบัติสะท้อนความคิดความรู้สึก หมายถึงการตรวจสอบตนเอง (Self-examination) โดยการมองย้อนกลับไปว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างจากการปฏิบัติที่ผ่านมาเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น อันจะนำไปสู่การเจริญเติบโตทางวิชาชีพ ซึ่ง การปฏิบัติสะท้อนความคิดความรู้สึก มีลักษณะของ จินตนาการ การสร้างสรรค์ และเป็นการแสดงออกของบุคคลที่ผู้สอนและผู้เรียนสามารถจับประเด็นได้จากประสบการณ์ของพวกเขาเอง จึงไม่ได้มีลักษณะเป็นแนวเดียวแบบเส้นตรง (Nonlinear) (Ruth-Sahd. 2003: 488) ในการศึกษาพยาบาลจึงนำแนวคิดของการสะท้อนความคิด ความรู้สึก มาใช้ทั้งในกระบวนการเรียนรู้และการประเมินผลที่มุ่งสู่การพัฒนาตนเองของผู้เรียน

ชอน (Schon. 1990) ได้กล่าวว่าการปฏิบัติวิชาชีพต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์และมีความซับซ้อน ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการเชิงเทคนิคหรือการใช้แต่เฉพาะเรื่องของเหตุผล แต่ต้องใช้เรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกร่วมด้วย โดยการสะท้อน ความคิด ความรู้สึก สามารถสนับสนุนการเรียนรู้ในวิชาชีพได้ ทั้งนี้ ชอน ได้แบ่งวิธีของการสะท้อนความคิดความรู้สึก ออกเป็น 3 วิธี คือการสะท้อนความคิด ความรู้สึกขณะปฏิบัติกิจกรรม (Reflection-in-action) เป็นการสะท้อนความคิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นเองท่ามกลางกิจกรรมของการสะท้อนความคิดความรู้สึก โดยเป็นการรู้ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ในขณะนั้น (Ruth-Sahd. 2003: 489; citing Schon. 1990: 26) ส่วนการสะท้อนความคิด ความรู้สึกหลังปฏิบัติกิจกรรม(Reflection-on-action) เป็นการคิดเกี่ยวกับสถานการณ์หลังจากที่เหตุการณ์เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งวิธีนี้จัดสำนึกจะย้อนกลับไปประสบการณ์เพื่อประเมินใหม่อีกครั้ง และตัดสินใจว่าต้องการทำอะไรที่แตกต่างจากเดิม สำหรับ

การสะท้อนความคิด ความรู้สึกเพื่อปฏิบัติกิจกรรม (Reflection-for-action) คือการนำผลลัพธ์จากการสะท้อนความคิด ความรู้สึกขณะปฏิบัติกิจกรรมและการสะท้อนความคิด ความรู้สึกหลังปฏิบัติกิจกรรมมาเป็นแนวทางนำไปสู่การกระทำในอนาคต หรือนำไปสู่ความรู้ในการปฏิบัติ (Knowing-in-practice) (Ruth-Sahd. 2003: 489; citing Schon. 1983, 1990; Hellier, Y. 2002: 22; citing Schon. 1983, 1987)

ดังนั้นสิ่งสำคัญที่ นักการศึกษาพยาบาลควรต้องตระหนักคือ ในการสะท้อนความคิด ความรู้สึกไม่ควรสนใจเฉพาะในเรื่องของการที่จะมุ่งปรับปรุงความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลให้ดีขึ้นเท่านั้น (Ruth-Sahd. 2003: 494; citing Clouder. 2000) แต่ต้องสนใจเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกทั้งของผู้ปฏิบัติ การพยาบาลและผู้ป่วย หรือผู้ใช้บริการ ด้วย และสิ่งที่ทำลายสำหรับ นักการศึกษาพยาบาลคือหยุดที่จะเรียกร้องหรือกำหนดให้ผู้เรียนต้องเขียนบันทึกหรือพูดถึงการสะท้อนความคิดความรู้สึกภายใต้ หลักการของเหตุผล มีถูก ผิด อย่างตายตัว ซึ่งมีลักษณะเป็นแนวเส้นตรง (Linear) แต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรให้ความสำคัญกับมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย ให้อิสระแก่ผู้เรียนที่จะระบายความคิดความรู้สึกออกมาโดยเป็นสิ่งที่ผู้เรียนคิดและรู้สึกเช่นนั้นจริงๆ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงบริบททางสังคม ประเด็นที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียน มุมมองทางวัฒนธรรมของผู้เรียน ฯลฯ (Ruth-Sahd. 2003: 495)

เนื่องจากในทางการศึกษาพยาบาลเป็นการปฏิบัติกับมนุษย์ที่มีอารมณ์ ความรู้สึก และมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นถึงการให้ความใส่ใจกับความคิด ความรู้สึก ของผู้อื่นหรือเพื่อนมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่จะช่วยให้นักศึกษาเห็นคุณค่าของบุคคล มีความเมตตา กรุณา และเอาใจใส่ในการให้การดูแลผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการ (Higgins. 1996) เช่น การที่นักศึกษาได้ให้การดูแลผู้ป่วยที่ทุกข์ทรมานด้วยความเข้าใจในความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ป่วย จะช่วยทำให้นักศึกษาเข้าใจและเห็นใจผู้ป่วย ซึ่งจะนำไปสู่การเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่นๆ (Eifried. 2003: 59) และเมื่อผู้ป่วยแสดงถึงความพอใจที่นักศึกษาให้การดูแล ให้ความไว้วางใจ เอื้ออาทรและห่วงใยนักศึกษาก็ถือว่าเป็นกำลังใจอันสำคัญและสามารถช่วยเสริมความมั่นใจให้แก่นักศึกษาในการประกอบวิชาชีพได้เป็นอย่างมาก (Sedlak. 1997) ซึ่งจะส่งผลดีในการสร้างสมดุลของการเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตนของนักศึกษารวมทั้งการเชื่อมโยงกับผู้อื่นและสิ่งอื่นๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนและวิชาชีพ ซึ่งการเรียนรู้จากการปฏิบัติการพยาบาลกับผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่อยู่นอกชั้นเรียน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลอื่นและสรรพสิ่งรอบข้าง ซึ่ง จะช่วยให้นักศึกษาเกิดมุมมองที่แตกต่างและยอมรับมุมมองอื่นๆ ซึ่งเป็นการเปิดกว้างออกไปมากขึ้นจากการเรียนรู้ในชั้นเรียนโดยทั่วไป ทำให้มองเห็นถึงความซับซ้อนของสถานการณ์ต่างๆ ที่ได้เผชิญ และสามารถแยกแยะหรือเลือกความจริงได้ ซึ่งในสถานการณ์หนึ่งอาจมีหลายส่วนที่ทับซ้อนกันอยู่ ส่งผลให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจในการดูแลผู้ป่วยแต่ละรายที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลและมีความ

ต้องการการดูแลที่แตกต่างกันออกไป โดยไม่มีตำราเล่มใดๆ จะสามารถอธิบายได้อย่างเบ็ดเสร็จตายตัวว่าจะต้องให้การดูแลผู้ป่วยแต่ละคนอย่างไร ประสบการณ์ตรงในการให้การพยาบาล การมีปฏิสัมพันธ์ที่นำไปสู่การเรียนรู้ และการคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบจึงมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อนักศึกษาพยาบาล ซึ่งนอกจากจะช่วยให้นักศึกษาได้เปิดมุมมองของตนออกไปดังกล่าวแล้ว สิ่งสำคัญคือยังช่วยให้นักศึกษาได้มองย้อนกลับมาสู่ภายในตน ได้ทบทวนพิจารณา ไตร่ตรองจากสถานการณ์ต่างๆ ที่นักศึกษาได้เผชิญทำให้เกิดความเข้าใจตนเอง เกิดการเรียนรู้ สามารถสร้างความรู้จากภายในตนเองและบูรณาการตนเองได้อย่างสมดุล

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญ 5 ประการในการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพผู้ดังนี้ คือ 1) การเอื้อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่กว้างขวางซึ่งจะช่วยเพิ่มประสบการณ์ในการเรียนรู้ 2) การส่งเสริมความสามารถที่จำเป็นและปรับปรุงหรือพัฒนาความสามารถของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง 3) การสนับสนุนให้ผู้เรียนมีการปฏิบัติงานที่เพียงพอต่อการทำงานในลักษณะที่มีความเชี่ยวชาญ 4) การช่วยเหลือให้ผู้เรียนสามารถยืนหยัดต่อสถานการณ์ที่ยากลำบากและสามารถประคับประคองเหตุการณ์ให้เป็นไปในทางที่ดี และ 5) การส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความสามารถให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้อื่นได้ (Merriam; & Clark. 2006: 47; citing Cheetham; & Chiverss. 2001) ซึ่งนับว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาทางวิชาชีพการพยาบาลที่มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ ทั้งนี้นอกจากกระบวนการเรียนรู้ที่กล่าวมาแล้ว การที่จะพัฒนาผู้เรียนให้ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้นั้นต้องมีปัจจัยเกื้อหนุนที่จะทำให้ผู้เรียนไปสู่การพัฒนาตนเองแบบองค์รวมต่อไปได้

2.2.3 ปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนเองแบบองค์รวม

ในการพัฒนาตนเองแบบองค์รวมมีปัจจัยเกื้อหนุนอยู่หลายประการ และในส่วนที่เป็นปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ปัจเจกบุคคล บุคคลรอบข้างและบริบททางสังคม และความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งเหนือสามัญวิสัย

2.2.3.1 ปัจเจกบุคคล หรือตัวผู้เรียนซึ่ง นับว่าเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงสู่การพัฒนาตนเอง โดยในที่นี้หมายถึง นักศึกษาพยาบาลซึ่งอยู่ในวัยเริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ตอนต้น เป็นวัยที่สามารถเรียนรู้มิติต่างๆ ภายในตนทั้งจากมุมมองของตนเองและมุมมองของผู้อื่น สามารถแก้ไขจัดการความขัดแย้งภายในเพื่อสร้างสมดุลในตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง และพึ่งพาผู้อื่นน้อยลง มีความคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจได้ว่าจะปฏิบัติตัวอย่างไร ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาจะต้องตระหนักก็คือ ผู้เรียนไม่ใช่สิ่งที่ผู้สอนจะสร้างขึ้นให้เหมือนกับตัวผู้สอนหรือเหมือนใครๆ ได้ เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่างหลากหลาย (Leonard; & Johnson. 1998) โดยผู้เรียนทุกคนมีประสบการณ์เดิมของตนติดตัวมา ไม่ใช่ว่างเปล่าเพื่อรอรับการป้อนความรู้จากผู้สอนเพียงอย่างเดียว

กระบวนการเรียนรู้จึงควรต้องมีลักษณะของผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยช่วยเอื้อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะของการพัฒนา (Development) ที่เน้นการบูรณาการ มีมุมมองในลักษณะของภาพรวมหรือบริบทแวดล้อม โดยจะเน้นการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือความเป็นไปได้ที่จะเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น มีการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการใช้เหตุผล (Reasoning) ด้วยความเข้าใจตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสามารถสะท้อนตัวตน (Self-reflection) ที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเองที่อาจสะท้อนเป็นความคิดจากเรื่องราวของตน การประสบความสำเร็จของตน ความรู้สึกตระหนักถึงคุณลักษณะที่มีอยู่รวมถึงมุมมองที่มีต่อโลก หรือที่เรียกว่าการมองผ่านเลนส์ของตนเอง เช่น ความรู้สึกของพยาบาลที่มีต่อวิชาชีพอาจถูกสร้างมาจากความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือประสบความสำเร็จ โดยการสะท้อนตัวตนเป็นการสร้างขึ้นร่วมกันขณะที่มีความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลกับบุคคลอื่น สังคม วัฒนธรรมและบทบาทในการปฏิบัติงาน การสะท้อนตัวตนจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะและแนวคิดของบุคคลซึ่งอยู่ในส่วนของการสร้างความหมายภายในบุคคล (Rogers; Mentkowski, & Hart. 2006: 500-502) ทั้งนี้หากผู้เรียนมีความสมดุลและความเข้มแข็งภายในตน ผู้เรียนก็จะมีความพร้อมที่จะเรียนรู้โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสรรพสิ่ง สามารถสร้างและดำรงสัมพันธภาพที่ดีและพัฒนาตนไปสู่ภาวะที่สุขสมบูรณ์ได้

2.2.3.2 บุคคลรอบข้างและบริบททางสังคม ซึ่งในที่นี้หมายถึงทั้งบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ สังคมหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ต่างๆ **ผู้ที่เอื้ออำนวยหรือช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้** อาจจะเป็นครู อาจารย์ หรือเป็นเพื่อน รุ่นพี่ รุ่นน้อง ผู้ที่มีประสบการณ์ ฯลฯ ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีความสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ โดยครู อาจารย์ที่เป็นผู้สอนในสถานศึกษา หรือแหล่งฝึกปฏิบัติจะไม่ใช่เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดเนื้อหาวิชา โดยทำหน้าที่ให้เสร็จสิ้นไปในแต่ละคาบเวลาตามตารางเรียนเท่านั้น แต่ผู้สอนสามารถเป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาแบบองค์รวมขึ้นได้ (Vanasupa; Stolk; & Herter. 2009: 71; citing Assor; et al. 2002; Pintrich; & De Groot. 1990) โดยสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดพลังอำนาจภายในตนด้วยการที่ผู้สอนเลิกล้มการแสดงอำนาจของตนแต่เสริมสร้างสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมอย่างอิสระและเท่าเทียม รวมทั้งกระตุ้นและสนับสนุนให้ผู้เรียนมีการสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Merriam; & Clark. 2006: 44; citing Cranton. 1994, 1997) และเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้รู้สึกชอบหรือพึงพอใจในสิ่งที่เรียน และมีความสุขในการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกรักการเรียนรู้รวมทั้งสามารถค้นหาและสร้างความหมายในชีวิตของตนได้ ผู้สอนจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทที่ลุ่มลึกและละเอียดอ่อนยิ่งไปกว่าการให้ความรู้เพียงอย่างเดียว (วิชัย ต้นศิริ, และคนอื่นๆ 2551; อ้างอิงจาก Michael Manley. n.d.: 286)

นอกจากนี้ผู้สอนควรมีบทบาทในการเป็น **ผู้ท้าทาย (Challeng)** โดยเพิ่มแรงกดดันที่พอเหมาะหรือช่วยเลือกสถานการณ์ที่ท้าทายเพื่อเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดพลังในการเรียนรู้ โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (Merriam; & Clark. 2006: 44; citing Daloz. 1999; Merriam; & Clark. 2006: 42) รวมทั้งช่วยกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดทักษะการคิดและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนมีความเพียรพยายาม เน้นให้ผู้เรียนพึ่งตนเอง สามารถสร้างวิจรณ์ญาณของตนเอง และมีความรู้ลึกซึ้งรับผิดชอบ (วิชัย ต้นศิริ; และคนอื่นๆ. 2551: 181-182) และอีกบทบาทหนึ่งของผู้สอนที่มีความสำคัญ คือ ผู้สอนควรมีบทบาทในการเป็น**ผู้ให้มุมมอง (Provide vision)** โดยเอื้อให้มีกระบวนการเรียนรู้ภายใต้การได้พบดูคุยแลกเปลี่ยนและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันภายในชุมชนหรือสภาวะแวดล้อมที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองทั้งจากภายในสู่ภายนอก (Inside out) และจากภายนอกสู่ภายใน (Outside in)ซึ่งนับว่าเป็นพื้นฐานในการเปิดเข้าสู่ประสบการณ์ชีวิตและช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความหมายในชีวิตภายใต้บริบทของตนได้ (Merriam; & Clark. 2006: 44; citing Daloz. 1999; Merriam; & Clark. 2006: 42)

จากแนวคิดของฟิสิกส์แนวใหม่(New Physics) ที่มีมุมมองว่าความจริงไม่ใช่มีเพียงสิ่งเดียวและการเรียนรู้เกี่ยวกับความจริงอื่นๆ สามารถสอนให้เรามีความยืดหยุ่นมากขึ้น และให้เครื่องมือแก่เรามากขึ้น ดังนั้นเส้นแบ่งระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนจึงอาจจะไม่ชัดเจนเนื่องจากความจริงมีหลากหลายและการเรียนรู้มีการพูดคุยกันมากกว่าเป็นเพียงการฟังบรรยาย การมองความจริงเป็นลักษณะของการมีมุมมองที่มองไปรอบๆ ในสิ่งที่เราสร้างความจริงของเรา ผู้สอนยอมรับผู้เรียนมากขึ้นที่ผู้เรียนสามารถใช้ความสามารถของพวกเขาในการสร้างความจริงและประสบการณ์ ซึ่งความตระหนักในเรื่องนี้ทำให้ผู้สอนมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอีกมุมมองหนึ่ง นี่คือการปรับเปลี่ยนไปโดยผู้สอนจะมีส่วนร่วมเดินไปด้วยกันเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่กว่าและมุ่งไปที่ผู้เรียน ในขณะที่ผู้สอนทำงานร่วมกับผู้เรียนก็จะเกิดความยืดหยุ่นและมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของความจริงว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา ซึ่งการยอมรับการเปลี่ยนแปลงในความเป็นจริงจะเป็นสะพานนำไปสู่การพูดคุยกันระหว่างความจริงสองแบบอันจะนำไปสู่การสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ละประยุกต์สู่การเรียนรู้ได้โดยการเรียนรู้จะไม่ถูกทำลายด้วยมุมมองในการมองโลกที่ไม่มีความยืดหยุ่น (Sinnott. 1994: 91-94)

ทั้งนี้วิทยาศาสตร์แนวใหม่ (New Science) เปรียบเสมือนเป็นกรอบการทำงานสำหรับการสอนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งผู้เรียนในวัยผู้ใหญ่กับผู้สอนสามารถร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยส่งเสริมความแตกต่างได้ โดยผู้สอนควรมีเปิดกว้างสู่ความหมายและความเป็นไปได้ของสิ่งต่างๆ โดยการถามคำถามที่จะนำไปสู่การอภิปราย ซึ่งคำตอบที่ถูกต้องมีได้หลายคำตอบ (Many realities) ผู้สอนควรช่วยให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลายและสร้างสิ่งที่ดีกว่าขึ้นได้ ควรช่วยให้ผู้เรียนหลายๆกลุ่มร่วมกันแก้ไขปัญหา ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมระหว่างแนวคิดเก่า

กับแนวคิดใหม่ที่ว่าเชื่อมโยงกันได้ ซึ่งความเชื่อมโยงทางความคิดนี้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงและความหลากหลายในขณะที่ที่ส่วนที่เป็นหลักก็ยังคงดำเนินต่อไป และที่สำคัญผู้สอนไม่ควรเข้ มงวดเกินไป แต่ควรช่วยให้กลุ่มผู้เรียนเกิดการสร้างทางเลือกต่างๆ ได้ นอกจากนี้ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถสร้างกฎในชั้นเรียน เป้าหมายและระบบของคุณค่าขึ้นเองได้ ช่วยให้ผู้เรียนได้เปิดกว้างเกี่ยวกับความรู้ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบร่วมมือโดยไม่ใช้กา รแข่งขัน และในบางโอกาสผู้เรียนก็สามารถเป็นผู้สอนได้โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียน (Sinnott. 1994: 97-100)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้กฎแจสำคัญก็คือ การเปิดเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งการเปลี่ยนแปลงภายในชั้นเรียน และการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการเรียนรู้ หากที่ครูเป็นผู้สอนไปสู่การสนทนา ระหว่างกัน ซึ่งรวมทั้งการสนทนากับบุคคลที่มีประสบการณ์ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นครูที่ดีที่สุดของผู้เรียน ผู้สอนจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากผู้อื่นนอกเหนือจากตัวผู้สอนได้ ทั้งนี้ผู้สอนที่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น คือมีการคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบจะช่วยให้ผู้เรียนรู้สามารถข้ามสะพานของความขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องของความจริงได้ เช่น การช่วยให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ช่วยเสริมพลังอำนาจ เสนอมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย ฯลฯ ซึ่งผู้ที่คิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบจะสามารถเข้าใจด้านต่างๆ ของตัวเองได้ดีกว่า และสามารถบูรณาการตนเองได้มากกว่า โดยสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่และมีกระบวนการเรียนรู้ที่ดีได้ (Sinnott. 1994: 101-102)

ในส่วนของ บุคคลอื่นๆ ที่ไม่ใช่ครู/อาจารย์แต่เป็นผู้ที่อยู่รอบข้างของบุคคลและช่วย เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ก็อาจมีบทบาทเช่นเดียวกับผู้สอนดังที่กล่าวมาข้างต้น รวมทั้งเป็นกำลังใจอันสำคัญที่ผู้เรียนสามารถระบายความคิด ความรู้สึก ปรับทุกข์ แบ่งปันความสุขด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานของความเมตตา กรุณา และเอื้ออาทรต่อกัน เนื่องจากสัมพันธ์ภาพและความเข้าใจระหว่างมนุษย์นั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้มีความมั่นคงทางจิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณได้ โดยผู้เรียนจะรู้สึก อบอุ่น ปลอดภัย เกิดการยอมรับผู้อื่นและมีความจริงใจต่อกัน และผู้เรียนจะไม่สามารถเรียนรู้หรือพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ที่เข้ามาสัมผัสกับชีวิตของตนได้หากผู้เรียนไม่เกิดความไว้วางใจผู้อื่นที่อยู่รอบตัว ทั้งนี้สัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ที่ช่วยเอื้อให้เกิดการเรียนรู้กับผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันจะช่วยลดช่องว่างระหว่างสถานภาพของทั้งสองฝ่ายและก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันได้ (Merriam; & Clark. 2006: 42; citing Freire. 1970) ซึ่งดาลอส (Daloz. 1999) เชื่อว่าการมีสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เรียนกับผู้ช่วยเอื้อให้เกิดการเรียนรู้คือความหมายที่มีความเข้มแข็งของการช่วยให้บุคคลมีการพัฒนา โดยผลของการมีปฏิสัมพันธ์ก็คือการมีความกล้าแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระมากขึ้น มีการพัฒนา เช่นภาวะทางอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะมีการถกทอเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าจนกระทั่งความหมายในชีวิตมีมากขึ้นและมีความเข้มแข็งภายในตนมากขึ้น (Merriam; & Clark. 2006: 44; citing Daloz. 1999)

สำหรับชุมชนแห่งการเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือสังคมถือว่าเป็นกุญแจสำคัญในการเรียนรู้และการพัฒนาตัวตนของบุคคล เช่นการมีส่วนร่วมภายในชุมชนหรือสังคมแวดล้อม จะช่วยทำให้บุคคลเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น โดยผ่านการสนับสนุนและกระตุ้น จากกลุ่มบุคคลที่อยู่ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถสร้างความหมายจากสถานการณ์นั้นๆ ได้ (Merriam; & Clark. 2006: 43; citing Baumgartner. 2003: 186) ดังนั้นการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจึงทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้วจึงเกิดการพัฒนาด้านบุคคล ตามมา (Merriam; & Clark. 2006: 43) และในส่วนของแหล่งเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลนั้นมีอยู่หลากหลาย ทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน เช่น แหล่งฝึกงานต่างๆ หอผู้ป่วย ศูนย์สาธิตารณสุข สถานีนามัย ชุมชน สถานดูแลเด็ก สถานดูแลผู้สูงอายุ ฯลฯ รวมทั้งหอพักที่นักศึกษาอาศัยอยู่ ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงสถานที่สำหรับพักอาศัยเท่านั้น แต่ยังมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับนักศึกษา ด้วย เนื่องจากการดำเนินชีวิตอยู่ในหอพักเป็นประสบการณ์ที่ต้องใช้ทักษะชีวิตในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของลักษณะเฉพาะตนและวัฒนธรรม ทั้งนี้ทุกคนที่เรียนรู้ร่วมกัน สามารถช่วยกันสร้างให้แหล่งเรียนรู้มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีความสุขและสามารถสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ๆ ขึ้นได้ (Heise; & Himes. 2010: 343) โดยไม่ใช่เป็นเพียงแค่แหล่งฝึกทักษะเท่านั้น ซึ่งนับว่าเป็นอีกมุมมองหนึ่งที่ไม่ได้มองว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วเพื่อรอให้นักศึกษาเข้าไปเรียนรู้ เพียงด้านเดียวแต่ในทางกลับกันเราสามารถสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ โดยการพูดคุย แลกเปลี่ยน ทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความจริงใจที่จะช่วยเหลือกัน ยอมรับคุณค่าซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมสร้างสรรค์สิ่งใหม่ด้วยความภาคภูมิใจ ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

2.2.3.3 ความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งเหนือสามัญวิสัยมนุษย์เราทุกคนล้วนมีความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งเหนือสามัญวิสัย เช่น ศาสนา พระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งอันเป็นที่รักและมีความหมาย ต่อชีวิต จิตวิญญาณ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้กำลังใจ ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจหรือที่พึ่งทางใจ เมื่อยามที่ต้อง ประสบกับความทุกข์หรือรู้สึกโดดเดี่ยว ว่าเหว่ ขาดที่พึ่ง ชีวิตไร้ค่า ไม่มีความหมาย ฯลฯ เนื่องจาก ในชีวิตมนุษย์ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งการสูญเสียที่จะเกิดขึ้น หรือเมื่อต้อง ตกอยู่ในภาวะวิกฤต มนุษย์จึงต้องการสิ่งที่มีพลังเหนือกว่า ซึ่งจะสามารถช่วยให้เกิดความเข้มแข็งภายใน เพื่อต่อสู้กับสิ่งที่จะต้องเผชิญและไปสู่เป้าหมายหรือความสุขในชีวิตของตนดังเช่นผลการศึกษาที่พบว่า บุคคลที่มีเป้าหมายในชีวิตที่เกี่ยวกับศาสนา และจิตวิญญาณ เช่น ความดีงาม คุณค่า ความหวัง ฯลฯ จะมีสุขภาพจิตดีและมีความสุขในชีวิต มีความเข้มแข็งภายในตน สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดี กับผู้อื่น และสิ่งเหนือสามัญวิสัยที่ตนเองนับถือ ศรัทธา ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะ สามารถแก้ไขจัดการกับ ปัญหา อุปสรรค และความยากลำบากในชีวิตได้ดีกว่าบุคคลที่มีเป้าหมายในชีวิตที่เกี่ยวกับการทำงาน อย่างจริงจังและมุ่งแต่ผลสัมฤทธิ์ สนใจแต่ความต้องการของตน และไม่สนใจที่จะถกทอสัมพันธภาพ

ที่ดีกับผู้อื่นและสิ่งเหนือสามัญวิสัย (Haidt. 2006: 143; citing Kasser. 2002; Kasser; & Ryan. 1996; Haidt. 2006: 145; citing King. 2001; Sinnott. 2006: 386-387)

สำหรับนักศึกษาพยาบาลเองการมีความเชื่อมโยงกับสิ่งที่มีความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งเหนือสามัญวิสัย นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้นักศึกษามีความเข้มแข็ง อดทน มีความหวัง ความภาคภูมิใจ รู้สึกถึงคุณค่าภายในตนรวมถึงวิชาชีพ และเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงภาวะจิตใจและ จิตวิญญาณของนักศึกษาให้สามารถให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการได้อย่างมีความสุข ผู้จัดการศึกษาจึงควรตระหนักและสนับสนุนให้นักศึกษาได้ปฏิบัติตามคำสอนในศาสนาที่ ตนนับถือ ศรัทธา ปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์ มีเวลาอยู่กับธรรมชาติที่งดงาม ได้ศึกษาศิลปะต่างที่ช่วยให้ผ่อนคลายหรือเกิดความสุขทางใจ รวมทั้งมีเวลาให้กับตัวเองในการที่จะพิจารณาชีวิตหรือไตร่ตรองความคิดและการปฏิบัติในแต่ละวัน อันจะนำมาซึ่งความเข้าใจธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงของชีวิต (ทัศนีย์ทองประทีป. 2552: 51-57)

กระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมจึงไม่ได้มีเป้าหมายมุ่งแต่ที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งเป็นการเรียนรู้วิชาการภายนอกตัวผู้เรียน หรือมุ่งพัฒนาคนเพื่อไปเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่มีลักษณะของเป้าหมายในการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาตนแบบองค์รวมของผู้เรียน อันได้แก่ ความเชื่อมโยงภายในตน ความเชื่อมโยงกับผู้อื่นและสรรพสิ่ง โดยการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันซึ่งจะนำไปสู่ความสมดุลภายในตนและมีการพัฒนาตนเองต่อไปได้ ซึ่งผู้ที่มีคุณลักษณะ เช่นนี้จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยเข้าใจผู้อื่น เข้าใจ โลกและเข้าใจชีวิต กระบวนการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระหว่างบุคคลกับธรรมชาติและสรรพสิ่ง รวมทั้งให้ความเคารพต่อความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล

หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้หลักสูตรในที่นี้จึงมีความหมายขยายกว้างออกไปนอกเหนือจากกรอบที่กำหนดไว้ โดยให้ความสำคัญกับความรู้ทั้งในเชิงวิชาการและประสบการณ์จากชีวิตจริงโดยไม่แยกขาดจากกัน และมีกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างอิสระ และสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง สนับสนุนให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสรรพสิ่งต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งในระหว่างผู้เรียน ผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องโดย ยอมรับความแตกต่างในการเรียนรู้ของผู้ ที่เรียนรู้ ร่วมกัน กระบวนการเรียนรู้ให้ความสำคัญ กับทุกๆ ด้านที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ภายในตัวผู้เรียน มิใช่ตั้งแต่วในการพัฒนาเพียงด้านในด้านหนึ่ง และควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงของชีวิต และตระหนักถึงความสามารถของตน ความสมดุลภายในตน รวมทั้งข้อดีและจุดบกพร่องของตนเพื่อสามารถพัฒนาและบูรณาการตนเองต่อไปได้ นอกจากนี้ **เนื้อหา สาระ** หรือความรู้ที่นอกเหนือจากวิชาการ ก็ควรได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นความรู้เช่นกัน ดังเช่น ประสบการณ์ชีวิตจริงที่หลากหลายของบุคคล

ความรู้สึกรู้จัก จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ความดีงาม ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้ขยายมุมมองและการคิดให้กว้างออกไป รวมถึงคิดได้ซับซ้อนมากขึ้นทำให้สามารถมองเห็นสิ่งต่างๆ ในหลายแง่มุม จึงช่วยให้สามารถคลี่คลายสิ่งที่ขัดแย้ง มองเห็นความจริงที่หลากหลาย และเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ความรู้จึงมีลักษณะที่ไม่แน่นอน ตายตัว แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นพลวัตตอบไม่ได้มีเพียงคำตอบเดียว แต่มีได้หลากหลาย และความรู้สามารถขยายกว้างออกไปได้ตามบริบท ดังเช่นที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2546: 189) กล่าวว่า ความรู้ถูกสร้างขึ้นเหนือตำราได้ตลอดมา การเรียนรู้คือการสร้างความรู้ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขจัดการกับความขัดแย้งหรือปัญหาต่างๆ ได้ และมองชีวิตด้วยความเข้าใจมากขึ้นสำหรับการประเมินผลการเรียนรู้ ก็ไม่ได้มองเพียงการตัดสินตามเกณฑ์ที่กำหนดเท่านั้น แต่ยัง เน้นการประเมินคุณลักษณะภายในตัวของผู้เรียนว่ามีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างไร หรือพัฒนาตัวตนอย่างไร ซึ่งถือว่าเป็นการรู้คิดพื้นฐานที่จะนำไปสู่พลังภายในของบุคคลที่จะปรับปรุงพัฒนาตนต่อไป (Cervone; Artistic; & Berry. 2006: 170-171; citing Emmons; Kaiser. 1996; Grant; & Dweck. 1999)

2.3 ความรู้สึกเชื่อมโยงเป็นองค์รวม: ตัวตนที่ได้รับการพัฒนา

จากแนวคิดที่เชื่อว่ามนุษย์มีคุณลักษณะเป็นองค์รวมที่มีความหมายมากกว่าผลรวมของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ เนื่องจากองค์ประกอบทั้งหมดนี้มีความเกี่ยวเนื่อง สัมพันธ์กันอย่างเป็นองค์รวมโดยที่ไม่อาจแยกออกเพื่อทำความเข้าใจที่ละส่วนได้ การพัฒนาตนแบบองค์รวมในที่นี้จึงหมายถึงการพัฒนาคนุชยที่เป็นหน่วยรวมทั้งหมด โดยเป็นการพัฒนาตนที่เกิดขึ้นในวัยผู้ใหญ่ เนื่องจากนักศึกษาพยาบาลที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาอยู่ในวัยที่เริ่มเข้าสู่ผู้ใหญ่ จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่จะนำเสนอต่อไป ซึ่งทฤษฎีของซินนอทที่ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความเชื่อมโยงของปัจเจกบุคคลว่าจำเป็นต้องมีความเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งต่างๆ ในหลายประการได้แก่ ความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตน (Connect the sides of the self) ความเชื่อมโยงกับบุคคลอื่น (Connect with others) และความเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย (Connect with the transcendent) เช่น ศาสนา พระเจ้า ความเชื่อ ความศรัทธา รวมถึงสิ่งที่มีลักษณะในเชิงนามธรรมทั้งหลาย ได้แก่ ความเมตตา ความรักในมวลมนุษย และที่สำคัญคือการมีความหมายในชีวิตซึ่งการพัฒนาดังกล่าว ไม่อาจเกิดขึ้นได้ด้วยการพัฒนาภายในตนแต่เพียงลำพังโดยไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นแต่การพัฒนาตนแบบองค์รวมจะเกิดขึ้นได้จากความตั้งใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหรือสิ่งต่างๆ แล้วจึงเอื้อให้เกิดความสามารถภายในตน ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาตน (Sinnot; & Berlanstein. 2006: 381-382)

ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงตัวเองของบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัตทั้งในเรื่องของความรู้สึกเชื่อมโยงและการคิดที่ซับซ้อนล้วนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ โดยมนุษย์เรามีการดำเนินชีวิตไปพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการพัฒนาผ่านการเรียนรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้เรียนรู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ ทั้งที่รับรู้โดยจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก ซึ่งจะนำสิ่งที่มีอยู่ภายในตนไปสู่การมี ประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ๆ โดยตัวเราเองก็คือสายใยเครือข่ายที่ซับซ้อนของสัมพันธ์ภาพที่สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งในแต่ละการแสดงออก การปฏิบัติหรือตัวตนของเรากลายเป็น “ศูนย์กลางที่เข้มแข็งของการมีปฏิสัมพันธ์” (Strong center of interaction) กล่าวคือมีความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่งมากกว่าเป็นเพียงสิ่งที่สถิตอยู่อย่างตายตัว (Thing) (Sinnott. 2005: 27)

ในทฤษฎีของซินนอทท์ ได้อธิบายถึงความรู้สึกเชื่อมโยงภายในตนเอง เชื่อมโยงกับผู้อื่นและเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย โดยความรู้สึกเชื่อมโยงเหล่านี้อาจจะสนับสนุนหรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความสามารถที่จะสร้างความเป็นตัวตนของบุคคลในวัยผู้ใหญ่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตัวเองไปอย่างต่อเนื่อง ทฤษฎีนี้มีความเกี่ยวข้องกับการสอนและการเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่ คือเมื่อเราต้องการที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลในวัยผู้ใหญ่หรือเมื่อเราตั้งใจจะสอนผู้เรียนในวัยผู้ใหญ่ เราต้องให้ความเคารพต่อความรู้สึกเชื่อมโยงทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวข้างต้นของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายตามวัฒนธรรมที่ต่างกันไป (Sinnott. 2005: 27; citing Sinnott. 2004) ทั้งนี้ซินนอทท์ ได้เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงตนเองของบุคคลเหมือนกับการเต้นรำ (Folk dance) ซึ่งแสดงถึงการดำเนินไปอย่างมีส่วนร่วมตามจังหวะชีวิต โดยอธิบายถึงความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตน ความเชื่อมโยงกับผู้อื่นและเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย โดยเชื่อมโยงเข้าสู่การเรียนรู้และเปรียบเทียบกับ การเต้นรำเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังนี้

ความเชื่อมโยงที่สำคัญสำหรับบุคคลที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาประกอบไปด้วยสามส่วน ดังนี้ ส่วนแรก คือ ความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตน ที่ประกอบไปด้วยด้านร่างกาย (Body) จิตนึกคิด (Mind) อารมณ์ (Emotions) และจิตวิญญาณ (Spirit) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมองลักษณะภายในตนเองรวมทั้งสิ่งที่แฝงอยู่ เสมือนเงา ซึ่งเป็นส่วนที่ยังไม่ได้ พัฒนาอย่างเต็มที่ เปรียบเสมือนการเต้นรำที่แต่ละบุคคลมีความสมดุลและทักษะภายในตนที่ลื่นไหลไปตามจังหวะของการเต้นรำ โดยความเชื่อมโยงของมิติต่างๆ ภายในตนนี้จะเป็นสิ่งที่นำผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้ที่สมดุลต่อไปได้ (Sinnott. 2006: 383; Sinnott. 2005: 28-29, 32; Sinnott. 2009: Online) ส่วนที่สอง คือความเชื่อมโยงกับผู้อื่น หมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งเปรียบเสมือนว่าเราแต่ละคนมีทักษะของการมีปฏิสัมพันธ์กับคู่เต้นรำหรือกลุ่มที่เต้นรำด้วยกันในวงกลม และส่วนที่สาม คือ ความเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีสัมพันธ์ภาพกับสิ่งที่ยิ่งใหญ่เหนือความเป็นตนเองของบุคคลเช่น พระเจ้า สิ่งที่บุคคลศรัทธา นับถือ หรือยึดเหนี่ยวจิตใจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งนี้จะนำไปสู่การสัมผัสกับความหมายในชีวิต เปรียบได้กับที่เราแต่ละคนจำเป็นต้องระลึกถึงความเชื่อมโยงของเป้าประสงค์โดยรวมของการ

เดินรำ เนื่องจากเราเป็นส่วนหนึ่งของทั้งหมด จากความรู้สึกเชื่อมโยงในบางครั้ง อาจทำให้เราขาดความเป็นตนเองไปบ้าง แต่ในทางตรงกันข้ามเราก็จะเรียนรู้ตนเองมากขึ้นเพื่อที่จะสร้างสมดุลและถักทอความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยมีความเป็นตัวของตัวเองที่มากขึ้นได้ โดยที่เราอาจจะเป็นผู้นำให้แก่ผู้เดินรำคนอื่น ๆ ได้ด้วย (Sinnott. 2006: 383; Sinnott. 2005: 28-29)

นอกจากนี้ทั้งสามส่วนของความรู้สึกเชื่อมโยงที่กล่าวมาข้างต้นยังมีกระบวนการที่ส่งผลต่อกันซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของบุคคลแบบองค์รวมขึ้นได้ กล่าวคือ 1) **การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ ภายในตนกับความเชื่อมโยงกับผู้อื่น** จะทำให้บุคคลมีตัวตนของตนเอง และในขณะเดียวกันก็อาจถูกเปลี่ยนแปลงได้จากประสบการณ์ที่บุคคลมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นและในทางกลับกันผู้อื่นก็ยอมรับในความเป็นตัวตนของบุคคลนั้นมากขึ้น ทำให้เกิดการท้าทายต่อการมีปฏิสัมพันธ์จากความหลากหลายภายในตน และท้าทายต่อความเป็นตัวตนของตนเองจากมุมมองของผู้อื่น เมื่อเปรียบเทียบกับ การเดินรำเพื่อไปสู่การเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงตนเอง สามารถอธิบายได้ว่าผู้อื่นเปลี่ยนแปลงเราไปสู่การเรียนรู้จังหวะของการเดินรำ (Step) แบบใหม่ หรือเรียนรู้ในสิ่งใหม่ และเราสามารถสร้างความสมดุลในตัวเองได้ในขณะเดียวกันเราก็ท้าทายให้ผู้อื่นเรียนรู้ในสิ่งใหม่และสร้างความสมดุลในตัวของผู้อื่นด้วยเช่นกัน 2) **การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อมโยงกับผู้อื่นกับความเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย** จะทำให้บุคคลที่รับรู้ถึงความสัมพันธ์ และมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นอาจจะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความตระหนักถึงการเจริญเติบโต (Growing) ของตนเองเกี่ยวกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย เช่น พระเจ้า จิตวิญญาณ โลก ฯลฯ และความเชื่อมโยงของมนุษย์เรากับสิ่งเหนือสามัญวิสัยก็อาจจะเปลี่ยนแปลงได้เมื่อถูกท้าทายโดยพฤติกรรมของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเรา ทำให้เกิดการท้าทายต่อการเห็นตัวตนของตนเองและสิ่งเหนือสามัญวิสัยในมุมมองของผู้อื่น และท้าทายต่อการเห็นอัตลักษณ์ในฐานะที่เป็นตนเองและการเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งเหนือสามัญวิสัย ซึ่งหากเปรียบเทียบกับ การเดินรำก็คือ การเคลื่อนไหวของผู้อื่นอาจจะสร้างแนวคิด/สาระ (Theme) ใหม่หรือความหมายใหม่ของการเดินรำ ซึ่งแนวคิดสาระนี้ก็คือสิ่งที่เราเรียนรู้ และในทางกลับกันความเข้าใจของเราเกี่ยวกับแนวคิดสาระดังกล่าว อาจจะทำให้เราเดินรำไปในทางที่จะสอนผู้อื่นในแนวคิดสาระใหม่ รวมทั้งความหมายใหม่ของการเดินรำได้ด้วย และ 3) **การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือสามัญวิสัยกับความเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ ภายในตน** จะทำให้ตัวตนที่บุคคลมีอยู่อาจเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งเหนือสามัญวิสัยที่บุคคลรับรู้และมีความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือสามัญวิสัย อาจเปลี่ยนแปลงมิติต่าง ๆ ภายในตนมากขึ้นเพื่อให้ได้รับการยอมรับ ทำให้เกิดการท้าทายต่อความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งเหนือสามัญวิสัยจากความเป็นตัวตนที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ (Unfinished self) และท้าทายต่อตัวตนของตนเองจากโลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย ซึ่งสามารถเปรียบเทียบกับ การเดินรำได้ว่า เมื่อเราเห็นความหมายใหม่หรือแนวคิดสาระใหม่ของการเดินรำ เราอาจจะเรียนรู้จังหวะการเดินรำใหม่

หรือมิติต่างๆ ของตนเองในแง่มุมใหม่ หรือถ้าเราเรียนรู้จังหวะของการเดินรำใหม่ๆ และสามารถสร้าง ความสมดุลให้เกิดขึ้น เราก็อาจจะเห็นแนวคิด/สาระใหม่หรือความหมายที่ยิ่งใหญ่กว่าเดิมได้ (Sinnott. 2006: 382-384; Sinnott. 2005: 28-30) ทั้งนี้การเรียนรู้จะประสบความสำเร็จโดยไปสู่การพัฒนาตน ของบุคคลแบบเป็นองค์รวมได้ก็ต่อเมื่อมีกระบวนการทั้งสามส่วนนี้เกิดขึ้น ซึ่งสิ่งที่ผู้เรียนตระหนักรู้เกี่ยวกับ ความเชื่อมโยงและการได้มีโอกาสที่จะเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นจะนำผู้เรียนไปสู่การเป็นผู้ที่แข็งแกร่งขึ้น แต่ในทางกลับกันผู้เรียนอาจจะอ่อนแอลงได้ถ้าขาดกระบวนการของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างควา มเชื่อมโยงและไม่ได้เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น (Sinnott. 2005: 29)

ทั้งนี้หากบุคคลเกิด**ความสมดุล**ในการเชื่อมโยงทั้งสามส่วนดังกล่าวข้างต้นก็จะทำให้บุคคล เข้าใจหรือตระหนักรู้ในตน สามารถเยียวยาตนเองให้มีความสุขสมบูรณ์ขึ้นได้(Heal) และช่วยให้บุคคล ตระหนักถึงความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือสังคม โดยพยายามดำรงรักษาหรือปรับปรุง สัมพันธภาพนั้นๆ ให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งทำให้บุคคลมีสัมพันธภาพกับ มิติด้านจิตวิญญาณ (Spiritual) มากขึ้น เช่น มีความหวัง กำลังใจ และสามารถบูรณาการภายในตนได้ แต่หาก **เกิดความไม่สมดุล** หรือล้มเหลวในการพัฒนาความรู้สึกเชื่อมโยงในตนเอง บุคคลก็จะเกิดความขัดแย้งภายในตน รู้สึกว่า ตนเองอ่อนแอ ด้อยค่า มีความรู้สึกไม่ไว้วางใจ สูญเสียความเป็นตัวเองและสูญเสียการมีปฏิสัมพันธ์ กับผู้อื่น ไม่สามารถยอมรับตัวเองจึงไม่สามารถบูรณาการภายในตนได้ หากบุคคลเกิดความล้มเหลว ในการเชื่อมโยงกับผู้อื่น บุคคลอาจจะเกิดภาวะการแยกตัวเองออกจากสังคม สนใจแต่ความต้องการ ของตนเอง ไม่รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือสังคมโลก และหากบุคคลเกิดความล้มเหลวในการ เชื่อมโยงกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย บุคคลก็จะรู้สึกว่าชีวิตตนไร้ค่า ไร้ความหมาย ฆ้องไม่เห็นความหมาย ในชีวิต (Sinnott; & Berlanstein. 2006: 382-385, 397; Sinnott; & Berlanstein. 2006: 385; citing Welwood. 1996)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่ากระบวนการทัศนแบบองค์รวมนั้นนำมาสู่จิตสำนึกในการสร้างสรรค คุณค่าและพัฒนาตนของมนุษย์ ภายใต้ความเชื่อว่ามนุษย์ไม่สามารถแยกออกเป็นส่วนๆ ขาดออกจากกัน โดยไม่สนใจความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยๆ ได้ เนื่องจากมนุษย์ไม่ใช่เครื่องจักรกล แต่เป็นสิ่งมีชีวิต มีความคิด ความรู้สึก จิตวิญญาณ เพื่อที่จะพัฒนาตนได้อย่างรอบด้าน และยังขยายรวมไปถึงการมี ปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่เป็นส่วนหนึ่งของกันและกันอีกด้วย ดังนั้นหากมอง กระบวนการเรียนรู้ตามกระบวนการทัศนแบบองค์รวมดังกล่าวข้างต้น จึงนำไปสู่การมองความรู้ ความจริง ว่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในความคิดคำนึงของบุคคลภายใต้กระบวนการของความเชื่อมโยงภายในต ณ การมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างและระบบความเชื่อทั้งของตนเองและสังคม ดังนั้นผู้เรียนที่ได้รับ ประสบการณ์ตรงจากกระบวนการเรียนรู้จึงสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองทั้งจากการคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนความคิด และความรู้สึกร่วมกันระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ระหว่าง

ผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้เรียนกับสรรพสิ่ง โรงเรียนหรือสถานศึกษา จึงควรเป็นพื้นที่ที่เอื้ออำนวย และเปิดกว้างต่อการสร้างสรรค์การเรียนรู้ และมีบรรยากาศที่มีความสุข ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการบวนการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เชื้อ อมโยงสัมพันธ์กับผู้เรียนทั้งในด้านร่างกาย การรู้คิด จิตใจ อารมณ์ จิตวิญญาณ และคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งที่ยึดถือ ศรัทธา หรือเป็นความหมายในชีวิต จึงเป็นทางเลือกหนึ่งซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมของผู้เรียนต่อไป

กรอบความคิดในการวิจัย

เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์มีฐานที่มาจากกระบวนการทัศน์ ซึ่งหมายถึง ทักษะพื้นฐาน ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม มุมมองในการมองโลก มองชีวิตของมนุษย์ อันส่งผลต่อการประพฤติ ปฏิบัติของมนุษย์ที่มีต่อสรรพสิ่ง และในงานวิจัยนี้ได้ใช้กรอบโครงของกระบวนการทัศน์ในการพิจารณากระบวนการทัศน์แบบปฏิฐานนิยม เพื่อเผยให้เห็นถึงการจัดการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน ซึ่งมักเป็นที่กล่าวกันโดยทั่วไปว่ากระบวนการทัศน์ที่เป็นตัวกำกับกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากกระบวนการทัศน์แบบปฏิฐานนิยม อันส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะของการแยกส่วนและลดทอนทั้งในแง่ของเป้าหมายการเรียนรู้หลักสูตร เนื้อหา สาระ กระบวนการเรียนรู้และการประเมินผล การเรียนรู้ ซึ่งรวมไปถึงการจัดระบบการศึกษาในสาขาทางการ พยาบาลศาสตร์ด้วย อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาทบทวนทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาตนแบบองค์รวม ได้ช่วยให้ผู้วิจัยตระหนักว่ากระบวนการทัศน์แบบองค์รวมมีทักษะในการมองโลก มองชีวิต ที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ที่แสวงหาความรู้หรือเข้าถึงความรู้ที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยการพัฒนาตนแบบองค์รวม จะมุ่งเน้นในเรื่องของความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตน ความเชื่อมโยงกับผู้อื่น และความเชื่อมโยงกับมิติด้านจิตวิญญาณ เช่น พระเจ้า ศาสนา สิ่งบุคคลศรัทธา นับถือ ยึดเหนี่ยว ฯลฯ โดยความเชื่อมโยงดังกล่าวนี้ มีกระบวนการหรือกลไกที่ส่งผลต่อกันซึ่งจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาตนของบุคคลแบบเป็นองค์รวมได้

ทั้งนี้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนยังมีอยู่อย่างจำกัด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลที่ มีเป้าหมายไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวม รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นกับการพัฒนาตัวตนของนักศึกษา ซึ่งมีความแตกต่าง ไปจาก กระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนโดยทั่วไป โดยผู้วิจัยมีแนวทางในการศึกษาในแต่ละประเด็น ดังนี้

1. การศึกษาฐานคิดอันเป็นที่มาของการกำหนดกระบวนการเรียนรู้ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์แบบปฏิฐานนิยม เพื่อศึกษาฐานคิดอันเป็นที่มาของการกำหนดกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนโดยทั่วไป และใช้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์แบบองค์รวมเพื่อศึกษาฐานคิดอันเป็นที่มาของการกำหนดกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาล โดยการศึกษาในเชิงทฤษฎีจะครอบคลุมถึง **กระบวนการทัศน์แบบปฏิฐานนิยม** ซึ่งมีแนวคิดเป็นแบบแยกส่วน กล่าวคือเชื่อว่าโลกแห่งความจริงเป็นโลกแห่งวัตถุ ความจริงนั้นมีอยู่จริงและดำรงอยู่อย่างเป็นเอกเทศ มีความจริงแท้แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลง สามารถใช้ได้ในทุกเวลา ทุกสถานการณ์ ผู้แสวงหาความจริง ความรู้ แยกขาดออกจากความจริง ความรู้นั้นอย่างเป็นอิสระต่อกัน การที่จะศึกษาสิ่งที่จะต้องการเรียนรู้ต้องปราศจากอคติ ด้วยวิธีที่สามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนโดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะนำไปสู่การพยากรณ์และควบคุม และเมื่อผู้จัดการศึกษามีความเชื่อในกระบวนการทัศน์ดังกล่าว จึงให้ความสำคัญกับทฤษฎีการเรียนรู้ในเชิงพฤติกรรมนิยม ที่นำไปสู่การมองความรู้แบบที่มีความจริงแท้แน่นอน ตายตัว มีอยู่แล้วเพื่อรอการค้นพบ โดยมีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงที่มีเหตุผล หรือมีหลักฐานเชิงประจักษ์ หลักสูตรจึงให้ความสำคัญกับความรู้ในลักษณะดังกล่าว ในส่วนกระบวนการเรียนรู้จะเน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนเป็นผู้รับการส่งผ่านเนื้อหา สารที่อยู่ภายนอกตัวผู้เรียน โดยมีการแสวงหาความรู้จากตำรา หรือเอกสารเชิงวิชาการต่างๆ และเน้นการปฏิบัติตามเงื่อนไข กฎเกณฑ์ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าสู่มาตรฐานเดียวกัน

สำหรับ**กระบวนการทัศน์แบบองค์รวม** มีแนวคิดที่มองมนุษย์เป็นหน่วยรวมหรือองค์รวม ซึ่งมีความหมายมากกว่าผลรวมของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ จิตวิญญาณ และการมีปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์กับสรรพสิ่งรอบตัวทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยในแต่ละบุคคลนั้นย่อมมีความแตกต่างกันไป และเชื่อว่าความจริงนั้นมีอยู่หลากหลาย สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และสามารถสร้างขึ้นได้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้หรือผู้แสวงหาความรู้ /ความจริง กับความจริง มีลักษณะที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยไม่อาจแยกขาดจากกันได้ และการเข้าถึงความจริงมีได้หลากหลายวิธี จึงนำไปสู่การมองความรู้ที่มีได้มีลักษณะเป็นเชิงวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงประสบการณ์ชีวิตจริง ความรู้สึก จินตนาการ สุนทรียภาพ ฯลฯ กระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและสนับสนุนการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งกับภายในตนเอง ผู้อื่นและสรรพสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างสมดุล และสามารถบูรณาการตนเองแบบเป็นองค์รวมได้ต่อไป

2. **กระบวนการเรียนรู้** ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายใต้กระบวนการทัศน์แบบปฏิฐานนิยมมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลที่ได้รับมาจากระบบโรงเรียนทั้งก่อนที่จะเข้ามาสัมผัสกับกระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาล และขณะที่มีการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลว่ามีเป้าหมายในการเรียนรู้ หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และการประเมินผลการเรียนรู้เป็นอย่างไรและเนื่องจากนักศึกษา

มีการเรียนรู้นอกชั้นเรียนด้วย กล่าวคือ การฝึกปฏิบัติบนคลินิก และแหล่งฝึกปฏิบัติต่างๆ รวมทั้งมีการดำเนินชีวิตอยู่ในหอพักของสถาบัน ผู้วิจัยจึงจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวม เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาว่ามีกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมเป็นอย่างไร รวมไปถึงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อนักศึกษาได้สัมผัสกับประสบการณ์จริงจากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ตามแนวคิดในเชิงทฤษฎี ดังต่อไปนี้

เป้าหมายในการเรียนรู้ ภายใต้กระบวนการทัศน์แบบปฏิฐานนิยมมุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการเพื่อการแข่งขันสู่การมีอาชีพในสังคมทันสมัยและการแข่งขันกับนานาชาติ เป้าหมายจึงอยู่ภายนอกตัวบุคคลซึ่งอิงอยู่กับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ กระบวนการเรียนรู้จึงมุ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้เรียนให้เป็นไปตามที่สังคมตามกระแสหลักคาดหวัง โดยอาจมองข้ามความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียน ในขณะที่เป้าหมายในกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมอยู่ในตัวผู้เรียน คือมุ่งเน้นการพัฒนาตนแบบองค์รวมของผู้เรียนทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ รวมทั้งมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรพสิ่ง อันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างเข้าใจโลกและเข้าใจชีวิต

หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ หลักสูตร ตำราเรียน หรือความรู้ในระบบโรงเรียนโดยทั่วไป มักมีลักษณะเป็นความรู้ที่แน่นอนตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงและเป็นจริงในทุกบริบท ความรู้จึงมีความเป็นสากลที่ผู้เรียนทุกคนต้องได้รับความรู้ในรูปแบบเดียวกัน เป็นมาตรฐานเดียวกัน กระบวนการเรียนรู้ภายใต้ฐานคิดแบบปฏิฐานนิยมส่วนใหญ่จึงมีลักษณะของการเรียนรู้แบบแยกส่วน เป็นการถ่ายทอดความรู้มากกว่าการสร้างความรู้ให้ตนเอง และให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่เป็นเนื้อหาสาระตามที่กำหนดมากกว่าการเรียนรู้นอกชั้นเรียน ส่วนหลักสูตรหรือความรู้ในการเรียนรู้แบบองค์รวมจะมีลักษณะที่ความรู้นั้นมีอยู่หลากหลาย เปลี่ยนแปลงได้ตามบริบท ผู้เรียนกับสิ่งที่เรียนรู้ มีความสัมพันธ์กัน ไม่แยกขาดจากกัน และผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมจึงเป็นกระบวนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคคลและระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมผ่านการคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบซึ่งเป็นการรู้คิดเกี่ยวกับความจริงอันหลากหลายที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ไม่หยุดนิ่ง โดยเรียนรู้มุมมองใหม่และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ทั้งเก่าและใหม่ ซึ่งผู้ที่ใช้แบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบจะมีทักษะของการมองความจริงในมุมมองที่แตกต่างและสร้างกรอบของสถานการณ์ขึ้นใหม่ซึ่งทำให้สามารถทำงานร่วมกันกับผู้อื่นเพื่อมองปัญหาพร้อมกันได้ รวมทั้งมีการเรียนรู้อย่างเข้าใจในผู้อื่นด้วยโดยการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมการคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบจะเป็นการเรียนรู้ที่มีลักษณะของการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ผู้เรียนกับผู้สอน และผู้ช่วยเอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียนรู้โดยใช้การสนทนา การเรียนรู้แบบร่วมมือ และการสะท้อนความคิด ความรู้สึก ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบ

ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางผู้เรียนได้มีโอกาสสะท้อนเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ความรู้สึกของตนเองและได้แลกเปลี่ยนมุมมองต่าง ๆ แก่กัน ผู้เรียนจึงสามารถสร้างสรรค์ความคิดและความรู้ได้ การเรียนรู้จึงเป็นการสร้างความรู้ใหม่ และบทบาทของผู้สอนก็มีลักษณะเป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้มากกว่าจะเป็นเพียงผู้ส่งผ่านความรู้

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวม ซึ่งประกอบไปด้วยด้านปัจเจกบุคคล บุคคลรอบข้างและบริบททางสังคม และความเชื่อ ความศรัทธา ในสิ่งเหนือสามัญวิสัยของบุคคล โดย **ด้านปัจเจกบุคคล** ก็คือผู้เรียนรู้ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เนื่องจากการพัฒนาตนแบบองค์รวมจะเกิดจากภายในตัวผู้เรียน โดยผู้เรียนที่มีความสมดุลและความเข้มแข็งภายในตนจะมีความพร้อมที่จะเรียนรู้โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสรรพสิ่ง สามารถสร้างและดำรงสัมพันธภาพที่ดีและพัฒนาตนไปสู่ภาวะที่สุขสมบูรณ์ได้ สำหรับ**ด้านบุคคลรอบข้าง และบริบททางสังคม** ซึ่งหมายถึงผู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน สังคมหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลายไม่เฉพาะแต่ในชั้นเรียนเท่านั้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมของผู้เรียน ส่วนในด้าน**ความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งเหนือสามัญวิสัยของบุคคล**นั้น เป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความหวังกำลังใจที่จะเผชิญกับปัญหาหรือเรียนรู้จากสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมั่นคง

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน สำหรับกระบวนการเรียนรู้ภายใต้กระบวนการทัศน์แบบปฏิฐานนิยมความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน มักจะมีลักษณะที่ผู้สอนเป็นผู้รู้ และผู้เรียนเป็นผู้ไม่รู้ ผู้สอนจึงมีอำนาจสูงสุดในห้องเรียน สามารถสั่งให้ผู้เรียนปฏิบัติตามและมีอำนาจในการลงโทษ ผู้เรียนมีหน้าที่รับและปรับตัวตามวิธีการของครู การมีปฏิสัมพันธ์เป็นไปในแนวตั้งจากบนลงล่าง ส่วนในกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมผู้สอนและผู้เรียนมักจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง ช่วยเหลือ เอื้ออาทร และเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข ผู้สอนคำนึงถึงเสรีภาพส่วนบุคคลและอิสระในการเรียนรู้ของผู้เรียน แทนที่การใช้อำนาจในการสอนผู้สอนเปิดใจกว้างยอมรับความแตกต่างหลากหลายของผู้เรียนและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนโดยไม่เห็นว่าความคิดของตนต้องถูกเสมอ และระลึกเสมอว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถภายในตนทุกคนจึงมีคุณค่าในตนและมีคุณสมบัติต่อส่วนรวมเสมอ การมีปฏิสัมพันธ์จึงเป็นไปในแนวราบมากกว่าแนวตั้ง และผู้สอนจะหมายรวมถึงทั้งครู อาจารย์ และบุคคลอื่นๆ ที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น ผู้ที่มีประสบการณ์ ผู้ที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ฯลฯ

การประเมินผลการเรียนรู้ ภายใต้กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมมักใช้แบบทดสอบ เพื่อวัดความรู้ และคุณลักษณะต่างๆ ของผู้เรียน โดยถึงแม้ว่าจะมีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีอื่นๆ เช่นการสังเกตพฤติกรรม ประเมินจากการปฏิบัติจริง ฯลฯ แต่ก็ยังเป็นส่วนน้อยกว่าการใช้การสอบเพื่อ ตัดสินคุณค่าของการเรียนรู้ ส่วนการประเมินผลการเรียนรู้ในกระบวนกรเรียนรู้แบบองค์รวมจะไม่ได้ มองเพียงการตัดสินตามเกณฑ์ที่กำหนดเท่านั้น แต่ยังเน้นการประเมินคุณลักษณะภายในตนของผู้เรียน ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ซึ่งถือว่าเป็นการรู้คิดพื้นฐานที่จะนำไปสู่พลังภายในตนของบุคคลที่จะ ปรับปรุงพัฒนาตนต่อไป

3. การพัฒนาตนของผู้เรียน การศึกษาในประเด็นนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดของการพัฒนาตน เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนหลังจากการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนโดยทั่วไป ตามแนวคิดแบบ ปฏิฐานนิยมว่าเป็นอย่างไรและอยู่ภายใต้เงื่อนไขใดบ้าง แล้วเมื่อเข้ามาเป็นนักศึกษาพยาบาลและได้ ผ่านกระบวนกรเรียนรู้แบบองค์รวมแล้ว ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเรื่องการพัฒนาตนแบบองค์รวมเพื่อศึกษา ว่านักศึกษามีความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตน เชื่อมโยงกับผู้อื่นและสรรพสิ่งเป็นอย่างไร กระบวนกร เรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และมีความหมายหรือมีความสำคัญ อย่งไรต่อนักศึกษารวมถึงเงื่อนไขใดบ้างที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนแบบองค์รวมของนักศึกษา

สำหรับการศึกษาในเชิงทฤษฎีจะครอบคลุมถึงเรื่องของการพัฒนาตนของผู้เรียนหลังจาก ที่ผู้เรียนผ่านกระบวนกรเรียนรู้ที่มีการจัดการเรียนรู้ภายใต้ฐานคิดแบบปฏิฐานนิยม ซึ่งมักจะมีลักษณะ ของการพัฒนาแต่เพียงบางด้าน บางส่วนเช่น ด้านสติปัญญา ความเป็นเลิศทางวิชาการทักษะ ความเชี่ยวชาญ ฯลฯ เพื่อตอบสนองเป้าหมายภายนอกเช่น ความต้องการของเศรษฐกิจและสังคม จึงอาจก่อให้เกิดความไม่สมดุลภายในตน เกิดความขัดแย้งภายในที่ไม่สามารถแก้ไขจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งขาดความเชื่อมโยงและการมีปฏิสัมพันธ์ กับผู้อื่นและสรรพสิ่ง จึงไม่สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข ในส่วนกร ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาตัวตนของผู้เรียน หลังจากผ่านกระบวนกรเรียนรู้แบบองค์รวมมีแนวคิดที่สำคัญคือ การพัฒนาตนแบบองค์รวมหมายถึง การพัฒนามนุษย์ที่เป็นหน่วยรวมทั้งหมด โดยให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตน ความเชื่อมโยงกับบุคคลอื่น และความเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย เช่น ศาสนาพระเจ้า ความเชื่อ ความศรัทธา รวมถึงสิ่งที่มีลักษณะในเชิงนามธรรมทั้งหลาย ได้แก่ ความเมตตา ความรักในมวลมนุษย ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวไม่อาจเกิดขึ้นได้ด้วยการพัฒนาภายในตนแต่เพียงลำพังโดยไม่มีกรปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น แต่การพัฒนาตนแบบองค์รวมจะเกิดขึ้นได้จากความตั้งใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลหรือสิ่งต่างๆ แล้วจึงเอื้อให้เกิดความสามารถภายในตน ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือ การพัฒนาตนต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการ ศึกษา การพัฒนาต้นแบบของโครงร่างของ นักศึกษาพยาบาลรวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาต้นแบบของโครงร่าง ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธี วิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนว สร้างสรรค์นิยม (Constructivist grounded theory) เป็นวิธีการในการศึกษา เนื่องจาก แนวทางการสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนว สร้างสรรค์นิยม เป็นวิธีวิทยาที่เปิดโอกาสให้กับการตีความและการให้ความหมายกับข้อมูลที่มีลักษณะ เป็นความจริงที่ถูกสร้างขึ้น โดยตระหนักว่าการสร้างทฤษฎีนั้นทั้งผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลต่างก็มีส่วนร่วม ในการให้ความหมายและการตีความข้อมูลหรือความจริงร่วมกัน ซึ่งการที่บุคคลจะให้ความหมายหรือ ตีความเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมขึ้นกับความคิด ความเชื่อ มุมมอง รวมไปถึงความเชื่อมโยง และการ มีปฏิสัมพันธ์ทั้งภายในตนเองกับผู้อื่น และสรรพสิ่งแวดล้อมในบริบทต่างๆ ที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไป วิธีวิทยาดังกล่าวนี้จึงสามารถนำมาใช้ศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาต้นแบบ ของโครงร่าง ภายใต้ฐานคิดแบบของโครงร่างในลักษณะที่ไม่ได้มองความจริง ความรู้แบบเป็นความจริงแท้ แน่นอน ตายตัว ดำรงอยู่อย่างอิสระ แต่มองความจริงว่าสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ภายใต้ กระบวนการของการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคล

แนวคิดการสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรค์นิยม

การสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรค์นิยมให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ของการศึกษา ที่มีกระบวนการตีความ การร่วมกันสร้างความรู้ความจริงของผู้ให้ข้อมูลและผู้วิจัย รวมถึงการวิเคราะห์ ข้อมูลภายใต้กระบวนการสร้างสรรค์ทางสังคม (Social constructions) ซึ่งเป็นกระบวนการที่บุคคลมี ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมแล้วสร้างความจริงขึ้นมา ข้อมูลหรือความจริงที่ได้มานั้นจึงมีความสัมพันธ์ กับความเชื่อและผ่านการตีความจากผู้ให้ข้อมูลแล้วผู้วิจัยจึงตีความข้อมูลเหล่านั้นอีกครั้งหนึ่ง ข้อมูล ที่นำมาวิเคราะห์แล้วแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้ให้ข้อมูล และผู้วิจัย ทฤษฎีที่ถูกสร้างขึ้น จึงสะท้อนมุมมองทั้งจากผู้ให้ข้อมูลและ ผู้วิจัยด้วย ทั้งนี้ในการสร้าง ทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรค์นิยม มองเรื่องของข้อเท็จจริงและคุณค่าว่า ไม่ได้แยกออกจากกัน แต่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน การวิเคราะห์และการตีความจึงให้ความสำคัญกับบริบทเช่น เวลา สถานที่ วัฒนธรรม และสถานการณ์ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น วิธีการของทฤษฎีฐานรากตามแนวทาง สร้างสรรค์นิยมจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ความรู้ ความจริงไม่ได้จริงแท้โดยตัวมันเอง แต่เป็นสิ่งถูก สร้างขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างความรู้กับตัวความรู้และบริบท และความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัย

กับผู้ใช้ข้อมูลเป็นไปในลักษณะที่เปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายร่วมกันสร้างความรู้ โดยวิธีการที่จะเข้าถึงความรู้นั้นผู้วิจัยจะต้องพยายามเข้าถึงและสร้างความรู้ผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ข้อมูล และบริบทต่างๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าความรู้ความจริงของผู้ให้ข้อมูลก็คือความรู้ความจริงที่ผู้ใช้ข้อมูลสร้างขึ้น และความรู้ ความจริงจากการศึกษาวิจัยก็คือความรู้ ความจริงที่ถูกสร้างขึ้นจากทั้งผู้ใช้ข้อมูลและผู้วิจัย (Charmaz. 2006: 129-132)

ทั้งนี้วิธีการของทฤษฎีสถานารากตามแนวทางสร้างสรรค์นิยมดังกล่าวมีความแตกต่างกับทฤษฎีสถานารากแนวดั้งเดิม โดยการสร้างทฤษฎีสถานารากแนวดั้งเดิมนั้นเชื่อว่าความรู้ ความจริงดำรงอยู่โดยตัวของมันเองโดยอิสระ จึงเป็นหน้าที่ของผู้ที่ศึกษาวิจัยที่จะค้นหา (Discover) ความจริงหรือข้อมูลแล้วพัฒนาทฤษฎีขึ้นมาจากข้อมูลเหล่านั้น วิธีการของทฤษฎีสถานารากแนวดั้งเดิมจึงอยู่ภายใต้แนวคิดแบบปฏิฐานนิยม ซึ่งเน้นการศึกษาปรากฏการณ์ที่มีอยู่ โดยยึดหลักการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ โดยปราศจากอคติและมีความเป็นกลาง และยังคงมีการแยกออกจากกันระหว่างผู้แสวงหาความรู้ความจริงกับความจริงเหล่านั้น จึงเป็นทฤษฎีที่สะท้อนปรากฏการณ์โดยเน้นการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ก่อเกิดขึ้นมาจากข้อมูลเป็นหลัก แต่สำหรับทฤษฎีสถานารากตามแนวการสร้างสรรคนิยมเชื่อว่าข้อมูลหรือความจริงไม่ได้ดำรงอยู่โดยอิสระในตัวของมันเอง แต่มีความสัมพันธ์กับการให้ความหมายและการตีความของผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งตระหนักว่าไม่ได้ปราศจากทัศนคติหรือมุมมอง และ การตีความของผู้วิจัยในการสร้างทฤษฎีด้วย ข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาวิจัยล้วนแล้วแต่ผ่านการตีความมาแล้วทั้งสิ้น ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้บริบทของการมีปฏิสัมพันธ์ ของบุคคล ข้อมูลจึงไม่มีความเป็นกลางและความจริงจะถูกสร้างขึ้นมาจากข้อมูลที่ผู้ใช้ข้อมูลเชื่อว่าจริงในมุมมองของเขา และในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้น ซึ่งรวมถึงความจริงของผู้วิจัยด้วยที่ขึ้นอยู่กับมุมมองและประสบการณ์ของผู้วิจัย ทฤษฎีที่สร้างขึ้นจึงไม่อาจปราศจากมุมมองและคุณค่าทั้งของผู้วิจัยและผู้ใช้ข้อมูล(Charmaz. 2006: 130-132) ในการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัย 4 ประการดังนี้

1. พื้นที่ในการศึกษา
2. การเข้าสู่พื้นที่ที่การศึกษา
3. การเก็บข้อมูล
4. การวิเคราะห์และการตีความข้อมูล

1. พื้นที่ในการศึกษา (Field)

ในการเลือกพื้นที่ในการศึกษา เนื่องจากในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ ผู้การพัฒนารูปแบบของโครงร่างของนักศึกษาพยาบาลที่มีกระบวนการเรียนรู้ทั้งในภาคทฤษฎี และปฏิบัติ บนคลินิก และแหล่งฝึกต่างๆ รวมทั้งมีการใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ในหอพักของสถาบัน ผู้วิจัยจึงเลือกสนามในการวิจัยคือ คณะพยาบาลศาสตร์ ที่เป็นสถาบันผลิตพยาบาลที่มีอยู่เพียงแห่งเดียวในสังกัด กรุงเทพมหานครมานานกว่า 58 ปี มีภารกิจหลักในการผลิตบัณฑิตพยาบาลเพื่อให้บริการสุขภาพแก่ประชาชนชาวกรุงเทพฯ ในโรงพยาบาลจำนวน 9 แห่งและศูนย์บริการสาธารณสุขอีกจำนวนกว่า 68 แห่ง คณะพยาบาลศาสตร์แห่งนี้จึงต้องรับหน้าที่สำคัญในการผลิตบัณฑิตพยาบาลที่ดีมีทั้งคุณภาพและปริมาณที่มากเพียงพอต่อการให้บริการทางสุขภาพแก่ประชาชนในเมืองหลวงของประเทศ ทั้งนี้ จากที่ผู้วิจัยได้สัมผัสกับกระบวนการเรียนรู้ในสถาบันแห่งนี้ทั้งในบทบาทที่เคยเป็นนักศึกษาพยาบาล จนกระทั่งอยู่ในบทบาทของการเป็นอาจารย์พยาบาล ซึ่งรวมเป็นระยะเวลาแล้ว 28 ปี จากประสบการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นถึงปรากฏการณ์ของการพัฒนารูปแบบของโครงร่างของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งมีความสมดุลภายในตนเอง และมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นและสรรพสิ่ง โดยที่ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องในนักศึกษาทุกๆ รุ่นที่จบการศึกษาออกไปเป็นพยาบาลวิชาชีพได้อย่างเต็มภาคภูมิ ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะสามารถตอบคำถามการวิจัยได้โดยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนก่อนที่นักศึกษาจะเข้ามาเรียนในสาขาการพยาบาล และเมื่อเข้ามาเรียนในสาขาการพยาบาล รวมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่การพัฒนารูปแบบของโครงร่างของนักศึกษาได้

2. การเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษา

สืบเนื่องจากที่ผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบของนักศึกษาพยาบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมิติด้านจิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ จึงได้ทำการศึกษาค้นคว้า และความสุขในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1-4 ในปีการศึกษา 2552 ที่ผ่านมา ณ คณะพยาบาลศาสตร์แห่งหนึ่งโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบกลุ่มย่อย การศึกษาดังกล่าวจึงเป็นส่วนหนึ่งในการเลือกพื้นที่ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เพื่อทำการศึกษาให้ครอบคลุมถึงการพัฒนารูปแบบของโครงร่างของนักศึกษาพยาบาล นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พูดคุยกับนักศึกษาพยาบาลและอาจารย์พยาบาลที่สอนและให้การดูแลนักศึกษาทั้งในชั้นเรียน บนคลินิก รวมถึงแหล่งฝึกต่างๆ และในขณะที่นักศึกษาอยู่ที่หอพักเพิ่มเติม เพื่อศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลกลับมาทำแนวคำถาม (Guideline) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ลักษณะของคำถามเป็นคำถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) ซึ่งแนวคำถามนี้ส่วนหนึ่งได้จากการศึกษาเอกสารที่ได้

นำมากำหนดเป็นกรอบความคิดในการวิจัย และจากการได้เข้าไปพูดคุยกับผู้รู้ในเบื้องต้นนี้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนาแนวคำถามให้มีความละเอียดและสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาได้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามแนวคำถามได้มีการปรับเปลี่ยนไปบ้างเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาวิเคราะห์ให้ได้มาซึ่งคำตอบเพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้ได้ รวมทั้ง ได้ให้นักศึกษาเขียนบันทึกประจำวันเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเองในแต่ละวันอีกด้วย ซึ่งช่วยให้สามารถสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษายาบาลให้เกิดความเข้าใจเพิ่มมากยิ่งขึ้น

3. การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลเรื่อง กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนแบบของศรัทมา เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่มซึ่งประกอบไปด้วยนักศึกษาพยาบาล และอาจารย์พยาบาลคณะพยาบาลศาสตร์ โดยใช้แนวคำถามที่พัฒนาขึ้นภายใต้กรอบความคิดของงานวิจัยและใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นอาจารย์พยาบาลอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษาจึงสามารถสังเกตสภาพต่างๆ ไปของการเรียนรู้ของนักศึกษาทั้งในระหว่างการเรียนรู้ที่เป็นไปตามหลักสูตรและในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น ขณะอยู่ในหอพักนักศึกษา รวมทั้งศึกษาจากเอกสารหลักสูตรและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ และเก็บข้อมูลจากบันทึกประจำวันของนักศึกษายาบาล สำหรับการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) (Charmaz, 2006: 107) โดยเป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักตามกรอบความคิดในการวิจัยที่มุ่งสะท้อนถึงกระบวนการเรียนรู้แบบของศรัทมาพัฒนาตนแบบของศรัทมาของนักศึกษาพยาบาลซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้ทั้งในภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติการพยาบาลท่ามกลางสถานการณ์แวดล้อมที่มีความหลากหลาย รวมถึงการดำเนินชีวิตอยู่ในหอพัก ผู้วิจัยจึงได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มแรกไว้กว้างๆ คือเป็นนักศึกษายาบาลที่มีคุณ ลักษณะของการพัฒนาตนแบบของศรัทมา โดยมีความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตนได้อย่างสมดุล และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรพสิ่งได้เป็นอย่างดี ได้แก่ แสดงออกถึงความมั่นใจในตนเอง มีความเข้มแข็งทางอารมณ์และการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม สนใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรพสิ่งแวดล้อม และปฏิบัติการพยาบาลด้วยความมีเมตตา กรุณา เต็มใจให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในฐานะเพื่อนมนุษย์ เป็นต้น รวมทั้งต้องเป็นนักศึกษาที่ยินดีให้ข้อมูล แสดงความคิดและความรู้สึในการให้สัมภาษณ์เชิงลึกในครั้งนี้ และเมื่อสัมภาษณ์นักศึกษายาบาลที่มีลักษณะดังกล่าวแล้วผู้วิจัยก็ได้ดำเนินการสัมภาษณ์อาจารย์พยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่นักศึกษากล่าวเชื่อมโยงถึงต่อไป

ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เบื้องต้น เพื่อให้ได้ มโนทัศน์ในเรื่องต่างๆ ที่ต้องการศึกษา แล้วทำการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยคาดว่าจะให้ข้อมูลและมโนทัศน์ ที่แตกต่างออกไปหรือไม่สนับสนุนกลุ่มมโนทัศน์เดิมที่ได้มาแล้ว (Negative case) เพื่อสามารถมองเห็น ถึงความแตกต่างของกระบวนการพัฒนาตนเองภายใต้กระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ทางหลักสูตร พยาบาลจัดขึ้นมา เนื่องจากอาจมีผลในเชิงนโยบาย คือ ช่วยให้เห็นทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนของการ จัดกระบวนการเรียนรู้ และทำการเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตัดสินใจว่ายังต้องการข้อมูลใด อีกและจะเก็บข้อมูลได้จากใคร เพื่อนำไปสู่การสร้างทฤษฎีที่สมบูรณ์ ดังนั้นกระบวนการเก็บข้อมูลจึง ถูกกำหนดและควบคุมโดยทฤษฎีที่เกิดขึ้นมาจากข้อมูล (นภากาศ 2539: 105; อ้างอิงจาก Glaser. 1978) การเก็บข้อมูล การสร้างมโนทัศน์และการหาความเชื่อมโยงระหว่างมโนทัศน์ได้ดำเนิน ไปเรื่อยๆ จนผู้วิจัยแน่ใจว่าแม้จะวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มขึ้นอีกก็ไม่ช่วยในการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ และ ข้อมูลเชิงทฤษฎีที่มีอยู่ได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือทฤษฎีถึงจุดอิ่มตัวแล้ว (Theoretical saturation) (นภากาศ 2539: 105-106; Charmaz. 2006: 113) กระบวนการเก็บข้อมูลจึงยุติลง

สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ถูกเลือกมาจากวิธีการดังกล่าวข้างต้นซึ่งให้ข้อมูลจนกระทั่งทฤษฎี ถึงจุดอิ่มตัวพบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 20 ราย โดยผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมดเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของการพัฒนา ตนอย่างเป็นองค์รวม ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 จำนวน 8 ราย และนักศึกษาชั้นปีที่ 3 จำนวน 6 ราย ซึ่งผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลทั้งในภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และ กิจกรรมต่างๆ ของสถาบันมาแล้วเกือบตลอดหลักสูตร แต่อย่างไรก็ตามมีนักศึกษาพยาบาลในชั้นปีที่ 2 จำนวน 1 รายที่มีการแสดงออกถึงการพัฒนาตนเองแบบองค์รวมอย่างชัดเจนจึงเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักใน งานวิจัยนี้ด้วย นอกจากนี้ยังมีอาจารย์พยาบาลที่นักศึกษาซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวถึงในขณะให้ สัมภาษณ์โดยอาจารย์เหล่านี้ได้สอนนักศึกษาทั้งในชั้นเรียน บนคลินิก แหล่งฝึกต่างๆ และอาศัยอยู่ในเ หอพักร่วมกับนักศึกษาด้วยอีกจำนวน 5 ราย ผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าวจึงสามารถให้ข้อมูลที่นำไปสู่การ ตอบคำถามการวิจัยได้

ในส่วนข้อพิจารณาด้านจริยธรรมในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการตามหลักจริยธรรม โดยก่อน ดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ขออนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนของคณะพยาบาลศาสตร์ เมื่อผ่านการรับรองแล้วจึงดำเนินการเก็บข้อมูล และในขณะที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ชี้แจงแก่ผู้ให้ข้อมูล หลักถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยได้รับการ ยินยอมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และได้ขอความร่วมมือใน การดำเนินการสัมภาษณ์ รวมทั้งอธิบายว่าข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดถือเป็นความลับซึ่งไม่ส่งผลเสียต่อผู้ให้ ข้อมูลแต่อย่างใดเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกปลอดภัยและยินดีให้ข้อมูล การพูดคุยตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ความเต็มใจในการให้ข้อมูลโดยบรรยากาศในการสัมภาษณ์เป็นไปอย่างไม่เป็นทางการเพื่อให้ผู้ให้ ข้อมูลรู้สึกผ่อนคลาย รู้สึกถึงความเป็นกันเองและไว้วางใจในขณะให้ข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ขออนุญาต บันทึกเสียงและจดบันทึกในประเด็นสำคัญๆ (Field-note) และซักถามรายละเอียดเพื่อให้เข้าใจประเด็น ปัญหาที่ต้องการศึกษาได้อย่างลุ่มลึก

4. การวิเคราะห์และการตีความข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดคือ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การศึกษาเอกสาร ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและบันทึกประจำวันของนักศึกษา โดยวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทันทีในขณะที่เก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกประเด็น สำคัญๆ ในขณะที่สัมภาษณ์ การสอบถาม การฟังเทปซ้ำหลังการสัมภาษณ์ แล้วจึงนำเทปเสียงไป ถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำในแต่ละรายอีกครั้ง รวมถึงวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการ สังเกตการเรียนรู้ของนักศึกษา การศึกษาเอกสารหลักสูตรและเอกสารที่เกี่ยวข้อง กับการเรียนรู้ และข้อมูลที่ได้จากบันทึกประจำวันของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัย ได้ทำการสร้างมโนทัศน์ เชิงทฤษฎี (Theoretical coding) ซึ่งเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลกับทฤษฎี โดยข้อมูลที่มีอยู่เป็น จำนวนมากถูกนำมาจัดหมวดหมู่ตามคุณสมบัติ (Properties) ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลจึงต้องอาศัย การตีความ (Interpretation) จากนั้นจึงเชื่อมโยงมโนทัศน์ต่างๆ ในรูปของข้อความที่แสดงความเกี่ยวพันกัน ระหว่างมโนทัศน์ ซึ่งอาจเกี่ยวพันกันในเชิงสาเหตุ เกี่ยวพันกันในลักษณะของผลที่เกิดขึ้น หรือ เกี่ยวพันกัน ในลักษณะของสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นพร้อมกัน นอกจากนี้การเชื่อมโยงมโนทัศน์ยังต้องคำนึงถึงเงื่อนไข (Condition) และบริบท (Context) ของความเกี่ยวพันระหว่างมโนทัศน์ด้วย เมื่อเชื่อมโยงมโนทัศน์ต่างๆ ดังกล่าวแล้ว จึงนำไปสู่การสร้างข้อเสนอ (Propositions) และข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Theoretical generalization) ในที่สุด

ผลของการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์และการตีความข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องของการเรียนในรั้วโรงเรียน การเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาพยาบาล การพัฒนาต้นแบบ องค์รวม และกระบวนการทัศน์ของนักศึกษาพยาบาล รวมถึงข้อสรุปเชิงทฤษฎี บทสรุป และข้อเสนอนะ

บทที่ 4 การเรียนรู้ในรั้วโรงเรียน

การศึกษาในบทนี้เป็นการนำเสนอถึง การเรียนการสอนในระบบโรงเรียนซึ่งเป็นการจัดการศึกษา ภายใต้กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมที่เชื่อว่า ความรู้เป็นความจริงแท้ แน่นนอน ตายตัว และถูกต้อง ในทุกบริบท โดยความรู้ ความจริงที่เชื่อถือได้ต้องผ่านการพิสูจน์ด้วยกระบวนการ วิทยาศาสตร์จึงจะสามารถยืนยันหรือยอมรับได้ว่าเป็นความจริง และสามารถแยกออกเป็นส่วนย่อยๆ เพื่อศึกษาหรือจัดการควบคุมได้ ซึ่งส่งผลต่อการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนกล่าวคือ ระบบโรงเรียนมักจัดการเรียน การสอนด้วยวิธีการต่างๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ความรู้ในลักษณะดังกล่าวได้ แล้วกำหนด หรือมอบหมายให้ผู้เรียนกระทำตามโดยมีเป้าหมายว่าผู้เรียนจะต้องมีคุณลักษณะตามที่ครูหรือ ระบบโรงเรียนต้องการ ทั้งนี้ระบบโรงเรียนมักให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมองและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ตามที่โรงเรียนกำหนด ผู้เรียนจึงอยู่ในฐานะเป็นผู้รับการ จัดกระทำและพัฒนาแบบแยกส่วน เพื่อมุ่งสู่ การแข่งขันความเป็นเลิศทางวิชาการ

การนำเสนอในส่วนนี้เป็นการย้อนประสพการณ์ของ นักศึกษาพยาบาล ที่เคยได้รับโดย ตรง ในขณะที่เรียนชั้นประถมและมัธยมศึกษาก่อนที่จะเข้าสู่วิทยาลัยเพื่อสะท้อนให้เห็น ถึงลักษณะของการเรียนในรั้วโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นลักษณะพื้นที่ของโรงเรียนและ การจัดห้องเรียน เป้าหมายของการเรียนในระบบโรงเรียน หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนสู่เป้าหมายที่กำหนด ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียน และการพัฒนา ตนจากการเรียนในระบบโรงเรียน โดยในที่นี้การกล่าวถึงนักศึกษาพยาบาลที่ให้สัมภาษณ์ย้อนไปถึง ในขณะที่ยังคงเรียนอยู่ในชั้นมัธยมจะใช้คำว่า ผู้เรียน ดังกล่าวต่อไปนี้

ลักษณะพื้นที่ของโรงเรียนและการจัดห้องเรียน

ลักษณะพื้นที่ของโรงเรียนโดยทั่วไปมักเป็นรูปแบบเดียวกันเกือบทุกแห่ง กล่าวคืออาคารเรียน สนาม เสาธง พระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำโรงเรียน และมีรั้วรอบขอบเขตห้องเรียนเป็นห้องสี่เหลี่ยมมี โต๊ะและเก้าอี้ที่ตั้งเรียงกันหันหน้าเข้าหากระดานหรือครูที่อยู่ด้านหน้าชั้นเรียน ขณะเรียนผู้เรี ยนต้อง ตั้งใจฟังครูสอน มองที่ครูเป็นหลัก การหันมองออกนอกหน้าต่าง หรือสนใจสิ่งแวดล้อมอื่นอาจถูกตำหนิ ว่า ไม่ตั้งใจฟังครู ไม่ตั้งใจเรียน หรือแม้ขณะที่ครูไม่อยู่ก็มีระบบการจัดการดูแลโดยหัวหน้าห้องทำ หน้าที่กำกับดูแลเพื่อนๆในชั้นเรียนแทนครู ผู้เรียนจึงต้องประพฤติปฏิบัติตามที่ครูและโรงเรียนกำหนด การไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบจะถูกตัดสินว่าเป็นผู้เรียนที่ไม่ดี และไม่ได้รับการชื่นชม กิจกรรมในห้อง สี่เหลี่ยมส่วนใหญ่จึงเป็นการนั่งฟังและพยายามจดจำทำความเข้าใจ ทำแบบฝึกหัดและปฏิบัติตามที่ ครูบอก การเรียนรู้จึงมักถูกผู้เรียนมองว่า คือ การนั่งเรียนอยู่ในชั้นเรียนและปฏิบัติตามคำสั่งหรือทำใน สิ่งที่ได้รับมอบหมายให้ทำนั่นเอง

นอกจากห้องเรียนแล้ว ภายในโรงเรียนอาจมีห้องต่างๆ เช่นห้องสมุด ห้องพักรับประทานอาหาร ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องกิจกรรมต่างๆ ตามที่หลักสูตรกำหนดและตามสภาพความพร้อมของแต่ละโรงเรียนซึ่งในความรู้สึกของผู้เรียนมีห้องที่ผู้เรียนไม่อยากจะเข้าไปสัมผัสโดยไม่จำเป็น คือ ห้องฝ่ายปกครอง เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วใช้เป็นห้องสำหรับผู้เรียนที่มีความประพฤติไม่ดีต้องมาพบครู ซึ่งอาจได้รับการตำหนิว่ากล่าวหรือลงโทษ แม้แต่ผู้เรียนที่ไม่ได้กระทำผิดเพียงแค่นี้ก็ต้องเดินผ่านห้องฝ่ายปกครองยังต้องระวังว่าการแต่งตัวของตนจะผิดระเบียบหรือไม่ ซึ่งสะท้อนถึงการใช้ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่เข้มงวดและอำนาจในโรงเรียน ซึ่งผู้เรียนบางคนอาจยอมรับได้กับการต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบเมื่ออยู่ในพื้นที่โรงเรียน ดังที่นักศึกษาพยาบาลคนหนึ่งกล่าวถึงขณะที่ยังเรียนอยู่ในโรงเรียนว่า “กฎระเบียบโรงเรียนก็รับได้ ปฏิบัติมาตั้งแต่เด็กแล้วเพราะเราเรียนอนุบาล หรือม . ปลาย ก็ต้องเชื่อฟังครู และอยู่ในระเบียบโรงเรียน คล้ายๆ กัน” แต่ผู้เรียนบางคนก็อาจรู้สึกคับข้องใจ ดังเช่นผู้เรียนอีกคนเล่าว่า “ระเบียบโรงเรียน ก็ปรับตัวเรื่องอื่นๆ ก็ยอมรับเพราะทุกๆ คนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนปฏิบัติเหมือนกัน แต่มีเรื่องที่ไม่ชอบ อึดอัด คือผมทำไม่ต้องตัดสั้น หนูผมยาวก็ตั้งใจเรียนได้ แต่ก็ต้องยอม”

จากรูปแบบของโครงสร้างโรงเรียน ห้องเรียน องค์ประกอบต่างๆภายในโรงเรียน และกฎระเบียบของโรงเรียน ทำให้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะพื้นที่โรงเรียนที่มีกรอบอย่างชัดเจน กล่าวคือ โรงเรียนคือพื้นที่ที่ผู้เรียนในโรงเรียนนั้นๆ ถูกกำหนดให้ประพฤติปฏิบัติตามที่โรงเรียนกำหนด รวมถึงมีการหล่อหลอมผู้เรียนให้เป็นไปตามที่ระบบโรงเรียนต้องการ นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์ในแนวดิ่งระหว่างผู้ที่มีอำนาจ คือครู กับผู้ที่มีอำนาจ คือผู้เรียนอีกด้วย

ส่วนบริบทอื่นๆ เช่นส่วนที่อยู่ภายนอกอาคารเรียนอาจมีสนามให้ผู้เรียนได้วิ่งเล่น นั่งพักผ่อนพูดคุยกันระหว่างเพื่อนๆ และคุณครูเป็นกลุ่มๆ หรือมีสถานที่สำหรับทำกิจกรรมกลางแจ้งต่างๆ โดยจะมีพื้นที่มากหรือน้อย มีหลังคากันแดดหรือไม่ ก็มีความแตกต่างกันไปแล้วแต่ความพร้อมหรือข้อจำกัดของแต่ละโรงเรียน เช่นบางโรงเรียนในเมืองใหญ่อาจมีแต่สิ่งปลูกสร้างเป็นตึก อาคารคอนกรีตต่างๆ หลายอาคาร แต่พื้นที่สนาม ฟุ้งหญ้ามีจำกัดไม่กว้างขวางเท่ากับบางโรงเรียนที่อยู่ต่างจังหวัดซึ่งมีเพียงอาคารไม้ แต่มีพื้นที่ฟุ้งหญ้าโล่งกว้างขวาง รายล้อมไปด้วยหมู่บ้านในชุมชน หรืออาจมีวัดตั้งอยู่ใกล้ๆ กับโรงเรียน ซึ่งลักษณะของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีบ้าน วัด โรงเรียน อยู่ในละแวกเดียวกันมักมีความเชื่อมโยงในการเรียนรู้ นอกโรงเรียนมากกว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมืองที่รายล้อมไปด้วยถนนหนทางที่รถวิ่งไปมาอย่างแออัด โดยโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเมืองสามารถมีกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งเรียนรู้ได้จากวัดที่อยู่ใกล้เคียง หรือได้มีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน รวมถึงมีโอกาสเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านที่มีความปรารถนาจะให้ความรู้ในลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านแก่ลูกหลานอีกด้วย ดังเช่นที่ผู้เรียนได้เล่าถึงโรงเรียนของตนที่อยู่บนดอยในภาคเหนือของประเทศไทยที่พิธีที่บ้านพานักเรียนออกไปข้างนอก ไปเรียนประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนคะ แล้วก็ให้มีคนในชุมชนมาสอนพวกภาษา ก็มีโครงการระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตลอด แล้วก็บางกิจกรรมก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วม เช่น วงโยธวาทิต คือต้องมิชชันได้เหมือนกัน ก็ให้แม่บ้านในหมู่บ้านมาช่วยกันเย็บชุด ออกแบบชุด”

ลักษณะพื้นที่ของโรงเรียนที่ต่างกันจึงอาจส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีความแตกต่างกันออกไปได้ กล่าวคือโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมืองซึ่งมีโครงสร้างที่ค่อนข้างตายตัวอยู่ในกรอบเฉพาะเรื่องของการศึกษาในชั้นเรียนเป็นหลัก และขาดความเชื่อมโยงกับบริบทภายนอกโรงเรียนก็จะทำให้ผู้เรียนถูกตัดอยู่กับการเรียนรู้เนื้อหา สาระตามที่ครูหรือโรงเรียนกำหนด ส่วนโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชนบทที่มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนไปตามสิ่งแวดล้อมทั้งในแง่ของทรัพยากร สิ่งสนับสนุน การจัดการเรียน การสอน ฯลฯ และมีการเชื่อมโยงกับบริบทภายนอก เช่น วัด ชุมชน ฯลฯ มากกว่าก็จะส่งผลให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้สิ่งที่อยู่ภายนอกชั้นเรียนซึ่งนอกเหนือจากตำราหรือเนื้อหาสาระตามที่หลักสูตรกำหนดได้มากขึ้น

เป้าหมายของการเรียนในระบบโรงเรียน

ในช่วงเวลาของการเป็นนักเรียนมัธยมปลายของนักศึกษาพยาบาลหากถูกตั้งคำถามว่าเรียนไปเพื่ออะไร นักศึกษาซึ่งเป็นผู้เรียนในขณะนั้นก็อาจยังไม่มีคำตอบที่เป็นเป้าหมายของตนที่ชัดเจนมากนัก เพียงแต่ว่านั่นคือหน้าที่ที่ต้องเรียน ต้องสอบให้ผ่าน ต้องทำให้ได้ ต้องการให้พ่อแม่ ครอบครัวสมหวัง ถ้าไม่เรียนหนังสือจะถูกสังคมดูถูก หรือถ้าเรียนไม่เก่งจะถูกมองว่าไม่ฉลาด และจากเป้าหมายที่ยังไม่ชัดเจนของผู้เรียนจึงส่งผลให้ผู้เรียนส่วนหนึ่งเรียนไปเรื่อยๆ ตามที่ถูกกำหนดให้เรียน ประพฤติปฏิบัติตามที่ครูสั่งหรือตามกฎระเบียบของโรงเรียนโดยการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่ได้มีความหมายอะไรชัดเจนต่อตัวผู้เรียนมากนัก เป้าหมายจึงอยู่นอกตัว กล่าวคือเป้าหมายเป็นไปตามที่ถูกคาดหวัง โดยผู้เรียนคนหนึ่งที่ยังเรียนระดับชั้นมัธยมอยู่ในต่างจังหวัด และพ่อแม่ต้องเป็นหลักในการดูแลครอบครัว ได้กล่าวถึงเป้าหมายของตนในขณะที่เรียนมัธยมไว้ดังนี้ “เหมือนตอนนั้น ไม่มีเป้าหมายค่ะ จะมั่วรู้ตัวว่าต้องสอบเรียนต่ออีก ม.6 แล้วค่ะ แต่ถ้าเทียบกับพวกโรงเรียนเตรียมอุดม โรงเรียนดังๆ ที่คอยมีพ่อแม่เขาสนับสนุนตั้งแต่เด็กๆ ให้เรียนพิเศษตั้งแต่เด็กๆ ค่ะ แต่ของเราเพิ่งมารู้ว่าต้องเรียนต่อกันหรือ เหมือนตัวเองไม่มีเป้าหมายด้วยค่ะ ไม่ได้ใส่ใจอะไรด้วย ถ้าเรารู้ว่าเป้าหมายคืออะไรเราก็ตั้งใจมากกว่านี้ค่ะ”

อย่างไรก็ตามยังมีเงื่อนไขอื่นๆอีกที่มีผลต่อผู้เรียน เช่นผู้เรียนบางคนอาจพยายามเรียนให้ดีที่สุด โดยมีเป้าหมายว่าต้องการเรียนเก่งเหมือนคนอื่น เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสังคม ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ว่าระบบการแข่งขันทำให้เกิดความเครียด แต่เมื่อผู้เรียนคนหนึ่งซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ทุกๆ คนในบ้านอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่น เมื่อมีปัญหาที่ปรึกษาหารือกัน ได้รับการชี้แนะและกำลังใจจากบุคคลในครอบครัวก็ทำให้ได้คิดพิจารณาไตร่ตรองและเกิดมุมมองใหม่เกิดขึ้น ดังที่ได้สะท้อนว่า “เรียนเพื่อพัฒนาตัวเองดีกว่าค่ะ แถวบ้านหนูแม่จะเล่าให้ฟังตลอดบางทีเรียนสูงไปมันไม่ใช่สิ่งที่จะวัดคนว่าคนนี่ดี คนนี้ไม่ดีได้ หนูจะเป็นคนเครียดเรื่องเรียนตอน ม.ปลาย ตอนนั้นหนูจะเครียดว่าทำไมหนูเรียนไม่เก่งเหมือนเขา ทำไมหนูไม่ได้ที่หนึ่งเหมือนเขา แต่แม่ก็บอกว่าแค่นี้เขาก็พอใจแล้ว”

นอกจากเป้าหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จากการสัมภาษณ์นักศึกษายุทธศาสตร์บัณฑิตศึกษาพยาบาลย้อนไปถึง
 ในขณะเรียนมัธยม ยังมีประเด็นสำคัญที่พบว่าระบบโรงเรียนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการตั้งเป้าหมาย
 ในการเรียนของผู้เรียนด้วย กล่าวคือ ระบบโรงเรียนเป็นผู้ตั้งเป้าหมายแล้วพยายามจัดกระทำให้ผู้เรียน
 เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ส่งผลให้ผู้เรียนถูกจำกัดอยู่ในกรอบของการพัฒนาตามแบบที่ระบบ
 โรงเรียนต้องการ มิได้เจริญงอกงามได้อย่างเป็นอิสระของตน ดังเช่นที่ผู้เรียนกล่าวว่า “ตอนเรียนมัธยม
 ก็จะเป็นสังคมแคบๆ มันก็จะเป็นการใช้ชีวิตอีกรูปแบบหนึ่ง เหมือนโรงเรียนเขาตั้งเป้าหมายไว้แค่นี้เรา
 ก็จะไปแค่นี้ ก็คือเราเหมือนเรียนให้จบหลักสูตร แต่สัมพันธ์ภาพ อะไรต่างๆ ไม่ได้มีอะไรมากอะ
 เหมือนเขาจะวิชาการเพื่อสอบให้ได้ ส่วนมากจะเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการอะไรแบบนี้มากกว่า”

จากเป้าหมายการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนที่อยู่ภายนอกตัวผู้เรียน และอิงอยู่กับค่านิยมแห่ง
 การแข่งขันความเป็นเลิศทางวิชาการ การเรียนให้เก่งกว่าเพื่อนเพื่อการไปสู่การแข่งขันเข้าทำงาน
 หรือประกอบอาชีพในอนาคตจึงเป็นเป้าหมายที่ส่งผลให้เกิดความเครียดทั้งตัวผู้เรียน และครอบครัว
 ส่วนการพัฒนาตนเองหรือการดำรงชีวิตจริงกลับเป็นเรื่องรองลงไปหรือยังไม่ได้ตระหนักถึงและเนื่องจาก
ระบบโรงเรียนเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ ผู้เรียนที่เรียนเก่งจึงได้รับความสนใจ และความชื่นชม
 เพราะจะเป็นผู้นำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน เป็นผู้เรียนที่ดีสำหรับครู สอนอะไรก็สามารถเข้าใจได้ง่าย ไม่เป็น
 ภาระหรือความหนักใจแก่ครูและโรงเรียน ซึ่งบางครั้งนักเรียนที่เรียนไม่เก่งก็รู้สึกด้อยค่า ต้อยต่ำ ไม่ได้
 ได้รับความสนใจ ใส่ใจหรือสนับสนุน ทำให้เกิดความเครียด ท้อใจ รู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมที่สังคมยกย่อง
 แต่คนเรียนเก่ง ซึ่งนักเรียนที่เรียนไม่เก่งจะรู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถในการเรียนให้ได้ผลสัมฤทธิ์
 ที่ดีอย่างที่ระบบโรงเรียนและครูคาดหวังให้เป็น และไม่สามารถไปให้ถึงเป้าหมายที่ระบบโรงเรียนคาดหวัง
 ดังที่ผู้เรียนคนเดิมที่เคยเรียนอยู่โรงเรียนบนดอยสะท้อนว่า

ครูสนใจแต่คนเรียนเก่ง แล้วหนูก็จะรู้สึกไม่พอใจมากเลย จะสนใจเด็กเรียนเก่ง แล้วหนูก็ไม่ใช่นัก
 เรียนเก่งอะ คือจะมีแบบว่าไปแข่งขันทักษะอะคือหนูอยากไปแข่งมาก ชิวะ แต่หนูไม่เคยได้ไปเลย แล้วก็
 เพื่อนหนูได้ไป แล้วอาจารย์พูดประมาณว่า จะให้เพื่อนไป แล้วอาจารย์ก็พูดประชดหน้าต่อหน้าเพี ็อนเลย
 ว่า หนูเคยไปทักษะไหนบ้าง หนูก็บอกว่าไม่คะ ไม่ได้ไปคะ อาจารย์ก็บอกว่านั่นแหละคนเรียนไม่รู้เรื่อง
 ก็ไม่มีใครอยากเลือกไป หนู low self มากเลยต่อหน้าเพื่อน ต่อหน้าอาจารย์ในห้องเดียวกัน

ผู้เรียนอีกหลายคนก็มีความรู้สึกไม่แตกต่างกันนัก **ผู้เรียนคนหนึ่ง**เล่าว่า “มันเป็นธรรมดาอยู่แล้ว
 ใครที่ครูถามแล้วตอบได้ครูเขาก็สนใจคนนั้น ถ้าสมมุติว่าเราทำไม่ได้เราก็นั่งมองเขาไปว่า ทำยังไงเรา
 ถึงจะทำได้เหมือนเขา หนูก็เคยคิดเหมือนกันคะอาจารย์ เอ๊ะทำไมสนใจแต่คนนั้นทำไมไม่สนใจคนโง่ๆ
 อย่างเราบ้าง” และผู้เรียนอีกคนหนึ่งได้พูดถึงเรื่องนี้ในทำนองเดียวกันว่า “เรียน เรียน เรียน อย่างเดียว
 ใครสอบได้เป็นหน้าเป็นตาเอา ตบมือ รู้สึกตัวเองเป็นเหมือนภาพประกอบทำให้ห้องเรียนสมบูรณ์”

จะเห็นได้ว่าครูมักให้ความสนใจกับผู้เรียนที่เรียนดี จนบางครั้งอาจหลงลืมหรือละเลยผู้เรียนบางคนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่เรียนไม่เก่งวิชาการ โดยแม้ว่าผู้เรียนจะกล่าวว่าทำใจยอมรับได้ว่าเป็นเรื่องปกติ ธรรมดา แต่ลึกๆไปในจิตใจก็ยังคงรู้สึกด้อยค่า คิดว่าตนเองไม่ฉลาด เปรียบเทียบตนเองกับเพื่อนที่ได้รับความสนใจจากครู ส่งผลให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่าย และไม่อยากเรียน

สำหรับในส่วนของ “การแข่งขัน” ในระบบโรงเรียน นักศึกษาพยาบาลระดับได้ถึงในขณะนี้ยังคงเรียนอยู่ในโรงเรียน ว่ารู้สึกถึงบรรยากาศของการแข่งขันได้อย่างชัดเจน กล่าวคือการเรียนรู้ในโรงเรียนมุ่งเน้นการพัฒนาสติปัญญาเพื่อการแข่งขันกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน และเพื่อการศึกษาต่อของตนในอนาคต ครูในระบบโรงเรียนก็มักจะมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผู้เรียนต้องสอบให้ผ่านเกณฑ์ หากสอบไม่ผ่านต้องถูกคัดออกจากระบบการศึกษา ในส่วนของการพัฒนาจิตใจ อารมณ์ และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นักศึกษาพยาบาลที่ให้สัมภาษณ์เห็นว่ายังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเด่นชัดนักจากการเรียนในโรงเรียนและจากสภาพแวดล้อมแห่งการแข่งขันด้านวิชาการทั้งในชั้นเรียน ในโรงเรียน และระหว่างโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น ทุกอย่างจะถูกตัดสินด้วยคะแนน คะแนนจึงถูกให้คุณค่าอย่างมาก และ “การแข่งขัน” เป็นคำที่มีความหมายอย่างยิ่งในวัยเรียนโดยเฉพาะในช่วงชั้นมัธยมปลาย ดังที่ผู้เรียนคนหนึ่งเล่าว่า “เมื่อก่อนหนูคิดว่า เวลาเรียนจะ ต้องแข่งขัน เรียนดีแล้วก็จะได้ไปสู่อาชีพที่มีอนาคต ต้องเรียนให้ดี ๆ ถึงจะได้สอบติด เหนือในคณะที่ดี ๆ จบมาก็มีงานที่ดี ๆ ทำ”

เมื่อการแข่งขันเป็นเรื่องสำคัญ ผู้เรียนจึงต้องพยายามเรียนเพิ่มเติม เช่นต้องเรียนพิเศษ ซึ่งหลายๆ ครั้งพ่อแม่เองจะเป็นผู้สนับสนุนหรืออาจถึงขั้นผลักดันให้ผู้เรียนต้องไปเรียนพิเศษ ผู้เรียนบางคนต้องนั่งรถไปเรียนข้ามจังหวัด แต่กระนั้นก็ไม่ได้ทำให้ผลการเรียนดีขึ้น บางที่อาจตกต่ำกว่าเดิมด้วยซ้ำเพราะการเรียนแบบยัดเยียดได้มีผลทำให้ผู้เรียนรู้สึกเครียดจนไม่สามารถเรียนได้ดีหรือไม่อยากเรียน ผู้เรียนคนหนึ่งได้เล่าถึงชีวิตการเรียนในชั้นมัธยมปลายของตนว่า “ตอนเรียนอยู่ ม.ปลายเป็นการแข่งขันหนูเคยไปเรียนพิเศษ แม่ให้หนูไปเรียนขอนแก่น แต่หนูอยู่ร้อยเอ็ดคะศูนย์เรียนจะอยู่ขอนแก่น ศูนย์ใหญ่เทอมแรกได้เกรดเฉลี่ย 7.7 ทีนี้หนูไปเรียนได้ 3.2 หนูไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับชีวิตหนูรู้สึกว่าเรียนเยอะแต่ไม่เข้าสมองหนูเลยคะ เครียดคะ เรียนแบบยัดเยียดไม่เกิดประโยชน์อะไรก็เลยเลิกเรียนมาตั้งแต่นั้น ก็เรียนเองอ่านเองบ้างคะ”

นอกจากผู้เรียนจะมีความเครียดจากการเรียนแบบแข่งขัน ยัดเยียดแล้ว สังคมของโรงเรียนก็ยังคงเป็นการแข่งขัน เช่นการเรียนในโรงเรียนระดับจังหวัดจะมีภาษีดีกว่าโรงเรียนระดับอำเภอ ผู้เรียนในตัวจังหวัดมักพูดภาษากลางและสวมใส่เสื้อผ้าหรูหรา ขณะที่ผู้เรียนในระดับอำเภอส่วนใหญ่พูดภาษาท้องถิ่นและสวมใส่เสื้อผ้าที่ดูธรรมดากว่า ทั้งนี้ยังไม่นับรวมถึงการมีครู ห้องเรียน อุปกรณ์การเรียนที่ดูดีกว่าโรงเรียนในตัวจังหวัด ไม่เพียงแต่เท่านั้นในโรงเรียนเดียวกันไม่ว่าจะเป็นระดับอำเภอหรือจังหวัด สังคมในโรงเรียนก็ยังคงเป็นการแข่งขัน เช่นแข่งขันหรือเปรียบเทียบฐานะกัน จากการได้มีโอกาสเรียนพิเศษ การเรียนพิเศษจึงไม่ได้แสดงถึงการเรียนเพิ่มเติมแต่เพียงอย่างเดียว แต่การเรียน

พิเศษในสถาบันที่มีชื่อเสียงกลายเป็นตัวบ่งบอกถึงการมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีของผู้เรียนอีกด้วย และจากเป้าหมายที่มุ่งสู่การแข่งขันในข้างต้นจึงส่งผลให้หลักสูตรและเนื้อหาสาระหรือความรู้ที่จะถูกถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนล้วนมุ่งสู่แนวทางหรือลู่ทางเดียวกัน

หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนสู่เป้าหมายที่กำหนด

สำหรับนักศึกษาพยาบาลสามารถย้อนคิดเกี่ยวกับ **หลักสูตร** ของระบบโรงเรียนที่ตนเองได้เรียนผ่านมาในสมัยมัธยมได้ไม่ยากนักและทุกเสียงตอบตรงกันในประเด็นที่ว่าเรียนตามเนื้อหา ตำรา ที่ถูกกำหนด มาตามหลักสูตรมาตรฐานเป็นหลัก ส่วน ที่นอกเหนือจากตำราเป็นเพียงส่วนปลีกย่อย หรือส่วนน้อย โดยถ้า มีการจัดการเรียนรู้นอกชั้นเรียนอยู่บ้างก็จะจัดใน รูปแบบของการทัศนศึกษา นอกโรงเรียน หรือชุมชนต่างๆ บ้างแล้วแต่บริบทของแต่ละโรงเรียน ทำให้นักศึกษารู้สึกว่าขณะตนเอง เรียนอยู่ในระบบโรงเรียน นั้นมีมุมมองในการ มองโลกค่อนข้างแคบเพราะมีเพียงสังคมที่เป็นพื้นที่ ในโรงเรียนตามตารางเวลาเรียนและกลับบ้านมาอยู่กับครอบครัว หลังเลิกเรียน หมุนเวียนเป็นวัฏจักร ประจำวันของชีวิตนักเรียน ส่วนมุมมองในเรื่องของการนำความรู้ที่ได้จากระบบโรงเรียนไปใช้ในชีวิตจริงนั้น มีทั้ง ผู้เรียน ที่มองว่าส่วนใหญ่นำไปใช้ในการสอบมากกว่า ไม่สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตได้มากนัก และผู้เรียนที่มองว่าความรู้ในระบบโรงเรียนก็อาจสามารถนำมาปรับใช้ได้ขึ้นอยู่กับผู้เรียนว่า จะปรับใช้อย่างไรในชีวิตของแต่ละบุคคล ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้เรียนหลายคน ที่กล่าวถึงเรื่อง การนำ ความรู้ในโรงเรียนไปใช้ใน ชีวิตจริงว่า “การเรียนในโรงเรียน คือมันเป็นความรู้ที่เราารู้ไว้ แต่ว่านำมาใช้ ไม่ค่อยได้” และผู้เรียนอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “หนูว่าที่เน้นเขาเน้นหลักสูตร ไม่ได้เน้นเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมมากเท่าไร สายวิทย์ก็จะเน้นคำนวณ ทฤษฎี ชีววิทยา มากกว่าอะ แล้วก็เหมือนกับเรียน ไปเรื่อย ๆ ” นอกจากนี้ยังมี ผู้เรียน อีกคนหนึ่งได้เล่าถึงการเรียนในชั้นมัธยมปลายว่า “หนูว่าตอน ม.ปลายมันไม่มีอะไรเด่นชัดที่จะเอามาใช้ได้คะ แต่ว่าอย่างแรกเลยมันเป็น การฝึกสมองให้เราต้องคิด วิเคราะห์มันอาจจะเป็นการฝึกตรงนั้นมาเรื่อย ๆ จนสามารถใช้ได้ทั้งหมดไหม ก็แค่ส่วนหนึ่ง แต่คิด ไม่ได้ใช้ ฟิสิกส์ไม่ได้ใช้ เรียนแล้วก็สอบ” และผู้เรียนอีกคนหนึ่งได้พูดในทำนองเดียวกันว่า “ม. ปลาย จะเน้นเรื่องการเรียนที่ฝึกคิด พัฒนาสมอง ทำงานตามที่ครูมอบหมาย ถ้าไม่มอบหมายก็ไม่ค่อยสนใจ ทำเท่าไร มันเหมือนกับแข่งเกรดกัน”

จะเห็นได้ว่าการเรียนในชั้นเรียนซึ่งถือว่าเป็นส่วนใหญ่ของการเรียนรู้ทั้งหมดในระบบโรงเรียน มักเรียนเพื่อสอบมากกว่าเพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตหรืออยู่ร่วมกันกับผู้อื่น และผู้เรียนมักมีบทบาท เป็นผู้รับ มีการบูรณาการความรู้ไปใช้จริงได้น้อย ส่วนเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก และความเป็นมนุษย์ ก็มักถูกแยกขาดออกไปจากกระบวนการเรียนการสอนหรืออาจไม่ได้รับการตระหนักถึง ings ความสำคัญ เทียบเท่ากับเนื้อหา และความรู้เชิงวิชาการ อย่างไรก็ตามการเรียนในระบบโรงเรียนยังมีในส่วนของ การเรียนรู้นอกชั้นเรียนอยู่บ้าง เช่นการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสไปเข้าค่าย ปฏิบัติธรรม กิจกรรมจิตอาสา

จัดนิทรรศการ โครงการต่างๆ การเรียนรู้ภายในครอบครัวหรือร่วมกับชุมชน ฯลฯ ซึ่งนับว่าเป็นโอกาสที่ผู้เรียนจะได้สัมผัสกับการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน หรือมีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง ทั้งนี้หากตัวผู้เรียนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องให้เกิดการเรียนรู้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้นอกชั้นเรียน รวมทั้งช่วยส่งเสริมก็จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาตนของผู้เรียน ดังที่ผู้เรียนคนหนึ่งพูดว่า “ถ้าในชั้นเรียนจะเน้นเนื้อหาอะ แต่ถ้านอกชั้นเรียนก็จะไปจัดนิทรรศการ แบบนี้ก็จะมองได้เยอะแล้ว ก็คือจะเห็นมุมมองของคนอื่นอะที่เขาทำงาน ทำอะไรแบบนี้อะ มันก็จะได้เห็นมากขึ้นอะ” ส่วนผู้เรียนอีกคนหนึ่งได้กล่าวถึงความสนใจของตนในการเรียนทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนว่า “เมื่อก่อนหนูก็สนใจทั้งสองอย่างอะ พอหนูไปเรียนหนูก็สนใจเรื่องการเรียน พอกลับมาบ้านหนูก็มีปุ๊ที่บ้านก็จะสอนเรื่องวัฒนธรรม ภาษา หนูก็มาเรียนรู้อะ”

ในส่วนของ **ความรู้หรือสิ่งที่ผู้เรียนควรจะมี** นักศึกษาพยาบาลสะท้อนถึงขณะที่ยังคงเรียนอยู่ในโรงเรียนหมักมุ่นเน้นเฉพาะส่วนที่เป็นความที่เป็นเนื้อหาสาระ หรือความรู้ที่จะใช้ในการสอบเป็นหลัก ซึ่งมักจะไม่ค่อยให้ความสำคัญกับความรู้ในลักษณะอื่นๆ ที่ไม่ได้นำมาใช้ในการสอบแข่งขัน อีกทั้งการเชื่อฟังผู้สอนนับว่าเป็นหน้าที่ปฏิบัติที่ผู้เรียนถูกอบรมสั่งสอนทั้งจากระบบโรงเรียนและครอบครัวซึ่งให้ความเคารพและเชื่อถือผู้ที่มีการศึกษาสูงจากระบบการศึกษา ซึ่งก็คือครู อาจารย์ที่สอนอยู่ในสถานศึกษานั้นเอง ผู้เรียนทุกคนจึงได้รับความรู้ในรูปแบบเดียวกัน เหมือนๆ กัน เพื่อไปสู่มาตรฐานเดียวกัน และผู้เรียนมักจะได้โต้แย้งหรือตั้งคำถามกับความรู้ที่ครูถ่ายทอดให้

ตำราหรือหนังสือที่ใช้ในการเรียน จะถูกกำหนดมาแล้วตามหลักสูตรโดย มักจะมีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ มีทฤษฎี หรือหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ ส่วนหนังสือในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความรู้ลึก หรือการให้คุณค่า จะถูกจัดเป็นสาระรองหรือเป็นหนังสืออ่านประกอบเพื่อให้ภาพรวมของหลักสูตรมีความครบถ้วนสมบูรณ์ จากลักษณะดังกล่าวอาจทำให้ผู้เรียนขาดโอกาสเรียนรู้ในส่วนที่ถูกมองว่าไม่ใช่ความรู้ประเภทที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสอบเพื่อให้ได้คะแนน ทั้งๆ ที่ในการดำรงชีวิตของบุคคลต้องอาศัยความรู้ทั้งในเชิงวิชาการและความรู้ในการดำรงชีวิตอย่างสมดุล โดยสามารถเชื่อมโยงกับบุคคลอื่นและบริบทแวดล้อมได้

ในส่วนของ **กระบวนการเรียนการสอนสู่เป้าหมายที่กำหนดในระบบโรงเรียน** จึงหมายถึงวิธีการเรียนการสอน ที่จัดให้แก่ผู้เรียนตามมาตรฐานของหลักสูตรที่กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่ครูหรือโรงเรียนต้องการให้เป็น เมื่อกกล่าวถึง **วิธีการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน** สำหรับนักศึกษาพยาบาลแล้วการเรียนในระบบโรงเรียนก่อนเข้าสู่สาขาวิชาชีพพยาบาลเป็นการเรียนที่เน้นตามหลักสูตรกำหนดหรือแข่งขันเพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมากกว่าจะเป็นเรื่องของการพัฒนาความสามารถในมิติต่างๆ ภายในตนของผู้เรียนหรือการนำความรู้ที่ได้จากโรงเรียนไปใช้ในการดำรงชีวิต แม้ว่าระบบโรงเรียนจะมีความพยายามปรับเปลี่ยนสู่กระบวนการเรียนที่เน้น

ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นความต้องการผู้เรียนเป็นหลัก มีลักษณะการจัดตั้งเป็นชมรมที่ผู้เรียนมีบทบาทมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีลักษณะที่อาจารย์เป็นผู้มอบหมายงานให้นักเรียนเป็นผู้กระทำ หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนยังคงเป็นแบบแนวตั้ง ส่วนการเรียนในชั้นเรียนส่วนใหญ่ก็จะเป็นแบบบรรยายเนื้อหาวิชาที่ค่อนข้างตายตัวตามตำราที่หลักสูตรกำหนด เน้นการฝึกสมอง คิดวิเคราะห์ ฝึกทำการบ้านซ้ำๆ จะมีส่วนของการสรรค์สร้างสิ่งใหม่บ้างก็จะได้จากการทำโครงการฯ จัดนิทรรศการต่างๆ และกิจกรรมนอกชั้นเรียน ส่วนการค้นคว้าความรู้ยังเป็นเฉพาะเรื่องที่ครูมอบหมาย โดยแหล่งเรียนรู้สำคัญคือห้องสมุดของโรงเรียน และแม้ว่าจะมีการมอบหมายให้ผู้เรียนอ่านหนังสือ นอกเวลาบ้างแต่ต้องสรุปเนื้อหา มาส่งครูเพื่อยืนยันว่าได้อ่านจริง ครูสนใจว่าผู้เรียนอ่านแล้วรู้ถึงเนื้อหาใจความว่าเป็นอย่างไร มากกว่าสนใจว่าอ่านแล้วผู้เรียนรู้สึกอย่างไร และคิดอย่างไร

ในส่วนของการรับรู้ลักษณะเรียนในระบบโรงเรียนหากตัดเรื่องการแข่งขันที่ก่อให้เกิดความเครียดออกไปและถ้าผู้เรียนสามารถทำใจยอมรับกฎระเบียบได้ว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตาม ผู้เรียนก็มีความสุขพอควรเพราะส่วนใหญ่มักมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีเพื่อนกับร่วมชั้น โดยอาจเป็นเพื่อนสนิท เพื่อนในกลุ่มใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ซึ่งเพื่อนบางคนยังมีการสานสัมพันธ์อย่างแนบแน่น หรือครูบางคนอาจยังคงเป็นที่ปรึกษาที่ดีต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ขณะอยู่ในระบบโรงเรียนเมื่อเกิดปัญหาของตนเอง ผู้เรียนมักจะปรึกษาพ่อแม่ เป็นส่วนใหญ่ เพราะพ่อแม่คือกำลังใจในทุกเรื่อง แต่ผู้เรียนบางคนก็อาจปรึกษาเพื่อน ครู และบุคคลรอบข้าง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ผ่านมาได้ด้วยดี อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าขณะที่ผู้เรียนมีปัญหาในระบบโรงเรียน ผู้เรียนมักจะปรึกษาคนในครอบครัวเป็นหลัก รองลงมาคือเพื่อน ส่วนครูมักจะอยู่ในลำดับท้าย จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนไม่เลือกที่จะปรึกษาครูเป็นลำดับต้นๆ ซึ่งอาจเนื่องมาจากครูกับผู้เรียนในระบบโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันแบบแนวตั้ง ผู้เรียนจึงไม่กล้าปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับครู เพราะการที่ผู้เรียนจะเลือกปรึกษาปัญหากับใครนั้น การมีสัมพันธภาพระหว่างกันบนฐานของความไว้วางใจ การได้รับการยอมรับ และการเข้าใจกัน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ

สำหรับเจตคติในการเรียนในแต่ละสาระวิชานั้น ผู้เรียนมักชอบเรียนในวิชาที่ตนเองเรียนแล้วเข้าใจ สามารถทำคะแนนได้ดี หรือชอบวิธีการสอนของครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่มีความเป็นกันเองกับผู้เรียน เข้าใจผู้เรียน ไม่ใช้อำนาจในการควบคุม ตำหนิ ตีเตือน หรือเข้มงวดจนเกินไปแต่แม้ว่าผู้เรียนจะไม่ชอบเรียนในบางวิชาที่ไม่สามารถปฏิเสธหรือเปลี่ยนแปลงอะไรได้ ดังคำพูดของผู้เรียนคนหนึ่งที่ทำให้สัมภาษณ์ว่า “เรียนไปหมดทุกอย่าง ต้องเรียนตามที่หลักสูตรกำหนดในทุกรายวิชา ทั้งชอบไม่ชอบอะไรแบบนี้ เรียนเยอะ แล้วแบบบางวิชาไม่ชอบมันทำไม่ได้ สอบก็เทอมก็เทอมหนักไม่ได้ ก็ไม่ชอบจะไม่อยากเรียนเลย พอถึงชั่วโมงก็ไม่อยากเรียนคือจะเป็นตลอดที่เป็นม.ปลาย”

ทั้งนี้ การเรียนการสอนในระบบโรงเรียนยังคงมีลักษณะของการเรียนการสอนที่แยกบทบาทของผู้เรียนและผู้สอนค่อนข้างชัดเจนมีการถ่ายทอดความรู้จากครูผู้สอนในลักษณะการใช้ความสัมพันธ์ในแนวดิ่งซึ่งเน้นการทำตามคำสั่ง การเลียนแบบและการทำตามตัวอย่าง มีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันค่อนข้างน้อยและมักยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลางมากกว่าการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กันในแนวราบซึ่งเน้นการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น รั บฟังซึ่งกันและกัน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน ฯลฯ ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่กระบวนการเรียนรู้จะเป็นไปในรูปแบบใด ก็ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ ครูบางคนมีความเป็นกันเอง รักและดูแลศิษย์ ด้วยความเมตตา มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู แต่อาจมีครูบางคนที่ไม่เข้าใจความหลากหลายของผู้เรียน อาจตำหนิว่ากล่าวผู้เรียน ให้ความสนใจ ชื่นชมแต่ผู้เรียนที่มีผลการเรียนดีที่จะนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน ส่งผลให้ผู้เรียนที่ผลการเรียนไม่ดีรู้สึกด้อยค่า เสียใจ หมดกำลังใจทำให้ปิดกั้นการพัฒนาตนเองของผู้เรียน ซึ่งหากผู้เรียนมีแหล่งสนับสนุนจิตใจ อารมณ์ หรือมีความเข้มแข็ง สามารถปรับอารมณ์ ความรู้สึกของตนได้ก็จะสามารถผ่านความรู้สึกไม่ดีในเชิงลบเหล่านั้นมาได้ แต่หากผู้เรียนขาดแหล่งสนับสนุนที่ดี ไม่สามารถปรับสมดุลในตนเองได้ก็อาจปฏิเสธการพัฒนาตนเองหรือออกจากระบบการศึกษาไป ทั้งนี้การเรียนการสอนที่เน้นการแข่งขันยังส่งผลให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นน้อยลง และมีเวลาให้แก่ส่วนรวมลดลง ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในชีวิตไปกับการเรียนปกติประจำวัน การอ่านทบทวนเนื้อหาสาระด้วยตนเอง การต้องเรียนพิเศษในวันหยุดหรือหลังเลิกเรียนเพื่อให้ได้คะแนนดีและสามารถแข่งขันได้

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ในระบบโรงเรียน นักศึกษาพยาบาลได้เล่าย้อนถึงอดีตในโรงเรียนว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับ ครูโดยภาพรวม มักจะเป็นในแนวดิ่งมากกว่าแนวราบกล่าวคือ พูดคุยกันเฉพาะเรื่องเรียนแบบครูกับนักเรียน ไม่มีสัมพันธภาพที่เป็นกันเองหรือเปิดกว้างให้แสดงความคิดเห็น ครูยังเป็นผู้มีอำนาจบอกให้นักเรียนทำตามทั้งในแง่ของกฎระเบียบและการเรียน รวมทั้งเป็นผู้ตัดสินใจเรื่องต่างๆที่เกิดขึ้นภายในรั้วโรงเรียน ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้เรียนคนหนึ่งทีกล่าวว่า “ไม่เคยคุยกับครูแบบไม่เป็นทางการ แบบปรึกษาไม่เคยเลยคะ ไม่เคยเลย ” และผู้เรียนอีกคนกล่าวว่าในทำนองเดียวกันว่า “ไม่มีคุณครูที่แบบสนิทคะ คือครูที่ปรึกษาก็ดูแลเรื่องเรียนมาเรียน ไม่เรียน แค่นั้น” ส่วนผู้เรียนอีกคนหนึ่งกล่าวถึง การแสดงความคิดเห็นของนักเรียนขณะเรียนในโรงเรียนว่า “ก็ไม่ค่อยมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเพราะคุณครูสอนเนื้อหาเยอะพอเข้าไปเรียนเสร็จก็ออก คือไปโรงเรียนคือไปเรียนจริงๆ” และผู้เรียนอีกคนหนึ่งที่มีพื้นฐานของการมีความเคารพ เชื่อฟัง ปฏิบัติตามผู้ใหญ่ซึ่งได้รับการอบรม สั่งสอนมาจากสถานศึกษาและครอบครัว กล่าวว่า “นักเรียนจะไม่ค่อยได้แสดงความคิดเห็นหรือขัดแย้งอะไรเลยคะ คือส่วนใหญ่อาจารย์พูดมายังไงก็คือทำตามคะ”

จะเห็นได้ว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนดังกล่าวข้างต้น มีลักษณะเป็นแบบแนวดิ่ง และมักไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะที่เชื่อมโยงถึงมิติทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนมาโรงเรียนเพื่อเรียนตามตารางเวลาที่กำหนด และในระหว่างเรียน ผู้เรียนมักเลือกที่จะปฏิบัติตามครูสั่ง ไม่ขัดแย้ง เพราะไม่ต้องการก่อปัญหา จึงไม่ค่อยคิดอะไรที่แตกต่างออกไป แต่จะคิดคล้อยตามครูมากกว่าสรรค์สร้างความคิด ความรู้ด้วยตนเอง ส่งผลให้เป็นอุปสรรคในการขยายมุมมองของผู้เรียนผู้ให้กว้างขวางออกไป รวมถึงการมองให้ลุ่มลึกขึ้นด้วย

ทั้งนี้ที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในระบบโรงเรียนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบแนวดิ่ง ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ภายใต้แนวคิดที่ว่า ครูผู้สอนเป็นผู้รู้และผู้เรียนคือผู้ที่ไม่รู้หรือผู้รับความรู้จากผู้สอน จึงไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ของตน ครูมีหน้าที่สอน ผู้เรียนมีหน้าที่เรียน ในห้องเรียนและโรงเรียน เป็นพื้นที่ที่อยู่ในอำนาจของผู้สอน โดยผู้สอน สามารถสั่งให้ผู้เรียนปฏิบัติตามและมีอำนาจในการลงโทษได้ ซึ่งผู้เรียนก็ยอมรับแต่โดยดี เพราะปฏิบัติเช่นนี้มาตั้งแต่เริ่มเข้าสู่ระบบโรงเรียนในชั้นอนุบาล แล้วจึงนับว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ผู้เรียนทุกคนก็ปฏิบัติเหมือนกัน เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าการเชื่อฟัง และปฏิบัติตามที่ครูสอนเป็นสิ่งดี นอกจากนี้ครูยังมีอำนาจในการให้หรือไม่ให้คะแนนและตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนอีกด้วย

อย่างไรก็ตามยังมีบรรยากาศของความเป็นกันเองอยู่บ้างระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนซึ่งเกิดเฉพาะกับครูบางคน เช่น ครูที่เคยทำกิจกรรมร่วมกันกับผู้เรียน ครูที่ผู้เรียนมักช่วยเหลืองานอยู่บ่อยๆ ครูที่ให้ความไว้วางใจผู้เรียน ครูที่สนใจ ใส่ใจ ที่จะช่วยเหลือผู้เรียน ฯลฯ ดังเช่นที่ ผู้เรียนคนหนึ่งกล่าวว่า “บางวิชาก็เหมือนอาจารย์เป็นกันเอง แล้วก็ทำให้เราเหมือนเรียนรู้อะไรง่ายขึ้น เราก็ชอบเรียน” และผู้เรียนอีกคนหนึ่งพูดว่า “ถ้าอาจารย์ที่เป็นกันเองส่วนใหญ่เขามักจะฟังความคิดเห็นเรา แต่ถ้าอาจารย์มาแบบสอนอย่างเดียวก็คือจะไม่ค่อยฟังเรา ก็เลยไม่ค่อยอยากจะทำอะไร” นอกจากนี้ผู้เรียนบางคนยังมีครู อาจารย์ที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อเนื่อง ผูกพันมาจนกระทั่งปัจจุบัน ดังเช่นที่ผู้เรียนพูดถึงอาจารย์ที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันว่า “มีอาจารย์คนหนึ่งที่สนิทจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังโทรคุยกัน คุยได้ทุกเรื่องคะ คือเขาจะเป็นครูที่สอนดนตรีไทยคะ หนูก็ไปเรียนดนตรีไทยกับอาจารย์แล้วสอนภาษาไทยด้วย คือทุกคำพูดที่อาจารย์พูดมาเป็นแนวที่ให้เรากลับไปคิดว่ามันแปลว่าอะไร หนูจะชอบมากจะโทรคุยกับอาจารย์ตลอดคะ”

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าครูนับเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลิกลักษณะที่เอื้ออาทร เป็นกันเอง พร้อมช่วยเหลืออย่างจริงใจของครูซึ่งจะนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบแนวนอน มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกันเองก็จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี โดยถึงแม้บางครั้งผู้สอนหรือครูจะเป็นผู้จัดการเรียนรู้เป็นหลักแต่การที่ครูรับฟังเข้าใจผู้เรียน ผู้เรียนก็จะไม่รู้สึกถึงการใช้อำนาจแต่อย่างใด ดังนั้นเจตคติ อารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน

จึงเป็นสิ่งสำคัญที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้สอนจึงควรให้ความสนใจกับเจตคติของผู้เรียนเป็นสำคัญ ในอันดับแรกมากกว่ามุ่งเน้นว่า อะไรคือเนื้อหาที่ผู้เรียนต้องรู้ตามหลักสูตร ถ้าเจตคติดีก็ ารเรียนรู้ ก็จะตามมา ครูจึงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุดผู้หนึ่งต่อผู้เรียนในระบบโรงเรียน

นอกจากนี้ นักศึกษาพยาบาลที่เคยเรียนในระบบโรงเรียนที่มีจำนวนผู้เรียนจำนวนน้อยต่อหนึ่ง ห้องเรียนได้ให้ข้อคิดว่า จำนวนผู้เรียนในชั้นเรียนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับ ผู้เรียน โดยการเรียนในกลุ่มคนจำนวนน้อยทำให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู กับผู้เรียนเป็นไปในแนวราบ มากกว่าแนวตั้ง กล่าวคือ มีการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากกว่าและครูรับฟังความคิดเห็นของ ผู้เรียนมากกว่า แม้อำนาจการตัดสินใจจะยังคงขึ้นอยู่กับครูเป็นหลักก็ตาม ส่วนผู้เรียนที่เรียนในกลุ่มคน จำนวนมากกล่าวว่า ผู้เรียนที่มีจำนวนมากทำให้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนเป็นไปในแนวตั้ง มากกว่า ครูกับผู้เรียนขาดความใกล้ชิดและเอาใจใส่อย่างทั่วถึง

สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน หากกล่าวถึงคำว่า “แหล่งเรียนรู้” นักศึกษาพยาบาลที่ให้ สัมภาษณ์กล่าวย้อนไปถึงขณะที่เรียนอยู่ในโรงเรียนว่า แหล่งเรียนรู้หลักๆ ก็คือ โรงเรียนหรือสถานศึกษา นั้นเอง โดยมีครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ส่วนความรู้จากธรรมชาติ ประชาชนชาวบ้านหรือคนในชุมชน ถือเป็นส่วนน้อยโดยมักได้จากการเรียนรู้นอกชั้นเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการไปทัศนศึกษาออกโรงเรียน ส่วนในเรื่องของความรู้ด้านการงานอาชีพจากคนในชุมชน หรือผู้มีประสบการณ์ตรงมักพบในโรงเรียน อยู่ต่างจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ ส่วนโรงเรียนในเมืองใหญ่ค่อนข้างแยกขาดออกจากชุมชน เพราะสังคม เมืองมีความแตกต่างจากสังคมในต่างจังหวัดที่ยังคงมีอาชีพของชุมชนนั้นๆ ดำรงอยู่ เช่น การทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ การเกษตร ทัศนกรรมต่างๆ ฯลฯ ความรู้ส่วนใหญ่ที่ผู้เรียนได้รับจึงมักจำกัดอยู่ เฉพาะที่จะใช้ในการสอบมากกว่าเป็นเรื่องของการดำรงชีวิตจริง ในส่วนของการดำรงชีวิตผู้เรียน จึงต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของชีวิตตนเองและครอบครัวเป็นสำคัญ **ประสบการณ์จึงเป็น ส่วนที่มีบทบาทสำคัญซึ่งถูกบดบังด้วยความรู้เชิงวิชาการ** จากคำโบราณที่ว่า “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด” สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนที่มีความรู้จากการศึกษาในระบบอาจไม่สามารถประสบความสำเร็จ ในชีวิตได้หากขาดการเรียนรู้จากประสบการณ์ร่วมด้วย

ในส่วน การวัดและประเมินผลการเรียน นักศึกษาพยาบาลที่ให้สัมภาษณ์ในงานวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่กล่าวตรงกันว่า การประเมินผลการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนที่เคยเรียนมาผ่านมาในช่วงมัธยม มักเป็นการสอบซึ่งเป็นแบบตัวเลือก (multiple choice) ตามเนื้อหาที่เรียนมา และตัดสินตามเกณฑ์ที่ โรงเรียนกำหนด คือมีเกณฑ์การตัดสินผ่าน ตก เป็นเกรด มีเส้นแบ่งที่ชัดเจน ส่วนคะแนนที่จะได้จากการ สรรค์สร้างความรู้ในลักษณะของการร่วมกันทำโครงการฯ กิจกรรมต่างๆ หรือการแสดงความคิดเห็น นั้นมีเป็นส่วนน้อย จึงเป็นเพียงส่วนเสริม ไม่ใช่คะแนนหลักๆ ที่จะได้จากการสอบความรู้เชิงวิชาการ ผู้เรียนจึงสนใจความรู้เชิงวิชาการมากกว่าเพื่อผู้เรียนจะได้คะแนนดีอันจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การเรียน

ทั้งในปัจจุบันและต้องใช้ใช้คะแนนเพื่อการศึกษาต่อในอนาคตสู่อาชีพที่ผู้เรียนและครอบครัวคาดหวังอีกด้วย อย่างไรก็ตามในระบบโรงเรียนเองก็มีทั้งหลักสูตรปกติ หลักสูตรภาคภาษาอังกฤษ และหลักสูตรอื่นๆ รวมถึงบริบทของโรงเรียนที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจส่งผลให้แต่ละโรงเรียนมีกระบวนการเรียนการสอนในส่วนปลีกย่อยที่แตกต่างกันออกไป ลักษณะการวัดและประเมินผลการเรียนจึงอาจมีความแตกต่างกันไปบ้าง เช่น บางโรงเรียนใช้ข้อสอบแบบบรรยายมากกว่าบางโรงเรียนที่มักใช้ข้อสอบแบบตัวเลือก หรือบางโรงเรียนสนับสนุนการทำโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ มากกว่าบางโรงเรียน ซึ่งมีเป็นส่วนน้อย แต่ท้ายที่สุดแล้วผู้เรียนทุกคนจะต้องถูกตัดสินด้วยเกณฑ์มาตรฐานเช่นเดียวกัน ดังที่ผู้เรียนคนหนึ่งกล่าวถึงการประเมินผลการเรียนสมัยช่วงมัธยมว่า “การวัดผล ก็สอบตามเนื้อหาที่มีเกณฑ์ที่ได้ ตกตามปกติแล้วก็มีโครงการ แต่ก็น้อยคะแนนพวกนี้ คะแนนกิจกรรมก็น้อย ก็ไม่ช่วยอะไร แต่เขาก็ทำ”

จากคำให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าคะแนนจากการสอบมีความสำคัญมาก คะแนนส่วนอื่นที่เป็นการสนับสนุนการสร้างสรค์ความรู้กลับเป็นส่วนน้อยหรือไม่สำคัญกับผู้เรียน ผู้เรียนบางคนจึงไม่สนใจหรือไม่ร่วมมือในการทำโครงการ แต่สนใจเฉพาะ คะแนนสอบเพียงอย่างเดียว จึงเป็นการปิดกั้นการพัฒนาในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานร่วมกันหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรพสิ่ง

ทั้งนี้การที่ ระบบโรงเรียน มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ที่สามารถวัดได้ในเชิงตัวเลข จึงนำไปสู่ระบบของการแข่งขันระหว่างผู้เรียน ผู้เรียนเองก็ต้อง ยอมรับการตัดสินว่ามีความชอบธรรม เพราะผู้เรียนถูกตัดสินจากคะแนนที่ตนทำได้ซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ไม่สามารถโต้แย้งได้ ระบบโรงเรียนจะมีเกณฑ์การตัดสินที่แน่นอนตายตัว ทำข้อสอบได้ก็ได้อะไรดี ท่องจำได้ก็สอบได้ ทำแบบฝึกหัดส่งงานครบตามครูสั่งก็ได้คะแนน ซึ่งเป็นการวัดประเมินผลที่ตัดสินผู้เรียนจากคะแนน และส่วนใหญ่เป็นการวัดความจำในเนื้อหาเป็นหลักการตัดสินจึงอิงกับเกณฑ์มาตรฐานซึ่งเป็นสิ่งภายนอกมีลักษณะเป็นการคัดแยกระหว่างผู้เรียนดีกับผู้ที่เรียนด้อย โดยใช้ความแตกต่างทางสติปัญญามากกว่าจะมองความแตกต่างของผู้เรียนว่าแต่ละคนมีศักยภาพ ความเด่น ความด้อยในมิติต่างๆ ภายในตนที่แตกต่างกันไป รวมถึงครอบครัว สังคมและบริบทของผู้เรียนซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายอย่างมาก การวัดและประเมินผลการเรียนลักษณะดังกล่าวจึงเป็นเพียงการแปลผลคะแนนจากตัวเลขที่ผู้เรียนทำแบบทดสอบเป็นส่วนใหญ่ ส่วนความรู้หรือคุณลักษณะที่มีความเป็นนามธรรม ซึ่งเป็นความพยายามของระบบการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ถูกกำหนดโดยสังคมก็เป็นส่วนหนึ่งที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาถือปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนด โดยประเมินจากความประพฤติของผู้เรียนโดยยึดกฎระเบียบที่โรงเรียนตั้งขึ้นเป็นเกณฑ์ตัดสิน หากผู้เรียนประพฤติตามกฎระเบียบ ก็สามารถผ่านการประเมินได้ แต่ถ้าผู้เรียนไม่ประพฤติตามกฎ ระเบียบ ก็จะถูกหักคะแนน หรือถูกลงโทษ

“คะแนน” จึงมีความสำคัญสำหรับผู้เรียนเป็นอย่างมากอีกทั้งการวัดและประเมินผลการเรียนดังกล่าวในข้างต้น ก็ยังไม่ครอบคลุมมิติอื่น ๆ ของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์เราไม่ได้มีเพียงมิติเดียวคือ ด้านสติปัญญาเท่านั้น แต่มนุษย์มีมิติอื่น ๆ ที่ควรได้รับโอกาสในการพัฒนาตนให้เติบโต เข้มแข็ง และมีความสมดุลในตนเองรวมทั้งอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสุขสมคูลด้วย

การพัฒนาตนของผู้เรียนจากการเรียนในระบบโรงเรียน

สำหรับนักศึกษาพยาบาลซึ่งได้ผ่านประสบการณ์ชีวิตจากระบบโรงเรียนมาแล้วได้ย้อนระลึกถึงอดีตในวัยเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาตนที่ได้จากการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนที่นักศึกษาพยาบาลรับรู้ได้คือ ระบบโรงเรียนช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านความรู้ในตำรา ตามหลักสูตรที่กำหนด พัฒนาความคิดและการปรับตัวเข้ากับเพื่อน ร่วมชั้น ดังที่ ผู้เรียนกล่าวว่า “ตอนที่เรียนม.ปลาย ได้ความรู้ ตามตำรา ส่วนพัฒนาจิตใจ อารมณ์ การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มันไม่ค่อยได้จากโรงเรียนถ้าเป็นด้านนั้นนะคะ ส่วนใหญ่หนูจะได้จากตัวหนูมากกว่า นอกจากนั้นผู้เรียนยังชี้ประเด็นสำคัญของการพัฒนาตนเพียงด้านเดียวคือ การเรียนเก่งเพียงอย่างเดียวแต่ไม่พัฒนาด้านอื่น ๆ นั้นไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรต่อส่วนรวมซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการเรียนในระบบโรงเรียนซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้ที่นอกเหนือไปจากความคาดหวังของหลักสูตรตามที่โรงเรียนกำหนด กล่าวคือเป็นการเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้เรียนที่เป็นเสมือนคู่แข่งหรือแข่งขันกันเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือความเป็นเลิศทางวิชาการนั่นเอง

การพัฒนาตนที่ได้จากการเรียนในระบบโรงเรียนที่ชัดเจน จึงเป็นการพัฒนาเฉพาะส่วนในเรื่องของการมีความรู้ในสิ่งที่เรียนมาแล้วและสามารถจดจำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ในตำราโดยผู้เรียนจะเห็นประโยชน์ของรู้นั้นก็ต่อเมื่อสามารถนำความรู้ไปใช้สอบให้ผ่าน หรือสอบเรียนต่อในสาขาอาชีพตามค่านิยมของสังคมได้ การพัฒนาตนของผู้เรียนจากระบบโรงเรียนจึงเป็นการพัฒนาด้านวิชาการเป็นหลัก เพื่อสามารถนำไปใช้ในการตอบสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมมากกว่าพัฒนาผู้เรียนในด้านอื่น ๆ เช่น จิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรพสิ่ง จึงอาจทำให้ผู้เรียนขาดความเข้มแข็งภายในตนหรือเกิดการพัฒนาเฉพาะบางส่วนบางด้านอันส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลในตนเอง อย่างไรก็ตามยังมีกระบวนการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างไปจากการเรียนในโรงเรียนโดยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนในทุกๆ มิติอย่างเป็นองค์รวม นั่นคือการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาพยาบาล ดังกล่าวไว้ในบทต่อไป

บทที่ 5

การเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาพยาบาล

การศึกษาในบทนี้เป็นการนำเสนอถึง การศึกษาในสาขา การพยาบาล ซึ่งมีลักษณะของ กระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากระบบโรงเรียนทั่วไป โดยผู้วิจัยเชื่อว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาลได้ กล่าวคือนักศึกษาพยาบาลได้มีโอกาส เรียนรู้ทั้งจากในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงในการให้การดูแลหรือปฏิบัติการ พยาบาลแก่ผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการในสถานการณ์จริงที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยเรียนรู้ผ่านการ มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น เพื่อนๆ หรือผู้ร่วมปฏิบัติงานด้วยกัน รุ่นพี่ รุ่นน้อง ครู อาจารย์ รวมถึงผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย และสิ่งต่างๆ รอบตัว ความรู้ ความจริงจึงแปรเปลี่ยนไปตามแต่ละบริบท ส่งผลให้นักศึกษามีมุมมองที่ขยายกว้างออกไป เข้าใจคนและเข้าใจชีวิตได้มากขึ้น รวมทั้งได้สะท้อนคิด กลับมามองภายในตนเอง ได้ทบทวนความคิด ความรู้สึก และชีวิตของตน ทำให้เกิดความเข้มแข็ง มั่นคงในจิตใจ อารมณ์และจิตวิญญาณมากขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาตนอย่างเป็นองค์รวม และพร้อม ที่จะเรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง กระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลจึงมีความหมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมาย หลักสูตร กระบวนการ และการประเมินผลที่มุ่งพัฒนาให้นักศึกษา เกิดการพัฒนาตนทั้งในด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจอารมณ์สังคม จิตวิญญาณ และการมีปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลอื่น และสิ่งอื่นๆ ได้อย่างสมดุล

การนำเสนอในส่วนนี้จึงเป็นการสะท้อนให้เห็น ถึงลักษณะของการเรียนรู้และการใช้ชีวิต ในสถาบันการศึกษาพยาบาลทั้งในแง่ของลักษณะพื้นที่ของสถาบัน ห้องเรียน อาคารสถานที่ต่างๆ ที่ใช้สำหรับการเรียนรู้ของนักศึกษาทั้งในและนอกสถาบัน รวมถึงความเป็นอยู่ในหอพักที่นักศึกษา อาศัยอยู่ร่วมกัน และได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลทั้งในส่วนของเป้าหมาย การเรียนรู้ การเรียนรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียน การ บูรณาการความรู้ การคิด ในลักษณะที่ยอมรับ และเข้าใจตนเองและผู้อื่น ปฏิสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้

สถาบันการศึกษาพยาบาล: ชุมชนแห่งการเรียนรู้

ลักษณะพื้นที่ของคณะพยาบาลศาสตร์แห่งนี้ โดยทั่วไปมีรูปแบบคล้ายกับโรงเรียน หรือ สถานศึกษาอื่นๆ คือมีองค์ประกอบเป็นอาคารเรียน สนาม เสาธง หอพระประจำโรงเรียน และมีรั้ว รอบขอบเขต แต่จะมีความแตกต่างในส่วนที่คณะพยาบาลศาสตร์มีหอพักอาศัยของนักศึกษาพยาบาล อยู่ภายในสถานศึกษาและมีแหล่งฝึกภาคปฏิบัติที่มีความพร้อมซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียง ซึ่งนับว่าเป็นสิ่ง สำคัญเนื่องจากส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาตนของนักศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์

จึงเป็นทั้งสถานที่เรียนรู้และที่พักอาศัยโดยในส่วนของห้องเรียนมีลักษณะทั้งห้องเรียนขนาดใหญ่และห้องเรียนย่อยๆ ห้องเรียนใหญ่ใช้สำหรับนักศึกษาเรียนรวมจำนวนนักศึกษาประมาณ 200 คน ต่อชั้นปี ห้องเรียนขนาดย่อมลงมาสำหรับเรียนแยกห้องๆ ละ 100 คน และห้องเล็กๆ เพื่อเรียนกลุ่มย่อย กลุ่มละประมาณ 8-12 คน อีกทั้งยังมีห้องปฏิบัติการต่างๆ ที่นักศึกษาสามารถฝึกปฏิบัติความเฉพาะทางด้านวิชาชีพอีกด้วย

ส่วนห้อง และสถานที่อื่นๆ ที่นักศึกษาสามารถใช้ เพื่อผ่อนคลายได้ก็มีอยู่หลายแห่ง เช่น ห้องพระสำหรับนั่งสมาธิหรือฟังธรรม ห้องคลายเครียด ห้องให้คำปรึกษา ห้องออกกำลังกาย ห้องชาวจีน erva ว่ายน้ำ ฯลฯ จะขาดก็แต่สนามหญ้าที่จะช่วยให้นักศึกษาได้สัมผัสกับธรรมชาติเนื่องจากเป็นข้อจำกัดของสถานที่ที่เป็นสถานศึกษาในเมืองหลวงจึงเต็มไปด้วยสิ่งปลูกสร้างที่เป็นตึก อาคาร และสนามคอนกรีต แต่อย่างไรก็ตามยังมีสวนดอกไม้ และต้นไม้ที่เจ้าหน้าที่สนใจดูแลและเอาใจใส่ ซึ่งช่วยให้ผู้ที่พักอาศัย ย่อยหรือผู้ที่เข้ามาในคณะพยาบาลศาสตร์ได้ชื่นตาชื่นใจบ้างและยังมีแม่น้ำเจ้าพระยาที่ทอดผ่านด้านหลังของคณะพยาบาลศาสตร์ติดกับลาน อเนกประสงค์ อาคารเรียนและหอพักนักศึกษาซึ่งให้ความรู้สึกชุ่มชื้นจากสายน้ำที่แลเห็น โดยช่วยให้ความรู้สึกตึงเครียดลดลงได้ หลังจากต้องเผชิญกับประสบการณ์ชีวิตการเรียนรู้อันในแต่ละวันที่มีทั้งทุกข์และสุขปะปนกันไป ในบางวันที่นักศึกษาขึ้นฝึกปฏิบัติงานนอกสถานที่เมื่อหลุดพ้นจากความจอแจในท้องถนน และบริเวณด้านหน้าของคณะพยาบาลศาสตร์ซึ่งเป็นถนนที่มีรถวิ่งไปมา และการจราจรแออัดแล้ว การก้าวเข้าสู่คณะพยาบาลศาสตร์จึงให้ความรู้สึกค่อยๆ ผ่อนคลาย เมื่อเดินเรื่อยมาถึงลานอเนกประสงค์ที่อยู่ริมแม่น้ำ นักศึกษาส่วนใหญ่จึงมักนั่งพักผ่อนจากการเหนื่อยล้าโดยจับกลุ่มคุยกันท่ามกลางบรรยากาศที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์อันดีกันที่มีมิตรที่แบ่งปันความทุกข์ ความสุขร่วมกันอยู่ในบริเวณดังกล่าวเสมอๆ นักศึกษาบางส่วนอาจขึ้นไปพักผ่อนบนห้องพัก ทำกิจกรรมที่ตนเองชอบ เช่น ฟังเพลง ดูทีวี อ่านหนังสือ เช่น นิตยสาร หนังสือเกี่ยวกับการท่องเที่ยว สุขภาพ ฯลฯ หรือไปว่ายน้ำออกกำลังกายตามความต้องการของตน แต่หากถึงช่วงของการสอบภาพที่เห็นจะเป็นมุมที่นักศึกษาอ่านหนังสือ จับกลุ่มติวกันเพื่อเตรียมตัวสอบกันอย่างจริงจัง

เมื่อถึงเวลาอาหารนักศึกษาก็จะทยอยกันไปรับประทานอาหารที่โรงครัวที่คณะพยาบาลศาสตร์มีการจัดสรรให้ แม่ครัว พ่อครัวเป็นเจ้าหน้าที่ที่อยู่ทำงานมานานซึ่งอาจมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันบ้างแต่ก็มีสายสัมพันธ์อันดีกับนักศึกษา โดยทำอาหารและตักอาหารให้นักศึกษาด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกันมากกว่าจะทำไปเพียงเพราะเป็นหน้าที่ และการได้รับประทานอาหารร่วมกันของนักศึกษาได้ช่วยสร้างสัมพันธ์ภาพที่แน่นแฟ้นต่อกัน ดังคำเปรียบที่วาทินข้าวหม้อเดียวกัน นักศึกษาที่คณะพยาบาลศาสตร์แห่งนี้จึงมีความสามัคคีกันค่อนข้างมาก ซึ่งส่งผลไปถึงเมื่อนักศึกษาจบการศึกษาไปเป็นพยาบาลวิชาชีพ ยังคงระลึกถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นโดยยังคงสายใยที่มีความหมายต่อการเรียนรู้ของนักศึกษารุ่นน้อง

ที่พยาบาลรุ่นพีมีความเมตตาและเอื้ออาทรให้อยู่เสมอเพราะเคยอยู่สถาบันการศึกษาเดียวกัน มีครู อาจารย์คนเดียวกัน รับประทานอาหารจากครัวเดียวกัน จึงนับเป็นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นฝังลึกในจิตใจ

สำหรับนักศึกษาพยาบาลแล้ว หากกล่าวถึงคำว่า “หอพัก” จึงมีความหมายมากกว่าการเป็นเพียงที่พักอาศัย แต่เป็นทั้งที่พักกาย พักใจ อีกทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งความหวัง กำลังใจที่สำคัญของนักศึกษาด้วย นักศึกษาพยาบาล หลายคน ได้เล่าถึงความรู้สึกในขณะที่พักอาศัยอยู่ในคณะพยาบาลศาสตร์ว่า รู้สึกอบอุ่นเหมือนอยู่บ้าน คณะพยาบาลศาสตร์แห่งนี้จึงเปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองของนักศึกษาที่มีเพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์กันแบบพี่ ป้า น้า อา เสมือนเป็นเครือญาติกันมากกว่าเป็นคนแปลกหน้าจากต่างที่ต่างถิ่นมาอยู่ร่วมกัน ซึ่งนักศึกษาสามารถรู้สึกได้ถึงความเอื้ออาทรที่ได้รับจากผู้ที่อยู่ร่วมกันในสถาบันการศึกษาพยาบาลตั้งแต่ก้าวย่างเข้าสู่สถาบันตั้งที่นักศึกษา คนหนึ่งที่มีความรู้สึกคิดถึงบ้านอยู่บ่อยครั้ง กล่าวว่า “หนูพอใจมากค่ะ ตั้งแต่เข้ามาอยู่ในนี้ หนูว่าหนูรักรุ่นพี่หนูมาก เขาดูแลดีมาก ๆ แล้วก็อาจารย์แต่ละคนนี่คือ หนูไม่เคยเห็นว่าทำไมอาจารย์ดูทุ่มเทให้จังเลย มีอะไรปรึกษาครู บางทีวันเกิดอาจารย์ก็จะไม่ลืม ทำให้เรารู้ว่าไม่ได้ต่างจากที่เราออกมาจากบ้าน มันเหมือนเป็นบ้านเหมือนกัน”

อีกทั้งในขณะที่นักศึกษาอยู่หอพักยังมีกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีที่พี่น้องได้ช่วยเหลือกันและรับผิดชอบร่วมกัน เช่นรุ่นพี่ดูแลระเบียบการแต่งกาย และการอยู่หอพักของรุ่นน้อง การได้มีโอกาสพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาต่างๆและร่วมกันหาทางแก้ไข การช่วยกันดูแลสุขภาพของนักศึกษาภายในหอพักร่วมกันโดยหากมีนักศึกษาป่วยจะมีการจัดเวรดูแลช่วยเหลือกิจวัตรประจำวัน ดูแลเรื่องอาหารและยา รวมทั้งการพาไปตรวจรักษา ฯลฯ ดังนั้นการที่นักศึกษาได้อาศัยอยู่หอพักร่วมกับนักศึกษาด้วยกัน ครู อาจารย์ และบุคคลอื่นภายในสถาบันดังกล่าวจึงนับว่าเป็นการช่วยเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เปิดมุมมอง และเรียนรู้การใช้ชีวิตของบุคคลแวดล้อมโดยค่อยๆ ซึมซับจากการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งนักศึกษามีช่วงเวลาและบรรยากาศที่อบอุ่น ใกล้ชิดกัน ทักทายกัน สวัสดิกัน ยิ้มให้กัน ไม่ใช่ต่างคนต่างเดินผ่านไป หรือต่างคนต่างอยู่ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนช่วยส่งเสริมให้สัมพันธ์ภาพของบุคคลที่อยู่ร่วมกันมีความผูกพันกันมากขึ้น ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งพูดถึงเพื่อนร่วมห้องพักว่า “ดีใจที่มีเพื่อนร่วมห้องที่เข้าใจเรา คอยให้กำลังใจตลอด ปรึกษาได้ทุกเรื่องทำให้มีความสุขทุกครั้งทีกลับมาที่ห้องพัก เป็นเหมือนที่เติมกำลังใจทำให้เรามีแรงสู้ต่อ และหากเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือปัญหาที่ต้องแก้ไขก็จะช่วยเหลือดูแลกันในทุกๆ เรื่องไม่ว่าจะเป็นเพื่อนใน ห้องนอนเดียวกัน ห้องเรียนเดียวกัน อยู่ห้องพักชั้นเดียวกัน รวมถึงอยู่หอพักเดียวกันจนกระทั่งหอพักข้างเคียงภายในสถาบันก็มีการดูแลกันอย่างทั่วถึงเนื่องจากบริเวณทั้งหมดของสถาบันไม่กว้างมากนัก สามารถเดินถึงกันได้ทั้งหมด

นอกจากนี้การได้ใช้เวลาว่างเพื่อแลกเปลี่ยนกันพื้นในแง่มุมของความรู้ ความคิดและความรู้สึกในเรื่องต่างๆ ระหว่างที่อยู่ในหอพักนับว่าเป็นการเรียนรู้ในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่น เป็นกันเอง โดยนักศึกษาส่วนใหญ่มักใช้ลานอเนกประสงค์เก้าอี้ม้าหินได้ต้นไม้ บริเวณพักผ่อนอื่นๆ นั่งคุยกันเป็นกลุ่มๆ หรือนอนเล่นคุยกันในห้องพัก ซึ่งเป็นการพูดคุยกันทั้งในเรื่องส่วนตัว เรื่องการเรียนในแต่ละวันทั้งในชั้นเรียน และการออกไปฝึกปฏิบัติในสถานที่ต่างๆ รวมถึงเรื่องทั่วๆ ไปช่วยให้นักศึกษาได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับช่วยลดความตึงเครียดลงได้เป็นอย่างดีเพราะการ ได้พูดคุยระบายความรู้สึกโดยมีผู้รับฟังอย่างเข้าใจหรือการได้แบ่งปันประสบการณ์และอารมณ์ ความรู้สึกร่วมกันทำให้นักศึกษามีความสุขในการเรียนรู้มากขึ้น ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งกล่าวว่า “หนูว่าเพื่อนเป็นคนที่เราสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ได้ดีที่สุด อย่างตอนเย็นๆ กลั บจากลวงวอร์ดมา ก็มาเล่าสู่กันฟัง เศษของเพื่อนต่างกับเราอย่างไร ก็คุยกัน หนูว่าได้ประโยชน์มาก” และนักศึกษาอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “ด้านความรู้เพื่อนก็ช่วยได้มากค่ะ นอกจากอาจารย์สอน เพื่อนก็ช่วยติวให้ และเป็นกำลังใจให้ด้วย” และนักศึกษา ชายคนหนึ่งกล่าวถึงเพื่อน ที่ช่วยสะท้อนข้อเสียของนักศึกษา เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้นว่า “กลุ่มเพื่อนสนิท ก็คุยกัน ผมว่าผมโชคดีที่เกิดมาเจอแต่สิ่งดีๆ ครอบครัวดี อาจารย์ดีๆ เพื่อนดีๆ เหมือนได้เรียนรู้อะไรดีๆ จากคนดีๆ อย่างผมจะเป็นคนที่พูดตรงเสียงห้วน เพื่อนก็จะช่วย เตือนช่วยปรับให้ เขาก็สอนเยาะนะ เขาจะบอกข้อไม่ดีให้นะ เป็นเพื่อนที่ดี อยู่ด้วยกันมีอะไรก็บอกกันได้”

“หอพัก” จึงเป็นแหล่งสร้างสรรคความรู้ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนความคิดและมุมมองของนักศึกษาจากประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลายของแต่ละคนในแต่ละวัน อีกทั้งนักศึกษาได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาคิดใคร่ครวญ ย้อนมองตนเองและมองบุคคลรอบข้างอย่างเข้าใจจนกระทั่งนำไปสู่การปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นซึ่งการเรียนรู้และการพัฒนาตนในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นไปอย่างต่อเนื่องท่ามกลางบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุขซึ่งช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมได้เป็นอย่างดี นักศึกษาหลายคนมองว่าประสบการณ์หรือการใช้ชีวิตในหอพักนับว่าเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตทั้งในขณะปัจจุบัน และในอนาคตซึ่งทำให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น

เนื่องจากนักศึกษาที่เข้ามาสู่สถาบันการศึกษาพยาบาลนั้นเป็นนักศึกษาที่มาจากทุกภาคของประเทศไทย จึงอาจกล่าวได้ว่าหอพักนักศึกษาพยาบาลเป็นศูนย์รวมของความแตกต่างหลากหลายทั้งในด้านพื้นเพ ภูมิภาค พื้นฐานครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู วัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ นักศึกษาพยาบาลจึงต้องปรับตัวเข้าหากันจนสามารถยอมรับและเข้าใจในความแตกต่างของบุคคล โดยมองว่าแต่ละคนมีการเรียนรู้ที่ต่างกันตามปัจจัยพื้นฐานของตน เช่น สมาธิและความตั้งใจ ความถนัด สติปัญญา ความสามารถ ความขยัน อดทน ฯลฯ อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ของนักศึกษาก็คือ การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างเหล่านั้น ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของนักศึกษา คน

หนึ่งที่เคยเป็นคนที่มักไม่ค่อยสนใจความรู้สึกหรือความคิดคนอื่น คิดว่าเพื่อนๆ ก็น่าจะเรียนรู้ได้เหมือนๆ กันหรือคิดเห็นไม่ต่างอะไรกันมากนัก แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันในหอพัก นักศึกษาจึงเริ่มเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล ดังที่นักศึกษากล่าวว่า “คนเรามีความแตกต่างกันไป เรียนรู้ได้ไม่เท่ากันทุกอย่างมันต้องแลกเปลี่ยนกันค่ะ คือไม่มีใครทำอะไรไปเต็มร้อย” เช่นเดียวกับนักศึกษาอีกคนที่กล่าวว่า “เพื่อนๆ แต่ละคนแตกต่าง เพราะว่าแล้วแต่ว่าแต่ละคนสนใจ ะไรบ้าง แล้วก็พื้นฐานครอบครัว พื้นฐานองค์ความรู้ที่เขาได้อยู่ มันทำให้ เราต่างกัน คือเรียนไปก็เรียนเท่าๆ กัน รูปแบบในชั้นเรียนก็เหมือนๆ กัน ปฏิบัติเหมือนกัน อยู่หอเดียวกัน แต่แต่ละคนเรียนรู้ได้ต่างกัน” ภายใต้อารมณ์รับความรู้สึกที่แตกต่างกัน นักศึกษาพยาบาลจึงมักมีความคิดหรือการมองปัญหาในมุมมองที่ค่อนข้างกว้าง สามารถยอมรับความจริง ความเชื่อที่แตกต่าง โดยนอกจากจะรับฟังเหตุผลของแต่ละบุคคลแล้ว นักศึกษายังให้ความสนใจ ใส่ใจมิติด้านความคิด อารมณ์ ความรู้สึกและจิตใจของบุคคลอื่นด้วย นักศึกษาส่วนใหญ่จึงสามารถปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันในสถาบันการศึกษาพยาบาลได้เป็นอย่างดี และพร้อมที่จะเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นและบริบทแวดล้อมต่อไป

ในส่วนที่ตั้งของคณะพยาบาลศาสตร์มีบริบทแวดล้อมที่เอื้อให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้เพื่อได้พัฒนาตนเองเป็นองค์รวมกล่าวคือ มีโรงพยาบาล มีชุมชน และมีวัด ที่ตั้งอยู่ในบริเวณแวดล้อมเดียวกัน จึงได้พึ่งพาอาศัยกันโดยนักศึกษาสามารถเรียนรู้การพยาบาลในสถานการณ์จริงได้จากการฝึกในโรงพยาบาล และชุมชนใกล้เคียง ได้มีโอกาสทำบุญตักบาตร สวดมนต์เย็น โดยนิมนต์พระอาจารย์จากวัดมารับบาตรและเทศนาธรรมให้ฟังในทุกวันจันทร์ และมีโอกาสได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาในทุกโอกาสสำคัญเนื่องจากไปวัดได้สะดวก จึงนับได้ว่าคณะพยาบาลศาสตร์แห่งนี้มีที่ตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสมและมีความพร้อมซึ่งช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้

สำหรับแหล่งฝึกของนักศึกษาพยาบาลที่อยู่นอกชั้นเรียน นับเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับวิชาชีพพยาบาล โดยแหล่งฝึกของนักศึกษามีอยู่หลายแห่งเริ่มจากโรงพยาบาลที่เชื่อมต่อกับคณะพยาบาลศาสตร์ด้วยสะพานลอยคนข้าม เพียงเดินข้ามสะพานไปนักศึกษาก็ก้าวเข้าสู่แหล่งเรียนรู้ที่มีความแตกต่างจากในชั้นเรียนโดยสิ้นเชิง การเรียนรู้นอกชั้นเรียนของนักศึกษาเป็นสถานที่ที่กว้างขึ้น แตกต่างและหลากหลายไม่ใช่เป็นเพียงห้องเรียนสี่เหลี่ยมในพื้นที่จำกัด ที่นักศึกษาคุ้นเคยแต่เป็นหอผู้ป่วยและหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องติดต่อประสานงาน บุคคลที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ด้วยก็ไม่ใช่เพียงแค่เพื่อนๆ และครู อาจารย์เท่านั้นแต่ขยายออกไปรวมถึงผู้ร่วมวิชาชีพอื่นๆ ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย นักศึกษาที่มาจากสถาบันอื่นๆ เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ที่ต้องประสานงานด้วยอีกทั้งในกระบวนการเรียนรู้นักศึกษาก็ไม่ได้มีบทบาทเป็นผู้รับอีกต่อไปแต่นักศึกษาต้องเป็นผู้กระทำด้วยตนเองเป็นหลัก ทุกอย่างจึงเปลี่ยนแปลงโดยบางสิ่งนักศึกษาก็ไม่อาจคาดเดาได้ว่าในแต่ละวันจะได้พบกับประสบการณ์ชีวิตในรูปแบบใด

นอกจากโรงพยาบาลที่เป็นแหล่งฝึกที่ใกล้คณะพยาบาลศาสตร์ที่สุดดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีโรงพยาบาลอื่นๆ อีกหลายโรงพยาบาล รวมถึงศูนย์สาธารณสุข สถานีนอนามัยต่างๆ ที่ยินดีรับเป็นแหล่งฝึกให้แก่นักศึกษาด้วยความเต็มใจและด้วยสายสัมพันธ์ของความเป็นรุ่นพี่ รุ่นน้อง ที่ส่วนใหญ่จบการศึกษาพยาบาลมาจากสถาบันเดียวกัน และนอกจากโรงพยาบาลที่มีลักษณะของการให้บริการในเชิงรับซึ่งดูแลหรือปฏิบัติการพยาบาลแก่ผู้ป่วยหรือผู้ที่ เข้ามาใช้บริการแล้ว ยังมีแหล่งฝึกที่มีลักษณะเป็นการให้บริการในเชิงรุกซึ่งนักศึกษาจะต้องเรียนรู้ประสบการณ์ที่มีความต่างออกไป เช่นการให้บริการในชุมชนต่างๆ การออกค่าย กิจกรรมจิตอาสา ฯลฯอีกด้วย กระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลจึงมีความหลากหลายอันส่งผลให้ นักศึกษามีการปรับสมดุลในตนเอง และมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและบริบทแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมาข้างต้นคณะพยาบาลศาสตร์แห่งนี้จึงถือได้ว่าเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือ แหล่งเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตัวตนของนักศึกษาโดยการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสังคมแวดล้อม ซึ่งช่วยทำให้นักศึกษาเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น รู้สึกถึงคุณค่าภายในตน รู้สึกว่าตนเองมีความหมายต่อบุคคลอื่นและสิ่งรอบตัวและในทางกลับกันบุคคลและสิ่งอื่นๆ ก็มีความหมายต่อตัวตนของนักศึกษาด้วยเช่นกัน นักศึกษาจึงเกิดการพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นองค์รวม

กระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลสู่การพัฒนาดนแบบองค์รวม

การเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลที่กล่าวถึงในที่นี้ได้มาจากคำให้สัมภาษณ์ของนักศึกษาพยาบาลที่มีการพัฒนาดนเองอย่างเป็นองค์รวมโดยนักศึกษาพยาบาลที่ให้สัมภาษณ์มองว่าการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาล มีความแตกต่างค่อนข้างมาก กับการเรียนในระบบโรงเรียนที่เคยเรียนผ่านมาในอดีต ทั้งในแง่ของเป้าหมาย กระบวนการเรียนรู้ สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ และการพัฒนาดนของนักศึกษา โดยการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลเป็นการเรียนรู้ในสาขาวิชาชีพเฉพาะที่ต้องให้การดูแลและการพยาบาลแก่ผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริ การเกี่ยวกับภาวะสุขภาพและการเจ็บป่วยในทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิด จนกระทั่งเสียชีวิต โดยต้องคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ที่มีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและ จิตวิญญาณเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันซึ่งรวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างรอบตัวอย่าง เป็นองค์รวมด้วย กระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาล จึงมีการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอก ชั้นเรียน รวมถึงการใช้ชีวิตในหอพักและประสบการณ์ชีวิต โดยการเรียนรู้นอกชั้นเรียนหรือการฝึก ปฏิบัติบนหอผู้ป่วยจะถูกให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากการฝึกปฏิบัติบนหอผู้ป่วยช่วยให้นักศึกษา ได้มีประสบการณ์ตรงอันจะนำไปสู่การพัฒนาดนของนักศึกษาสาขาวิชาชีพพยาบาลได้อย่างแท้จริง เพราะหากนักศึกษาไม่ผ่านประสบการณ์ดังกล่าวนักศึกษาจะไม่สามารถเข้าถึงความเป็นมนุษย์และ ไม่สามารถให้การดูแลผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการอย่าง เป็นองค์รวมได้ เนื่องจากการเรียนในสาขาพยาบาล

ไม่ใช่เพียงการปฏิบัติการพยาบาลในเชิงเทคนิควิธีเท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ในการดูแลชีวิตมนุษย์ซึ่ง นักศึกษาจะมีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ชีวิตของทั้งผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยหรือผู้ที่ดูแลผู้ป่วยและคนอื่น ๆ รอบข้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้เรียนรู้ชีวิตของบุคคลที่เจ็บป่วยจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายจะช่วยให้ นักศึกษาได้มองเห็นสัจธรรม เข้าใจถึงความทุกข์ ความสุข ความเชื่อ ความท้อแท้ สิ้นหวัง ฯลฯ ทำให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจได้ด้วยตนเองว่าสิ่งใดคือสิ่งที่พึงปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันและที่สำคัญนักศึกษา ได้เข้าใจถึงคุณค่าของชีวิตและพร้อมที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยความเมตตา และเอื้ออาทร ดังที่ นักศึกษาให้สัมภาษณ์ เชื่อมโยงไปถึงการเรียนรู้ที่เกิด ในขณะที่ฝึกปฏิบัติว่า

ประสบการณ์นอกชั้นเรียนหนูคิดว่าสำคัญ เพราะว่าถ้าเราเรียนในชั้นเรียนอย่างเดียวมันไม่พอ เพราะว่า เรียนพยาบาล เป็นการดูแลคน ดูแลมนุษย์ มนุษย์เรามีหลาย ๆ อย่างหลายมิติด้วยกัน ถ้าเราดูแลแค่เฉพาะ แต่ร่างกาย หรือแค่ที่เฉพาะเราเรียนที่เรียนมามันไม่สามารถให้การพยาบาลได้ครอบคลุม หนูเคยรู้สึกตื่นเต้นใจ มากที่หนูได้ดูแลคนไข้ช่วงที่คือป๊อ ๆ ลงไป การหายใจก็ลงไปเรื่อย ๆ หนูเลยรู้สึกว่า แต่ละวินาทีเวลาของเรามี ค่ามากเลย แค่วันที่วินาที ก็มีคุณค่า เหมือนคนไข้เขาทำให้เราคิด คิดย้อนถึงตนเองเราจะต้องทำด้วยังไงให้พอ แม้รู้สึกดีให้มากที่สุด ไม่ใช่ว่า ณ วินาทีสุดท้ายแล้วค่อยมาทำให้กัน เราต้องดูแลท่านก่อนที่จะท่านจะเป็นอย่างนี้ หนูรู้สึกขอบคุณคนไข้และตั้งใจดูแลเขาให้ดีที่สุด

นอกจากนี้ นักศึกษายังมีมุมมองว่าการเรียนสาขาการพยาบาลช่วยให้พัฒนาตนเองได้ในทุกด้าน เนื่องจากได้รับโอกาสที่จะพัฒนา ซึ่งนับว่าเป็นประเด็นสำคัญดังคำพูดที่ว่า “หนูคิดว่า การได้รับโอกาส จากคนอื่นช่วยให้เรียนรู้ได้มากกว่า เพราะถ้าเขาเปิดโอกาสให้กับเราหรือไว้วางใจเรา เราก็สามารถที่จะ พัฒนาตัวเองได้อย่างเต็มเปี่ยมค่ะ ถ้าไม่ได้สัมผัสตรงนั้นเราก็ไม่สามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้”

ทั้งนี้ การเรียนรู้แต่เฉพาะในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียวยังไม่สามารถช่วยให้ผู้เรียนก้าวเข้า สู่ ความเข้าใจมนุษย์ที่มีความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่างๆ อย่างมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลาได้ เพราะมนุษย์ไม่ใช่วัตถุที่ไร้อารมณ์ ความรู้สึก หรือสามารถจัดกระทำได้ตามความ ต้องการ การจะเข้าใจมนุษย์ได้จึงต้องการความละเอียดอ่อนทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ การเรียนรู้ นอกชั้นเรียนของการศึกษาสาขาพยาบาลและการมีปฏิสัมพันธ์ในหอพัก นักศึกษา จึงนับว่าเป็น ลักษณะเด่นที่มีความแตกต่างไปจากระบบโรงเรียนโดยทั่วไป โดยนักศึกษาพยาบาลจะได้มีโอกาส ในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมในบริบทที่ต่างกันออกไป ซึ่งส่งผลช่วยให้นักศึกษา ได้ขยายมุมมองของตน รวมทั้งได้มองสะท้อนกลับสู่ภายในตน ทำให้เข้าใจชีวิตผู้อื่นและชีวิตตนเอง เกิดการพัฒนาความคิดไปสู่การเปลี่ยนแปลงมุมมอง ความคิด ความเชื่อและเกิดความสมดุลภายใน ตนเองได้ในที่สุด

กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการในการพัฒนาตนของนักศึกษาที่เรียนรู้สิ่งต่างๆ เพื่อสามารถปรับตัวและเผชิญปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในขณะเรียนรู้ ขณะปฏิบัติงานในวิชาชีพ และการดำรงชีวิต ดังนั้นการเรียนรู้จึงไม่ได้หมายถึงการเรียนเฉพาะในระบบของสถานศึกษาเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการเรียนรู้ในการใช้ชีวิตร่วมกับบุคคล ลอื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัว ผู้เรียนรู้จึงเป็นทั้งผู้แสวงหาและสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองจากการเชื่อมโยงกับบุคคลอื่นๆ และบริบทแวดล้อม จากแนวคิดนี้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่งจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อการพัฒนาตนของผู้เรียนอย่างมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม ไม่ใช่พัฒนาเพียงด้านใดด้านหนึ่ง

กระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักศึกษาพยาบาลเกิดการพัฒนาตนแบบองค์รวม จึงไม่ได้มีเป้าหมายมุ่งแต่ที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพียงอย่างเดียว แต่มุ่งพัฒนาให้นักศึกษามีทั้งความรู้ และมีจิตใจที่มีความเมตตา กรุณา เอื้ออาทร มีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะทางอารมณ์ที่มั่นคง มีความสมดุลในตนเองโดยสามารถเชื่อมโยงภายในตน เชื่อมโยงกับผู้อื่นและสิ่ง อื่นๆ จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงเป้าหมาย ความรู้ กระบวนการ ที่นำไปสู่ การเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ดังนี้

เป้าหมายการเรียนรู้เชื่อมโยงสู่เป้าหมายในชีวิต

สำหรับเป้าหมายของ กระบวนการเรียนรู้ในสาขา การพยาบาล ระบบการศึกษาพยาบาล มักมุ่งหวังให้นักศึกษาพยาบาลมีความรู้ และทักษะการปฏิบัติการพยาบาลตามมาตรฐาน และมี จรรยาบรรณวิชาชีพเป็นหลักสำคัญในการดูแลผู้ใช้บริการอย่างเป็นองค์รวม สถาบันการศึกษา พยาบาลจึงมักมีการกำหนดกฎระเบียบและแนวทางปฏิบัติทั้งในแง่ของการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการพักอาศัยในหอพัก ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่ยอมรับและปรับตัวได้ และมองในแง่บวกว่า เป็นการฝึกวินัย ความรับผิดชอบ ความอดทน ฯลฯ เพื่อไปสู่การเป็นพยาบาลวิชาชีพที่ดีมีคุณภาพ แต่นักศึกษาบางคนอาจรู้สึกเครียด หรือต่อต้านอยู่ภายในใจ และจากการที่นักศึกษาถูกกำหนด เป้าหมายจากสถาบันการศึกษาพยาบาลว่าต้องจบการศึกษาเป็นพยาบาลที่มีความรู้ และสามารถ ปฏิบัติการพยาบาลได้ถูกต้องตามมาตรฐาน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของชีวิตผู้ป่วยเป็นสำคัญ บางครั้งการเน้นย้ำว่าความผิดพลาดใดๆ ก็ไม่ควรเกิดขึ้น จึงอาจกลายเป็นแรงกดดันหนึ่งที่ทำให้ นักศึกษาหลายคนเกิดความเครียดค่อนข้างมาก ดังเช่นที่นักศึกษา คนหนึ่งกล่าวว่า “เครียดคะ อาจารย์พูดบ่อยๆ ว่า ห้ามผิดพลาดนะ ทำกับชีวิตคนจริงๆ”

ส่วนเป้าหมายการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล นักศึกษาบางคนมีเป้าหมายต้องการเรียนให้จบมีภาระงานที่มั่นคง หรือมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนและครอบครัวเพื่ออยู่ได้อย่างสุขสบาย แต่ก็มีนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่มีมุมมองว่า“สิ่งสำคัญ”ในการเรียนรู้สำหรับตนก็คือ การพัฒนาตนเอง ซึ่งไม่ใช่การพัฒนาสติปัญญาแต่เพียงด้านเดียวแต่หมายถึงความสามารถในการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ใน การดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาทั้งในอาชีพและชีวิตประจำวัน โดยนักศึกษามองว่าการประสบความสำเร็จในชีวิตของบุคคล คือสามารถพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ดังนั้นถึงแม้ว่านักศึกษาส่วนใหญ่จะยังให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่มากพอสมควรแต่เป้าหมายการเรียนรู้ที่แท้จริงก็คือ การพัฒนาตนในทุกด้านทั้งความรู้ในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ โดยต้องปฏิบัติได้จริง สามารถทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นท่ามกลางบริบทแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้จึงจะเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง

นอกจากนี้นักศึกษาพยาบาลยังมีเป้าหมายในด้านอื่นๆ อีก ซึ่งบางครั้งเป้าหมายก็ยังไม่ชัดเจนนักและอาจเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ บริบท และเวลาเพราะนักศึกษามองว่าชีวิตไม่ได้มีเพียงด้านมุมเดียวหากแต่มีหลากหลายแง่มุม เช่นนักศึกษาบางคนมีเป้าหมายและอุดมการณ์ของตนเองที่ต้องการเป็นพยาบาลที่ดี มีคุณธรรม รักในวิชาชีพ บางคนมีเป้าหมายในชีวิตที่เกี่ยวข้องครอบครัวเช่น ต้องการมีชีวิตที่ดีกว่าพ่อแม่ซึ่งต้องลำบาก ทำงานหนัก จึงต้องการเป็นที่พึ่งและสามารถดูแลครอบครัวได้ ฯลฯ ทั้งนี้นักศึกษามองว่าการเรียนรู้ในสาขาพยาบาลเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สนับสนุนให้ชีวิตไปถึงเป้าหมายดังกล่าวได้ ซึ่งแต่เดิมในขณะที่เรียนอยู่ในระบบโรงเรียนนั้นนักศึกษาที่มีเป้าหมายการเรียนเพื่อการแข่งขันและต้องการมีอาชีพที่สังคมยอมรับแต่ในปัจจุบันเป้าหมายของนักศึกษาจำนวนไม่น้อยได้เปลี่ยนแปลงจากการแข่งขันกับผู้อื่นกลายมาเป็นการพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ และด้านความสุขสมดุลในชีวิตซึ่งชีวิตที่สมดุลในมุมมองของนักศึกษามุ่งหมายถึง การที่ไม่ต้องแข่งขันกับคนอื่น มีความฝัน ความหวังของตนเอง การ ได้ดูแลครอบครัว ไม่ยึดติดกับรายได้หรือวัตถุ และมีความสุขกับชีวิตอย่างแท้จริง ดังคำให้สัมภาษณ์ของนักศึกษาคนหนึ่งที่มีความรักแม่เป็นพื้นฐานจิตใจเนื่องจากแม่มีลูกเมื่ออายุมากแล้ว ลูกจึงเห็นถึงความลำบากของแม่ และต้องการดูแลแม่ให้ดี ได้กล่าวว่า “อยากใช้ชีวิตสมดุล ไม่ต้องดิ้นรนอะไรมากมาย ไม่ต้องแข่งกับคนอื่น มีความสุขกับชีวิตเรา ได้ดูแลครอบครัว เพราะว่าถ้าทำได้ดีในเรื่องการเรียนสุดๆ แล้วไม่ได้มาดูแลแม่ที่แก่แล้ว ก็ไม่สบายใจ อยากเป็นพยาบาล ภูมิใจที่เป็นพยาบาล ภูมิใจที่ได้ดูแลคนไข้ ภูมิใจทุกครั้งที่ได้ใส่เครื่องแบบยูนิฟอร์ม ได้ยืนอยู่บนโรงพยาบาลและได้ดูแลคนอื่น

ความรู้ที่มีความเป็นพลวัต

การศึกษาในสาขาการพยาบาลได้มีการกำหนดหลักสูตรที่ให้ความสำคัญกับความรู้อย่างสูงในเชิงวิชาการ และประสบการณ์จากการปฏิบัติ โดยมีการกำหนดหน่วยกิตและจำนวนชั่วโมงเรียนไว้สำหรับการเรียนทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐาน อย่างไรก็ตามหลักสูตรมีความยืดหยุ่นให้แต่ละสถาบันสามารถจัดการเรียนรู้โดยความรู้ อาจขยายกว้างออกไปหรือมีความลึกซึ้งในบางส่วนมากขึ้นได้ตามความเหมาะสมกับบริบทของตนเอง รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้อาจมีความแตกต่างหลากหลายออกไปได้ซึ่งสถาบันการศึกษาพยาบาลมักให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ใน การดูแลผู้ป่วยบนคลินิก และแหล่งฝึกต่างๆ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสร้างความรู้ได้จากประสบการณ์ของตนเอง และช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนเข้าถึงคุณค่าและเข้าใจชีวิต รวมถึงได้ย้อนมองและคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเอง เพื่อสามารถพัฒนาและบูรณาการตนเองต่อไปได้

ในส่วนของความรู้ทางการพยาบาล แม้ว่าบางส่วนอาจเป็นเนื้อหาที่ตายตัว แน่นนอนตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่ในความเป็นศิลปะทางการพยาบาลที่ให้การดูแลบุคคลแบบองค์รวม นับเป็นส่วนหนึ่งที่ความรู้มีความเป็นพลวัต กล่าวคือเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามความแตกต่างของบุคคลและบริบท คำตอบไม่ได้มีเพียงคำตอบเดียว แต่มีได้หลากหลายตามแต่ความต้องการหรือความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ความรู้จึงสามารถขยายกว้างออกไปจากกรอบเดิมๆ และความรู้ใหม่ถูกสร้างขึ้นได้ อยู่เสมอ การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการสร้างความรู้ใหม่ การเรียนรู้ในทางการพยาบาลจึงมีความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ควบคู่กันไปทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติโดยไม่อาจแยกขาดจากกันได้

ในมุมมองของนักศึกษาพยาบาล “ความรู้ที่นอกชั้นเรียน” นับว่าเป็นความรู้ที่ได้ทั้งจากการรับและสร้างขึ้นด้วยตัวนักศึกษาเองซึ่งมีความคงทนอยู่กับตนเองมากที่สุด กล่าวคือประสบการณ์ และการปฏิบัติจริงจะช่วยให้จดจำได้นาน และเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากกว่าการท่องจำเพียงผิวเผิน และความรู้ประเภทดังกล่าวนี้เองที่เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันออกไป และเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาและการดำเนินชีวิตไม่น้อยไปกว่าการเรียนรู้ในชั้นเรียนเนื่องจากการเรียนรู้ในชั้นเรียนหรือการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เป็นความรู้ที่เท่าทันกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และช่วยให้นักศึกษาได้ฝึกฝนตนเอง ทำให้กล้าแสดงออก เกิดความคิดริเริ่มสิ่งใหม่ สร้างสรรค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาได้จริง เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น เรียนรู้การปรับตัว ได้เห็นถึงตัวอย่างที่ดี และมองย้อนดูข้อบกพร่องของตนเองเพื่อแก้ไข ปรับปรุงตน ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งได้กล่าวถึงการเรียนรู้ที่ได้จากแหล่งฝึกปฏิบัติว่า “ความรู้ที่เราได้จากเวิร์กคือ การทำงานเป็นอย่างไร เรียนรู้ การใช้ชีวิต เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับคน เรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้าหาคน ถ้าพี่คนไหนที่เป็นแบบอย่างที่ดีเราก็เรียนรู้เขา มาแล้ว เราก็มาดูตัวเองว่าตัวเราเองไม่ดีอย่างไรก็ปรับปรุง ก็ช่วยให้อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข”

นอกจากนี้นักศึกษา ที่ให้สัมภาษณ์ ยังมีความเห็นว่า ความรู้ในชั้นเรียนกับนอกชั้นเรียน มีความแตกต่างกันค่อนข้างมากโดยความรู้นอกชั้นเรียนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น เนื้อหาในตำราแตกต่างจากสถานการณ์ในผู้ป่วยจริงทำให้นักศึกษาไม่สามารถใช้ความรู้ที่ตายตัวมา ปฏิบัติในการดูแลผู้ป่วยจริงได้แต่ต้องบูรณาการความรู้ในเชิงทฤษฎีการพยาบาล องค์ความรู้ในด้าน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สภาพจริงของผู้ป่วยและบริบทแวดล้อมเพื่อสามารถให้การพยาบาลผู้ป่วยได้อย่าง เหมาะสม

ตามทัศนะของนักศึกษาพยาบาลหลายคนจึงมองว่า “ความรู้” ไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะในตำรา เท่านั้นแต่มีความรู้ที่อยู่นอกเหนือตำราอีกมากมาย เช่น ประสบการณ์ชีวิต ความคิดความรู้สึกจินตนาการ ความดีงาม ฯลฯ ซึ่งความรู้เหล่านั้นช่วยให้นักศึกษามีมุมมองที่กว้างขึ้นและมองโลกได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้นด้วย ทำให้นักศึกษาเข้าใจถึงความรู้ ความจริงในลักษณะที่ไม่แน่นอน ตายตัว แต่สามารถเปลี่ยนแปลง ได้ตลอดเวลา ทั้งนี้ศึกษามองว่าความรู้ในชั้นเรียนคือความรู้ในเชิงทฤษฎีที่ค่อนข้างตายตัว เป็นสิ่งที่มีคนนำมาเขียนบันทึกไว้และนักศึกษายังเชื่อว่ามีความรู้ อื่นอีก ที่อยู่ภายนอกชั้นเรียนซึ่งไม่ได้มีการ บันทึกไว้ หรือนำมาศึกษากันในชั้นเรียน ซึ่งนักศึกษาสามารถเข้าถึงความรู้ลักษณะดังกล่าวนี้ได้จากการเรียนรู้ในสาขา การพยาบาลโดยนักศึกษาได้เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของตนเองว่ามีมุมมอง เกี่ยวกับความรู้ขยายออกไปมากขึ้น คือมองว่าความรู้ต่างๆ ล้วนมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตซึ่ง แตกต่างกับในขณะที่เรียนอยู่ในระดับมัธยมที่เคยมองว่าความรู้ที่สำคัญที่สุดคือความรู้ในห้องเรียน

กระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้

การเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลมีกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน มีการฝึกปฏิบัติ การบูรณาการความรู้ทั้งจากในตำราและชีวิตจริง กาทิศที่ใช้ทั้งเหตุผลและอารมณ์ ความรู้สึก ร่วมด้วย การมีปฏิสัมพันธ์กับ คนรอบข้างเพื่อ การเรียนรู้ และการสะท้อนย้อนคิด เพื่อการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงอันนำไปสู่การพัฒนาตนเองเป็นองค์รวมของนักศึกษาพยาบาล ดังนี้คือ

ฝึกปฏิบัติ: การสัมผัสสถานการณ์จริง

ในการศึกษาพยาบาลความรู้เชิงทฤษฎีและการปฏิบัติจริงต่างก็มีความสำคัญและเชื่อมโยงกัน อยู่ตลอดเวลาโดยเติมเต็มความสมบูรณ์ให้แก่กัน ซึ่งช่วยให้นักศึกษามีทั้งความรู้ตามมาตรฐานและเข้าถึง คุณค่าวิชาชีพพยาบาลที่มีทั้งความเป็นศาสตร์และศิลป์ ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งกล่าวว่า “อย่างเช่นเรื่อง ทำแผล ก็ไม่ใช่แค่ทำแผลให้สะอาด เราก็จะมองว่า ถ้าปิดแผลอย่างนี้คนไข้เดินไปจะอายคนไหม มัน สวยไหม ก็คือไม่ได้มีบอกไว้ในตำรา แต่ว่าเหมือนเป็นศิลปะในการทำแผล ตำราบอกแต่มาตรฐานใน การทำให้ถูกต้อง แต่ว่าเวลาเราทำจริงไม่ได้คำนึงถึงความถูกต้องอย่างเดียว เราก็จะคำนึงถึงจิตใจ คนไข้ด้วย”

นักศึกษาพยาบาลมักให้ความสำคัญกับความรู้ทั้งในเชิงทฤษฎี การปฏิบัติและประสบการณ์ชีวิตโดยเชื่อมโยงไปสู่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์ จึงจะสามารถเข้าถึงมิติด้านจิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณทั้งภายในตนเองและผู้อื่นได้เนื่องจากการเรียนรู้ในชั้นเรียนส่วนใหญ่มักเป็นการบรรยาย และเน้นการถ่ายทอดความรู้ พัฒนาสมอง และฝึกทักษะการคิดตาม นักศึกษามีบทบาทเป็นผู้รับมากกว่าเป็นผู้สร้างหรือกระทำด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม อาจารย์ได้พยายามใช้กระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจมากขึ้น โดยยกตัวอย่างจากประสบการณ์จริงประกอบการบรรยาย ใช้คำถามปลายเปิดกระตุ้นให้คิดวิเคราะห์ ให้นักศึกษาได้มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น จัดการเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย วิเคราะห์กรณีศึกษาร่วมกัน ทำโครงการ กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ และสนับสนุนการฝึกปฏิบัติทั้งในคลินิกและในชุมชน รวมทั้งแหล่งฝึกต่างๆ โดยเอื้ออำนวยให้นักศึกษาได้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงซึ่งเป็นชีวิตจริง และเข้าถึงมิติทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณให้ได้ มากที่สุดเพื่อเติมเต็มในส่วนที่ในชั้นเรียนยังไม่สามารถไปถึงได้

เนื่องจากการศึกษาสาขาพยาบาล นักศึกษาจะได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลผู้ป่วย หรือผู้ใช้บริการอย่างใกล้ชิดเป็นรายๆ ไป นักศึกษาจึงต้องสร้างสัมพันธภาพกับผู้ป่วย รวมทั้งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ป่วย ในทุกมิติของความเป็นมนุษย์ ส่งผลให้นักศึกษามีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับผู้ป่วย หรือผู้ใช้บริการที่ตนเองดูแลเพื่อนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันกับครูและเพื่อนๆ ในกลุ่มที่ขึ้นฝึกปฏิบัติ ร่วมกันเพื่อวางแผนและให้การพยาบาลผู้ป่วยได้อย่างมีคุณภาพและเหมาะสม นักศึกษาจึงมีโอกาสใช้ความสามารถของตนในการสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในการดูแลผู้ป่วยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อนักศึกษาและผู้สอน ทั้งนี้หากผู้สอนช่วยให้นักศึกษาได้มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้นก็จะช่วยให้นักศึกษาเกิดมุมมองที่ขยายกว้างออกไปและสามารถสร้างสิ่งใหม่หรือมุมมองใหม่ขึ้นได้ ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งเล่าถึงความรู้สึกประทับใจที่ได้เรียนรู้จากการดูแลผู้ป่วยว่า

ขึ้นวอร์ดก็ได้หลายอย่าง นำมาพัฒนาชีวิตเราได้ บางเรื่องเป็นความรู้ไปให้การพยาบาลคนอื่นต่อๆ ไปได้ด้วย อย่างเช่นคนไข้เขาเป็นมะเร็ง แล้วตอนสุดท้ายที่เขาเสียชีวิต หนูก็ไปช่วยแต่งตัวให้คนไข้ ลูกชายเขาก็มาขึ้นข้างๆ หนูก็เลยถามเขาว่า คุณอยากจะช่วยไหมคะเขาก็ตอบว่าใช่อยากจะช่วย เขาก็เลยมาล้างเท้าให้พ่อ แล้วก็ใส่เสื้อผ้าให้พ่อ หนูก็อยู่เป็นเพื่อน เป็นกำลังใจ ช่วยเขาด้วย หนูรู้สึกแบบว่าดีจังเลย รู้สึกตื่นตัวใจมากไม่รู้จะบอกยังไง มันเป็นภาพที่หนูจำติดตา ติดใจเลย ได้ย้อนดูตนเอง และภูมิใจในวิชาชีพมาก

และนักศึกษาอีกคนหนึ่งเล่าถึงสิ่งที่นักศึกษาได้เรียนรู้ในขณะให้การพยาบาลผู้ป่วยที่ต้องสูญเสียอวัยวะสำคัญของร่างกายว่า

ความรู้ได้จากสิ่งที่เราปฏิบัติเอง อย่างการดูแลคนไข้หนูจะได้มาจากการพูดคุย แล้วก็การดูแล ตอนนั้นอยู่ศัลย์ชายแล้วคนไข้เขาผ่าตัดขาอะ แล้วเขารับไม่ได้ที่เขาต้องตัดขา คือหนูก็พยายามเข้าไปคุยกับเขา วันแรก วันที่สอง เขาก็ไม่ตอบ ไม่พูดด้วย แล้วก็โบกมือให้ไปอย่างเดียว หนู ก็คุยไปเรื่อย ๆ ประมาณ สอง สามสัปดาห์อะ เขาก็เริ่มหันมามองหน้า หันมาคุยด้วย พอหนูจะลงวอร์ดก็เหมือนเขาอยากคุยกับเรา แล้วอะ รู้สึกว่าเขาเห็นสิ่งที่เราพยายามคือเราอยากจะเข้าไปดูแลเขาอะ หนูว่ามันเป็นการเรียนรู้ค่ะ สถานการณ์จริงเลย เราก็สามารถที่จะสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเขาได้ ให้เขารู้สึกว่าเขา มั่นใจและไว้วางใจเราอะ หนูเลยมองว่า การปฏิบัติจริงช่วยให้เรียนรู้ได้ ดีขึ้นกว่าเรียนแต่เฉพาะในห้องเรียน อย่างเดียว

จะเห็นได้ว่าการพร่ำบอกรหรืออบรมสั่งสอนของครู อาจารย์เฉพาะแต่ในชั้นเรียนบางครั้งอาจ เข้าไม่ถึงจิตใจหรือไม่สามารถทำให้นักศึกษาตระหนักถึงการพัฒนาตนเองได้ดีเท่ากับการที่นักศึกษาได้ เผชิญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือการที่นักศึกษาสัมผัสได้ถึงความห่วงใย ใส่ใจและเข้าใจในตัวนักศึกษา ซึ่งจะตราตรึงอยู่ในใจและช่วยกระตุ้นให้นักศึกษาได้ขย้อนคิด ไตร่ตรองหรือเปลี่ยนมุมมองของตนเองได้ ดังที่นักศึกษาคนหนึ่ง ที่สะท้อนว่าตนเองเป็นคนเรียนไม่เก่ง เข้าใจอะไรได้ช้า ทั้ๆ ที่พยายามเรียนรู้ และทบทวนด้วยตนเองหลายครั้ง กล่าวถึงความรู้สึกขณะเรียนรู้ในภาคปฏิบัติว่า“อาจารย์ให้กำลังใจ ว่าคนเราสามารถพัฒนาได้ ทำให้มีกำลังใจขึ้นเลยอะ เปลี่ยนความคิดเลย เชื่อว่าเราต้องทำได้ หนูจะไม่ลืมคำพูดอาจารย์เลยที่ช่วยชี้แนะด้วยความเป็นห่วงเด็กที่ไม่ค่อยรู้เรื่องคนหนึ่ง วันหนึ่งที่หนูสำเร็จ ทุกอย่างหนูจะไม่ลืมอาจารย์เลยอะ” ซึ่งสิ่งที่นักศึกษาสะท้อนออกมาจากใจจริงนี้หากครู อาจารย์ได้รับรู้ ครู อาจารย์ก็จะมีกำลังใจที่จะทุ่มเทแรงกาย แรงใจในการสอน และเอื้อให้ศิษย์เรียนรู้และเติบโตต่อไป

ในส่วนของความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับ การปฏิบัติจริงนอกชั้นเรียน มีนักศึกษาคนหนึ่งได้เปรียบเทียบไว้อย่างน่าสนใจว่า “ต่างกันก็เหมือนดูหนังธรรมดา กับดูหนังสามมิติ เพราะว่าเรียนทฤษฎีอย่างเดียวก็จะได้ด้านเดียวว่าจะจะเป็นไปอย่างนี้ๆ นะ แต่ว่าในส่วนที่ไปปฏิบัติจริง ได้หลายมุมมองนะอะ และแทรกเข้าไปในความรู้สึกเรามากกว่า ” เช่นเดียวกับนักศึกษาอีกคนหนึ่งก็กล่าวว่า “ในชั้นเรียนอาจารย์ก็จะเอาความรู้ของอาจารย์มาถ่ายทอดให้นักเรียน นั่งแล้วมีคนมาป้อน แต่สิ่งที่เราจะได้จากนอกชั้นเรียน คือได้ไปสัมผัสจะได้อะไรมากกว่า มันเป็นเรื่องของประสบการณ์และความรู้สึกมาเกี่ยวข้องด้วย” และนักศึกษาอีกคนกล่าวว่าในทำนองเดียวกันว่า “อ่านหนังสือหลายครั้ง อ่านมากเท่าไรก็ไม่เข้าใจเท่ากับได้ทำจริงๆ เช่นเดียวกับอาจารย์ผู้สอนหลายคนก็กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับนอกชั้นเรียนว่าในชั้นเรียนเน้นการท่องจำเนื้อหา ขาดความมีชีวิตชีวา แต่การฝึกปฏิบัตินอกชั้นเรียนมีอารมณ์ ความรู้สึกมาเกี่ยวข้องค่อนข้างมาก สามารถสัมผัสได้ถึงภาวะจิตใจ ความเมตตา และความเอื้ออาทร ซึ่งมักไม่เกิดขึ้น อย่างชัดเจน ในชั้นเรียน การฝึกปฏิบัติจึงมี

ความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับวิชาชีพพยาบาล นอกจากนี้อาจารย์ยังมองว่าการเรียนรู้ในภาคปฏิบัติช่วยเปิดมุมมองให้นักศึกษาได้มองเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ได้ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาสนใจใส่ใจในการเรียนรู้เนื่องจากสามารถนำไปใช้ได้เห็นผลจริง

การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติยังช่วยทำให้นักศึกษาเกิดมุมมองที่แตกต่างจากในตำรา และมองความรู้ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยนักศึกษามีมุมมองว่าไม่ควรยึดติดกับความรู้เชิงทฤษฎีมากเกินไป การปรับเปลี่ยนการใช้ความรู้ทั้งในเชิงทฤษฎี ประสบการณ์ ภูมิปัญญา ความเชื่อ ฯลฯ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริงหรือชีวิตจริงที่มีเรื่องของความรู้สึก อารมณ์ที่มีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนเข้ามาเกี่ยวข้องน่าจะเป็นสิ่งที่พึงกระทำมากกว่าใช้ทฤษฎีที่ตายตัวในการให้การดูแลมนุษย์ หรือในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ด้วยกันและมนุษย์กับสรรพสิ่ง

ประสบการณ์จากฝึกปฏิบัติจึงนับว่าเป็นความรู้อีกประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญจำเป็นสำหรับนักศึกษาพยาบาลซึ่งช่วยให้นักศึกษารู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าจากการได้นำความรู้ไปใช้ได้ผลจริง ได้มีบทบาทเป็นผู้กระทำด้วยตนเอง ไม่ใช่เพียงรอรับความรู้ที่ถูกถ่ายทอดหรืออ่านตำราเพื่อท่องจำ และจากการเป็นผู้ปฏิบัติจนเป็นผลสำเร็จจึงส่งผลให้นักศึกษารู้สึกมีความสุขจากการได้รับคำชื่นชมของผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งซึ่งเล่าถึงตนเองว่าแม้ได้เกรดไม่ค่อยดีแต่เวลาปฏิบัติก็พยายามทำดีที่สุดและพูดถึงความสุขในการเรียนรู้ว่า “เพราะไม่ต้องอยู่กับตำราเรียน ไม่ต้องฟังอาจารย์พูดไปเรื่อย ๆ แต่พอเราขึ้นออร์ดเราได้ทำจริงแล้วเรารู้สึกว่าคนไข้หรือญาติคนไข้ชมเรา เรารู้สึกว่าเราก็เก่งเหมือนกันนี่ ถึงเราไม่ได้เรียนเกรดสูงสุดฟ้า หรือเกียรตินิยม เราก็ทำให้คนไข้มีความสุขได้” การประสบความสำเร็จในการเรียนรู้จึงไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะจากการทำข้อสอบได้คะแนนดีเท่านั้นแต่ขยายรวมไปถึงการปฏิบัติได้ผลดีโดยใช้ความรู้ที่มีอยู่ภายในตนด้วย

อีกทั้งนักศึกษาพยาบาลยังรับรู้ว่าการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลสิ่งสำคัญที่สุดคือต้องมีจิตใจดี มีคุณธรรม จริยธรรมนำมาก่อนจึงจะสามารถปฏิบัติกรพยาบาลได้ดี เรื่องความเก่งเป็นเรื่องรองลงไป หากนักศึกษาสามารถปฏิบัติกรพยาบาลได้โดยผู้ป่วยปลอดภัยและปฏิบัติอย่างมีความเมตตาและเอื้ออาทรก็อาจให้การดูแลผู้ป่วยอย่างเป็นองค์รวมได้ดีกว่านักศึกษาที่เรียนเก่งหรือมีความเป็นเลิศทางวิชาการแต่ไม่เข้าใจหรือไม่สามารถสัมผัสถึงจิตใจ อารมณ์ หรือจิตวิญญาณของผู้ป่วย ดังที่นักศึกษาคคนหนึ่งพูดว่า “เราต้องทำด้วยความจริงใจ อยากช่วยเหลือ การพยาบาลก็ออกมาดีค่ะ ถึงไม่เก่งมาก เขาก็จะให้โอกาสเราปฏิบัติแต่บางคนเรียนเก่งปฏิบัติไม่ค่อยดีก็มีค่ะ”

นอกจากนี้ นักศึกษาพยาบาลมักมีมุมมองว่าการเรียนรู้นอกชั้นเรียนนั้นมีความเป็นอิสระ ซึ่งช่วยให้สามารถเรียนรู้ได้ดีกว่าการเรียนรู้อันมีเงื่อนไข ระเบียบ กฎเกณฑ์ค่อนข้างมาก ซึ่งนับว่าเป็นข้อจำกัดในการเรียนรู้ ดังที่นักศึกษา ชายคนหนึ่ง กล่าวว่า “การเรียนรู้นอกห้องเรียนกับนอกห้องเรียนมีข้อแตกต่างกันก็เยอะอยู่นะครับ เพราะถ้าเป็นการเรียนรู้ที่อยู่ในห้องเรียนจะมีเงื่อนไข แล้วก็จะเปรียบในห้องเรียนเยอะซึ่งมันมีข้อจำกัดแต่ถ้าเป็นนอกห้องเรียนเราจะมองว่ามันเป็นเรื่องของการเรียนรู้แบบอิสระของเรามากกว่า มีแหล่งเรียนรู้หลายแหล่ง สามารถต่อยอดได้เยอะ” ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบาทของผู้เรียนมีความแตกต่างกันระหว่างการเรียนในชั้นเรียนกับนอกชั้นเรียน กล่าวคือ ในชั้นเรียน ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้รับ แต่นอกชั้นเรียนผู้เรียนมีได้หลายบทบาท ได้แก่ ผู้รับ ผู้ฟัง ผู้ปฏิบัติ และผู้ให้ เป็นต้น

ส่วนกิจกรรมและโครงการต่างๆ ก็เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ได้ เช่น การเข้าค่าย โครงการจิตอาสาต่างๆ ฯลฯ โดยช่วยเปิดมุมมองในการมองโลกให้แก่ นักศึกษามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้รู้สึกว่าคุณค่า เข้าใจชีวิต และได้พบเห็นประสบการณ์แปลกใหม่ รวมถึงความแตกต่างหลากหลายของคนในสังคมอีกด้วย ดังคำสัมภาษณ์ของนักศึกษาพยาบาล ชายคนหนึ่ง ที่พูดย้อนไปถึงการไปออกค่ายอาสาในขณะที่ยังเรียนอยู่ในชั้นปีที่ 1 ว่า “ไปออกค่ายอาสาที่เชียงราย คือสิ่งที่ผมภูมิใจมาก ทั้งที่เราไม่ได้เป็นครู แต่เราไปให้ความรู้กับน้อง ไปให้รอยยิ้มกับน้อง บนดอย เห็นเลยนี่คนเราเกิดมาต่างกัน รู้สึกมองได้หลายแง่มุม”

บูรณาการความรู้จากในตำราและชีวิตจริง

“ความรู้” ในคำจำกัดความของนักศึกษาพยาบาลมีความหมายขยายกว้างนอกเหนือออกไปจากการเรียนรู้อันมีเงื่อนไข ซึ่งรวมถึงความรู้ ในการดำเนินชีวิตภายใต้ บริบทต่างๆ แวดล้อม ความรู้จึงมีอยู่ทั่วไป ทุกที่ ทุกแห่งล้วนแต่มีความรู้อยู่ทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีความรู้ที่ถูกรังสรรค์ขึ้นได้ โดยความรู้ที่นักศึกษาพยาบาลสร้างขึ้นมักเกิดขึ้นได้จากการบูรณาการความรู้ทั้งจากในชั้นเรียนและ ประสบการณ์ชีวิต เช่น การปฏิบัติการพยาบาลในการดูแลผู้ป่วย การมีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง การเรียนรู้ชีวิตทั้งของตนเองและผู้อื่นรอบข้าง คำสั่งสอนจากพ่อแม่ ครอบครัว และอาจารย์ ฯลฯ ทั้งนี้ นักศึกษาให้ความสำคัญกับความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ชีวิตไว้ในลำดับต้นๆ เนื่องจากการเรียนรู้จากชีวิตจริงที่สามารถนำมาใช้ได้ทั้งในวิชาชีพ และการดำเนินชีวิตโดยมองว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์มีความละเอียดอ่อน และซับซ้อนมากกว่าการเรียนทฤษฎีในชั้นเรียน และประสบการณ์ที่แตกต่างย่อมส่งผลให้บุคคลมีการเรียนรู้ที่ต่างกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่นักศึกษคนหนึ่งกล่าวว่า “ความรู้มันผสมผสานกันนะ ทั้งประสบการณ์ ตำรา การปฏิบัติ ทั้งการเรียนรู้ของตัวเองแล้วแต่ว่าใครจะเรียนรู้ได้ต่างกัน” และนักศึกษาอีกคนหนึ่งกล่าวว่า

ความรู้สำหรับหนูคือ ความรู้ในชั้นเรียนก็ถือเป็นสิ่งสำคัญเป็นเหมือนทฤษฎีที่ทำให้เราไปพิสูจน์ว่า มันเป็นจริงตามที่เขาพูดไหม มันสามารถเอามาใช้กับเราได้อย่างไร แต่หนูคิดว่าสิ่งที่จะทำให้ความรู้อยู่กับเราคือประสบการณ์เช่นการขึ้นวอร์ค อย่างเรียนในห้องก็ไม่เท่าไร แต่ถ้าได้ทำอะไรซักอย่างแล้วเราจะจำคะ ประสบการณ์จะทำให้เราสามารถทำอะไรได้หลายๆ อย่าง แตกต่างจากคนอื่นได้ด้วยคะ

ทั้งนี้การสร้างความรู้ทั้งจากประสบการณ์เดิม สดุดยอด หรือการสร้างความรู้ใหม่ก็เกิดขึ้นได้จากที่นักศึกษามีบทบาทเป็นผู้กระทำใน สถานการณ์นั้นๆ ความรู้จากการปฏิบัติจริง มักเป็นสิ่งที่นักศึกษาจำได้ฝังนาน ทำให้เกิดความเข้าใจ และสามารถเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีสู่ปฏิบัติได้ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาตนในด้านต่างๆ ทั้งในเชิงวิชาการ จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีคิดของนักศึกษาพยาบาลดังกล่าว ความรู้ จึงสามารถบูรณาการขึ้นได้เสมอโดยนักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้ความรู้ทั้งในชั้นเรียน นอกชั้นเรียนและกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งจากประสบการณ์ชีวิตทั้งของตนเองและผู้อื่นซึ่งเป็นการเรียนรู้ทั้งในด้านของความรู้ คุณธรรม จริยธรรม จินตนาการ สุขทริยภาพ และด้านอื่นๆ จึงสะท้อนให้เห็นว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลาย และนักศึกษาสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

คิดนอกเหนือเหตุผลเพื่อเข้าใจคน เข้าใจตน

สำหรับนักศึกษาพยาบาลการคิดหรือตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ล้วนมีผู้อื่นมาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ การตัดสินใจเพียงลำพังหรือตัดสินใจโดยยึดกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงอารมณ์ ความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องนั้นแทบจะไม่เกิดขึ้น หรือเกิดเฉพาะกรณีเท่านั้น เนื่องจากการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลมีความจำเป็นต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและบริบทแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเรียนรู้ในชั้นเรียน การเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย การฝึกปฏิบัติที่ต้องเกี่ยวข้องกับทั้งผู้ร่วมวิชาชีพ วิชาชีพใกล้เคียง ผู้ป่วยญาติผู้ป่วย ฯลฯ รวมถึงการอาศัยอยู่ในหอพักร่วมกัน นักศึกษาจึงเรียนรู้ถึงก ารต้องเปิดใจให้กว้าง รับฟังผู้อื่นอย่างให้ความเคารพในความเห็นที่แตกต่าง ยอมรับในความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งภายในตนเองและระหว่างตนเองกับผู้อื่นหรือสิ่งอื่นๆ รวมทั้งมองหาทางออกที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งกล่าวว่า “การเรียนพยาบาลช่วยให้ขยายมุมมองของตัวเองได้มาก ทำให้มองโลกกว้างขึ้น และเข้าใจคนอื่นมากขึ้นด้วย”

ในกระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาล นักศึกษาพยาบาลจะได้รับโอกาสให้ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งอื่นๆ ในบรรยากาศที่ไม่เป็นทางการนอกชั้นเรียนค่อนข้างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกปฏิบัตินอกชั้นเรียนทั้งในคลินิก ชุมชน แหล่งฝึกต่างๆ ซึ่งจะส่งเสริมให้นักศึกษามีมุมมองที่ซับซ้อนขึ้นในการมองชีวิตและมองโลก อีกทั้งการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลจะช่วยให้นักศึกษาสามารถมองเห็นปัญหาในหลากหลายมุมมองและมองเห็นทางออกของการแก้ไขปัญหาในหลายทางออก อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆหรือค้นพบแนวทางปฏิบัติต่างๆที่เหมาะสมได้ และอาจส่งผลให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงความจริงที่เคยเชื่อหรือเคยยึดถือมาก่อน และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนาให้นักศึกษายอมรับการคิดร่วมกันและสามารถทำงานร่วมกันกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ นักศึกษายังสามารถร่วมสร้างทางเลือกให้กับตนเองและผู้อื่นได้อีกด้วย

ในการตัดสินใจในเรื่องใดๆ ก็ตาม นักศึกษาพยาบาลมักตัดสินใจภายใต้การคิดพิจารณา ทบทวน ไตร่ตรองจากความคิดเห็นทั้งของตนเองและผู้อื่น ซึ่งนักศึกษามองว่าทุกมติดล้วนเป็นประโยชน์ และมักใช้การไตร่ตรองเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่ผ่านมา โดยมองถึงบทเรียนที่เคยเกิดขึ้นทั้งในแง่ที่ประสบความสำเร็จ และข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย แล้วตัดสินใจหรือหาทางแก้ไข ปัญหาโดยใช้ทั้งเหตุผลและอารมณ์ความรู้สึกของทุกคนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หากเกิดความขัดแย้งกับผู้อื่นนักศึกษาจะคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองอีกครั้งโดยมองย้อนพิจารณาตนเอง คิดทบทวน ประสบการณ์ที่ผิดพลาดแล้วนำมาปรับปรุงตนเองต่อไป “ประสบการณ์” จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ สำหรับการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ทั้งจากการทบทวน สะท้อนคิด เกี่ยวกับ ประสบการณ์ใดประสบการณ์หนึ่งมาสู่วิถีตนเอง แลตรเรียนรู้อีกจากประสบการณ์หนึ่งไปสู่ประสบการณ์ อื่นๆต่อไป การตัดสินใจในเรื่องของความถูกต้อง ผิด จึงอาจไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัวเสมอไปแต่ขึ้นอยู่กับ บริบทในแต่ละเรื่องราวซึ่งมีองค์ประกอบของเรื่องต่างกันไป การคิดในลักษณะนอกเหนือเหตุผล โดยคำนึงถึงความคิด อารมณ์ และความรู้สึกของผู้อื่นนับเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้นักศึกษาเกิดความ เชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตน เชื่อมโยงกับผู้อื่น และสิ่งอื่นๆ อันจะนำไปสู่การ เข้าใจตนเองและเข้าใจ ผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

ปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างเพื่อการเรียนรู้

สำหรับนักศึกษาพยาบาลการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทั้งจากภายในตนและจากภายนอกโดยการมี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งจากการสนทนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำกิจกรรมร่วมกันการช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ฯลฯ อันส่งผลให้นักศึกษาสามารถสร้างสรรค์ความคิดและความรู้ได้ ปฏิสัมพันธ์ที่เอื้อให้ เกิดการเรียนรู้แก่นักศึกษาพยาบาล ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ช่วยสร้างสมดุลภายในตนของนักศึกษา โดยมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง เช่น เพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ครู อาจารย์ ผู้ป่วยญาติผู้ป่วย ฯลฯ ซึ่ง โดยส่วนใหญ่แล้วนักศึกษาสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นรอบข้างได้ดี แม้ว่าบางครั้งจะมีความขัดแย้ง เกิดขึ้นบ้างแต่ก็สามารถแก้ไขจัดการให้ผ่านไปได้ด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ทั้งนี้หากเป็นความสัมพันธ์กับเพื่อนที่หอพักนักศึกษามักจะมีสัมพันธ์ภาพที่คุ้น แน่นแฟ้น มีน้ำใจต่อกัน ซึ่งนับว่าเป็นมิตรภาพที่ลึกซึ้ง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์ ทั้งในแนวตั้งโดยแยกบทบาทผู้สอนกับผู้เรียนชัดเจนและในแนวราบกับครูบางคนที่มีความสัมพันธ์ ค่อนข้างใกล้ชิด ปรึกษาได้ทุกเรื่อง ทั้งเรื่องเรี ยนและเรื่องส่วนตัว เสมือนเป็นแม่อีกคนของนักศึกษา นักศึกษาบางคนจึงเรียกครูว่า “แม่” และนักศึกษามองว่า

ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนเป็นไปในแนวราบจะช่วยทำให้เรียนรู้ได้ดีขึ้น และการรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนก็จะช่วยให้ผู้เรียนมีเจตคติในการเรียนดีขึ้นด้วย นอกจากนี้การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในครอบครัวก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาหรือช่วยให้นักศึกษาได้รับกำลังใจที่ดีได้

เมื่อนักศึกษาได้สัมผัสกับการปฏิบัตินอกชั้นเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้ดูแลผู้ป่วย ทำให้นักศึกษาเข้าใจว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นช่วยให้เกิดการเรียนรู้มากมายเกินคาด ทั้งในด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต การมีสัมพันธ์ภาพกับบุคคลที่มีความแตกต่างกันไป จะช่วยให้นักศึกษาได้สะท้อนคิดและมองเห็นมุมมองจากบุคคลรอบข้าง ดังที่นักศึกษาคนหนึ่ง ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี ทั้งกับเพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ครู อาจารย์ และบุคคลอื่นๆ โดยมักมีใบหน้าที่ยิ้มแย้มและสนใจที่จะพูดคุยกับบุคคลรอบตัวได้ ให้สัมภาษณ์ว่า “ได้เรียนรู้จากทุกๆ คนที่เข้ามาในชีวิต ตั้งแต่การใช้ชีวิต ทั้งของผู้ป่วยและญาติหรือการเรียนของคนอื่นๆ ว่าทำไมคนนี้เรียนเก่ง คนนี้ทำไมพูดเก่ง คนนี้ทำไมทำอะไรเก่ง จะได้เห็นคนที่มีความสามารถต่างกัน แล้วก็ได้เห็นมุมมองที่แตกต่าง” อีกทั้งนักศึกษายังมองว่าการมีปฏิสัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญที่นอกจากจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้แล้วยังสามารถช่วยแก้ไขปัญหาหรือข้อขัดแย้งต่างๆ ได้ ดังนั้นหากจะเชื่อมโยงไปถึงวิธีการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ก็ควรต้องเป็นการเรียนรู้ที่เปิดกว้างสู่ภายนอกมากกว่าการเรียนรู้ที่ถูกรับไว้โดยตายตัว

การเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งต่างๆ นับว่าเป็นการเรียนรู้ที่มีการสร้างความรู้ใหม่ได้มากกว่าเป็นการผลิตซ้ำหรือลอกเลียนของเดิม โดยผลการเรียนรู้จะเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของปฏิสัมพันธ์นั้นๆ ซึ่งหากผู้จัดการเรียนรู้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวก็จะช่วยเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีการปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและบุคคลอื่นๆ โดยสนับสนุนให้ได้ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน โดยเคารพในความคิดเห็นของกันและกัน ผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันจึงมีโอกาสสร้างความรู้ ความจริงของตนขึ้นเองได้

ในการเรียนรู้ลักษณะดังกล่าว การสื่อสารหรือการสนทนาระหว่างกันด้วยใจที่เปิดกว้าง จึงมีความสำคัญกล่าวคือ มีการคิดร่วมกันและเรียนรู้ร่วมกันโดยรับฟังประสบการณ์ของแต่ละคนที่สื่อสารหรือสนทนากันทั้งที่เป็นคำพูดและการแสดงออกอย่างตั้งใจและเห็นถึงคุณค่าของประสบการณ์เหล่านั้นซึ่งจะทำให้ผู้ร่วมสนทนาเปิดมุมมองของตนและเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน รวมถึงยอมรับการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองและผู้อื่นซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการบูรณาการความคิดหรือการมองเห็นแนวทางในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาส่งผลให้เกิดการสร้างสิ่งใหม่ในชีวิตได้ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจขยายเป็นวงกว้างไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนหรือสังคมต่อไปได้

ในมุมมองของนักศึกษาพยาบาลหลายคนเชื่อว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาความคิดตนเองโดยช่วยเติมเต็มความรู้ ขยายมุมมองและช่วยให้เข้าใจมุมมองของผู้อื่นยอมรับผู้อื่นมากขึ้น มองโลกในแง่บวก และเอื้อต่อการคิดที่มีเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกและบริบทต่างๆ

เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ความรู้ ความจริงที่นักศึกษาเคยเชื่อจึงอาจเปลี่ยนไปได้ ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งพูดถึงการเรียนรู้อย่างเป็นกลุ่มย่อยๆ ว่า “เรียนแบบกลุ่มย่อย ทำให้รู้สึกว่าจะจริงๆ แล้วมันมีอีกแง่คิดนะที่เราลืมนึกไป เราน่าจะคิดแบบนี้ ทำให้เราเกิดการพัฒนาความคิดเราเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ในตัวเรามองกว้างขึ้น ลึกซึ้งขึ้น” และในมุมมองของครูพยาบาลหลายคนยอมรับว่านักศึกษามีความรู้ ความคิดเห็นที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้โดยไม่ต้องมองว่าอาจารย์ คือ ผู้รู้ นักศึกษาเป็นผู้ไม่รู้ ดังที่อาจารย์พยาบาลคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “บางทีนักศึกษาก็ให้ความรู้ใหม่กับเราได้นะ เพราะบางทีนักศึกษาอาจจะมีภูมิปัญญาท้องถิ่นของเขา ก็จะบอกว่าแถวบ้านเขาทำแบบนี้ ” และอาจารย์อีกคนหนึ่งได้กล่าวถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ว่า “ประสบการณ์คนอื่นมีประโยชน์มากนะ เราไม่สามารถเห็นทุกอย่างเรื่องราวได้ ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่เราเห็นแต่เพื่อนเราไม่เห็นก็แลกเปลี่ยน เพราะฉะนั้นที่เราแลกเปลี่ยนความรู้หรือประสบการณ์นั้นสำคัญมากๆ และเราก็ได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้นอาจต้องใช้เวลามากซึ่งอาจารย์ที่ตระหนั กถึงความสำคัญก็ยอมสละเวลาเพื่อประโยชน์ที่จะได้แก่นักศึกษา ดังที่อาจารย์คนหนึ่งกล่าวว่า “การแลกเปลี่ยนกันมีประโยชน์มากเลย คือถึงแม้ว่าเวลามีจำกัด แต่ที่ยอมเสียเวลา เพื่อให้เด็กเขาได้เรียนรู้”

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล สามารถเกิดได้ตลอดเวลาทั้ง ในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน บนหอผู้ป่วย ชุมชน แหล่งฝึกปฏิบัติต่างๆ จนกระทั่งนอกเหนือเวลาเรียน เช่นขณะอยู่หอพัก หรือช่วงเวลาพักผ่อน เนื่องจากนักศึกษาจำนวนไม่น้อยมีมุมมองว่าความรู้มีอยู่หลากหลายรูปแบบ มีอยู่ทั่วไป ทุกคนที่มีปฏิสัมพันธ์กับตนล้วนได้แบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ ความคิด อารมณ์ และความรู้สึกร่วมกันจึงเกิดการเปิดมุมมองของนักศึกษาได้มากขึ้นกว่าการเรียนรู้อย่างบรรยายในกลุ่มใหญ่

วิธีคิดดังกล่าวข้างต้นจึงส่งผลให้นักศึกษาได้คิดทบทวนความคิดตนเองและความคิดของผู้อื่นแล้วพยายามปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้โดยตนเองก็ต้องมีความสุขสมดังด้วย นักศึกษาหลายคนมองเห็นประโยชน์จากแนวคิดที่หลากหลาย มองแง่บวกเกี่ยวกับความขัดแย้งว่าเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทำให้ได้คิดวางแผน และหาทางแก้ไขโดยได้เรียนรู้จากมุมมองคนอื่น เช่นครู อาจารย์ เพื่อน รุ่นพี่ รุ่นน้อง ผู้ป่วยญาติผู้ป่วย บุคคลในครอบครัว ฯลฯ นักศึกษาจึงยอมรับและเข้าใจถึงมุมมองความคิดของแต่ละบุคคลได้

นอกจากนี้บรรยากาศการเรียนรู้อีกเป็นเรื่องสำคัญ โดยการเรียนรู้ในบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเป็นกันเองนั้นไม่ใช่ว่าจะไม่ได้ความรู้หรือไม่มีสาระ แต่กลับช่วยให้นักศึกษาเปิดรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพร้อมที่จะพัฒนาตนเองเพื่อก้าวไปข้างหน้าได้มากกว่าการเรียนรู้อันจริงจังเข้มงวด เต็มไปด้วยความเครียดและกฎเกณฑ์ ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งกล่าวว่า “ถ้าอาจารย์ใจดี เข้าใจนักศึกษา ก็จะทำให้นักศึกษาไม่เกร็ง กล้าถามและได้ความรู้มากขึ้นดีกว่า เรียนด้วยความเครียด วิดก

กังวลไปวันๆแล้วไม่ได้อะไรเลยนอกจากเป็นทุกข์ใจเปล่าๆ” ซึ่งในมุมมองของอาจารย์พยาบาลหลายคนก็มองว่าการที่อาจารย์จะมีความเข้าใจนักศึกษาได้มากขึ้นอาจต้องอาศัยการอยู่ร่วมกัน การได้มีโอกาสพูดคุยกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ดังที่อาจารย์พยาบาล คนหนึ่งได้เล่าถึงกิจกรรมที่ตนเองมีส่วนร่วมกับนักศึกษาว่า

กลุ่มสัมพันธ์นี้ดีมาก นอกจากเราจะได้เข้ากลุ่มกิจกรรมยังได้คุยกับนักศึกษาอย่างลึกซึ้ง อย่างละเอียดทำให้เราได้รู้ถึงวิถีชีวิตของเขา สิ่งที่มีนัยเป็นปมด้อยความรู้สึกรู้สึกของเขา ทำให้เข้าใจและมีทัศนคติต่อนักศึกษาดีขึ้น ตอนแรกรู้สึกว่าเขาทำไมเด็กคนนี้ ดีจัง พุดอะไรแล้วไม่ฟัง แต่พอเราได้มาคุยกับเขา เราจะรู้ว่าเขามีที่มาที่ไปนะ ทำให้เราเข้าใจ ยอมรับได้

และอาจารย์พยาบาลอีกคนหนึ่งกล่าวถึงการอยู่หอพักโดยมองเห็นถึงประโยชน์ของการอยู่ร่วมกันทั้งระหว่างนักศึกษาด้วยกันและครู อาจารย์ว่า

การอยู่หอที่ดี คือนักศึกษาเขาจะได้เพื่อน ใกล้ชิดคุณครู คือเวลามีปัญหาเขามาถามพี่ ถามครูได้ พอเวลาเขาขึ้นวอร์ดเขาก็ถามพี่ๆ ว่านี่ยังไง เขาจะเรียนรู้กับพี่ได้ มีรุ่นพี่ มีรุ่นน้อง มีครูบาอาจารย์ มีการอยู่ร่วมกัน ได้ เรียนรู้เรื่องการอยู่ร่วมกัน การใช้ชีวิต การวางตัว จำสิ่งที่มันสวยงาม ที่ดีงาม การมีน้ำใจ เอื้ออาทรเรียนรู้ได้ที่หอพัก และบางทีเด็กเขาได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันด้วย

และอาจารย์อีกคนหนึ่งเล่าถึงการอยู่หอพักร่วมกับนักศึกษามีเวลาได้พูดคุยกันค่อนข้างมาก ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “จะมีเวลาคู่กับนักศึกษาตอนเย็นๆอยู่บ่อยๆ ก็คุยกันหลายเรื่องคืออย่างแรกก่อนที่เด็กจะคุยกับเราต้องใช้สัมพันธภาพ ทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจแล้วเกิดอยากคุยกับเราในเรื่องที่เขาอยากปรึกษา เราก็ได้เรียนรู้จากเขาด้วย” ซึ่งอาจารย์มองว่าครู อาจารย์ควรลดบทบาทของผู้มีอำนาจเหนือนักศึกษาลงแล้วเปิดใจให้กว้างและมีเมตตาเสมือนเป็นญาติหรือคนในครอบครัวของนักศึกษาเพื่อช่วยให้เข้าใจนักศึกษามากขึ้นและสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันได้

นอกจากการเรียนรู้ที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นอย่างเปิดใจยอมรับซึ่งกันและกันแล้ว สำหรับนักศึกษาพยาบาลซึ่งมีการเรียนรู้ทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติการพยาบาล การเรียนรู้ที่ต้องเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทำงานร่วมกันเป็นทีม ก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ที่จะไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ในโลกแห่งการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลการเรียนรู้แบบโดดเดี่ยวคนเดียวโดยไม่มีปฏิสัมพันธ์กับใครเป็นเรื่องที่ไม่อาจเป็นไปได้ เนื่องจากองค์ความรู้สำคัญของการพยาบาลมีแนวคิดเกี่ยวกับมิติที่สำคัญ คือบุคคล สุขภาพ สิ่งแวดล้อมและการพยาบาล ซึ่งล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกัน บมมนุษย์ และการมีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง อีกทั้งมีกระบวนการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน โดยการเรียนในชั้นเรียนในลักษณะที่นอกเหนือจากการบรรยายจะช่วยทำให้

นักศึกษาเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ได้มากขึ้น เช่น การร่วมอภิปราย การเรียนแบบกลุ่มย่อย การวิเคราะห์สถานการณ์ ซึ่งทำให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและได้ร่วมมือกันในการทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีมซึ่งนักศึกษาหลายคนมองว่าเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ เนื่องจากจะได้เห็นมุมมองที่แตกต่างจากผู้ร่วมเรียนรู้และสร้างความมั่นใจในการช่วยเหลือกันเพื่อให้ งานส่วนรวมสัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้การเรียนรู้แบบร่วมมือกันเป็นทีมระหว่างเพื่อนๆ จะได้ผลสัมฤทธิ์ที่ดีก็ต่อเมื่อผู้ร่วมเรียนรู้มีความรับผิดชอบ มีความตั้งใจ ให้ความร่วมมือกับกลุ่มหรือทีม และช่วยเหลือกันเพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม ดังที่นักศึกษาคคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “หนูได้ทำทุกอย่างคะเวลาที่เรเข้ากลุ่มทำงาน คือหนูรู้สึกว่าการมีทีมเวิร์ค ทุกคนไม่ทิ้งกัน คือทุกคนจะคิดๆ มาแล้วมาคุยกันว่าจะเอาเรื่องไหน แล้วเราก็จะแบ่งกันว่าใครทำอะไร ผลก็ออกมาดีคะ”

ในทางกลับกันหากผู้ร่วมเรียนรู้ไม่สนใจงานกลุ่ม นี้ก็ถึงแต่ความสบาย ยส่วนตัวปล่อยให้เพื่อนทำงานไปโดยไม่ร่วมมือ ก็อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อผู้เรียนรู้และทำให้การเรียนรู้แบบกลุ่มไม่เกิดประสิทธิผล ดังที่นักศึกษาคคนหนึ่งกล่าวว่า “งานกลุ่มต้องใช้เวลา แล้วก็ความเข้าใจกันคะ กว่าจะเป็นกลุ่มเดียวกันมันปรับตัวเยอะ หนุว่ามันก็คิดจะได้ทำงานกลุ่มเหมือนเราต้องมาประชุมกัน พูดคุยกันอยู่เรื่อยๆ ก็จะได้ผลดี แต่ถ้างานกลุ่มต่างคนก็ต่างไม่สนใจทำอย่างนั้นบางทีก็ขัดแย้งกัน”

ในส่วนของ การเรียนรู้ด้วยตนเอง นักศึกษามักทบทวนความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เวลาในขณะที่อยู่หอพัก โดยเรียนรู้จากการช่วยกันหาข้อมูล อ่าน ค้นคว้า หรือจากการฝึกปฏิบัติด้วยกันเป็นกลุ่มย่อยแล้วมาพูดคุยกันกับเพื่อนๆ ในกลุ่ม โดยนักศึกษามองว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือ นั่นคือการได้พูดคุย ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน และมีสัมพันธภาพอย่างจริงใจซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้นระหว่างผู้ร่วมเรียนรู้ ทำให้ได้เรียนรู้สิ่งใหม่มากมายเช่น ประสบการณ์การสร้างความรู้ หรือการแก้ปัญหาในหลากหลายแนวทาง ฯลฯ ดังที่นักศึกษาคคนหนึ่งกล่าวว่า “ปัญหามีหลายๆ ทางออกคะ ขึ้นอยู่กับความคิดและความร่วมมือมากกว่าคะ สมมุติว่าถ้าเราคิดคนเดียว เราก็ได้ทางเดียวที่เราคิดว่าดีที่สุด ถ้าสมมุติว่าเราคิดรวมกัน ยี่สิบคนเราก็ได้ยี่สิบทางแล้วค่อยมาตัดสินใจ”

นอกจากนี้นักศึกษายังเชื่อว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือกันหรือช่วยเหลือกันไม่ได้มีขอบเขตเฉพาะเรื่องของการเรียนในเนื้อหา สาระนั้นนั้นแต่ขยายออกไปถึงการเรียนรู้นอกชั้นเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการฝึกปฏิบัติบนหอผู้ป่วยซึ่งเป็นการทำงานเป็นทีม และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยทำให้นักศึกษาเรียนรู้ว่าคนเราไม่สามารถทำอะไรทุกอย่างได้เพียงลำพัง แต่ต้องร่วมมือ ร่วมใจกันจึงจะประสบผลสำเร็จในการทำงานได้ เพราะนักศึกษาบางคนอาจได้รับมอบหมายให้ดูแลผู้ป่วยที่มีอาการหนัก เพื่อนในกลุ่มที่ฝึกงานร่วมกันก็มักจะช่วยเหลือกันในการปฏิบัติกรพยาบาลให้แก่ผู้ป่วยในรายที่

นักศึกษาต้องรับผิดชอบอยู่เสมอและนักศึกษายังมองว่าผลสัมฤทธิ์จากการทำงานกลุ่มที่มีความร่วมมือร่วมใจย่อมดีกว่าต่างคนต่างทำ แม้ว่าต้องเผชิญปัญหาบ้างแต่กลุ่มก็ร่วมกันเผชิญปัญหาโดยไม่ทอดทิ้งกัน

ทั้งนี้การได้ทำกิจกรรมต่างๆ ของนักศึกษาพยาบาลยังช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ร่วมใจกันได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น ช่วยบริจาคของ บริจาคเลือด หรือชมรมต่างๆ ที่ออกไปช่วยเหลือสังคม เพราะทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสได้เรียนรู้นอกเหนือจากวิชาการ เช่น คุณธรรม จริยธรรม การมีน้ำใจช่วยเหลือกัน การทำงานเป็นทีม การอยู่ร่วมกันในสังคม ฯลฯ อีกทั้งยังทำให้เกิด ความอึดอ้อมใจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสนับสนุนความสุขทางใจและจิตวิญญาณแห่งการช่วยเหลือ เพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง ดังที่นักศึกษาพยาบาลคนหนึ่งซึ่งมักเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอเล่าว่า “อย่างไรก็ตามอาสาตอนเย็น เขาจะให้สรุปว่าได้อะไรจากการทำค่าย รู้สึกอย่างไร บางทีเราคิดมุมหนึ่งแต่คนอื่นคิดอีกมุมหนึ่ง มันจะได้เอามาคิดรวมกันว่าสิ่งที่คิดมันเกิดอะไรขึ้นกับสิ่งที่เรามองเห็นอยู่คือได้เรียนรู้จากทุกๆ คน หนูชอบไปทำกิจกรรม ได้ช่วยเหลือสังคม ทำแล้วมีความสุขค่ะ”

จะเห็นได้ว่านักศึกษาพยาบาลได้มีโอกาสในการเรียนรู้แบบร่วมมือกันค่อนข้างมากไม่ว่าจะเป็นการเรียนแบบกลุ่มย่อยในชั้นเรียน การฝึกปฏิบัติบนคลินิก ชุมชน แหล่งฝึกอื่นๆ โดยช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อทำงานให้เกิดผลสำเร็จ บางครั้งอาจต้องช่วยกันแก้ปัญหา ค้นหาทางออก หรือแนวทางปฏิบัติ รวมทั้งสร้างผลผลิตโดยร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ซึ่งอาจโต้แย้งกันบ้างเพื่อความสำเร็จของงานหรือเพื่อสร้างสิ่งใหม่ การเรียนรู้จึงไม่หยุดนิ่งอยู่แต่เฉพาะในกรอบของความคิดหรือความรู้เดิมเท่านั้น ทั้งนี้สิ่งสำคัญจำเป็นที่ทำงานกลุ่มเกิดประสิทธิผล ก็คือความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ความมุ่งมั่นเพียรพยายามและอดทนต่ออุปสรรคในการทำงานซึ่งจะนำไปสู่การสรรค์สร้างผลงานได้ นอกจากนี้ นักศึกษายังรับรู้ได้ถึงคุณค่าของตนเองและผู้อื่นมากขึ้นโดยเข้าใจถึงการเชื่อมโยงองค์ประกอบของกลุ่มว่าหากขาดองค์ประกอบส่วนหนึ่งส่วนใดหรือขาดความเชื่อมโยงภายในกลุ่มอย่างสมดุลงานก็ไม้อาจสำเร็จได้ด้วยดี

การสะท้อนย้อนคิดเพื่อการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง

ในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลที่มีทั้งการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อวางแผนการดูแลผู้ป่วย การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วยในแต่ละราย กรณี และการปฏิบัติการพยาบาลให้แก่ผู้ป่วยหรือผู้รับบริการในสถานการณ์จริง นับเป็นตัวอย่างหนึ่งที่มีลักษณะของการเรียนรู้แบบสะท้อนความคิด ความรู้สึกและมุมมองที่แตกต่างกันกล่าวคือ มีการรับฟังความคิดเห็นของกันและกันและคิดร่วมกัน ปฏิบัติร่วมกันผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งช่วยสนับสนุนให้นักศึกษาเกิดการสะท้อนคิด ทบทวน ไตร่ตรองภายในตน ทั้งนี้การมีปฏิสัมพันธ์แบบแนวราบโดยให้คุณค่าแก่ทุกๆ คนอย่างเท่าเทียม และ

บรรยากาศที่เป็นกันเองจะช่วยให้นักศึกษาสามารถสะท้อนความคิด ความรู้สึกได้ดีขึ้น รวมทั้งควรให้เวลานักศึกษาได้ทบทวนความคิด การปฏิบัติและประสบการณ์ที่ผ่านมา เพื่อวางแผนในการพัฒนาตนเองต่อไปด้วย ในทางกลับกันการมีปฏิสัมพันธ์แบบแนบชิดที่มีลักษณะเชิงอำนาจ และบรรยากาศที่ตึงเครียดจะไม่เอื้อต่อการสะท้อนความคิดความรู้สึก ของนักศึกษา ซึ่งทำให้ไม่เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาเท่าที่ควร

การสะท้อนความคิด ความรู้สึกเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ผ่านมา สิ่งที่กำลังเกิดขึ้น และการมองต่อไปในอนาคตจึงนับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งของการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงตนเองของผู้เรียน เนื่องจากการสะท้อนคิดดังกล่าวทำให้ผู้เรียนได้ขบคิด ทบทวน ใคร่ครวญอย่างรอบด้านและลึกซึ้ง ส่งผลให้สามารถเข้าใจบุคคลและสิ่งต่างๆ และนำมาเป็นบทเรียนเพื่อมองไปข้างหน้าได้ ในทางการศึกษาพยาบาลจึงมักใช้การสะท้อนความคิด ความรู้สึกเพื่อจะช่วยให้ผู้สอนเข้าใจผู้เรียนอย่างลึกซึ้งมากขึ้นและผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงไปสู่การเข้าใจตนเองและผู้อื่นอันจะนำไปสู่การพัฒนาตนได้ด้วย การสะท้อนความคิด ความรู้สึกที่กล่าวถึงในที่นี้ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความรู้ในเชิงวิชาการเท่านั้น แต่ขยายออกไปถึงความรู้ทุกประเภท รวมถึงอารมณ์ และความรู้สึกด้วยซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจบุคคลอย่างเป็นองค์รวม

สิ่งสำคัญที่ผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาพยาบาลควรต้องตระหนักรู้ ก็คือในการสะท้อนความคิด ความรู้สึกไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะเรื่องของการพัฒนาการปฏิบัติการพยาบาลให้ดีขึ้น หรือมุ่งความเป็นเลิศในเชิงวิชาการเท่านั้นแต่ต้องให้ความสำคัญกับเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก ทั้งของผู้ปฏิบัติการพยาบาลและผู้ป่วย หรือผู้ใช้บริการ รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย โดยไม่กำหนดหรือตีกรอบการสะท้อนความคิด ความรู้สึก ภายใต้อหังการและเหตุผลจนกระทั่งไม่มีพื้นที่ให้กับจินตนาการ การแสดงออกถึงอารมณ์ และความรู้สึกต่างๆ ซึ่งการที่นักศึกษามีอิสระในการสะท้อนความคิด อารมณ์ ความรู้สึกที่แท้จริงออกมาจะช่วยให้ผู้สอนและผู้ร่วมเรียนรู้ได้รู้ถึงสิ่งที่นักศึกษาคิดและรู้สึก ไม่ใช่ได้เพียงแค่คิดอยู่ในใจและไม่กล้าแสดงความคิดเห็นของตน หรือแสดงออกในสิ่งที่ไม่เป็นจริงอย่างใจคิด ภาพที่แสดงออกมาจึงอาจไม่ใช่ ตัวตนของนักศึกษาแต่สิ่งที่ซ่อนอยู่ภายในนั่นเองที่เป็นตัวตนที่แท้จริง ทั้งนี้การที่นักศึกษาสามารถแสดงความคิดของตนแล้วได้รับการยอมรับฟังจากผู้อื่นอย่างเห็นคุณค่า จะช่วยให้นักศึกษาเกิดกำลังใจ และเปิดใจตนเองยอมรับฟังผู้อื่นเช่นกัน ซึ่งเป็นจุดสำคัญในการเปิดกว้างออกไปสู่การมีมุมมองที่เห็นถึงความหลากหลายและซับซ้อนของสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งสามารถแยกแยะ เชื่อมโยงเรื่องราวหรือความจริงต่างๆ ได้อย่างเข้าใจ ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ภายในตนเองและบูรณาการตนเองได้อย่างเป็นองค์รวมที่สมดุลได้

การประเมินผลการเรียนรู้สู่การพัฒนา

ในสาขาการพยาบาลนักศึกษาพยาบาลจะได้รับ การประเมินผลที่มีหลากหลายลักษณะ ทั้งที่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน และตามสภาพจริง ในส่วนของการประเมินผลโดยใช้แบบทดสอบ มีนักศึกษาบางคนมองในประเด็นของข้อสอบว่าข้อสอบตัวเล็ก อาจไม่สามารถตัดสินความรู้ ความสามารถของนักศึกษา ได้ทั้งหมด อีกทั้งนักศึกษา บางคนยังรู้สึกว่าการประเมินผล ในบางเรื่อง บางส่วนไม่ เป็นไปตามที่นักศึกษาคาดหวัง ซึ่งนักศึกษาอาจ มีมุมมองแตกต่างจากครู อาจารย์ ที่เป็นผู้ประเมินแต่ก็ต้องยอมรับผลการประเมินโดยไม่กล้าขัดแย้งหรือถามเหตุผลใดๆ จึงสะท้อนให้เห็นถึงการต้องยอมรับตามกฎเกณฑ์ของการตัดสินใจของผู้มีอำนาจในการประเมินซึ่งยังคงมีอยู่ในระบบการศึกษา

ส่วนในภาคปฏิบัติซึ่งนักศึกษาแต่ละคนจะได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด แก้ไขข้อบกพร่อง จนกว่าจะสามารถปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีคุณภาพ นักศึกษาจะได้รับการประเมินถึงข้อดี และข้อควรปรับปรุงของตนเป็นรายบุคคลจึงเป็นการประเมินผลที่นักศึกษาได้มีโอกาสประเมินตนเองโดยได้มองย้อนสะท้อนเข้าไปภายในตนว่ามีจุดดี หรือข้อบกพร่องอย่างไร ซึ่งช่วยให้นักศึกษาได้ประจักษ์แจ้งด้วยตนเองว่าควรพัฒนาตนเองอย่างไร โดยการประเมินผลลักษณะนี้ไม่สามารถใช้แบบวัดหรือแบบทดสอบได้อย่างครอบคลุมชัดเจนในทุกประเด็น เพราะเป็นการพูดคุยกันถึงสิ่งที่นักศึกษาปฏิบัติว่า เป็นอย่างไร ควรหรือไม่ควรอย่างไรท่ามกลางบรรยากาศของการรับฟังซึ่งกันและกันจึงสะท้อนให้เห็นถึงการประเมินผลที่มุ่งการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างแท้จริง ดังเช่นที่อาจารย์พยาบาลคนหนึ่งได้กล่าวว่า “จะให้นักศึกษาได้เปิดเผยความรู้สึกว่าวันนี้รู้สึกคับข้องใจอะไร อย่างไร คุณเตรียมตัวอย่างไร ทำดีอะไร อะไรบ้างที่ทำได้ไม่ดี นี่คือหัวข้อที่อยากให้เด็กพูด ซึ่งความรู้สึกส่วนใหญ่เด็กเครียดทุกคน ในการขึ้นฝึกปฏิบัติ และเด็กมักจะไม่เห็นตัวเองว่าทำดีอะไร ซึ่งเราอาจช่วยชี้ให้เห็น ได้มองย้อน ให้เขา ดูตัวเอง มองเห็นคุณค่าของตนเอง และข้อที่ต้องปรับปรุงตนเอง” ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่ยอมรับได้และพยายามปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

การมีปฏิสัมพันธ์ในแนวราบโดยได้พูดคุยถึงเหตุผล มุมมองต่างๆ ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน หรือผู้ประเมินด้วยความเคารพในข้อคิดเห็นของกันและกัน โดยมีเป้าหมายมุ่ง สู่การพัฒนาผู้เรียน เป็นสำคัญจะช่วยให้เกิดความเข้าใจกันและไม่เกิดความคับข้องใจซึ่งความคับข้องใจที่เกิดขึ้นนั้น อาจเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ นักศึกษาหลายคนจึงมีความคิดเห็นว่าการประเมินผล ควรมองจากหลายๆมุมมอง ทั้งจากมุมมองของเพื่อน ครู อาจารย์ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งการประเมินตนเอง เนื่องจากบางครั้งมาตรฐานในการประเมินอาจแตกต่างกันไปตามมุมมองของผู้ประเมิน นอกจากนี้นักศึกษายังเชื่อว่าการประเมินโดยมุ่งเน้นการพัฒนาตนเองของนักศึกษาในทุกๆ ด้าน อย่างเป็นองค์รวมมีคุณค่ามากกว่าการตัดสินบุคคลด้วยค่าคะแนนความรู้เชิงวิชาการเป็นสำคัญ

บทที่ 6

การพัฒนาตนแบบองค์รวม

การศึกษาในบทนี้เป็น การนำเสนอการพัฒนาตนของนักศึกษาพยาบาลซึ่งหมายถึงการพัฒนาทั้งในด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งต่างๆ แวดล้อม โดยทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งจากในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน และประสบการณ์ชีวิตท่ามกลางการมีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง การนำเสนอในส่วนนี้ จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาตนแบบองค์รวมที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาพยาบาลซึ่งสนับสนุนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนที่ประกอบไปด้วย ตัวนักศึกษาพยาบาลเอง บุคคลรอบข้าง และบริบทแวดล้อม และสิ่งที่เป็นกำลังใจ ความเชื่อและความศรัทธา รวมถึงอุปสรรคในการเรียนรู้สู่การพัฒนาตน ที่กล่าวถึงความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และสัมพันธ์ภาพแบบแนวดิ่งกับบุคคลรอบข้าง

การพัฒนาตนอย่างเป็นองค์รวมของนักศึกษาพยาบาล

การเรียนรู้ในสาขาวิชาชีพพยาบาลนักศึกษาจะเรียนรู้จากง่ายไปยากและเกิดการพัฒนาตนเองไปอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและบริบทแวดล้อม โดยนักศึกษา หลายคนมีความเชื่อ เกี่ยวกับการเรียนรู้ ว่ามนุษย์เราสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลาซึ่งนักศึกษาย้อนได้ระลึกถึงการพัฒนาตนเองตั้งแต่เริ่มเข้ามาเรียนในสถาบันการศึกษาพยาบาลพบว่าในช่วงที่อยู่ในชั้นปีแรก กล่าวคือเมื่อครั้งที่นักศึกษาพยาบาลเรียนอยู่ในชั้นปีที่ 1 จะเริ่มต้นด้วยการเรียนวิชาทั่วๆ ไปคล้ายกับการเรียนตอนอยู่มัธยมปลาย และ ยังไม่ได้ขึ้นฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วย ซึ่งนักศึกษาเองก็ยังไม่สามารถมองเห็นภาพเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเรียนไปทำไม จึงเรียนไปตามหน้าที่ เรียนตามที่ครู อาจารย์กำหนดให้เรียนสนใจแต่เฉพาะความรู้ในตำรา ยังไม่รู้ว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลแวดล้อมมีความสำคัญ คิดว่าอ่านตำรา ทำข้อสอบได้ก็อยู่ได้ด้วยตนเองคนเดียวไม่จำเป็นต้องฟังใคร แต่เมื่อต้องเริ่มเรียนรู้จากการต้องอาศัยอยู่ในหอพักร่วมกับเพื่อนๆที่มาจากต่างโรงเรียนทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ว่าตนเองไม่สามารถเรียนรู้ได้โดยลำพัง แต่จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลแวดล้อมและสิ่งต่างๆ ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งกล่าวว่า “การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น หนูคิดว่ามันเป็นการศึกษาใจคน ศึกษาการใช้ชีวิตที่เราต้องอยู่ร่วมกันกับคนอื่น เพราะมนุษย์เราอยู่ไม่ได้ด้วยตนเองอย่างเดียวดังนั้นนอกจากการเรียนในชั้นเรียนแล้ว การปรับตัวของนักศึกษาที่ต้องอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นภายในหอพักของสถาบันการศึกษาพยาบาล การต้องเริ่มต้นมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลายก็นับว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาโดยในขณะนั้นนักศึกษาหลายคนยังรู้สึกขาดความมั่นใจ ไม่กล้าแสดงออก ต้องปรับตัวค่อนข้างมาก และคิดถึงบ้านอยู่บ่อยครั้ง

ต่อมาชีวิตในการเรียนรู้เริ่มเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเมื่อเข้าสู่ชั้นปีที่สองนักศึกษาเริ่มปรับตัวได้ดีขึ้น ควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น และถึงแม้จะรู้สึกตื่นเต้นหรือเกิดความเครียดที่ต้องเริ่มฝึกปฏิบัติงาน ในสถานการณ์จริงบนหอผู้ป่วยแต่ก็รู้สึกได้ถึงการพัฒนาความมั่นใจในตนเองที่มีมากขึ้น แม้ว่ายังคงต้องพึ่ง พาคณาจารย์เป็นส่วนใหญ่ก็ตาม ที่สำคัญนักศึกษาเริ่มรู้สึกรักในวิชาชีพมากขึ้นด้วย ส่วนเป้าหมายในการเรียนรู้ก็เริ่มเห็นภาพชัดเจนขึ้นแล้วเช่นกัน นอกจากนี้ในช่วงชั้นปีที่ 2 นับเป็นจุดเปลี่ยนที่ชัดเจนของนักศึกษาพยาบาล กล่าวคือเมื่อนักศึกษาได้เรียนรู้นอกชั้นเรียนโดยการฝึกปฏิบัติงาน ในสถานการณ์จริงจึงเริ่มมองเห็นเรื่องของความจริง ความรู้และการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากเดิมโดยมอง ความรู้และการเรียนรู้ในขอบเขตที่ขยายกว้างและหลากหลายมากขึ้น เช่นความรู้ไม่จำกัดเพียงเฉพาะ ความรู้เชิงวิชาการที่มีอยู่ในตำราหรือสถานศึกษาแต่รวมไปถึง ความรู้นอกชั้นเรียน และประสบการณ์ชีวิต ความรู้สามารถสร้างขึ้นได้จากการปฏิบัติจริงและการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งต่างๆ แวดล้อม ความรู้จึงเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทที่แปรเปลี่ยนไป และที่สำคัญนักศึกษาพยาบาลทุกคนที่ ให้สัมภาษณ์ล้วนตระหนักว่าความรู้ทุกประเภทมีคุณค่าและมีความสำคัญหากเราสามารถเชื่อมโยง ความรู้เหล่านั้นมาใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมแล้ว เราก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับ สรรพสิ่งได้อย่างมีความสุข

ทั้งนี้สำหรับนักศึกษาพยาบาลแล้วด้านสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นมีการพัฒนา ขึ้นมากโดยเริ่มตั้งแต่ขณะเรียนอยู่ในชั้นปีที่ 2 เนื่องจากในกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล มีความจำเป็นต้องขยายวงของสังคมหรือบุคคลที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ด้วยออกไปมากขึ้นกว่าแต่ก่อนที่มี วงจำกัดเฉพาะแต่ครอบครัวและโรงเรียนโดยนักศึกษาต้องปรับตัวกับการเรียนรู้นอกชั้นเรียนที่ต้อง สร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ผู้ร่วมวิชาชีพ ฯลฯ ซึ่งจุดเปลี่ยนของนักศึกษาเมื่อเริ่มขึ้นฝึก ปฏิบัติงานใหม่ๆ นับเป็นจุดที่มีความเปราะบางเนื่องจากนักศึกษามีความประหม่า วิตกกังวล กลัว ไม่มั่นใจในตนเอง ฯลฯ ครู อาจารย์จึงนับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยประคับประคองหรือสนับสนุน ให้นักศึกษามีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น และสามารถปรับสมดุลในตนเองได้โดยช่วยเหลือดูแล ในสิ่งที่นักศึกษายังไม่สามารถปฏิบัติได้ รวมทั้งให้กำลังใจ รับฟังปัญหาด้วยความเข้าใจและช่วยหา แนวทางแก้ไข ฯลฯ ทั้งนี้หากนักศึกษาได้รับการสนับสนุนจากบุคคลรอบข้างที่ดีก็จะส่งผลให้นักศึกษา สามารถผ่านประสบการณ์ในช่วงนี้ไปได้โดยมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ แต่หากนักศึกษาถูกตำหนิว่ากล่าว รู้สึกว่าตนเองด้อยค่า ท้อแท้ หรือเครียดมากเกินไปก็จะส่งผลต่อการมีความรู้สึกในทางลบกับการเรียนรู้ และวิชาชีพ

เมื่อเข้าสู่การเรียนรู้ต่อไปในชั้นปีสาม นักศึกษาพยาบาลจำนวนไม่น้อยสามารถสัมผัสได้กับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมของตนเอง กล่าวคือ มีการพัฒนาด้านความมั่นใจในตนเองมากขึ้นเรื่อยๆ จากประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบมากขึ้นทั้งในเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม คิดเป็น ทำเป็น สามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับสถานการณ์จริงได้ เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น เข้าใจปัญหาได้ลึกซึ้งขึ้น มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง และมีเป้าหมายในการเรียนรู้และเป้าหมายในชีวิตที่มีความชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตามมีนักศึกษาพยาบาลที่ให้สัมภาษณ์บางคนกล่าวว่า ช่วงที่เรียนอยู่ในชั้นปี 3 รู้สึกว่าเรียนหนักมาก ปริมาณงานมาก เครียด และบางครั้งก็ท้อแท้ต้องใช้ความอดทนและความพยายามค่อนข้างมาก จึงสามารถผ่านไปได้ และเมื่อก้าวสู่ความสำเร็จในชั้นปีสุดท้าย ในการเรียนพยาบาล นักศึกษาหลายคนยังคงรู้สึกว่าต้องปรับตัวค่อนข้างมากกับเรื่องต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ เช่น การบริหารเวลาในการเรียนในชั้นเรียน การฝึกปฏิบัติที่เน้นการเป็นผู้นำ การสอบที่มีทั้งการสอบของสถาบันตนเอง การสอบรวบยอด และการสอบเพื่อขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพ ฯลฯ อย่างไรก็ตามนักศึกษาที่ให้สัมภาษณ์รู้สึกว่าตนเองมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ดังเช่นมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ปรับตัวได้ดีขึ้น สามารถจัดการกับความเครียด ความวิตกกังวลต่าง ๆ ได้ มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นได้ดีขึ้น และยังพัฒนาด้านความเป็นผู้นำ มีความคิดที่รอบคอบ รู้จักกาลเทศะ มีสมาธิมากขึ้น มองเห็นเป้าหมายในการเรียนรู้ชัดเจน รักวิชาชีพมากขึ้น รักอาจารย์ รักเพื่อน ๆ รักทุก ๆ คนรอบตัว และสนใจสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมองปัญหาหรือผลกระทบต่อส่วนรวมมากขึ้น รู้สึกภูมิใจในตนเอง และมีความสุขที่ได้เรียนอยู่ ณ จุดนี้ ดังคำให้สัมภาษณ์ของนักศึกษาพยาบาล คนหนึ่งที่กล่าวว่า “ความคิดหนูที่รู้สึกเกี่ยวกับวิชาชีพ หนูรู้สึกว่าน่าตื่นเต้นมากเลยคะอาชีพนี้นี้เพราะว่าทำให้เราเปลี่ยนแปลงตัวเองเยอะเลยคะ ทำให้เราชอบมันมากขึ้น คือก็จะมีคนทักหลายคนเหมือนกันว่าเปลี่ยนไปเยอะนะ สำหรับหนู หนูรู้สึกว่ามันเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกเยอะมาก แล้วก็ชอบวิชาชีพด้วยคะ” และนักศึกษาอีกคนหนึ่งก็รู้สึกมาก่อนหน้านี้ตนเองไม่ค่อยสนใจคนรอบข้าง ไม่เข้าใจคนอื่นว่าทำไมเขาคิดหรือกระทำแบบนั้น และเคยเป็นคนที่ร้อนได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “รู้สึกว่าเรียนพยาบาลทำให้เรารู้จัก และเข้าใจคนมากขึ้นแล้วก็อ่อนโยนมากขึ้น ใจเย็นลง เหมือนกับที่เราเห็นอะไรมากขึ้นด้วยคะ สังคมแต่ก่อนเห็นแต่ในโรงเรียนสนใจแค่เพื่อนเราไม่ได้สนใจสิ่งแวดล้อมอื่นๆ คะ แต่พอเราเรียนพยาบาลก็ต้องสนใจทุกๆ อย่าง ต้องเรียนรู้แล้วก็ต้องปรับตัวเองให้ได้คะ”

นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาอีกคนหนึ่งที่ได้ถึงการเรียนรู้ที่ผ่านมาตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 ว่า

ปี 1 เรียนแต่ทฤษฎีอย่างเดียว พอปี 2 เริ่มขึ้นเวิร์คง่าย ๆ ก่อน ปี 2 ก็รู้สึกพัฒนาเรื่องปรับตัวในการเรียนด้วย ไปเจอคนใช้ด้วย ตอนแรกหนูก็ไม่ได้ชอบนะค่ะ แต่หนูรู้สึก ว่า หนูมาชอบก็ตอนขึ้นฝึกตอนปี 2 นี้ละค่ะ พอปี 3 ขึ้นเวิร์คซับซ้อนขึ้นแล้วก็ต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้น ความสามารถในการแก้ไข ปัญหาจะมากขึ้นกว่าปี 2 พอปี 4 นี้ต้องเป็นผู้นำคนอื่นได้เลย ได้ประสบการณ์การปรับตัวอยู่กับคนอื่น การอยู่กับคนไข้ ญาติคนไข้ ต้องเจออะไรหลายอย่าง ความรู้ก็ต้องดี ด้านอารมณ์ จิตใจก็รู้สึกว่าตัวเองมีความมั่นคงสมดุลในตัวเองมากขึ้น เหมือนกับเราโตขึ้นใน จุดของนักเรียนพยาบาล เหมือนกับเรามองว่าเราสามารถมองอะไรได้มากขึ้น ตอนแรกหนูก็คิดว่าแต่ละเทอม หนูจะผ่านไปไม่รู้เปล่า แต่ผ่านมาถึงตรงนี้แล้ว รู้สึกภูมิใจในตัวเองมากค่ะ ระหว่างเรียนมันก็มีเครียดบ้าง แต่ไปๆ มาๆ หนูก็ชอบ

จะเห็นได้ว่านักศึกษาพยาบาลสามารถเติบโตและพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านของความเป็นมนุษย์ที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่นักศึกษาได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนที่ช่วยสนับสนุนให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาตนเองอย่างเป็นพลวัต ดังนั้นระบบการศึกษาจึงควรต้องมองผู้เรียนในฐานะของมนุษย์ที่มีความเป็นองค์รวม และเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างมีความอิสระตามความสามารถ ณ บริบทนั้นๆ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งอื่นๆ ด้วย

การพัฒนาตนเองของนักศึกษาพยาบาลซึ่งผ่านกระบวนการเรียนรู้ในคณะพยาบาลศาสตร์ ในมุมมองของอาจารย์พยาบาลได้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาตนเองของนักศึกษาอย่างชัดเจน กล่าวคือ นักศึกษาชั้นปีที่สูงขึ้นจะมีความรู้ ความเข้าใจในศาสตร์ทางการพยาบาล สามารถปฏิบัติการพยาบาลด้วยความมั่นใจมากขึ้น มีความรับผิดชอบ สามารถคิดตัดสินใจ สามารถทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้ ปรับสมดุลทางจิตใจ อารมณ์ได้ และมีคุณธรรม จริยธรรม อาสาศาสตร์คนที่ให้สัมภาษณ์จึงรู้สึกพอใจกับการพัฒนาตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษา โดยภายใต้การพัฒนาตนเองของนักศึกษานั้น อาจารย์มองว่าการให้กำลังใจหรือให้การสนับสนุนโดยคำนึงถึงการเรียนรู้อย่างมีความสุขจะช่วยส่งเสริมให้นักศึกษามีการพัฒนาตนเองได้ดีกว่า มีความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาได้เร็วกว่าการที่อาจารย์เข้มงวด หรือคอยกำกับว่าต้องทำตามที่อาจารย์สั่งหรือบอกให้ทำเท่านั้น

สำหรับสิ่งที่นักศึกษาได้รับจากการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลนี้ทั้งส่วนที่เป็นไปตามเป้าหมายที่คาดหวังไว้และส่วนที่อยู่นอกเหนือจากเป้าหมายเช่น เรื่องของการมองเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่นักศึกษาไม่ได้คาดหวัง โดยนักศึกษาหลายคนกล่าวถึงคุณค่าของสิ่งที่ได้ เรียนรู้จากสถาบันการศึกษาพยาบาลว่านักศึกษาสามารถรับรู้ถึงคุณค่าที่ได้จากการเรียนรู้ทั้งในแง่ของการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ รวมถึงการมีคุณค่ากับบุคคลรอบข้างและครอบครัว ดังเช่นสามารถนำความรู้เกี่ยวกับการ

ดูแลสุขภาพทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติไปแนะนำบุคคลในครอบครัวและคนอื่นๆ ได้ และไม่เพียงแต่การเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาเท่านั้นที่มีคุณค่า แต่การเรียนรู้จากสิ่งต่างๆ รอบตัวก็มีคุณค่าเช่นกันที่จะช่วยสนับสนุน ประดับประดาให้นักศึกษาอยู่ในวิชาชีพได้อย่างตลอดรอดฝั่ง ช่วยให้นักศึกษามีความเอื้ออาทร มีคุณธรรม จริยธรรม และสนใจที่จะช่วยเหลือสังคม อีกทั้งประสบการณ์ตรงจากการฝึกปฏิบัติและการดำเนินชีวิตยังช่วยให้นักศึกษาเกิดความมั่นใจและมีอารมณ์ที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวง่ายอีกด้วย ดังนั้นความรู้ทั้งจากในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน และประสบการณ์ต่างๆ จึงสามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติพยาบาลและในชีวิตประจำวันได้

ทั้งนี้ นักศึกษามีมุมมองว่าประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า อย่างมาก คือเมื่อได้เรียนรู้แล้วสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงดังเช่นการฝึกปฏิบัติบนคลินิกซึ่งทำให้นักศึกษารู้สึกดี ชีวิตมีความหมายและภาคภูมิใจว่าตนเองมีคุณประโยชน์ ส่วนสิ่งที่เรียนแล้วไม่ได้นำไปใช้จริงก็ดูเหมือนว่าจะมีประโยชน์ไม่มากนักและอาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้อีกด้วย ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า

การที่เราเรียนรู้หลาย ๆ เรื่อง เรียนเยอะมาก แต่เราไม่สามารถนำไปใช้ได้มันคือ ปัญหาแต่ถ้าเราเรียนแล้วเราสามารถนำไปใช้ได้มันจะเกิดประโยชน์กับตัวเองทั้งในอาชีพ และชีวิต ประจำวัน เพราะบางอย่างที่หนูเรียนการดูแลองค์รวม คือหนูไม่ใช่ใช้เฉพาะแต่กับคนไข้ แต่หนูใช้กับครอบครัวหนู มันทำให้หนูรู้สึกว่าครอบครัวหนูมีความสัมพันธ์กันดีขึ้น รู้สึกดีขึ้นมาก

และนักศึกษาอีกคนกล่าวว่า “บางคนเรียน ๆ ๆ ไป แต่ถ้าไม่เห็นคุณค่าของมันก็ไม่ได้เอาไปใช้ประโยชน์ หนูว่าก็ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องเรียน”

นอกจากนี้ นักศึกษายังได้พัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณรวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งต่างๆ รอบตัวขึ้นมากจากการฝึกปฏิบัติในการพยาบาลผู้ป่วยโดยเข้าใจถึงคุณค่าของการเรียนรู้ที่แท้จริง ไม่ใช่มองเห็นแต่เพียงเฉพาะสิ่งที่เป็นวัตถุหรือเงินทอง ดังที่นักศึกษาพยาบาลชายคนหนึ่งซึ่งมักแสดงออกถึงความอ่อนโยน นุ่มนวลในขณะให้การพยาบาลผู้ป่วยกล่าวว่า “จากที่เราปฏิบัติกับผู้ป่วยครบ สิ่งที่เราได้คือคำขอบคุณ มันเป็นกำลังใจ สังคมยุคนี้ ทำอะไรให้มีแต่สตังค์ใช้ไหมครับอาจารย์ คือต้องมีค่าจ้างค่าแรง แต่คือแค่คำขอบคุณคำเดียวมีส่วนที่เป็นกำลังใจให้เราได้นะครับ ผมคิดว่าตรงนั้นก็ดีนะครับ เราก็ได้รับผลดี คือกำลังใจที่สำคัญ” และนักศึกษายังกล่าวถึง “คะแนน” ว่าเป็นสิ่งภายนอกจึงไม่มีค่าเทียบได้กับความรู้สึทางด้านจิตใจ ดังคำพูดของนักศึกษาคนเดิมที่กล่าวว่า “คะแนนมันเป็นของภายนอก เป็นวัตถุภายนอก เหมือนกับเงินเหมือนกับอะไรอย่างนี้ครับ แต่สิ่งสำคัญคือทำจิตใจเราให้มีความสุข เรียนอย่างมีความสุข ” จะเห็นได้ว่า นักศึกษาสามารถสัมผัสได้ถึงความเป็นวิชาชีพพยาบาลได้ชัดเจนขึ้นจากการฝึกปฏิบัติบนหอผู้ป่วยหรือแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ ในขณะที่การเรียนในลักษณะที่ยึดคะแนนเป็นสำคัญยังไม่สามารถเข้าถึง

อารมณ์ จิตใจ หรือ จิตวิญญาณของนักศึกษาได้ ผู้จัดการศึกษาจึงควรต้องตระหนักถึงการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถสัมผัสผัสด้วยใจถึง “คุณค่าของการเรียนรู้” หรือการศึกษาอย่างแท้จริงมากกว่า ใช้การศึกษาเป็นเพียงเครื่องมือในการบ่งบอกถึงค่านิยม ความเก่ง ความเป็นเลิศทางวิชาการ และ การได้รับการยอมรับในสังคมเท่านั้น

จึงอาจกล่าวได้ว่าเมื่อนักศึกษาเข้ามาเรียนในสาขาการพยาบาลทำให้นักศึกษามักมีมุมมองที่ขยายออกไปมากขึ้นจากการเรียนรู้จากบุคคลต่างๆรอบตัวเช่น ครู อาจารย์ เพื่อน ๆ และคนอื่นๆ รวมทั้งเรียนรู้จากประสบการณ์การปฏิบัติงานบนคลินิกและชุมชน การเรียนรู้ในสาขาพยาบาลจึงให้ทั้งความรู้ ทักษะปฏิบัติ ความมีระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ ความเอื้ออาทร การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ฯลฯ ซึ่งซึมซับเข้าสู่ตัวตนของนักศึกษาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษา โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงตนเองเข้ากับสิ่งต่างๆรอบตัวได้อย่างสมดุล ในปัจจุบันนักศึกษาหลายคนจึงมองโลกกว้าง มีเมตตาและใส่ใจต่อผู้อื่นมากขึ้น รวมทั้งมีฐานคิดในการตัดสินใจที่เปลี่ยนไป ตัดสินคนโดยไม่ได้มองเฉพาะภายนอกแต่ใช้ความรู้สึกภายใน และความจริงจังร่วมด้วยการเรียนในสาขา การพยาบาลจึงทำให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งในด้านความรู้ ความคิด ภาวะจิตใจ อารมณ์โดยมีความมั่นคง เข้มแข็ง มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลและสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับความรู้สึกควบคู่ไปกับเหตุผลซึ่งส่งผลให้เข้าใจผู้อื่นเข้าใจชีวิตและเข้าใจโลกมากขึ้น

ส่วนการได้คิดทบทวนไตร่ตรองและเข้าใจถึงข้อดีและข้อบกพร่องในตัวนักศึกษาเองก็เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษายอมรับและพยายามปรับปรุงตนเอง โดยนักศึกษามักมีความเชื่อว่าทุกอย่างขึ้นอยู่กับตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ ต้องแก้ไขปรับปรุงและปรับตัวอยู่เสมอเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อีกทั้งความเข้มแข็งภายในตนโดยสามารถเป็นตัวอย่งที่ดีแก่ผู้อื่นได้ สามารถให้กำลังใจ ช่วยเหลือผู้อื่นได้ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ รวมทั้งการเป็นความภาคภูมิใจของพ่อ แม่ ก็นับว่าเป็นความภาคภูมิใจอันยิ่งใหญ่ของนักศึกษา

ในมุมมองของนักศึกษา หลายคนมองว่า การปรับสมดุลภายในตนสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การมองโลกในแง่บวกโดยเฉพาะเมื่อเกิดปัญหา ความเครียด หรือท้อแท้ การใช้เวลาอยู่กับตนเองเพื่อทบทวน ไตร่ตรอง การทำจิตใจให้สงบ พักผ่อน ทำสิ่งที่ชอบ พุดคุยหรือทำกิจกรรมต่างๆ กับเพื่อนๆ และบุคคลรอบข้าง รวมทั้งการยอมรับข้อดี ข้อเสียของตนแล้วพยายามปรับปรุงตัวเองที่จะพยายามไปปรับเปลี่ยนคนอื่นหรือสิ่งอื่นเพื่อประโยชน์ของตน ฯลฯ ทั้งนี้หากนักศึกษาเกิดปัญหาก็จะพยายามหาทางแก้ไขปัญหาด้วยสติและรับฟังความคิดเห็นอื่นๆ เพื่อพิจารณาอย่างรอบด้าน หรือขอคำปรึกษาจากผู้อื่นเช่น เพื่อนๆ ครู อาจารย์ พ่อ แม่ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้คลายเครียดและหาทางคลี่คลายปัญหาต่างๆ ได้

สำหรับนักศึกษาพยาบาลแล้วอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาลเกิดจากการมีภาวะสมดุลในตนเอง ทำให้นักศึกษาเข้าใจตนเองสามารถแก้ไขจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ และมีเจตคติที่ดีต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและบริบทแวดล้อม ส่งผลให้นักศึกษารักวิชาชีพสามารถปฏิบัติการพยาบาลโดยต้องการช่วยเหลือผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการด้วยความจริงใจมากกว่าทำไปเพราะถูกครู อาจารย์บังคับ หรือต้องจำใจทำเพื่อให้สอบผ่านตามหลักสูตรเท่านั้น นักศึกษาจึงมีความรู้สึกอิมใจ มีความสุข มีกำลังใจและรับรู้ถึงคุณค่าภายในตนเองและวิชาชีพพร้อมช่วยเหลือเสมอแม้ผู้ป่วยไม่ได้ร้องขอ กระตือรือร้นที่จะแสวงหาและสร้างความรู้เพื่อที่จะนำความรู้นั้นมาช่วยช่วยเหลือผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการมากกว่าจะไม่หาความรู้เฉพาะที่จะใช้ในการสอบเท่านั้น ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งที่มีภูมิลำเนาอยู่ห่างไกล และครอบครัวมีเศรษฐกิจไม่ดีนักซึ่งเคยรู้สึกที่ตนเองด้อยค่า ไม่เท่าเทียมกับคนอื่นกล่าวว่า “มาเรียนพยาบาล ทำให้ได้เรียนรู้ว่าจริงๆ แล้วเรามีคุณค่าได้ช่วยคนไข้แล้วก็ญาติเพียงแต่เราอย่าไปมองว่าคนอื่นจะให้คุณค่าเราใหม่อย่างเดียว เราต้องให้คุณค่าตัวเราเองด้วยเพราะเราต้องมองว่าเราก่อน คือถ้าเราทำดี คิดดี ทุกอย่างก็จะดี หนูก็คิดอย่างนั้น ก็ภูมิใจแล้วก็มีความสุข”

ทั้งนี้สิ่งที่นักศึกษาพยาบาล มักรู้สึกที่ตนเองเกิดการพัฒนาด้านอย่างชัดเจน คือ สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ที่แปรเปลี่ยนได้ค่อนข้างดี ควบคุมจัดการกับอารมณ์ตนเองได้ดีขึ้น อึดอึดมากขึ้น รู้จักให้คนอื่นหรือมีน้ำใจกับผู้อื่นมากขึ้น มีความรับผิดชอบ รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นและสรรพสิ่ง อีกทั้งนักศึกษายังรู้สึกที่ตนเองสามารถปรับสมดุลในตนเอง และเข้าใจชีวิตได้ดีกว่าเพื่อนในวัยเดียวกันที่ไม่ได้เรียนพยาบาล ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งซึ่งเคยเรียนในมหาวิทยาลัยอื่นมาก่อนเข้ามาเรียนในสาขาการพยาบาลและมีเพื่อนๆ เรียนในสาขาต่างๆ ทั่วๆ ไปได้ให้สัมภาษณ์ว่า “เพื่อนบางคนที่ไม่ได้เรียนพยาบาลเขาก็ยังไม่เข้าใจชีวิต ใช้ชีวิตไปวันๆ ค่ะเพราะเขาไม่ได้สัมผัสกับ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนหนู เขายังมีความสุขกับภาวะที่เขาเผชิญอยู่ ยังหลงสี เสียง หรือวัตถุในสิ่งตรงนั้นค่ะ อาจเป็นเพราะเขาอาจไม่เคยเห็นความทุกข์ในชีวิตของคนมันเป็นยังไง”

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าเมื่อนักศึกษาเข้ามาเรียนพยาบาล กระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลทำให้นักศึกษาหลายคนเข้าใจชีวิตมากขึ้นและมองเห็นคุณค่าของตน เมื่อนักศึกษาได้สัมผัสกับชีวิตจริงของบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลายจึงได้คิดทบทวนไตร่ตรองชีวิตของตนและบุคคลรอบข้างทำให้นักศึกษามีมุมมองที่ต่างจากเดิมและเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองในทางบวก กล่าวคือกลับไปดูแล พ่อ แม่ ครอบครัวที่บ้าน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว แม้กระทั่งพ่อ แม่ ของนักศึกษาเองยังรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษาอย่างชัดเจน ทำให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกภูมิใจทั้งในตนเอง สถาบันการศึกษาพยาบาล และวิชาชีพ ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งเล่าว่าแต่เดิมตนเองไม่ได้แสดงออกถึงความรู้สึกรักใคร่ ผูกพันกับบุคคลในครอบครัวมากนัก แต่เมื่อมาเรียนในสาขา

การพยาบาลทำให้ได้สะท้อนสู่ภายในตนโดยกล่าวว่า “พอได้มาสัมผัสทำให้รู้สึกชีวิตไม่ได้อยู่แค่นี้ มันไม่แน่ไม่นอนนะ อะไรก็เกิดขึ้นได้ แล้วถ้าเราไม่ได้ทำตรงนี้ ทำไม่เราทำให้คนอื่นได้ แล้วกับพ่อกับแม่ ละ เวลากลับบ้านหนูก็เลยจะล้างเท้าหรือสระผมกัน ที่บ้านก็ถามเป็นอะไรหนูก็ตอบว่าอยากทำให้” และนักศึกษาอีกคนหนึ่ง ที่ในอดีตเป็นคนที่พ่อ แม่ยังต้องดูแลและห่วงใยมาตลอด แต่ ณ เวลานั้น สามารถรับผิดชอบตนเองได้มากขึ้น เข้าใจคนอื่นมากขึ้นได้แล้วว่า “แม่บอกว่าหนูเปลี่ยนไปมาก ทำไม่เรียนพยาบาลสอนให้คนได้ดีขนาดนี้ แม่บอกว่าเลี้ยงลูกจากคนเล็กกลายเป็นคนโตได้ หนูก็ว่าอยู่ที่นี้ มันก็เปลี่ยนไป สอนให้เราเข้าใจคนอื่น มองจากมุมของคนอื่นบ้าง”

อีกทั้งนักศึกษามักใช้วิธีปรับความคิดและมุมมองของตนเองให้เป็นแง่บวกเพื่อช่วยให้ปรับสมดุลในตนเองได้เพราะนักศึกษาเชื่อว่าการมองโลกอย่างเข้าใจทำให้มีความสุขในการดำเนินชีวิต แม้ว่าจะต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคบ้างก็ตาม ถึงแม้นักศึกษาต้องรับรู้ปัญหาของบุคคลรอบข้างมากมายทั้งผู้ป่วยญาติผู้ป่วย และคนอื่นๆที่เกี่ยวข้องแต่นักศึกษาก็สามารถรับฟังด้วยความเข้าใจว่าทุกคนล้วนมีปัญหата่างกันไป และนักศึกษายังมีความมั่นคงทางอารมณ์ รวมทั้งสามารถให้กำลังใจแก่ผู้ที่กำลังเผชิญปัญหาให้มีความเข้มแข็งขึ้นได้อีกด้วย

สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตน

ในกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตัวตนของนักศึกษาพยาบาลมีสิ่งสนับสนุนอยู่หลายประการ ทั้งจากตัวนักศึกษาเอง บุคคลรอบข้างและบริบทแวดล้อม สิ่งที่เป็นกำลังใจ และความเชื่อความศรัทธา ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

ตัวนักศึกษาพยาบาล

ตัวนักศึกษาพยาบาลเอง นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเนื่องจากการพัฒนาตัวตนของนักศึกษา จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากตัวนักศึกษาเองไม่เห็นความสำคัญ ไม่เป็นผู้สร้างให้เกิดขึ้นหรือกระทำด้วยตนเอง ซึ่งนักศึกษาหลายคนมัก มองว่าตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ เนื่องจากตนเอง เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการพัฒนาตน นักศึกษาสามารถเรียนรู้โดยผ่าน มุมมองของตนเองและจากมุมมองของผู้อื่น สามารถแก้ไขจัดการความขัดแย้งต่างๆ ได้ด้วยความอดทน มีความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ หรือการปฏิบัติในเรื่องต่างๆ โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งต่างๆ รอบข้าง รวมทั้งประสบการณ์เดิมที่สั่งสมมาซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “ความรู้ในตน” ดังนั้น นักศึกษาจึงสามารถเป็นผู้สร้างตัวตนของตนเองได้อยู่ตลอดเวลาจากประสบการณ์ชีวิตและการมีปฏิสัมพันธ์ โดยหากนักศึกษาที่มีความสมดุลและความเข้มแข็งภายในตน นักศึกษาก็จะมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ และสามารถสร้างและดำรงสัมพันธภาพที่ดีและพัฒนาตนไปสู่ภาวะที่สุขสมบูรณ์ได้ ดังนั้นสิ่งสำคัญที่

ผู้จัดการศึกษาจะต้องตระหนักก็คือ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้จากภายในตนและจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและบริบทแวดล้อม ผู้เรียนจึงไม่ใช่สิ่งที่ผู้สอนจะกำหนดหรือจัดกระทำให้ออกมาเป็นผลผลิตที่มีรูปแบบเดียวกันได้ เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่างหลากหลาย และมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทที่แตกต่างกันอีกด้วย

ทั้งนี้เรื่องของความรู้สึกของนักศึกษาในขณะเรียนรู้อาจมีผลอย่างมากเนื่องจากนักศึกษาที่ให้มีสัมพันธภาพทุกคนกล่าวถึงเรื่องนี้เป็นประเด็นสำคัญเพราะหากนักศึกษาไม่ชอบหรือไม่มีความสุขที่จะเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ ก็จะไม่อยากเรียนรู้ จึงควรต้องมีสิ่งจูงใจให้ต้องการเรียนรู้ได้แก่ วิธีการสอนที่น่าสนใจบรรยากาศการเรียนรู้อาจไม่ตึงเครียดจนเกินไป สิ่งที่เราเรียนรู้มีคุณค่าหรือมีความสำคัญ เป็นต้น แต่ถ้านักศึกษาสนใจ ชอบ เห็นถึงประโยชน์หรือมีความสุขในการเรียนรู้ นักศึกษาก็จะสามารถเรียนรู้ได้ดี ดังที่นักศึกษา คนหนึ่งกล่าวว่า “ความรู้สึกของตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าเราสนใจในเรื่องนี้ชอบที่จะเรียนในด้านนี้ เราก็ได้ใช้ศักยภาพของเราอย่างเต็มที่ แต่ถ้าความรู้สึกเราไม่ดีต่อเรื่องนี้ให้ทำอย่างไรมันก็ไม่ได้ค่ะ”

ความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้นับว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่จะนำนักศึกษาไปสู่ การพัฒนาตนเองได้ ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกดีต่อเนื้อหาวิชาที่เรียน ความรู้สึกชอบครู หรือวิธีการสอนของครู การได้ดูแลผู้ช่วยให้สุขสบายขึ้น ความรู้สึกถึงความรัก ความผูกพันต่อครอบครัวและวิชาชีพ และความรู้สึกในทางบวกอื่นๆ ล้วนส่งผลต่อเจตคติที่ดีในการเรียนรู้ทั้งสิ้น ดังเช่นที่นักศึกษา หลายคนมีความสุขที่ได้ฝึกปฏิบัติการพยาบาลเพราะรู้สึกดีที่สามารถช่วยเหลือผู้ช่วยให้คลายทุกข์ ทรมานได้ รู้สึกมีพลัง หายเหนื่อยทุกครั้งที่ถูกผู้ช่วยยืมได้ และมีความสุขเพราะรับรู้ถึงความรักและความหวังดีจากบุคคลรอบข้างที่มีต่อนักศึกษา ซึ่งความรู้สึกดีๆ เหล่านี้จะช่วยลดเลี้ยวจิตใจนักศึกษาให้เข้มแข็ง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ไม่ท้อแท้ สิ้นหวัง และสามารถลุกขึ้นสู้เมื่อรู้สึกเหนื่อยหนัก และเรียนรู้ต่อไปอย่างมีกำลังใจที่เข้มแข็ง

ในประเด็นของความรู้สึกของนักศึกษาในขณะเรียนรู้อาจารย์พยาบาลหลายคนมีมุมมองว่า ความรู้สึกในการเรียนรู้ของนักศึกษามีความสำคัญ อาจารย์จึงมักสนใจและให้ความสำคัญกับจิตใจ อารมณ์ของนักศึกษาในขณะเรียนรู้ และพยายาม สร้างเสริมให้นักศึกษามี เจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ โดยเชื้อให้นักศึกษาเรียนรู้ด้วยความสุข ไม่เครียดมากเกินไป ต้องการให้ผู้เรียนรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย โดยอาจารย์พยายามสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง รับฟังความคิดเห็นหรือปัญหาของนักศึกษา และพร้อมช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ฯลฯ ซึ่งนำไปสู่การเอื้อให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาระบบองค์รวม ดังที่อาจารย์พยาบาลคนหนึ่งกล่าวว่า “ถ้านักศึกษาชอบหรือมีความรู้สึกที่ดีต่อวิชานั้นๆ ต่อให้ยากเย็นแสนเข็ญ ынงนักศึกษาก็อยากที่จะเรียนรู้ อยากที่จะสัมผัสความรู้เพิ่มเติม ไปศึกษาเองอย่างนี้ แล้วรู้สึกดีนี้ อาจจะรู้สึกกับวิชา หรือกับผู้สอน ก็ได้” เช่นเดียวกับอาจารย์อีกคนหนึ่งกล่าวว่า ในทำนองเดียวกันว่า

“ครูต้องทำให้ทัศนคติของเด็กดีต่อการที่จะนำความรู้ไปปฏิบัติก็จะทำให้เด็กคนนั้นเรียนอย่างมีความสุข คะแนนเขาก็จะได้ดีตามไปด้วย คืออย่าทำให้ทัศนคติเขาไม่ดี ถึงเรียนไม่เก่ง ปฏิบัติไม่เก่ง ถ้าทัศนคติดี เนียนะมันสู้ตายเลยนะ” และอาจารย์อีกคนหนึ่งกล่าวว่า

ความสุขในการเรียนรู้น่าจะสำคัญที่สุดเพราะว่าในห้องเรียนก็เหมือนถูกบังคับ จะมีความสุข ข หรือไม่มีความสุขไม่รู้ละ ยังไงก็ต้องได้รับความรู้ที่เรากำลังจะให้ส่วนในเวิร์ดความสุขในการเรียนรู้ของเด็กก็ยิ่งต้องสำคัญกว่าเพราะว่าถ้าเด็กไม่ชอบเวิร์ด รู้สึกเป็นทุกข์กับการขึ้นเวิร์ด ต่อให้เราสอนให้ตาย เด็กก็ไม่ค่อยรับรู้หรอก แต่ถ้าเขาสุขใจถึงจะเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เขาก็เก็บได้เขาจะเรียนรู้ได้และจำได้

นอกจากนี้ความตั้งใจ ความมุ่งมั่น หรือเป้าหมายในชีวิตของตัวนักศึกษาเองและบรรดาครอบครัว จากพ่อ แม่ และครอบครัว ส่งผลให้นักศึกษาต้องตั้งใจเรียนให้จบเพื่อทดแทนพระคุณก็เป็นส่วนสำคัญ ที่เป็นพลังภายในตนเพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จ ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งที่ว่า แม่ต้องทุ่มเทกำลังเพื่อส่งเสีย ให้ลูกได้เรียนสูงๆ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ถ้าอยากมีชีวิตที่ดีคือต้องเรียน และพัฒนาตัวเอง ย้อนดูชีวิต พ่อกับแม่เขาทำทุกอย่างให้เรา เราก็ต้องทำให้ได้สิ หนูก็เลยมีกำลังใจ เวลามีปัญหาอะไรพ่อแม่ก็คอย ให้กำลังใจ บางครั้งพ่อแม่ก็บอกว่ามันทำไม่ได้ก็ไม่ใช่ไร ทำให้ดีเท่าที่ลูกทำได้ พ่อกับแม่ก็พอใจแล้ว เราก็ว่าทำให้ดีเท่าที่เราจะทำได้ก็เพียงพอ”

บุคคลรอบข้าง และบริบทแวดล้อม

สำหรับบุคคลรอบข้าง และบริบทแวดล้อม ที่ช่วยเอื้อให้นักศึกษาพยาบาลเกิดกา รเรียนรู้ มีทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน รวมถึง ในสังคมแวดล้อม ในมุมมองของนักศึกษา ที่ให้สัมภาษณ์ มองว่า ผู้สอนหรือผู้ที่เอื้อให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ มีความหมาย รวมทั้ง ครูผู้สอนในชั้นเรียนและ แหล่งฝึกปฏิบัติต่างๆ พยาบาลที่ปฏิบัติอยู่ที่แหล่งฝึก เพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ผู้ป่วยญาติผู้ป่วย ผู้ที่มีประสบการณ์ พ่อ แม่ บุคคลในครอบครัว ฯลฯ โดยอาจสรุปได้ว่า ทุกๆ คนที่มีปฏิสัมพันธ์กับ นักศึกษาล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่ช่วยเอื้อให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น เนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ที่แตกต่างและเป็นประโยชน์ ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีความสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้นักศึกษาสามารถ พัฒนาตนเองได้ โดยผู้สอนในความหมายที่กล่าวมานี้ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดเนื้อหา สาระแต่เพียง อย่างเดียว แต่ผู้สอนเป็นทั้งผู้ให้ความรู้ ให้กำลังใจ เป็นที่พึ่ง เป็นผู้ช่วยประคับประคองให้ ผ่านพ้น อุปสรรคต่างๆ ผู้สอนจึงมีบทบาทของผู้สนับสนุนคนสำคัญที่ทำให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาตนเองขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครู อาจารย์ที่ทุ่มเททั้งแรงกาย แรงใจและเวลาให้แก่นักศึกษาเพียงเพื่อหวังให้ศิษย์ ประสบความสำเร็จสู่การเป็นพยาบาลที่ดี มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ อย่างมีความสุข และนั่นคือความสุขที่แท้จริงของผู้สอน

ทั้งนี้ครู อาจารย์นับว่าเป็นผู้สอนที่มีบทบาทชัดเจนในการ เสริมแรงเพื่อช่วยให้นักศึกษา เกิดพลังในการเรียนรู้หรือแรงใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคและเพียรพยายามมากขึ้น โดยผู้สอนบางคน อาจเข้มงวด กวดขัน ตักเตือนในข้อบกพร่อง ซึ่งแม้ว่านักศึกษาเองจะต้องการให้ครู อาจารย์เข้าใจ ในตัวนักศึกษา ไม่ตำหนิหรือว่ากล่าว แต่เมื่อถูกตักเตือนหรือชี้แนะนักศึกษาก็ มักมีมุมมองในแง่บวกว่า ครู อาจารย์มีความหวังดีและต้องการให้ลูกศิษย์ได้ดี นักศึกษาจึงสามารถยอม รับผิดและมองย้อน พิจารณาตนเพื่อปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้สิ่งที่ทำให้นักศึกษามีความรู้สึกในทางบวกดังกล่าวได้นั้น เนื่องมาจากนักศึกษารับรู้และสัมผัสได้ด้วยใจถึงใจครูว่าครู อาจารย์ตั้งใจ ดูแล เอาใจใส่นักศึกษา อย่างใกล้ชิดด้วยความเมตตา เอื้ออาทร เสียสละ อดทน และทุ่มเทในการสอนนักศึกษาอย่างไม่รู้จัก เหน็ดเหนื่อย ทำให้นักศึกษารู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย มั่นใจเมื่อมีครู อาจารย์อยู่ใกล้ๆ เช่นที่นักศึกษา พยาบาลคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “อาจารย์อาจจะดูเป็นธรรมดา อาจารย์บางคนก็จะเงียบ ๆ แต่ก็ได้ เรียนรู้ว่าไม่มีอาจารย์คนไหนหรอกไม่หวังดีแต่ว่าสไตล์ต่างกัน เพราะวัตถุประสงค์คืออยากให้นักเรียน ได้ แล้วแต่การสอนของใครก็ไม่เหมือนกัน แต่ยังไงก็รู้สึกอุ่นใจที่มีอาจารย์อยู่ใกล้ๆ โดยเฉพาะเวลา ฝึกปฏิบัติ” และนักศึกษาอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “อาจารย์ก็ให้กำลังใจทุกอย่างว่าทำได้ ว่าหนูทำได้ วันนี้หนูยังทำได้เลย มันเลยทำให้หนูมีกำลังใจ หนูก็เปลี่ยนความคิดตัวหนูเอง มั่นใจตนเองมากขึ้น” เช่นเดียวกับนักศึกษาอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “ปลื้มใจอาจารย์คะ คือพยายามที่จะสอน เหนื่อยก็จะสอน ค่ะ คือความอดทน หรือว่านอกเวลาก็พยายามสอน”

นอกจากนี้ครู อาจารย์ยังมีบทบาทสำคัญที่ช่วยประคับประคองให้นักศึกษาสามารถเผชิญ ความทุกข์ในขณะที่เรียนรู้ได้ นั่นคือครู อาจารย์ที่เข้าใจความรู้สึกของนักศึกษารับฟังเมื่อนักศึกษา ต้องการระบายความทุกข์ และให้กำลังใจ รวมทั้งให้การดูแลเอาใจใส่อย่างจริงใจ ดังที่นักศึกษา คนหนึ่งที่ยังต้องปรับตัวค่อนข้างมาก เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในขณะที่ เรียนรู้ของนักศึกษาทั้งปัญหาในเรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และบุคคลในครอบครัวของตนเอง ซึ่งนักศึกษาเล่าว่า “หนูเคยร้องไห้บนหอผู้ป่วยด้วย มันมีเรื่องหลายเรื่องเข้ามาแล้วแบบเราแยกแยะ ไม่ได้ ร้องให้ต่อหน้าอาจารย์ก็เล่าให้อาจารย์ฟัง อาจารย์ก็เข้าใจสภาพว่า คือ ภายนอกดูเราจะเป็นคน เข้มแข็งก็จริง แต่ภายในไม่ใช่ เราอ่อนไหว อาจารย์ก็ให้กำลังใจ” และนักศึกษาอีกคนกล่าวถึงอาจารย์ ในทำนองเดียวกันว่า “ผมว่ามีความสุขครับ เพราะว่าอาจารย์เอาใจใส่มากกว่าที่เราเรียนมัธยมเยอะ คือเหมือนกับแม่ดูแลลูก สุดยอครับ อาจารย์ที่โรงเรียนเดิมเขาจะปล่อยหลังสี่โมงแล้วก็เลิกกัน แต่ที่นี้ อยู่ในนี้คอยดูแลปรึกษากันได้ทุกเรื่อง” อีกทั้งครู อาจารย์ยังเอื้อให้นักศึกษาได้มีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์ กับบุคคล ชุมชนและบริบทแวดล้อมจากการเรียนรู้ นอกชั้นเรียนซึ่งนับว่าเป็นประสบการณ์ชีวิตที่มีความหมายและมีคุณค่ายิ่งสำหรับนักศึกษาและครู อาจารย์ยังเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านการปฏิบัติตัว ปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิต เช่นในเรื่องของความรับผิดชอบ คุณธรรม จริยธรรม และอื่นๆ อีกด้วย

ส่วนในมุมมองของ อาจารย์พยาบาลที่ให้สัมภาษณ์มองว่า “บทบาทครู ผู้สอน” ก็คือสอน และถ่ายทอด ความรู้ เพื่อให้ นักศึกษา แสวงหาความรู้ และมีประสบการณ์ตรง กระตุ้นให้ นักศึกษา ต้องการเรียนรู้ หรือสนใจใฝ่รู้ และมีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในบางโอกาส อีกทั้งช่วย จุดประกาย ความคิด เสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และวิชาชีพ ส่งเสริมกำลังใจและความเข้มแข็งภายในตน รับฟังอย่างเข้าใจ เป็นต้นแบบที่ดี พร้อมช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาและสนับสนุนให้มีปฏิสัมพันธ์กับ บุคคล และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ในทุกๆด้าน อาจารย์หลายคนจึง พยายามกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดความต้องการเรียนรู้ด้วยตัวนักศึกษาเอง และเปิดโอกาสให้นักศึกษา มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ดังที่อาจารย์คนหนึ่งกล่าวว่า “จัดการเรียนรู้ตามความต้องการของนักศึกษา ก็ให้เด็กเขียนว่าเขาอยากเรียนรู้อะไร ให้เขาเลือกแล้วเราก็พยายามจัดให้ตรงตามนั้นเพราะเราคิดว่า ถ้าเขาทำในสิ่งที่เขารัก เขาก็นำสิ่งที่เขาเรียนรู้มาไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับตัวเองได้”

สำหรับคำว่า “ผู้สอน” อาจารย์พยาบาลยอมรับว่าผู้สอนอาจมีได้นอกเหนือจากครู อาจารย์ พยาบาล นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญต่างๆ โดยผู้สอนอาจเป็นผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย เพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ครอบครัว ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตามอาจารย์พยาบาลมักยังคงมองว่าครู อาจารย์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญ ในการสอนให้นักศึกษามีความรู้ทางการพยาบาลและสามารถปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีคุณภาพ โดยเอื้อให้นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นให้มาก จึงจะเกิดการเรียนรู้ได้มากตามไปด้วย และครู อาจารย์มักจะรักและเมตตา ห่วงใยศิษย์ เนื่องจากมีความรู้สึกที่ดีต่อกันและมีสัมพันธ์ภาพที่ค่อนข้าง ลึกซึ้งมากกว่าสอนไปตามหน้าที่รับผิดชอบของตนเท่านั้น ความสัมพันธ์แบบแนวราบระหว่างครู อาจารย์กับนักศึกษา จึงมีความ สำคัญที่จะช่วยให้ นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ได้ดี มีความรู้สึกอบอุ่น รับรู้ถึงความเมตตา เอื้ออาทรซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้นักศึกษาสามารถปรับสมดุลในตนเองได้ในที่สุด

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลมีอาจารย์พยาบาลจำนวนไม่น้อยที่ให้ความสำคัญ กับการยึดผู้เรียนเป็นหลักโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่นักศึกษาจะได้รับเป็นสำคัญ เข้าใจความแตกต่าง ของนักศึกษาและสนใจ ใส่ใจที่จะมุ่งพัฒนานักศึกษาในทุกๆ ด้านเป็นรายบุคคล และพยายามเอื้อให้ เกิดเรียนรู้อย่างมีความสุข อีกทั้งพยาบาลที่ปฏิบัติงานอยู่ในแหล่งฝึกของนักศึกษาก็มีบทบาทสำคัญที่ ให้กำลังใจนักศึกษาด้วยการให้การต้อนรับที่เป็นมิตรและดูแลนักศึกษาด้วยความอบอุ่นฉันท์พี่น้อง และในส่วนของผู้ป่วยที่อยู่ในแหล่งฝึกก็นับว่าเป็นผู้สอนวิชาชีพให้แก่นักศึกษาด้วย โดยผู้ป่วยมักจะ เล่าประสบการณ์ชีวิตของตนให้นักศึกษาฟัง และสำหรับการฝึกในภาคปฏิบัติเพียงแคผู้ป่วยเปิดโอกาส ให้นักศึกษาพยาบาลได้ให้การพยาบาลกับผู้ป่วยก็ถือได้ว่าผู้ป่วยเป็นผู้ที่ช่วยเอื้อให้นักศึกษาเกิดการ เรียนรู้แล้วเพราะหากผู้ป่วยไม่ยินยอมนักศึกษาก็จะไม่มีโอกาสได้ปฏิบัติการพยาบาลในสถานการณ์ จริงได้เลย

นอกจากนี้ยังมีผู้ที่มีความสำคัญในลำดับต้นๆ ที่ เอื้อให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาดนก็คือ พ่อ แม่ และครอบครัวซึ่งมีบทบาทสำคัญในการประทับประคอง ให้ความช่วยเหลือด้วยความที่มีประสบการณ์ชีวิตและมีความผูกพันทางใจที่ลึกซึ้ง และสิ่งที่นักศึกษาได้เรียนรู้จากบุคคลในครอบครัว ก็คือได้มุมมองที่แตกต่างและการเป็นแบบอย่าง ที่ดี เช่นการไม่ยึดติดกับวัตถุ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง มีความรักใคร่ผูกพันในครอบครัว การเสียสละให้แก่กัน โดยมีวิธีการสอนด้วยประสบการณ์ชีวิตจริง และนักศึกษามักยึดเอาคำสอนของพ่อ แม่ มาเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติ อันถือเป็นมงคลแห่งชีวิต

“ครอบครัว” นับเป็นแหล่งความหวังและกำลังใจสำคัญสำหรับนักศึกษาโดยช่วยทำให้นักศึกษาสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ และประสบความสำเร็จในการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่มีสัมพันธภาพของบุคคลในครอบครัวค่อนข้างดี มีความรักใคร่ ผูกพันกันมีกิจกรรมร่วมกัน เข้าใจกัน ได้รับความทุกข์และแบ่งปันความสุขร่วมกัน ดังที่นักศึกษคนหนึ่ง กล่าวว่า “พ่อ แม่ เป็นทุกอย่างในชีวิต คือสิ่งที่มีความหมายมากที่สุดในชีวิต” และนักศึกษอีกคนกล่าวถึงแม่ว่า “รู้สึกอบอุ่นใจเมื่อคุยกับแม่ ใ่วางใจแม่มากที่สุด รู้สึกปลอดภัยที่สุดเมื่อเล่าให้แม่ฟังทุกเรื่อง” อีกทั้งเมื่อนักศึกษารู้ว่าตนเองมีคุณค่ากับบุคคลในครอบครัว นักศึกษาก็จะภาคภูมิใจในตนเองเมื่อได้ทำให้บุคคลในครอบครัวภูมิใจ และมีความสุข ดังที่นักศึกษคนหนึ่งกล่าวว่า “หนูคิดว่าหนูมีค่ากับพ่อ แม่ ครอบครัว แล้วก็กับสังคมด้วย เพราะว่าหนูคิดว่าหนูเป็นคนดีคนหนึ่ง พ่อ แม่ก็ภูมิใจในตัวหนู หนูเลยภูมิใจในตัวเองมากขึ้น”

สำหรับคำว่า “เพื่อน” ในสถาบันการพยาบาล นักศึกษารู้สึกได้ถึงสิ่งดีๆ ที่ได้จากเพื่อนทำให้มองโลกในแง่ดี ถ้ามีปัญหาทั้งเรื่องการเรียนและเรื่องส่วนตัวนักศึกษามักจะปรึกษาเพื่อนสนิท และเมื่อได้ระบายความทุกข์แล้วมีคนรับฟังก็จะรู้สึกดีขึ้น โดยในบางครั้งเพื่อนก็ให้คำแนะนำ และช่วยเหลือกันอีกด้วย ดังเช่นที่นักศึกษคนหนึ่งเล่าถึงเพื่อนซึ่งอยู่หอพักร่วมกันว่า “หนูรู้สึกอบอุ่นทุกครั้งที่อยู่กับเพื่อนในนี้คะ ถ้าหนูเห็นเขาอย่างน้อยก็เขานี้แหละที่รู้จัก เรา คนที่เรารู้จักอยู่ด้วยแล้วอบอุ่น อยู่ด้วยกันก็ช่วยเหลือกันหลายเรื่อง” และนักศึกษอีกคนกล่าวว่า “ข้อดีของเพื่อนหนู คือเขายิ้มคะ เขาฟังหนูทุกอย่าง มีเรื่องอะไรก็ระบายให้เขาฟังได้ ระบายแล้วก็สบายใจขึ้น บางที่เพื่อนก็แนะนำดี ๆ เลยอยู่ด้วยกันได้จนถึงทุกวันนี้” อีกทั้งเพื่อนยังมีบทบาทในส่วนของกาठीยรู้่นอกชั้นเรียนค่อนข้างมาช่นองจากนักศึกษามักจะเรียนรู้จากเพื่อนที่ขึ้นฝึกปฏิบัติด้วยกันบนหอผู้ป่วยทั้งในแง่ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และดูเพื่อนเป็นต้นแบบ เช่น สังเกตว่าเพื่อนสร้างสัมพันธภาพกับผู้ป่วยอย่างไร แล้วนำไปปฏิบัติบ้าง ชวนเพื่อนไปด้วยเมื่อต้องสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น ช่วยเหลือกันและกันในการดูแลผู้ป่วย พุดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยที่นักศึกษาได้รับมอบหมายให้ดูแลหรือเล่าสู่กันฟังในเรื่องที่นักศึกษาและเพื่อนๆ สนใจ ฯลฯ

ในส่วนของบริษัทแวดล้อมถือได้ว่าทุกๆที่คือแหล่งส่งเสริมการพัฒนาด้านของนักศึกษาพยาบาล ได้ทั้งสิ้นทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน เช่น แหล่งฝึกงานต่างๆ ครอบครัวยุวกที่นักศึกษาอาศัยอยู่ สถานที่ต่างๆ หรือการใช้อินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีที่ออกไปในโลกกว้าง ฯลฯ เนื่องจากทุกๆที่ในวิถีชีวิต ล้วนเป็นประสบการณ์ที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างกัน การเรียนรู้เพื่อ พัฒนาด้านของนักศึกษาจึงไร้ขีดจำกัดและนักศึกษาสามารถสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ๆขึ้นได้ด้วยตนเอง การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง และบริษัทแวดล้อมจึงถือเป็นกุญแจสำคัญในการเปิดเข้าสู่การ เปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาด้านของนักศึกษาพยาบาล และการได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง รวมทั้ง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลที่มีประสบการณ์ก็ถือได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสำคัญ จำเป็น ดังนั้นโอกาสที่นักศึกษาจะได้เรียนรู้ด้วยกระบวนการดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรตระหนักถึงในการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษา

สิ่งที่เป็นกำลังใจ ความเชื่อ และความศรัทธา

สำหรับกระบวนการเรียนรู้ในสาขาพยาบาลซึ่งมีทั้งภาคทฤษฎี และฝึกปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ที่ค่อนข้างหนักในความรู้สึกของนักศึกษาพยาบาลและต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นักศึกษาหลายคนกล่าวว่าต้องมีความอดทน และเพียรพยายามจึงจะสามารถเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ แม้บางครั้งจะรู้สึกท้อแท้ เหน็ดเหนื่อย แต่ก็สามารถยืนหยัดและก้าวต่อไปสู่เป้าหมายของตนได้ด้วย กำลังใจทั้งจากภายในตนเอง บุคคลรอบข้างและสิ่งเกื้อหนุนทางจิตใจ เช่นสิ่งที่ยึดถือ ศรัทธา ความหวัง ความเชื่อ ศาสนา พระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ ซึ่งช่วยให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้อย่าง มีพลังใจที่เข้มแข็งและเข้าใจถึงความเป็นองค์รวมของชีวิต ดังนั้นการสนับสนุนแหล่งความหวัง กำลังใจของ นักศึกษา การให้นักศึกษาได้ปฏิบัติตามคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือ ศรัทธา ปฏิบัติกิจกรรมที่ช่วยให้ ผ่อนคลาย หรือเกิดความสุขทางใจ รวมทั้งได้มีเวลาสงบใจเพื่อคิดไตร่ตรองก็จะนำมาซึ่งความเข้าใจ โลก และการเปลี่ยนแปลงของชีวิตซึ่งจะช่วยทำให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความมั่นคงทาง จิตใจ อารมณ์มากขึ้น

ทั้งนี้ในขณะที่นักศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาพยาบาล นักศึกษาจะได้มีโอกาสปฏิบัติกิจกรรม ทางศาสนา เช่น สวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน ทำบุญ ตักบาตร รวมถึงสวดมนต์เย็น และร่วมปฏิบัติ พิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยให้นักศึกษารู้สึกได้ถึงความสุขทางใจ โดยในบางครั้ง นักศึกษาก็ต้องการพลังใจจากสิ่งที่ยึดถือ ศรัทธา เพื่อสนับสนุนกำลังใจของตนให้เข้มแข็งขึ้น เช่นเวลา ทุกข์ใจ ไร้อะไรที่พึ่ง ท้อแท้ ฯลฯ ดังเช่นที่นักศึกษา คนหนึ่งที่มีกปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนามาอยู่เสมอๆ ให้สัมภาษณ์ว่า “ถ้าหนูรู้สึกไม่ดี ไม่ว่าจะทุกข์เรื่องเรียน หรือเรื่องเพื่อน เรื่องอื่นๆ หนูจะสวดมนต์ หนูก็จะบอกว่าเหมือนถ้าหนูทำอะไรไม่ดีให้ใคร หนูก็ขอให้เขายกโทษให้หนู อโหสิให้หนู ขอขมา สวดมนต์ทุกวันแล้วมันจะทำให้หนูรู้สึกดี”

ในส่วนของการสนับสนุนด้านขวัญกำลังใจ ความเชื่อศรัทธาของนักศึกษา ในมุมมองของอาจารย์พยาบาลมักมองว่าความเข้มแข็งทางใจเป็นสิ่งสำคัญที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา โดยนักศึกษามักได้กำลังใจจากทั้งบุคคลรอบข้างและสิ่งที่นักศึกษายึดถือ ศรัทธา เมื่อนักศึกษาต้องการปฏิบัติตามความเชื่อของตนเพื่อช่วยให้เกิดกำลังใจที่เข้มแข็งหรือ ต้องการที่พึ่งทางใจ อาจารย์จึงมักเข้าใจ ยอมรับได้ และไม่ขัดแย้ง อีกทั้งอาจารย์ หลายคนได้เชื่อมโยงความเชื่อทางศาสนาสู่การส่งเสริมให้นักศึกษามีคุณธรรม จริยธรรม คิดและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอีกด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่าหากนักศึกษาพยาบาลที่มีความสมดุลภายในตน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น และสิ่งอื่นๆ หรือมีแหล่งสนับสนุนที่ดี ทั้งในด้านของบุคคลรอบข้างและสิ่งต่างๆ ที่เป็นกำลังใจเมื่อต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคในระหว่างการเรียนรู้ นักศึกษาก็จะสามารถก้าวผ่านพ้นอุปสรรคต่างๆไปได้ แต่ในทางกลับกันหากนักศึกษาขาดซึ่งภาวะสมดุลภายในตน เกิดความขัดแย้ง ไม่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบริบทแวดล้อม ขาดสิ่งสนับสนุนและไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ก็อาจเป็นเรื่องยากที่จะหาทางออกได้ ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ดังนี้

อุปสรรคในการเรียนรู้สู่การพัฒนาตน

ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ที่ดำเนินไปในช่วงชีวิตแห่งการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลไม่ได้ราบเรียบไร้อุปสรรค เพราะในบางครั้งนักศึกษาก็ประสบพบเจอกับอุปสรรคที่ต้องฟันฝ่าเพื่อไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ซึ่งปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นได้ทั้งจากตัวนักศึกษาเองและบริบทรอบข้างดังกล่าวได้ ดังนี้

ความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับการเรียนรู้ของนักศึกษา คือ ความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาเอง เช่น นักศึกษาวิตกกังวลว่าผลการเรียนที่ไม่เป็นไปตามที่ตนเอง ครู อาจารย์ หรือครอบครัวคาดหวังซึ่งอาจทำให้บุคคลรอบข้างเหล่านั้นเสียใจ และเป็นห่วงจนในบางครั้งนักศึกษาก็รู้สึกท้อแท้ อดอยาก ผิดหวัง และทุกข์ใจ โดยนักศึกษาหลายคนกล่าวถึงการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่มีนักศึกษาจำนวนมากว่าเป็นอุปสรรคทำให้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันน้อย และเนื้อหาในสาขาพยาบาลก็ค่อนข้างมาก อาจารย์จึงเข้มงวดในการสอนและการสอบทำให้นักศึกษารู้สึกเครียด กลัวสอบไม่ผ่าน กลัวพ่อ แม่ผิดหวัง ส่วนการเรียนรู้นอกชั้นเรียนที่มีทั้งการฝึกปฏิบัติในคลินิกและชุมชน โดยเฉพาะในช่วงปีการศึกษาต้นๆ เช่น ชั้นปีที่ 2 ที่เพิ่งเริ่มฝึกปฏิบัติงานใหม่ๆ นักศึกษารู้สึกเครียด กลัว ขาดความมั่นใจ และเมื่อถูกอาจารย์ตำหนิหรือผู้ป่วยปฏิเสธ นักศึกษาก็จะรู้สึกเสียใจ ท้อแท้ หมดกำลังใจ และปรับตัวได้ยาก ซึ่งความรู้สึกลงในเชิงลบต่างๆ เหล่านี้อาจทำให้นักศึกษาเกิดความทุกข์ในขณะเรียนรู้ได้

นอกจากนี้การเรียนรู้ที่มีลักษณะของการว่ากล่าวเมื่อนักศึกษาไม่สามารถตอบคำถามได้ หรือไม่สามารถปฏิบัติได้ตามที่ผู้สอนมุ่งหวังก็จะทำให้นักศึกษาขาดความมั่นใจในการปฏิบัติ และการแสดงความคิดเห็นต่างๆ รวมทั้งหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ รอบข้าง และหากนักศึกษา ถูกกีดกันควบคุม ไม่ได้รับการส่งเสริมให้แสดงความคิดเห็นของตนออกไปในวงกว้าง หรือวงสนทนาไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมโดยนักศึกษาเป็นเพียงผู้ฟังอย่างเดียว นักศึกษาก็จะขาดโอกาสในการที่จะเปิดมุมมองของตนเอง และปิดโอกาสที่ผู้อื่นจะได้รับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา การสร้างสิ่งใหม่จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ ความรู้ ความจริงก็จะไม่ขยายออกไปสู่การเปลี่ยนแปลง แต่ยังคงติดอยู่กับที่ในทิศทางเดิม ไม่สามารถก้าวผ่านกรอบออกมาได้เลย ดังเช่นที่นักศึกษาพยาบาลคนหนึ่ง ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการไม่กล้าแสดงความคิดเห็นของตน เพราะคิดว่าตนเองทำได้ไม่ดีว่า “หนูเครียดมาก ถูกตำหนิว่าหนูพูดไม่ชัดให้ไปหัดพูดมาใหม่ บางครั้งหนูก็ถูกว่าต่อหน้า คนอื่น หนูเลยพูดน้อยลงตั้งแต่นั้นมา ไม่กล้าพูดและพยายามเลี่ยงคำที่หนูพูดไม่ชัดเลยเหมือนบลิ๊อคความคิดเราไปเลย”

นอกจากนี้ในเรื่อ งของการตัดสินใจตัดสินผู้เรียนโดยใช้คะแนนเป็นเกณฑ์นับเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่ส่งผลให้นักศึกษาเกิดทุกข์ในขณะเรียนรู้ เครียดเกี่ยวกับเรื่องเรียน กลัวได้เกรดไม่ดี หรือสอบตก ซึ่งนักศึกษาคนหนึ่งได้ตั้งคำถามที่สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของตนเกี่ยวกับการใช้เกรดมาเป็นเครื่องมือ ในการตัดสินผู้เรียนว่า “เกรดบอกศักยภาพของแต่ละคนได้จริงหรือ จะมีสักกี่คนที่เข้าใจ” และนักศึกษา คนนี้ยังสะท้อนความรู้สึกว่า ส่วนใหญ่ครู อาจารย์มุ่งเน้นให้นักศึกษามีความรู้เพื่อสอบให้ผ่านเกณฑ์ ของสถาบันหลัก จนบางครั้งอาจหลงลืมหรือมองข้ามคุณค่าของการพัฒนาในด้านอื่นๆ และความแตกต่าง หลากหลายของนักศึกษาไป ดังที่นักศึกษากล่าวว่า “หนูก็คิดขัดแย้งว่าที่อาจารย์เขาบอกว่า ต้องสอบให้ได้ ต้องเป็นที่หนึ่งแต่อาจารย์ทำไมไม่มองถึงรากฐานของความเป็นจริงว่าเด็กแต่ละคน เป็นยังไง ทำไมไม่มาใส่ใจตรงพื้นฐานมากกว่าแทนที่จะไปมุ่งเป้าหมายว่าคุณทำสำเร็จแล้วอย่างนี้ คือสังคมไทยไม่ได้มองว่าคุณจะเก่งมาได้ยังไงแต่ขอแค่คุณได้คะแนนดีก็พอแล้ว” จึงสะท้อนให้เห็นถึง มุมมองของนักศึกษาว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีพื้นฐานต่างกันซึ่งครูหรือผู้จัดการศึกษา ควรให้ความสำคัญในความแตกต่างหลากหลายนั้น และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาโดยผ่าน กระบวนการที่อาจแตกต่างกันมากกว่าการมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันและตัดสินผู้เรียนด้วยคะแนน แต่เพียงอย่างเดียว

สัมพันธภาพแบบแนวตั้งจากบุคคลรอบข้าง

สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับบุคคลรอบข้างที่ไม่ราบรื่นนั้นก็นับว่าเป็นอุปสรรคในการ เรียนรู้ของนักศึกษาด้วยเช่นกัน โดยบางครั้งนักศึกษาอาจมีปัญหากับบุคคลในครอบครัวตนเอง การปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆ ที่มีความแตกต่างหลากหลาย ความเข้มงวดของอาจารย์ทำให้นักศึกษาไม่

กล้าแสดงความเป็นตัวตน นักศึกษากับอาจารย์มีระยะห่างในการพูดคุย ปรีกษาปัญหาต่างๆ หรือผู้ช่วยที่นักศึกษาได้รับมอบหมายให้ดูแลมีปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยดี เช่น ผู้ช่วยมีอารมณ์ หงุดหงิด ฉุนเฉียว ปฏิเสธที่จะให้นักศึกษาดูแล ฯลฯ ซึ่งอาจทำให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกท้อแท้หมดกำลังใจในการเรียนรู้ได้

นอกจากนี้ภาวะเครียดในสถาบันการศึกษาพยาบาลที่มี ลักษณะของรุ่นพี่ปกครองรุ่นน้อง ภายใต้บรรยากาศที่ตึงเครียดก็ส่งผลให้นักศึกษาจำนวนไม่น้อยเกิดความเครียดจากภาวะเครียดที่เป็นกรอบบังคับ การต้องปรับตัวจนรู้สึกอึดอัด กลัว ไม่กล้าทำอะไร ไม่กล้าตัดสินใจ ดังนั้นนักศึกษาคนหนึ่งได้เล่าย้อนไปถึงขณะที่ยังเรียนอยู่ในชั้นปีที่ 1 ว่าไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบการดูแลของรุ่นพี่ในสถาบันได้เนื่องจากการตำหนิติเตียนเกี่ยวกับการกระทำผิดระเบียบ กฎเกณฑ์ภายในสถาบันของรุ่นน้องซึ่งรุ่นพี่ฝ่ายปกครองใช้วิธีเรียกประชุมน้องใหม่ทุกคน ทำให้เกิดความเครียด ความกดดัน และรู้สึกขัดแย้ง ฯลฯ โดยกล่าวว่า “โดนสภาพกดดันจากพี่ฝ่ายปกครอง เราไม่เข้าใจว่าทำไมต้องเรียกเราทุกคน ทั้ง ที่มันไม่ใช่ความผิดของเราเลย มันเป็นความผิดของเพื่อนบางคนที่เขาแต่งตัวไม่ดี ไม่มีสัมมาคารวะหรืออะไรต่างๆ พอเรียกไปว่าทุกวันเราก็เริ่มกดดัน ๆ มาเรื่อย ๆ คือแบบหลุดจากความจริงไปเลย” เช่นเดียวกับนักศึกษาอีกคนหนึ่งก็กล่าวว่า “เห็นพี่แล้วกลัวมาก เพราะธรรมเนียมปกครองตั้งแต่ปี 1 จะทำอะไรก็แข็งเกร็งไปหมดเลย”

จากสภาวะการณืข้างต้นจึงมีนักศึกษบางคนที่ต้องการจะร่วมคิดกับครู อาจารย์เพื่อหาทางแก้ไขความรู้สึกทางลบของนักศึกษาที่เกิดจากภาวะเครียดดังกล่าวโดยการเอาใจเขามาใส่ใจเราเข้าใจรุ่นพี่ รุ่นน้อง และนักศึกษาเห็นว่าการเข้าใจความรู้สึกซึ่งกันและกัน การได้พูดคุยกันหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจะช่วยทำให้นักศึกษากล้าแสดงออกมากขึ้น กล้ารับผิดชอบ กล้าระบายความรู้สึก และกล้าที่จะปรึกษาปัญหาต่างๆ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่วัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งเป็นสิ่งที่นักศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เช่นที่นักศึกษาคนหนึ่งเล่าว่า

คือตั้งแต่ก่อนมาระบบของคณะเรามันมีบังคับ ไม่กล้าทำอะไรเลย หนูรู้สึกอึดอัดมากแล้วหนูคิดว่าหนูจะทำยังไงให้มันไม่ใช่แบบนี้ ก็เลยมานั่งคุยกันกับอาจารย์ว่าจะทำยังไง ก็ความคิดเห็นตรงกัน คือเราไม่ยอมได้อะไร เราก็จะไม่ทำแบบนั้น รู้สึกว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลง กล้าแสดงออกมากขึ้น และก็สิ่งไหนที่เขาผิด เขากล้ายกมือบอกว่าเขาผิด เขาทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เขาก็บอกเราอย่างนั้นค่ะ หนูว่าคนเรามันคุยกันดีๆ รู้เรื่อง

นอกจากนี้นักศึกษาที่จากบ้านมาอยู่หอพักยังต้องการกำลังใจจากเพื่อน ครูอาจารย์ รุ่นพี่ที่เอื้ออาทร เข้าใจในความรู้สึกเหงาและคิดถึงบ้านมากกว่าการเข้มงวดกวดขันจนเกินพอดี โดยแม้ว่านักศึกษาที่ให้สัมภาษณ์หลายคนจะบอกว่ารู้สึกอบอุ่น มั่นใจเมื่ออาจารย์อยู่ใกล้ๆ แต่นักศึกษาบางคนก็กล่าวว่า เมื่ออาจารย์อยู่ใกล้ๆ จะขาดความมั่นใจเพราะกลัวอาจารย์ดุ

กลัวปฏิบัติผิดพลาด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในแนวคิดระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และนักศึกษาบางคนยังกล่าวว่าตนเองคงไม่เด่นสำหรับอาจารย์ รู้สึกว่าตนเองไม่น่าสนใจ ไม่อยู่ในความทรงจำหรือสายตาของอาจารย์อีกด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักศึกษารู้สึกว่าตนเอง ไม่มีความสำคัญหรือไม่มี ความหมายอะไรสำหรับอาจารย์จึงทำให้เกิดช่องว่างของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา มากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นครู อาจารย์จึงควรต้องให้ความสนใจ เอาใจใส่ต่อนักศึกษาอย่างทั่วถึง เพื่อช่วยส่งเสริมให้นักศึกษารู้สึกถึงคุณค่าภายในตนอันส่งผลต่อการมีกำลังใจในการเรียนรู้ และสำหรับการแก้ไขจัดการกับปัญหาและอุปสรรคหรือความเครียด ความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับนักศึกษายาบาลนั้น นอกจากความเข้มแข็งภายในตนของนักศึกษาที่สามารถแก้ไขจัดการความเครียดของ ตนเองได้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่นการคิดไตร่ตรอง มองโลกแง่บวก แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตัวเองแล้ว บุคคลรอบข้างและสิ่งที้นักศึกษายึดถือศรัทธาก็มีความสำคัญที่มีส่วนช่วยสร้าง ความเข้มแข็งให้แก่ นักศึกษาด้วยเช่น พ่อ แม่ เพื่อนๆ ครู อาจารย์ที่รับฟังปัญหา อยู่เคียงข้าง ให้กำลังใจและพร้อม ให้ความช่วยเหลือซึ่งทำให้นักศึกษามีพลังใจลุกขึ้นมาสู้ต่อกับปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่และมองเห็นถึง เป้าหมายที่แท้จริงของตนได้

ในเรื่องของอุปสรรคในการเรียนรู้ของนักศึกษาในมุมมองของอาจารย์พยาบาลหลายคนมอง ว่า สิ่งสำคัญคือเจตคติต่อการเรียนรู้ของตัวนักศึกษาเอง และพื้นฐานหรือภูมิหลังของนักศึกษาเช่น สติปัญญา การอบรมเลี้ยงดู ประสบการณ์เดิม เศรษฐฐานะ ฯลฯ ซึ่งอาจส่งผลต่อความพร้อม ในการเรียนรู้ ความสนใจและใส่ใจต่อการเรียนรู้ รวมถึงความสุขในการเรียนรู้ ซึ่งหากนักศึกษามีแหล่ง สนับสนุนที่ดีก็จะสามารถเรียนรู้จนจบการศึกษาได้อย่างราบรื่น และอาจารย์มักมองว่าการได้สนทนา พูดคุยกับนักศึกษาในบรรยากาศที่เปิดกว้าง และเป็นกันเองเป็นสิ่งสำคัญที่ครู อาจารย์ควรต้องปฏิบัติ เพื่อให้รู้ว่านักศึกษาเรียนรู้อะไร อย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง และพร้อมรับฟังความคิดเห็น ตามมุมมองของนักศึกษาซึ่งอาจแตกต่างกันออกไปทั้งอาจารย์แต่ละคนเองก็มีความแตกต่างหลากหลาย เช่นเดียวกัน นักศึกษาจึงพยายามปรับตัวและเรียนรู้ตามรูปแบบของอาจารย์แต่ละคน จนบางครั้งอาจ เป็นอุปสรรคต่อการสรรค์สร้างความรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาเนื่องจากอาจารย์เป็นผู้มีบทบาท มีอำนาจ และมีอิทธิพลค่อนข้างมากต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา

ระบบการศึกษาพยาบาลซึ่งมีความเป็นวิชาชีพเฉพาะที่ต้องให้การดูแลมนุษย์จึงต้องตระหนัก ถึงความเป็นมนุษย์ของนักศึกษาพยาบาลซึ่งมีลักษณะของความเป็นองค์รวมที่มีแตกต่างหลากหลาย และสามารถพัฒนาเติบโตได้จากความเชื่อมโยงภายในตน รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและ สรรพสิ่งอย่างสมดุล อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาลต่อไป และ นอกจากนี้ นักศึกษายังมีกระบวนการทัศน์ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยมีมุมมองในการมองความจริง ความรู้ที่ขยายกว้างออกไปและหลากหลายมากขึ้น รวมทั้งมองความจริง ความรู้ว่ามีความเป็นพลวัต อีกด้วย

บทที่ 7

กระบวนการทัศน์ของนักศึกษาพยาบาล

การศึกษาในบทนี้เป็นการนำเสนอถึงกระบวนการทัศน์ของนักศึกษาพยาบาลทั้งในเรื่องของ มุมมองของนักศึกษาที่มีต่อความจริง ความรู้ ความสัมพันธ์ของนักศึกษากับเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง การสรรค์สร้างความรู้ของนักศึกษา และกระบวนการทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปของนักศึกษาซึ่งนำไปสู่ความสุขในการเรียนรู้ ซึ่ง “กระบวนการทัศน์” ในที่นี้หมายถึง มุมมองในการมองโลก ความคิด ความเชื่อ การรับรู้ และการให้คุณค่าที่มนุษย์มีต่อสิ่งต่างๆ กระบวนการทัศน์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อวิถีคิด ความรู้สึกนึกคิด และการแสดงท่าทีของมนุษย์ต่อบริบทแวดล้อม มุมมองเกี่ยวกับความจริง ความรู้หรือกระบวนการทัศน์ของนักศึกษาพยาบาลจึงมีที่มาจากกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมของนักศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาตนเองแบบองค์รวม มีการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งอื่นๆ รอบตัว และได้ย้อนคิดอย่างใคร่ครวญเพื่อปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ การนำเสนอในส่วนนี้ จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของนักศึกษาในการมองความรู้ ความจริงดังนี้

มุมมองของนักศึกษาพยาบาลกับโลกแห่งความจริง

นักศึกษาพยาบาลรู้ว่าความจริงหรือสิ่งต่างๆในโลก มีทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรม เช่น สามารถมองเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รับรส หรือสัมผัสได้ และส่วนที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถสัมผัสตามปกติวิสัยได้แต่ต้องอาศัยภาวะจิตที่มีความศรัทธา ความเชื่อ ความยึดมั่นนับถือ หรือความผูกพันแน่นแฟ้นที่อยู่ในจิตใจมนุษย์โดยยากจะพิสูจน์ หรือไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสามารถกล่าวได้ดังนี้

ความจริงในโลกวิทยาศาสตร์และองค์รวม

สำหรับนักศึกษาพยาบาลมักมีมุมมองในการมองความจริงทั้งในเชิงวิทยาศาสตร์ว่า ความจริงบางอย่างสามารถพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ ความจริงคือสิ่งที่เป็นไปได้ มีเหตุมีผล ความจริงคือสิ่งที่มนุษย์ค้นพบแล้วบันทึกไว้สืบต่อกันมา หากเป็นความเชื่อหรือความจริงจากประสบการณ์ก็อาจต้องมีผลสรุปที่สามารถพิสูจน์ได้ และในแง่ของการมองความจริงอย่างเป็นองค์รวม นักศึกษาพยาบาลยอมรับว่าความจริงบางอย่างไม่จำเป็นต้องมีหลักฐาน หรือมีเหตุผลสนับสนุน ทั้งนี้ในเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธา สิ่งที่เป็นคุณค่าทางจิตใจและประสบการณ์ในชีวิตก็ถือว่าเป็นความจริงได้ หรือแม้แต่ประเพณีที่ปฏิบัติ สืบต่อกันมาจนเป็นความเชื่อตามวัฒนธรรมของตน การปฏิบัติเพื่อชีวิตรอด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่นคำสอนของพ่อ แม่ หรือบรรพบุรุษก็ล้วนแล้วแต่เป็นความจริง ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีความจริงบางอย่างที่คนสนใจจะพิสูจน์ แต่ในทางกลับกันความจริงบางอย่างคนก็ไม่สนใจที่จะพิสูจน์หรือไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ บทพิสูจน์จึงไม่ใช่สิ่งสำคัญสำหรับความจริงเสมอไป

ความจริงในโลกของนักศึกษาพยาบาลจึงมีทั้งมิติที่สัมผัสได้โดยประสาทสัมผัส และมิติที่เข้าถึงได้ด้วยความคิด ความรู้สึกและจิตวิญญาณ ทั้งนี้นักศึกษาหลายคนตระหนักได้ถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างความจริงทั้งสองมิติดังกล่าวอย่างไม่อาจแยกออกมาโดดๆ ได้ เนื่องจากนักศึกษาเชื่อว่ามนุษย์เราทุกคนล้วน รับรู้ความจริงจากมิติต่างๆ ภายในตนของมนุษย์อย่างเป็นองค์รวม แม้ว่านักศึกษาพยาบาลจะต้องเรียนรู้องค์ความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามนักศึกษาจำนวนไม่น้อยยังคงมีการประพฤติ ปฏิบัติตามความเชื่อ และศาสนา โดยสวดมนต์ ไหว้พระก่อนนอน ทำบุญ เข้าวัด ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธา ความต้องการกำลังใจในการดำเนินชีวิตที่แสดงถึงความเชื่อมโยงกับสิ่งที่อยู่เหนือสามัญวิสัย ดังเช่น นักศึกษาคนหนึ่งที่มีพื้นเพเป็นคนต่างจังหวัดและมักปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนากับครอบครัวของตนอยู่เป็นประจำกล่าวว่า “เป็นคนชอบทำบุญ ไหว้พระพรหม พระพินเนศ แล้วก็ชวนแม่ไปถวายสังฆทานเป็นประจำ ก็จะชวนเพื่อนไปไหว้พระหลวงพ่อโสทรกันบ่อย ชอบนะ แม่พาไปตั้งแต่เด็กอย่างไร้ศาลหลักเมืองช่วงปิดเทอมชวนเพื่อนไปตลอดเลย รู้สึกอึดอึดใจ เวลาเราได้ขอพรแล้วเรารู้สึกดีใจนะ เขาบอกว่าบุญได้ทันทีที่เราทำนะคืออึดใจ” และภายในบริเวณของคณะพยาบาลศาสตร์เอง ก็มีหอพระประจำคณะพยาบาลฯ ศาลพระภูมิเก่าแก่ หอพระ และพระพุทธรูปเพื่อการสักการะบูชาหรือเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับทุกๆ คน รวมทั้งมีพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่างๆ ซึ่งนักศึกษา ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ล้วนยินดีเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจภายใต้ความเชื่อว่าเป็นสิริมงคลต่อการดำเนินชีวิตของตน

ความจริง ความรู้ที่มีความเป็นพลวัต

นักศึกษาพยาบาลมองว่าความจริง ความรู้มีทั้งที่ทรงอยู่ มีอยู่ตามธรรมชาติจะเปลี่ยนแปลงก็ต่อเมื่อมีการค้นพบใหม่หรือสามารถพิสูจน์ยืนยันได้ดังเช่นความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ และความจริง ความรู้ที่ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสิ่งต่างๆ รอบตัว นอกจากนี้ศึกษายังมองว่าความจริงสามารถถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ มนุษย์จะรับรู้หรือเชื่อว่าความจริงเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับฐานความคิด ความเชื่อของตน ทั้งนี้ศึกษามองว่ามนุษย์เรามักรับรู้เกี่ยวกับความจริง ความรู้จากการฟัง ถาม แสวงหาคำตอบและอาจใช้ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และการให้คุณค่าร่วมด้วยเพราะมนุษย์มิได้มีแต่เพียงร่างกาย แต่มีชีวิตและจิตใจ รวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆ ความจริง ความรู้ของแต่ละคนจึงมีความแตกต่าง หลากหลาย เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา และบริบทที่แปรเปลี่ยนไปอย่างต่อเนื่อง

ส่วนมุมมองของอาจารย์พยาบาลจากการสัมภาษณ์พบว่า อาจารย์หลายคนมีมุมมองเกี่ยวกับความจริง ความรู้ว่า ความจริงมีทั้งที่เป็นสากลและเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบท และความจริง ความรู้ มีความสัมพันธ์กับผู้ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าใครจะรับรู้อย่างไรและความรู้สามารถสร้างขึ้นได้ภายในตัวมนุษย์เองจากประสบการณ์และการบูรณาการความรู้ขึ้นมาเพื่อสามารถปรับตัวในการดำรงชีวิตได้

อย่างมีความสมดุล ทั้งนี้การบูรณาการความรู้ในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ หรือประสบการณ์เข้าด้วยกันนั้น เป็นสิ่งจำเป็นเพราะหากขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปอาจส่งผลให้มนุษย์เรามีมุมมองที่แคบ ไม่รอบด้าน และไม่ลึกซึ้ง รวมถึงไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ ดังที่อาจารย์คนหนึ่งเปรียบเทียบการเรียนรู้ เพื่อเป็นพยาบาลที่มีคุณภาพไว้อย่างน่าสนใจว่า “ที่คิดว่าจะทำให้พยาบาลเก่งได้คือ คุณต้องเป็นทั้งผู้อ่านและ ก็เป็นทั้งผู้ปฏิบัติ อ่านอย่างเดียวเหมือนคนตาบอดไม่รู้จริง ถ้าทำงานอย่างเดียวเหมือนควาย เพราะฉะนั้นถ้าเผื่อไม่ทำงานด้วย ไม่เรียน ไม่อ่านด้วย ก็คือเหมือนควายตาบอด”

นอกจากนี้อาจารย์พยาบาลมักมองว่ามีความรู้หลากหลายประเภทที่มีความสำคัญ ต่อสาขาวิชาชีพพยาบาลทั้งความรู้ในด้านของศาสตร์ทางการพยาบาล ด้านการศึกษา ประสบการณ์ ความเชื่อ ภูมิปัญญา ฯลฯ และ แหล่งความรู้ ก็มีอยู่หลายแหล่ง ทั้งในชั้นเรียน และ นอกชั้นเรียน โดยความรู้มักได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ต่างๆ แม้แต่การแก้ปัญหาในการทำงาน และชีวิตประจำวันก็เป็นการเรียนรู้ เนื่องจากมีการ สร้างความรู้ขึ้นมาแก้ปัญหา ต่างๆ ที่เกิดขึ้นและ สามารถนำความรู้นั้น ไปใช้ในครั้งต่อ ๆ ไปได้อีกด้วย และเนื่องจากประสบการณ์ตรงของความเป็น ครูพยาบาลจึงส่งผลให้ครู อาจารย์มักมีมุมมองว่า ความรู้ทุกประเภทล้วนสำคัญและสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ เพื่อสามารถให้การดูแลผู้ป่วยที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นองค์รวม ความรู้มีอยู่ ทุกแห่งหนมนุษย์เราจึงสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต และความรู้จากประสบการณ์อาจมีความแตกต่าง จากความรู้ในตำรา ดังที่อาจารย์พยาบาลคนหนึ่งกล่าวถึงประสบการณ์ตรงของตนว่า “บางทีในตำรา ไม่มี หรือบอกไม่ละเอียด แต่ด้วยที่เราทำมาบ่อยๆ ประสบการณ์ที่เห็นมาบ่อยๆ เราจะบอกได้เลยว่า กรณีนี้ จะเป็นอย่างไร คือความรู้ที่เกิดขึ้นเองจากการเรียนรู้ ” ความรู้จึงมีการ เปลี่ยนแปลงไปตาม ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

ความแตกต่างของบุคคลกับความจริง ความรู้ที่หลากหลาย

ภายใต้ความเชื่อที่ว่าแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันนับว่าเป็นฐานคิดสำคัญที่ส่งผล ให้นักศึกษาพยาบาลมองว่าความจริง ความรู้ไม่ใช่มีเพียงสิ่งเดียว แบบเดียวที่เป็นสากลในทุกเวลา และทุกบริบท แต่ความจริง ความรู้มีอยู่หลากหลายขึ้นอยู่กับการรับรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งภายใต้การ รับรู้นั้นๆ เป็นผลมาจากความแตกต่างของพื้นฐานครอบครัว การได้รับการเลี้ยงดู การอบรมสั่งสอน จากบ้าน โรงเรียน ศาสนา ความเชื่อ พื้นที่อาศัย วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีปฏิบัติ คำสอนที่สืบทอด กันมา ความสนใจส่วนตัว พื้นฐานองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม เหตุผลของแต่ละคน ประสบการณ์ชีวิต ฯลฯ

จากมุมมองเกี่ยวกับความจริง ความรู้ของนักศึกษาพยาบาลสะท้อนให้เห็นถึงการมองความจริง ความรู้ในมุมมองที่เปิดกว้างยอมรับในความแตกต่าง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากภูมิหลังของนักศึกษา และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาพยาบาลทำให้นักศึกษามีความเข้าใจผู้อื่นรอบข้างที่มีความแตกต่างกับตน ความจริง ความรู้สำหรับนักศึกษาพยาบาลมิได้แยกขาดออกไป หากแต่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ของนักศึกษา การให้ความหมายของคำว่า “ความรู้” ในมุมมองของนักศึกษาพยาบาลจึงรวมทั้งความรู้จากการเรียนและประสบการณ์ชีวิต โดยนักศึกษามักมองว่าความรู้ไม่สามารถวัดได้ด้วยเพียงระดับการศึกษาเท่านั้น ประสบการณ์ชีวิตก็นับว่าเป็นความรู้อีกประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและมีลักษณะของความรู้ที่เกิดจากความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับความรู้ ทั้งนี้นักศึกษาหลายคนยังมีความเชื่อว่ามีความรู้ได้อย่างกว้างขวางไร้ซึ่งขอบเขต โดยความรู้ที่อยู่ในตำราก็คือความรู้จำนวนหนึ่งที่มนุษย์รับรู้จากภายนอกหรือมนุษย์สร้างขึ้นแล้วจดบันทึกไว้นั่นเอง

ในทัศนะของนักศึกษาพยาบาลที่ให้สัมภาษณ์มองว่าความรู้มีหลายประเภท ทั้งในตำรานอกตำรา ภูมิปัญญา ประสบการณ์การปฏิบัติ และประสบการณ์ชีวิตเช่นการดูแลพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ ซึ่งความรู้ในตำรามีลักษณะเป็นแบบแผนตายตัว หากแต่การปฏิบัติจริงแตกต่างจากในตำราซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท ความรู้จากทุกๆ ที่ล้วนสามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์กันสู่การสร้างความรู้ใหม่ได้นอกจากนี้นักศึกษาหลายคนยังมองว่า ความรู้ในชั้นเรียนมี ขอบเขตจำกัด เฉพาะวิชาการ หากขาดความรู้นอกชั้นเรียนหรือประสบการณ์ชีวิตจะส่งผลให้ ู้ไม่เท่าทันคนอื่นในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ความรู้นอกชั้นเรียนจึงมีความสำคัญในการดำเนินชีวิต ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “ความรู้ไม่ใช่มีแค่ในห้องเรียน เวลาเราเจอคนอื่น เขามีประสบการณ์เป็นภูมิปัญญาของเขา นั่นคือเป็นความรู้ที่เราได้มาซึ่งเราอาจจะเลือกมาปฏิบัติ หรือนำมาใช้ก็ได้ ซึ่งไม่มีในห้องเรียนอยู่แล้ว ในห้องเรียนเราจะใช้แค่วิชาการเท่านั้น แต่เวลาออกข้างนอกเราจะรู้สึกเหมือนเราไม่ฉลาด เหมือนเราไม่ทันคนอื่นเขา

นอกจากนี้นักศึกษายังมองว่าการศึกษามีความหมายกว้างทั้งในชั้นเรียน ตำรา หนังสือ และนอกชั้นเรียน เช่น การฝึกปฏิบัติ ประสบการณ์ ซึ่งรวมไปถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างด้วย ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งกล่าวว่า “ทุกอย่างเป็นการศึกษา เช่นการศึกษาในห้องเรียนก็ศึกษาในสิ่งที่เราต้องทำเป็นอาชีพ วิชาชีพ แต่ถ้าปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นมันเป็นการศึกษาใจคน ศึกษาการใช้ชีวิต ถ้าสมมุติว่าเราอยู่กับคนอื่นโดยที่ไม่รู้ ใจเขาใจเรา มันก็คือนอกตำราอยู่ ก็ไม่รู้ว่าจะอยู่ไปทำไม เราอยู่ไม่ได้ด้วยตัวเองอย่างเดียวคะ ทุกอย่างมันเป็นการศึกษา”

นักศึกษาพยาบาลศูนย์กลางแห่งความสัมพันธ์

เนื่องจากนักศึกษาพยาบาลมีฐานคิดในเรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัวว่า การดำรงชีวิตของมนุษย์มีความเชื่อมโยงกับบริบทแวดล้อม นักศึกษาจึงมักมองว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นๆ นับว่าเป็นการเรียนรู้ชีวิต มนุษย์เราไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่มีปฏิสัมพันธ์ การอยู่คนเดียวหรืออยู่อย่างไม่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งอื่นเป็นการอยู่อย่างไร้ความหมาย ทั้งนี้ นักศึกษาพยาบาลหลายคนสัมผัสได้ด้วยใจว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นทำให้มีความสุข เพราะได้แบ่งปันความสุขและรอยยิ้ม มีความผูกพัน รักใคร่กัน ช่วยเหลือกันยามทุกข์ยาก และรู้สึกประทับใจกับสัมพันธภาพที่ดี รู้สึกอบอุ่นและสัมผัสได้ถึงความเอื้ออาทรที่ได้รับจากบุคคลรอบข้าง

ความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์

ภายใต้ฐานคิดที่เชื่อว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งอื่นๆ เป็นสิ่งสำคัญในชีวิต นักศึกษาพยาบาลจึงมักสนใจที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลรอบข้าง ทั้งกับเพื่อนๆ ครู อาจารย์ และบุคคลอื่นๆ ด้วยการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน และการใช้ชีวิตประจำวัน รวมทั้งมีสัมพันธภาพกับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยผ่านการดูแลอย่างเข้าใจ เข้าใจ และเอื้ออาทร รวมถึงการมีสายใยผูกพันกับบุคคลในครอบครัวที่รับฟังความทุกข์และพร้อมเป็นกำลังใจให้กันและกันเสมอ

นักศึกษาพยาบาลหลายคนสะท้อนว่าเมื่อ อยู่ในสถาบันมักจะมีความรู้สึกว่าอบอุ่นปลอดภัย โดยอาจารย์ให้การดูแล เอาใจใส่ทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน ทุ่มเทเสียสละดูแลช่วยเหลือนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาที่เรียนอ่อนจะไม่ถูกปล่อยทิ้งไว้ข้างหลัง อีกทั้งเจ้าหน้าที่ คณงานภายในสถาบันก็มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อนักศึกษาและครูอาจารย์ แม้ในบางครั้งอาจจะมีความขัดแย้งกันบ้างก็ให้อภัยกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดังที่นักศึกษาชายคนหนึ่งเล่าถึงความรู้สึกของตนว่า “ผมชอบในความเป็น สถาบันพยาบาล ตรงที่ทุกอย่างเป็นความดี มพันธ์ที่ดี อาจารย์ที่นี่เขาดูแลเราดีมาก ดูแลดีจริงๆ นะ ขึ้นวอร์ดก็ดูแลดี เวลาลงวอร์ดมาก็ประชุมปรึกษากัน นอกเวลา สนใจ ทั้งๆ ที่มันหมดเวลาราชการไปแล้ว อย่างเพื่อนที่ สอบตกอาจารย์เขาก็ดูแลดีนะ พยายามช่วยสอนเสริมให้ ผมว่ามันดี แล้วอย่างคณงานผมก็ว่าเขาก็นิสัยดีนะ มีมารยาท” เช่นเดียวกับนักศึกษาอีกคนหนึ่งก็กล่าวว่า “หนูรู้สึกอบอุ่นทุกครั้งที่อยู่กับเพื่อนในสถาบันแห่งนี้คะ หนูออกไปข้างนอก พอกลับเข้ามาแค่เห็นรั้วสถาบัน หนูก็รู้สึกปลอดภัยแล้ว เหมือนเป็นที่ของเรา หนูรู้จักทุกคนในนี้”

ส่วนสัมพันธภาพกับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย นักศึกษามักมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลเหล่านั้น โดยแม้ว่าการเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพในระยะแรกนักศึกษาอาจรู้สึกไม่มั่นใจ แต่เพื่อการเรียนรู้ที่ได้รับมอบหมายจากครู อาจารย์ นักศึกษาจึงต้องพยายามทำให้สำเร็จ แต่เมื่อความสัมพันธ์ดำเนินไปพร้อมกับ การปฏิบัติกรพยาบาลด้วยความตั้งใจ เอาใจใส่ดูแล สัมพันธภาพอันดีระหว่างผู้ป่วยและญาติ ผู้ป่วยกับนักศึกษาจึงเกิดขึ้นได้อย่างราบรื่นด้วยความจริงใจที่มีต่อกัน และสำหรับบุคคลอื่นๆ รอบตัว นักศึกษาก็สามารถสร้างสัมพันธภาพด้วยดีเป็นอย่างดี ภาพที่สะท้อนให้เห็นได้ คือนักศึกษามักมีสีหน้าที่ยิ้มแย้ม แสดงถึงความสุขใจเมื่ออยู่ท่ามกลางบุคคลอื่นๆ แวดล้อม

ด้วยความรู้สึกดังกล่าวนักศึกษาจึงมีมุมมองในแง่บวกเกี่ยวกับการเรียนรู้ กล่าวคือ การเรียนรู้ไม่ใช่มีแต่ความทุกข์ โดยถึงแม้จะมีความเครียดในบางช่วงจังหวะชีวิตของการเรียนรู้บ้าง แต่ความมั่นใจ ความรู้สึกอบอุ่นปลอดภัยเหล่านั้นล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยโอบอุ้มให้นักศึกษาสามารถผ่านอุปสรรคต่างๆ ไปได้โดยมีการเติบโตที่มีความแข็งแกร่ง มั่นคงอยู่ภายในตน และดำเนินชีวิตต่อไป โดยก้าวไปข้างหน้าพร้อมๆ กับการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับทุกๆ คนรอบข้าง

ความสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง

ภายในคณะพยาบาลศาสตร์อาจพบเห็นภาพที่นักศึกษาพยาบาลหลายคนสะท้อนความเชื่อของตนผ่านการปฏิบัติต่างๆ เช่น การไหว้พระขอพร ขอให้ดลบันดาลสิ่งที่ต้องการ หรือขอให้สมหวัง การสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฯลฯ ทั้งนี้การที่นักศึกษาได้มีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาช่วยทำให้นักศึกษาสนใจศาสนามากขึ้น และมองเห็นคุณค่าที่ได้รับจากการสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนทุกคืน ไหว้พ่อ ไหว้แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย กล่าวคือทำให้สบายใจ รู้สึกอบอุ่นใจ และสุขสงบขึ้น ส่งผลให้นักศึกษาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนายังช่วยสนับสนุนทางด้านจิตใจ จิตวิญญาณ และการดำเนินชีวิตรวมทั้งการปฏิบัติวิชาชีพของนักศึกษาด้วย ซึ่งนักศึกษามีความรู้สึกว่าการเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือสามัญวิสัย ได้ช่วยสร้าง สมดุลภายในตนและทำให้มีจิตใจเข้มแข็ง โดยนักศึกษา ชิมชัย ธรรมะทั้งจากวิถีชีวิตในครอบครัวและจากการเรียนรู้ในสถานการศึกษพยาบาล ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งที่ยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติอันดีงามของครอบครัวมาตลอดกล่าวว่า “หนูไหว้พระก่อนนอนทุกคืน ไหว้พ่อ ไหว้แม่ หนูนับถือมาตั้งแต่รุ่นปู่ รุ่นย่า ตายาย ก็นับถือต่อ ๆ กันมา ” และนักศึกษาอีกคนกล่าวในทำนองเดียวกันว่า “เวลาเหนื่อยมาก ๆ หรือเครียดมาก ๆ ก็ จะสวดมนต์ นั่งสมาธิตามที่ พระอาจารย์สอน ก็ช่วยให้ใจเย็นลง สบายใจขึ้น”

นักศึกษาพยาบาลผู้สร้างสรรค์ความรู้

นักศึกษาพยาบาลมองว่าความจริง ความรู้นั้นไม่ได้ตั้งอยู่โดดๆ หรือมีความหมายในตัวเอง เพียงหนึ่งเดียวเสมอไป หากแต่ความจริง ความรู้นี้ยังมีความสัมพันธ์กับผู้รับรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านั้น แต่ละคนจึงอาจให้ความหมายแก่ความจริง ความรู้หรือสิ่งต่างๆ แตกต่างกันออกไป ตามการรับรู้ของตน อีกทั้งความจริง ความรู้มีทั้งที่อยู่ภายนอกและเกิดขึ้นภายในตน การสร้างสรรค์ความรู้ของนักศึกษาจึงเกิดขึ้นได้ทั้งจากประสบการณ์ชีวิต และการปฏิบัติหรือลงมือทำในสถานการณ์จริงโดยมีเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้สู่วิชาชีพและการดำเนินชีวิต

การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างและบริบทแวดล้อมนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่เอื้อให้เกิดการสร้างความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาพยาบาลได้อย่างเป็นองค์ความรู้ที่สร้างสรรค์ขึ้นนั้นนักศึกษามักได้ฐานคิดมาจากคำสอนของพ่อ แม่ ครู อาจารย์ การแสวงหาความรู้

ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ประสบด้วยตนเองและประสบการณ์ของผู้อื่นเช่น เพื่อนๆ ครู อาจารย์ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ผู้ป่วยญาติผู้ป่วย ฯลฯ ซึ่งการสร้างความรู้ดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ผ่านการเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างกันหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งกล่าวว่า “ความรู้บางอย่างได้จากการปฏิบัติ ดูแลคนไข้ก็ได้ความรู้ว่าทำแบบไหนถึงจะได้ผลดี บางครั้งก็เป็นความรู้ใหม่ที่ตำราไม่มี ความรู้ในที่นี้จึงไม่ใช่ความรู้ในความหมายของความรู้เพื่อใช้ในการทำแบบทดสอบหรือตอบคำถามได้ หากแต่เป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้ได้กับชีวิตจริง ทำให้นักศึกษารับรู้ถึงคุณค่าของความรู้ที่มีความหมายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

กระบวนการทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงกับความสุขในชีวิต

จากฐานคิดเดิมของนักศึกษาพยาบาลก่อนเข้ามาเรียนในสาขาพยาบาลเคยมองว่าส่วนใหญ่แล้วความรู้เป็นสิ่งตายตัวสามารถส่งผ่านมาที่ผู้เรียนด้วยการเรียนในชั้นเรียนหรือสถานศึกษา แต่ในปัจจุบันนักศึกษาหลายคนได้เปลี่ยนวิธีคิดมาสู่การมองในมุมมองที่แตกต่างออกไปเช่น ความรู้มีอยู่หลากหลายประเภท มีอยู่รอบตัว ไม่นั่นอนตายตัว เปลี่ยนแปลงได้ตามบริบท ความรู้ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อสามารถสอบให้ผ่าน หรือเพื่อการแข่งขันกับผู้อื่น แต่ความรู้นั้นควรมีคุณค่าต่อชีวิตของนักศึกษาในการที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ความสุขในการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายมุ่งการพัฒนาตนของนักศึกษาอย่างเป็นองค์รวม

ความสุขในชีวิตแห่งการเรียนรู้

ในโลกแห่งการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลสิ่งสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษารู้สึกถึงคุณค่าภายในตน มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความเข้มแข็ง สามารถดำรงไว้ซึ่งความสมดุลภายในตน และผ่านพ้นอุปสรรคต่างๆ มาได้ คือกำลังใจ ความเมตตา ความรักและเอื้ออาทรจากบุคคลรอบข้าง ซึ่งรวมไปถึงสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจหรือที่พึ่งทางใจด้วย ด้วยความรู้สึกดังกล่าวนักศึกษาพยาบาลที่ให้สัมภาษณ์ทุกคนจึงมองว่าสำหรับกระบวนการเรียนรู้แล้วสิ่งสำคัญ ก็คือความสุขของผู้เรียน และคุณค่าที่ได้จากการเรียนรู้ซึ่งนับว่าเป็นกระบวนการทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยมองว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเรียนรู้ นอกจากนี้นักศึกษายังมีมุมมองความคิดในแง่บวกกล่าวคือคิดว่าตนเองต้องปรับตัวและพัฒนาตนเองอยู่เสมอทั้งในด้านการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในกระบวนการเรียนรู้ การประเมินผล และเชื่อมั่นในประสบการณ์ของผู้สอนและรู้สึกพอใจที่ได้เรียนในสาขาพยาบาลเนื่องจากทำให้ตนเองและคนในครอบครัวมีความสุข ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งกล่าวว่า “ตั้งแต่มาเรียนพยาบาลสีหน้าแม่เปลี่ยนไปนะ เมื่อก่อนแม่จะเหนื่อยเหมือนแหวดตากังวล แต่ตอนนี้แม่จะเหนื่อยแต่ก็อิมเอม ภูมิใจที่ลูกเรียนพยาบาล”

นักศึกษาพยาบาลกับนิยาม “ผู้เรียนที่ดี”

สำหรับนักศึกษาพยาบาลแล้วการเรียนเก่งหรือมีความเป็นเลิศทางวิชาการเพียงอย่างเดียว แต่ขาดการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือสังคม ไม่ใช่คุณลักษณะของผู้เรียนที่ดี เนื่องจากผู้เรียนเหล่านั้น มักมองเห็นแต่เป้าหมายของตน ไม่สนใจที่จะช่วยเหลือบุคคลรอบข้าง และไม่ใส่ใจกับการอยู่ร่วมกัน ฉันทมิตรที่พึงปฏิบัติต่อกัน ดังที่นักศึกษาคนหนึ่งซึ่งเคยมีประสบการณ์ผิดหวังจากเพื่อนที่เรียนมาด้วยกันได้ กล่าวว่า “คนที่เรียนดีเขาก็ไม่ได้มีน้ำใจเสมอไป หนูเคยร้องไห้เพราะคนเรียนเก่งมาแล้ว คนเก่งไม่ได้ช่วยอะไรค่ะอาจารย์ บางทีหนูมองว่าเรียนเก่งอย่างเดียวไม่มีประโยชน์ค่ะถ้าไม่ช่วยคนอื่นค่ะ

ด้วยวิธีคิดดังกล่าวนักศึกษาพยาบาลจึงมองว่าคุณลักษณะผู้เรียนที่ดีควรเป็นผู้เรียนที่มีความเข้าใจตนเอง สามารถแก้ไขจัดการความขัดแย้งหรือความเครียดของตนเองได้ มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นและสิ่ง อื่นๆ เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็น และเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น รวมทั้งพร้อมที่จะช่วยเหลือบุคคลรอบข้างตามความสามารถของตน ทั้งนี้นักศึกษาได้เปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสำคัญมาเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านเพื่ออยู่ร่วมกันกับผู้อื่นและอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมได้อย่างเอื้ออาทรและช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ส่วนหนึ่งเกิดจากการได้เปิดโลกทัศน์สู่การเรียนรู้ที่กว้างขวางออกไปนอกเหนือจากห้องเรียนที่เป็นห้องสี่เหลี่ยมแต่เป็นการเรียนรู้ชีวิตจริง ได้สัมผัสกับความแตกต่างของความรู้หลากหลายประเภท ผู้ร่วมเรียนรู้ที่มีความแตกต่างกัน และการเชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆ รอบตัว ซึ่งเปรียบเสมือนการเปิดประตูสู่โลกกว้างแห่งความจริงที่ต่างออกไปจากเดิม ผู้เรียนที่ดีจึงมีนิยามที่ขยายกว้างออกไปมากกว่าเป็นเพียงผู้เรียนที่มีผลการเรียนดีเท่านั้นแต่ต้องสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นท่ามกลางสรรพสิ่งได้อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อการดำเนินชีวิตที่มีความสุขสมดัง

บทที่ 8

ข้อเสนอเชิงทฤษฎี

การศึกษาเกี่ยวกับ “กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบของศิรัวมของนักศึกษาพยาบาล” ได้ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงเงื่อนไขและกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบของศิรัวมของนักศึกษา และสามารถสร้างข้อเสนอเชิงทฤษฎีในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบของศิรัวมของนักศึกษาพยาบาลได้ โดยนักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ทั้งในและนอกชั้นเรียนตามหลักสูตรในสาขาการพยาบาลซึ่งให้ความสำคัญกับทั้งความรู้เชิงทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง การศึกษานี้ได้ให้ข้อเสนอเชิงทฤษฎีที่สะท้อนถึงการเรียนรู้ของนักศึกษาตั้งแต่ก่อนเข้ามาเรียนในสาขาการพยาบาล และเมื่อนักศึกษาเข้ามาสู่การเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลซึ่งมีเงื่อนไขและกระบวนการที่ทำให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงอันนำไปสู่การพัฒนาตนแบบของศิรัวมที่สำคัญดังนี้

การเรียนในโรงเรียนทั่วไป

การเรียนในระบบโรงเรียนที่นักศึกษาพยาบาลเคยผ่านมาก่อนเข้ามาสู่การศึกษาในสาขาพยาบาล ได้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการที่อยูเบื้องหลังการจัดการศึกษาในโรงเรียนว่าเป็นแบบปฏิฐานนิยมที่มีมุมมองเกี่ยวกับความจริง ความรู้ว่าเป็นความจริงแท้ แน่นอน ตายตัว และเป็นสากล โดยยอมรับและเชื่อถือความจริง ความรู้เฉพาะที่ผ่านการพิสูจน์ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และมองว่าความรู้ต่างๆ สามารถแยกออกเป็นส่วนย่อยๆ เพื่อศึกษาหรือพัฒนาเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาได้ กระบวนการดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยระบบโรงเรียนพยายามจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ตามที่ผู้สอนถ่ายทอดและมอบหมายให้ผู้เรียนกระทำตามที่ผู้สอนกำหนดเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ครูผู้สอนหรือระบบโรงเรียนต้องการ

การคำนึงถึงเป้าหมายของสถาบันการศึกษามากกว่าเป้าหมายของผู้เรียนก็นับว่าเป็นเงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่ทำให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีสอนหรือการพยายามจัดการเรียน การสอนเพื่อมุ่งหล่อหลอมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะในมาตรฐานเดียวกันซึ่งอยู่ภายใต้ฐานคิดของการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตเป็น ผู้จบการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของสังคมมากกว่าจะพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพที่มีความแตกต่าง หลากหลายของผู้เรียนแต่ละคน การเรียนรู้จึงมีลักษณะที่ผู้เรียนต้องปรับตัวตามเทคนิควิธีสอนที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามแต่ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาเห็นสมควร ผู้เรียนจึงมีบทบาทเป็นผู้รับและผู้ตามมากกว่าเป็นผู้กระทำหรือผู้สร้างสรรค์

การศึกษาในระบบโรงเรียนส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับการพัฒนาตนเองของนักศึกษาซึ่งมีองค์ประกอบในตนเองหลายด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ โดยแต่ละองค์ประกอบมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์โดยไม่อาจแยกขาดจากกัน และมีปฏิสัมพันธ์กันทั้งภายในตนเอง ระหว่างตนเองกับบุคคลอื่นและสิ่งอื่นๆ แวดล้อม การมุ่งพัฒนาเพียงด้านใด ด้านหนึ่งจึงอาจส่งผลกระทบต่อความไม่สมดุลภายในตัวของนักศึกษา และส่งผลให้นักศึกษาที่ได้รับการพัฒนาแบบแยกส่วนไม่สามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

การเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาพยาบาล

การเรียนรู้ในสาขาการศึกษาพยาบาลมีลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากระบบโรงเรียนโดยทั่วไป โดยนักศึกษาพยาบาลได้มีโอกาสเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนจากหอพักและแหล่งฝึกปฏิบัติต่างๆ ซึ่งสามารถเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งต่างๆ รอบข้าง นักศึกษาจึงสามารถเรียนรู้และเชื่อมโยงสู่การปรับสมดุลภายในตนเองอันนำไปสู่การพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านอย่างเป็นองค์รวมเพื่อดำรงชีวิตอยู่อย่างสัมพันธ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาลมีเงื่อนไขและกระบวนการที่สำคัญดังนี้

สถาบันการศึกษาพยาบาล

สถาบันการศึกษาพยาบาลนับได้ว่าเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากนักศึกษาพยาบาลสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาภายใต้สภาวะแวดล้อมของการศึกษาพยาบาล โดยทฤษฎีการเรียนรู้ของนักศึกษาเกิดขึ้นทั้งในสถานศึกษาที่มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งหอพักที่เป็นทั้งที่พักอาศัย แหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเป็นสถานที่เรียนรู้การดำเนินชีวิตประจำวันในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งความหวังและกำลังใจที่สำคัญของนักศึกษา โดยนักศึกษามักได้พลังใจจากเพื่อนและครู อาจารย์ที่อยู่หอพักร่วมกันซึ่งในขณะที่นักศึกษาอยู่หอพักมักมีกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ของนักศึกษาและครู อาจารย์อยู่เสมอๆ เช่น การทำบุญตักบาตร การออกกำลังกาย การร่วมงานพิธี และกิจกรรมในโอกาสวันสำคัญต่างๆ นอกจากนี้นักศึกษายังสามารถเรียนรู้ได้จากนอกสถานศึกษา เช่น แหล่งฝึกภาคปฏิบัติที่มีทั้งโรงพยาบาล ศูนย์สาธารณสุข ชุมชน ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ที่เอื้อให้นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและบริบทแวดล้อมได้เป็นอย่างดี เหล่านี้จึงช่วยให้นักศึกษามีการเรียนรู้ที่ขยายกว้างออกไปจากชั้นเรียนและเปิดโอกาสให้นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งต่างๆ ได้มากขึ้นจึงนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนเองของนักศึกษาทั้งในด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ รวมถึงการอยู่ร่วมกับบุคคลและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ อย่างสุขสมดุล

หลักสูตรและกระบวนการทัศน์ในการจัดหลักสูตร

การศึกษาในสาขาทางการพยาบาลมีทั้งความเป็นศาสตร์และศิลป์ภายใต้ฐานคิดของภาวะสุขภาพองค์รวมที่เน้นการมองบุคคลแบบองค์รวมและสามารถให้การพยาบาลอย่างครอบคลุมแบบองค์รวมได้ จึงนำมาสู่เป้าหมายของการผลิตบัณฑิตพยาบาลที่สามารถปฏิบัติพยาบาลได้อย่างมีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลและสรรพสิ่ง การจัดการศึกษาพยาบาลจึงมุ่งเน้นให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาตนในทุกๆ ด้านนอกเหนือไปจากการพัฒนาด้านความรู้เชิงวิชาการ เนื่องจากเป็นวิชาชีพที่ต้องให้การดูแลมนุษย์ที่มีความแตกต่างหลากหลาย และมีความเป็นองค์รวมของกาย จิต สังคมและจิตวิญญาณ

จากกระบวนการทัศน์ดังกล่าวจึงส่งผลให้หลักสูตรมีเป้าหมายมุ่งสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม โดยเป้าหมายการเรียนรู้ หลักสูตร ความรู้ การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้มีส่วนต่างออกไปจากกา รเรียนในระบบโรงเรียน กล่าวคือ เป้าหมายที่ไม่ได้มุ่งเน้นการแข่งขันกับภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว หลักสูตรและความรู้มีลักษณะขยายกว้างออกไปโดยยอมรับความรู้ทั้งในเชิงวิชาการและประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติรวมถึงประสบการณ์ชีวิต ส่วนของการเรียนรู้ก็ให้ความสำคัญกับทั้งการเรียนรู้ในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้ลงมือทำ ซึ่งเห็นผลว่าสามารถนำไปใช้ได้จริง รวมทั้งช่วยเอื้ออำนวยให้นักศึกษาได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและบริบทต่างๆ และในส่วนของ การประเมินผลก็มุ่งการพัฒนาปรับปรุง และเติมเต็มในส่วนที่ขาดไปในแต่ละบุคคลมากกว่าจะเทียบเคียงกับผู้เรียนคนอื่น

ในส่วนของอาจารย์พยาบาลก็มักมีมุมมองเกี่ยวกับความรู้ว่า ความรู้มีหลากหลายประเภทซึ่งมีความสำคัญต่อสาขาวิชาชีพพยาบาลทั้งความรู้ในด้านของศาสตร์ทางการพยาบาล และความรู้ในศาสตร์สาขาอื่นๆ แหล่งความรู้มีอยู่หลายแหล่งทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน ซึ่งนักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้จากการค้นคว้า แสวงหา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างขึ้นจากประสบการณ์ ฯลฯ และอาจารย์ยังมองว่าการพัฒนาตนแบบองค์รวมของนักศึกษาเพื่อสามารถปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีจรรยาบรรณวิชาชีพ สามารถปฏิบัติงานร่วมกับทีมสุขภาพและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้เป็นอย่างดีมีความสำคัญกว่าการพัฒนาเพียงความเป็นเลิศทางวิชาการแต่ขาดความเมตตา กรุณา เอื้ออาทร ฯลฯ

ตัวนักศึกษาพยาบาล

สำหรับการพัฒนาตนของนักศึกษาพยาบาลยังมีเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมได้ก็คือ ตัวนักศึกษาเองที่เป็น บุคคลสำคัญที่เป็นผู้สร้างให้เกิดการพัฒนาขึ้นทั้งจากความรู้ภายในตน จากการเชื่อมโยงกับผู้อื่นๆ และสิ่งอื่นๆ รอบข้าง รวมถึงความเชื่อ ความศรัทธาและสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนขยายมุมมองของตนให้เปิดกว้างพร้อมรับฟังผู้อื่น และสะท้อนย้อนนึกคิดสู่ภายในตน นักศึกษาจึงเรียนรู้ทั้งจากมุมมองของตน และจากมุมมองของผู้อื่นทำให้สามารถแก้ไขจัดการปัญหาต่างๆ ให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี และสามารถพัฒนาตน

ได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และในส่วนของความรู้สึกในทางบวกที่มีต่อการเรียนรู้ เช่น ชอบเนื้อหาวิชา ชอบครูผู้สอน มองเห็นถึงคุณค่าของการเรียนรู้นั้นๆ นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ฯลฯ ก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ ที่ช่วยให้นักศึกษาไปสู่การพัฒนาตนเองได้

บุคคลรอบข้างและบริบทแวดล้อม

ในส่วนบุคคลรอบข้างที่ช่วยเอื้อให้นักศึกษาพยาบาลเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญคือ ผู้สอนซึ่งรวมถึง ครูผู้สอนในชั้นเรียนและแหล่งฝึกปฏิบัติต่างๆ พยาบาลที่ปฏิบัติอยู่ในแหล่งฝึก เพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย พ่อแม่ บุคคลในครอบครัว ฯลฯ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่มีประสบการณ์แตกต่างกันไปซึ่งล้วนแต่มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของนักศึกษาและนอกจากผู้สอน จะให้ความรู้กับนักศึกษาแล้วยังให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือต่างๆ เพื่อให้นักศึกษาก้าวไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ

ทั้งนี้ครู อาจารย์มีบทบาทสำคัญดังนี้ คือ ช่วยเสริมแรงให้นักศึกษาเกิดความกระตือรือร้น ที่จะเรียนรู้และมีความเพียรพยายามมากขึ้น ช่วยประดับประดาให้นักศึกษาสามารถแก้ไขจัดการ ปัญหาต่างๆ ในขณะที่เรียนรู้โดยเข้าใจความรู้สึกของนักศึกษา รับฟัง และให้กำลังใจ รวมทั้งให้การดูแล เอาใจใส่ อีกทั้งครู อาจารย์ยังเอื้อให้นักศึกษาได้มีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ แวดล้อม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และขยายมุมมองในการมองโลกของนักศึกษา และครู อาจารย์ยังเป็นต้นแบบที่ดี เพื่อให้นักศึกษาเห็นสิ่งดีงามเป็นแบบอย่างอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมี “ครอบครัว” ของนักศึกษาที่คอยให้ความช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน ทั้งในเรื่องของ การเงิน สิ่งสนับสนุนการศึกษา เป็นที่ปรึกษาปัญหาต่างๆ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจ ส่วน “เพื่อน” ในสถาบัน การศึกษาพยาบาล นักศึกษามองว่าเป็นบุคคลที่มีความหมาย นักศึกษามักกระลึกได้ถึงความรู้สึกดีๆ ที่มีให้แก่เพื่อนซึ่งร่วมทุกข์ ร่วมสุข แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและช่วยเหลือกันทั้งในด้านการเรียนรู้และ การดำเนินชีวิต

ในส่วนของสิ่งแวดล้อมถือได้ว่าทุกๆ ที่คือแหล่งส่งเสริมการพัฒนาตนเองของนักศึกษาพยาบาล ทั้งในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน แหล่งฝึกงานต่างๆ หอพักที่นักศึกษาอาศัยอยู่ ฯลฯ เนื่องจากการดำเนิน ชีวิตในแต่ละวันเป็นประสบการณ์ที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นรอบตัวการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้อยู่เสมอ

สิ่งที่ เป็นกำลังใจ ความเชื่อ และความศรัทธา

สิ่งที่ เป็นกำลังใจ และความเชื่อคือ ศรัทธาของนักศึกษาพยาบาล เช่นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ความหวัง ความเชื่อ ศาสนา พระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเอื้อต่อการเรียนรู้ กล่าวคือ ช่วยให้นักศึกษามี ความมั่นคง สมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านจิตใจ อารมณ์และจิตวิญญาณ เมื่อนักศึกษาต้องประสบกับความทุกข์และปัญหาต่างๆ นักศึกษาอาจต้องการที่พึ่งทางใจ หรือปฏิบัติตามความเชื่อของตนเพื่อช่วยให้เกิด พลังใจที่เข้มแข็ง ซึ่งบุคคลแวดล้อมตัวนักศึกษามีความเข้าใจ ยอมรับได้และไม่ขัดแย้งจึงช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าใจถึงความเป็นองค์รวมของชีวิต และเกิดความสุข ทางใจได้

ทั้งนี้หากมีเงื่อนไขดังกล่าวกว่าข้างต้นแล้วมีกระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้แบบองค์รวม ก็จะทำให้ นักศึกษาเกิดการพัฒนาตนเองแบบองค์รวมได้ ซึ่งพอสรุปกระบวนการที่สำคัญได้ดังนี้

กระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้

การเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลมีกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งในชั้น เรียนและนอกชั้นเรียน รวมถึงการใช้ชีวิตในหอพักและประสบการณ์ชีวิตซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองเป็นองค์รวม สรุปได้ดังนี้คือ

การฝึกปฏิบัติ: การสัมผัสสถานการณ์จริง

การฝึกปฏิบัติบนหอผู้ป่วยและแหล่งฝึกงานต่างๆ ให้ความสำคัญอย่างมากสำหรับการศึกษาพยาบาล เนื่องจากการฝึกปฏิบัติช่วยให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์ตรงที่สามารถสัมผัสถึง จิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของนักศึกษาเพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นพยาบาลวิชาชีพที่เข้าถึงความเป็นมนุษย์ และสามารถให้การดูแลผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการได้อย่างเป็นองค์รวม การฝึกปฏิบัติจึงเป็นกระบวนการที่ ช่วยให้นักศึกษาได้เปิดมุมมองในการมองโลกที่กว้างขึ้น จากการมีโอกาสได้สัมผัสชีวิตจริงทั้งของ ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยหรือผู้ดูแลผู้ป่วยและบุคคลอื่นๆ ทำให้นักศึกษาเข้าใจถึงธรรมชาติชีวิตมนุษย์ที่มีทั้ง ทุกข์ และสุข มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย มีความเชื่อ ความศรัทธา ฯลฯ ทำให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจตนเอง และผู้อื่น นักศึกษาจึงมีความเมตตา กรุณาและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยความเคารพในศักดิ์ศรี ของแต่ละบุคคล

การบูรณาการความรู้จากในตำราและชีวิตจริง

ในส่วนของสร้างสรรค์ความรู้ของนักศึกษาพยาบาลมักเกิดขึ้นจากการเชื่อมโยง บูรณาการ ความรู้อันหลากหลายทั้งจากในตำรา นอกตำรา และการดำเนินชีวิตสู่การสร้างความรู้ใหม่ทั้งจากการ รับมาแล้วนำไปปฏิบัติโดยปรับให้เหมาะสมกับบริบทจนกระทั่งสามารถนำไปสู่การต่อยอด ขยายผล หรือนำไปใช้ในครั้งต่อไป ผลของกระบวนการดังกล่าวให้ผลที่ปรากฏให้เห็นได้จริง ทำให้นักศึกษา เห็นคุณค่าของความรู้ และการเรียนรู้นั้น นักศึกษาจึงมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ส่งผลให้นักศึกษาเกิด ความสนใจ ใฝ่รู้ และมีกำลังใจที่จะพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น

การคิดนอกเหนือเหตุผลเพื่อเข้าใจคน เข้าใจตน

นักศึกษาพยาบาลมักตัดสินใจในเรื่องต่างๆ โดยคิดพิจารณา ทบทวน ไตร่ตรองด้วยตนเอง และคำนึงถึง ความคิดเห็น ของผู้อื่นด้วย เนื่องจากในการเรียนรู้สาขา การพยาบาล นักศึกษา ต้องมี ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและบริบทแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเรียนรู้นั้นชั้นเรียน การเรียนกลุ่มย่อย การฝึกปฏิบัติที่ต้องเกี่ยวข้องกับทั้งผู้ร่วมวิชาชีพ ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ฯลฯ รวมถึงการอาศัยอยู่ในหอพัก ร่วมกัน และนักศึกษามักมีมุมมองว่าทุกความคิด เห็นล้วนเป็นประโยชน์ นักศึกษาจึง ตัดสินใจหรือ หาทางแก้ไขปัญหาโดยใช้ทั้งเหตุผลและอารมณ์ความรู้สึกของทุกคนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ จึงไม่สามารถกำหนดความถูก ผิด ได้อย่างแน่นอนอนตายตัวเสมอไป

เนื่องจากแต่ละเรื่องราวย่อมมีบริบทที่ต่างกัน การคิดในลักษณะนอกเหนือเหตุผลดังกล่าวจึงช่วยให้นักศึกษาเกิดความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตน เชื่อมโยงกับผู้อื่น และสิ่งอื่นๆ อันจะนำไปสู่การเข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่นได้

การปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างเพื่อการเรียนรู้

สำหรับนักศึกษาพยาบาลการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง เช่น เพื่อนๆ ครู อาจารย์ ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและคนอื่นๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกๆ แห่แห่งเรียนรู้ ทั้งในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน แห่แห่งฝึกต่างๆ รวมทั้งหอพักอาศัย และการดำเนินชีวิตประจำวันของนักศึกษาซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ในแนวราบโดยเปิดมุมมองให้กว้างออกไปท่ามกลางบรรยากาศของความเข้าใจระหว่างกันช่วยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้กระบวนการที่ช่วยให้นักศึกษาพยาบาลเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อที่เสมือนการเปิดประตูออกนอกกรอบมุมมองหรือโลกทัศน์ใหม่ซึ่งแตกต่างไปจากเดิม ก็คือกระบวนการของการเรียนรู้ที่นักศึกษาร่วมมือ ร่วมใจกัน เพื่อไปสู่เป้าหมายร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสะท้อนความคิด ความรู้สึก ซึ่งช่วยให้เกิดการคิดที่ขยายออกไปทั้งในแนวกว้างและแนวลึกโดยมีฐานคิดทั้งในแง่ของเหตุผล อารมณ์ ความรู้สึก ทั้งของตนเองและผู้อื่นมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ซึ่งทำให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญหรือปัญหาของผู้อื่น และปัญหาของสังคมในวงกว้างมากกว่าการมองเห็นเพียงปัญหาหรือความต้องการของตนเอง

การสะท้อนย้อนคิดเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

ในการศึกษาพยาบาลมีการเรียนรู้ในลักษณะที่มีการรับฟังความคิดเห็นระหว่างกัน คิดร่วมกัน ปฏิบัติร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันแบบแนวราบในบรรยากาศที่เป็นกันเอง เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ทบทวนความคิด การปฏิบัติและประสบการณ์ที่ผ่านมาจึงส่งผลให้นักศึกษาเกิดการสะท้อนคิด ทบทวน ไตร่ตรองภายในตนจึงสามารถมองเห็นข้อดี ข้อด้อยของตนและวางแผนในการพัฒนาตนต่อไปได้ ทั้งนี้การที่นักศึกษสามารถแสดงความคิดของตนและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่เกิดความขัดแย้ง แต่เห็นประโยชน์ของความคิดหรือมุมมองที่แตกต่างจะช่วยให้นักศึกษาเปิดใจตนเองออกไปสู่การมีมุมมองที่หลากหลาย ลุ่มลึกและรอบด้านมากขึ้นซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมาจากภายในตนเองได้

กระบวนการทัศน์ของนักศึกษาพยาบาล

สำหรับกระบวนการทัศน์หรือมุมมองในการมองโลกของนักศึกษาพยาบาลก็เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ นักศึกษามองความจริง ความรู้ต่างไปจากเดิม โดยมองความจริง ความรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ตายตัว แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาซึ่งการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ของ

นักศึกษาเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งต่างๆ นักศึกษาพยาบาลมักมีมุมมองในการมองความจริง ความรู้ทั้งในแง่ที่ว่า บางอย่างสามารถพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ และบางอย่างไม่จำเป็นต้องมีหลักฐาน หรือมีเหตุผลสนับสนุน เช่นในเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธา สิ่งที่เป็นคุณค่าทางจิตใจและประสบการณ์ชีวิต ความจริง ความรู้มีทั้งที่ดำรงอยู่ มีอยู่ตามธรรมชาติและที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น นอกจากนี้นักศึกษายังมีความเชื่อว่าแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน จากพื้นฐานทางครอบครัว โรงเรียน ศาสนา ความเชื่อ พื้นที่อาศัย วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีปฏิบัติ ความสนใจส่วนตัว พื้นฐานองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม ฯลฯ จึงทำให้นักศึกษามองความจริง ความรู้ในมุมมองที่เปิดกว้าง และยอมรับในความแตกต่าง หลากหลายของบุคคลและสรรพสิ่งรอบตัว

การพัฒนาตนแบบองค์รวม

จากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาตนอย่างเป็นองค์รวมของนักศึกษาพยาบาล ดังกล่าวจึงส่งผลให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาตนแบบองค์รวมในที่สุด โดยการพัฒนาตนแบบองค์รวม หมายถึงการที่นักศึกษาเกิดการเชื่อมโยงมิติต่างๆ ภายในตน เชื่อมโยงกับบุคคลอื่น และสิ่งอื่นซึ่งนำมาสู่การสร้างสมดุลในตนเองทำให้มีความเข้มแข็ง มั่นคงภายในตนในทุกๆ มิติ นักศึกษาจึงเกิดการพัฒนาทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา ความรู้ ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและบริบทแวดล้อม การพัฒนาตนดังกล่าวจึงมีความเป็นองค์รวมที่ไม่หยุดนิ่ง และยังคงมีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากนักศึกษายังคงเรียนรู้ท่ามกลางสรรพสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา

ในส่วนของนักศึกษาพยาบาลที่มีการพัฒนาตนแบบองค์รวมได้เปลี่ยนวิธีคิดจากการมองสิ่งต่างๆ ตายตัวหรืออยู่ในกรอบที่ถูกกำหนดไว้ไปสู่การมองในมุมมองที่แตกต่างออกไป และขยายมุมมองออกไปมากขึ้นด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมทำให้เข้าใจผู้อื่น เข้าใจโลกและเข้าใจชีวิตมากขึ้น นักศึกษาจึงสามารถเรียนรู้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อีกทั้งสิ่งสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษารู้สึกถึงความสุขในชีวิตแห่งการเรียนรู้ของตนก็คือ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีกำลังใจ ได้รับความรัก ความเมตตา และเอื้ออาทรจากบุคคลรอบข้าง ซึ่งรวมไปถึงสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจหรือที่พึ่งทางใจด้วย และในมุมมองของนักศึกษามองว่าตนเองสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ที่ดีได้โดยมีความเข้าใจตนเอง สามารถแก้ไขจัดการความขัดแย้งหรือความเครียดของตนได้ มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น และสิ่งอื่นๆ เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็น และยอมรับผู้อื่น รวมทั้งพร้อมที่จะช่วยเหลือบุคคลรอบข้างตามความสามารถของตน นักศึกษาจึงสามารถดำเนินชีวิตท่ามกลางการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและอยู่ร่วมกับผู้อื่นและบริบทแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

บทที่ 9

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยโดยการสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรคินิยม เนื่องจากเป็นวิธีวิทยาที่เปิดโอกาสให้กับการตีความและการให้ความหมายกับข้อมูลที่มีลักษณะเป็นความจริง ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นโดยตระหนักว่าการสร้างทฤษฎีนั้นทั้งผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลต่างก็มีส่วนร่วมในการให้ความหมายและการตีความข้อมูลหรือความจริงร่วมกัน ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสร้างข้อเสนอเชิงทฤษฎีในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบของศิรัวมของนักศึกษาพยาบาลได้ โดยพบว่ามีเงื่อนไขและกระบวนการบางส่วนที่ต่างออกไปจากทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษา การนำเสนอในส่วนนี้จึงกล่าวถึง ความรู้ที่สรรคสร้างจากผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ ดังนี้

ความรู้ที่สรรคสร้างจากผลการศึกษา

จากผลการศึกษาเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบของศิรัวมของนักศึกษาพยาบาล” แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ที่อยู่ภายใต้ฐานคิดของการมองมนุษย์อย่างเป็นองค์รวมที่มีความเชื่อมโยงกับบุคคลอื่นและสิ่งต่างๆอย่างพึ่งพาอาศัยกัน อยู่ร่วมกันอย่างผาสุกหรือร่วมมือกันพัฒนาทั้งภายในตนและสังคมในวงกว้าง โดยมีเงื่อนไขและกระบวนการที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประการ ซึ่งเงื่อนไขสำคัญ คือสถาบันการศึกษา พยาบาล ที่มีลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ หลักสูตรและกระบวนการทัศน์ในการจัดหลักสูตรที่มีฐานคิดแบบองค์รวม ตัวนักศึกษาที่มีความรู้ภายในตนและมีความเข้มแข็งในตนเอง บุคคลรอบข้างและบริบทแวดล้อม รวมทั้งสิ่งที่เป็นกำลังใจ ความเชื่อ และความศรัทธาที่สนับสนุนให้นักศึกษามีความมั่นคงทางภาวะจิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้างและสิ่งอื่นๆ แวดล้อม

ส่วนกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การเรียนรู้ คือ การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง การบูรณาการความรู้จากในตำราและชีวิตจริง การคิดนอกเหนือเหตุผลเพื่อเข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างเพื่อการเรียนรู้ การสะท้อนย้อนคิดเพื่อการปรับเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงซึ่งเงื่อนไขและกระบวนการดังกล่าวทำให้นักศึกษาพยาบาลเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ เกิดการพัฒนาตนในทุกๆมิติอย่างเป็นองค์รวมทั้งในด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งอื่นๆ นอกจากนี้ นักศึกษายังมีกระบวนการทัศน์ในการมองความจริง ความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปสู่การมองความจริง ความรู้ว่ามีหลากหลาย ไม่ใช่สิ่งเดียวที่ตายตัว แต่มีความเป็นพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทได้ตลอดเวลาและจากกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความหมาย

ต่อนักศึกษาคือ นักศึกษาเกิดความสุขในการเรียนรู้รวมทั้งความสุขในชีวิต เห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนรู้ เห็นคุณค่าในตนเอง และเข้าใจถึงเป็นการเป็นผู้เรียนที่ดี ซึ่งสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อการดำรงชีวิตที่มีความสุขสมดุล

ทั้งนี้เงื่อนไขและกระบวนการจากผลการศึกษาของผู้วิจัยดังกล่าวข้างต้นมีส่วนที่ต่างออกไปจากทฤษฎีของซินนอทท์ซึ่งผู้วิจัย นำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษา กล่าวคือ กระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้ของซินนอทท์ ที่สำคัญคือ การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบ และการปฏิสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้ซึ่งประกอบไปด้วย การเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้โดยใช้การสนทนา และการสะท้อนความคิด ความรู้สึกโดยกระบวนการเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้ของสาขาการพยาบาล แต่ผลการศึกษาจากข้อมูลของนักศึกษาพยาบาล และอาจารย์พยาบาล ที่เป็นให้ข้อมูลหลักพบว่า ยังมีกระบวนการสำคัญที่ทฤษฎีของซินนอทท์ไม่ได้กล่าวถึงคือ การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และการบูรณาการความรู้จากในตำรา และชีวิตจริง ซึ่งนับว่าเป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้ของสาขาการพยาบาลเนื่องจากการมีกรเรียนรู้ในภาคทฤษฎีและปฏิบัติทั้งในชั้นเรียนนอกชั้นเรียน แหล่งฝึกปฏิบัติต่างๆ รวมทั้งการอาศัยอยู่ในหอพักและการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาล ได้ กล่าวคือ นักศึกษามี ความมั่นใจในตนเอง มีความเข้มแข็งทางอารมณ์และการแสดงออกที่เหมาะสม สามารถจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ มีมุมมองที่กว้างขึ้น สนใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งต่างๆ แวดล้อม เป็นต้น

นอกจากนี้ประสบการณ์ ที่มีคุณค่ายิ่งสำหรับผู้วิจัยประการหนึ่ง คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นขณะดำเนินการวิจัยในช่วงที่ได้สัมผัสประสบการณ์เชิงลึกกับนักศึกษาพยาบาลทำให้ผู้วิจัยได้เปิดโลกทัศน์ของตนเองมองนักศึกษาอย่างเข้าใจในความคิด ความรู้สึกของนักศึกษามากขึ้น โดยแม้ว่าผู้วิจัยจะมีประสบการณ์ในการสอนมานานปีก็ยังไม่สามารถสัมผัสถึงจิตใจและจิตวิญญาณของนักศึกษาได้ หากไม่ได้มีการพูดคุยกันอย่างมีความไว้เนื้อเชื่อใจ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เข้าใจกันหมกกลางบรรยากาศที่เป็นกันเองไม่มีการแยกบทบาทของผู้สอนกับผู้เรียนแต่เป็นการเล่าสู่กันฟังมากกว่า ผู้วิจัยจึงรู้สึกมีความสุข อิ่มใจทุกครั้งที่ได้พูดคุยหรือสัมผัสกับนักศึกษา จากกระบวนการวิจัยครั้งนี้ จึงไม่เพียงแต่ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาล แต่ยังทำให้ความจริงในมุมมองเดิมของผู้วิจัยเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษากระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งมองผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล สามารถสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการจัดการศึกษาทั้งในแบบปฏิฐานนิยมและแบบองค์รวม เงื่อนไขและกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวม และการพัฒนาตนของนักศึกษาซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในประเด็นดังนี้

1. ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนควรเข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน เข้าใจความรู้สึกผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดอย่างอิสระ และเปิดโอกาสหรือสนับสนุนให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งต่างๆ รอบข้างเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง เนื่องจากแม้ว่าในปัจจุบันระบบการจัดการศึกษาจะพยายามจัดการเรียนการสอนให้มีลักษณะที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่อย่างไรก็ตามมักเป็นการปรับเปลี่ยนเทคนิควิธีสอนหรือวิธีเรียนมากกว่าปรับเปลี่ยนวิธีคิด โดยผู้สอนยังคงมีอำนาจและบทบาทในการจัดการเรียนการสอน แยกบทบาทระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนค่อนข้างชัดเจนมากกว่าจะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันโดยมีปฏิสัมพันธ์แบบแนวราบที่เปิดกว้างในการรับฟัง ยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของมุมมองและความคิดของแต่ละบุคคล
2. กระบวนการเรียนรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียนควรได้รับการให้คุณค่าหรือความสำคัญ โดยไม่ถูกบดบังด้วยการยอมรับเพียงการเรียนรู้ความรู้ในเชิงวิชาการเท่านั้น เนื่องจากมีความรู้หลากหลายประเภทที่เป็นองค์ประกอบสำคัญซึ่งช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนแบบองค์รวม เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้มีความหมายกว้างออกไปสู่การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสรรพสิ่ง การเรียนรู้จึงไม่ได้หมายถึงเพียงวิธีการเรียน การสอนที่จัดขึ้นในห้องเรียน แต่เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการช่วยเปิดโลกกว้างให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากบุคคลอื่นและสิ่งอื่นๆ ที่อยู่รอบตัวด้วย
3. ผู้จัดการศึกษาควรปรับเปลี่ยนจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในเพียงมิติเดียว เช่น ด้านสติปัญญา หรือเพื่อการมีอาชีพที่ตอบสนองต่อสังคมมาสู่การให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ในทุกๆ มิติอย่างเป็นองค์รวม ทั้งในด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ และการมีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่งเพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
4. จากผลการศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการสนับสนุนเงื่อนไข ข้อ คือ ในแง่ของสถาบันการศึกษาควรสนับสนุนให้สถาบันการศึกษามีลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีหลักสูตรและกระบวนการจัดการหลักสูตรที่มีฐานคิดแบบองค์รวม ในส่วนของผู้สอนควรสนับสนุนให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างและบริบทแวดล้อม รวมทั้งสิ่งที่กำลังใจ ความเชื่อ และความศรัทธา ซึ่งช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ และมีความมั่นคงทางภาวะจิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนแบบองค์รวมของผู้เรียน เช่น การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง การบูรณาการความรู้จากในตำราและชีวิตจริง การคิดนอกเหนือเหตุผลเพื่อเข้าใจ

ตนเองและเข้าใจผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างเพื่อการเรียนรู้ และการสะท้อนย้อนคิดเพื่อการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเปิดมุมมองของตน รับฟังผู้อื่นอย่างเข้าใจ พร้อมเรียนรู้จากบุคคลและบริบทรอบตัว ก่อให้เกิดความเข้มแข็งภายในตน สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ และเกิดการพัฒนาตนเองแบบองค์รวมได้ในที่สุด

5. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษากระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาตนเองแบบองค์รวมในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในสาขาวิชาหรือกลุ่มอื่นๆ ศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการอื่นๆ ที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองเพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการพัฒนามนุษย์อย่างต่อเนื่องต่อไป

บรรณานุกรม

- กุลยา ตันติผลลาชีวะ; และคนอื่นๆ. (2536). รายงานการวิจัยเรื่องการออกจากวิทยาลัยพยาบาล
กลางคั่นของนักศึกษาพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. *วารสารการศึกษาศึกษาพยาบาล*.
4(1): 55-67.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์; และคนอื่นๆ. (2550). *องค์กรไม่ใช่เครื่องจักร (Living Organization):
การบริหารจัดการกระบวนการทัศน์ใหม่*. นนทบุรี: มีดี กราฟฟิค.
- . (2545). *มิติสุขภาพ: กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ*. นนทบุรี: สถาบันวิจัย
ระบบสาธารณสุข.
- . (2545). *วัฒนธรรม สุขภาพ กับการเยียวยา: แนวคิดทางสังคมและมานุษยวิทยา
การแพทย์*. นนทบุรี: สามลดา.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์; และประชาติป กะทา. (2550). *สุขภาพปฐมภูมิ บริการปฐมภูมิจากปรัชญา
สู่ปฏิบัติการสุขภาพมิติใหม่*. นนทบุรี: มีดี กราฟฟิค.
- คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). *การปฏิรูป
การเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- จิราภา เต็งไตรรัตน์; และคนอื่นๆ. (2550). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- ฉัตรวรรษ องคสิงห์. (2545). *กระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชาวนา*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด.
(พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร.
- ไชยันต์ ไชยพร. (2547). *ข้าง! ความเป็นไปได้ของสหวิทยาการและการศึกษาในแบบองค์รวม*.
วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 35(1): 199-255.
- ฌาคส์ เดอลอร์ส. (2551). *การเรียนรู้: ขุมทรัพย์ในตน Learning: The Treasure within* รายงาน
ต่อยูเนสโกโดยคณะกรรมการนานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21. แปลโดย
วิชัย ตันศิริและคณะ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ดรุณี รุจกรกานต์. (2541). *การจัดการเรียนการสอนทางการพยาบาล*. ขอนแก่น: ศรีพันธ์ออฟเซต.
- ดาไลลามะที่ 14; และไฮเวิร์ด ซี. คัทเลอร์. (2547). *ศิลปะแห่งความสุข. The Art of Happiness:
A Handbook for Living*. แปลโดย วัชรวิวรรณ ชัยวรศิลป์. กรุงเทพฯ: อีเทอร์นัล อิงค์.
ทบวงมหาวิทยาลัย. (2540). *ประกาศทบวงมหาวิทยาลัยเรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรพยาบาลศาสตร์
และเกณฑ์การจัดตั้งและการบริหารสถาบันการศึกษาศึกษาพยาบาลศาสตร์ พ.ศ. 2539*.
กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.
- . (2543). *รายงานวิจัยเอกสารเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในระดับ ปริญญาตรี*.
กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.

- ทัศนาศา นุญทอง. (2531). *การประชุมวิชาการคณะพยาบาลศาสตร์ ครั้งที่ 1 เรื่อง มโนมติในการพยาบาล แบบองค์รวม: Holistic nursing care.* (เอกสารประกอบการประชุม). กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. อัดสำเนา.
- ทัศนีย์ ทองประทีป. (2552). *จิตวิญญาณ: มิติหนึ่งของการพยาบาล.* กรุงเทพฯ: บุญศิริการพิมพ์.
- (2549). *พยาบาล: เพื่อนร่วมทุกข์ผู้ป่วยระยะสุดท้าย.* กรุงเทพฯ: โครงการตำรา วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์.
- ทัศนีย์ ทองประทีป; และสุณี พนาสกุลการ. (2549). *การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย: ประสบการณ์ ทางคลินิกของนักศึกษาพยาบาล. วารสารเกื้อการุณย์. 13(1): 71-84.*
- ทศนา แชมมณี; และคนอื่นๆ. (2545). *กระบวนการเรียนรู้: ความหมาย แนวทางการพัฒนา และ ปัญหาข้อข้องใจ.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- (2552). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* กรุงเทพฯ: ด่านสุทธการพิมพ์.
- ที่ประชุมคณบดีและหัวหน้าสถาบันการศึกษาของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. (2544). *ร่างแนวคิดหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตที่สอดคล้องกับการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ ไทย. ในประมวลการสัมมนาพยาบาลศาสตรศึกษาแห่งชาติครั้งที่ 3 การพัฒนาการจัดการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตเพื่อตอบสนองการปฏิรูประบบบริการสุขภาพไทย. วันที่ 23-25 กรกฎาคม 2544. ณ โรงแรมดิอิมเมอรัลด์. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.*
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2547). *องค์รวม/องค์ขาด/องค์อนันต์. วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 35(1): 63-111.*
- นภาพรณี หะวานนท์. (2539). *ทฤษฎีฐานรากทางเลือกในการสร้างองค์ความรู้. ในพัฒนศึกษาศาสตร์ ศาสตร์แห่งการเรียนรู้และถ่ายทอดการพัฒนา. นภาพรณี หะวานนท์. หน้า 99-107. กรุงเทพฯ: แปลนโมทิฟ.*
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2546). *นอกรั้วโรงเรียน.* กรุงเทพฯ: เรือนแก้ว.
- ประเวศ วะสี. (2536). *องค์รวมแห่งสุขภาพ ทัศนะใหม่เพื่อคุณภาพแห่งชีวิตและการบำบัดรักษา.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- (2541). *ปฏิรูปการศึกษายกเครื่องทางปัญญาทางรอดจากความหายนะ.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิ สดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- (2543). *ปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อแก้ความทุกข์ยากของแผ่นดิน. วารสารสารปฏิรูป. 3(28): 62-64.*
- (2544). *ปฏิรูปการศึกษาในทัศนะของ ศ.น.พ. ประเวศ วะสี.* กรุงเทพฯ: โฟร์ ฟันดิง.

- ประเวศ วะสี. (2545). *ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- (2553). *ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด* กรุงเทพฯ: กรีนปัญญาญาณ
 ปริญญา ชนะวรรษ. (2549). *เทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติด*. ปริญญาพันธ์
 กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
 ถ่ายเอกสาร.
- เปาโล แฟร์รี. (2517). *การศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่*. แปลโดย ช.เชียวพุ่มพวง. กรุงเทพฯ: สหพันธ์
 นักศึกษาเสรี สารสยาม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). *การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
 ----- (2540). *การศึกษา: พัฒนาการหรือบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
 ----- (2541). *แง่คิดข้อสังเกตเกี่ยวกับการศึกษา*. กรุงเทพฯ: คุณสภา ลาดพร้าว.
 ----- (2543). *เพื่อชุมชนแห่งการศึกษา และบรรยากาศแห่งวิชาการ*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
 ----- (2544). *พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
 ----- (2545). *พัฒนาการแบบของครุวมของเด็กไทยฯ*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
 ----- (2549). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (มปป). *ความสุข 5 ชั้น: สู่ความเกษมสันต์นิรันดรกาล*.
 กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
 ----- (2550). *สุขภาพของครุวมแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
 ----- (2553). *การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
 อักษรสัมพันธ์.
- พระมหาอุทัย วชิรเมธี. (2553). *สัมมนาวิชาการเรื่อง “การบริหารการศึกษาตามความต้องการ
 ของสังคม”*. ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 พระไพศาล วิสาโล; และคนอื่นๆ. (2550). *สุขภาพสังคม: ความขัดแย้ง ความรุนแรง กับระบบบริการ
 สุขภาพ*. กรุงเทพฯ: หนังสือดีวัน.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2544). *การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ : แนวคิด วิธีและเทคนิค
 การสอน 1*. กรุงเทพฯ: มาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์.
- พริตจ็องฟ คาปรั้า. (2546). *จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ: The turning point*. แปลโดย พระประชา
 ปสนนธมโมและคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

- มัลลิกา กุลสืบ. (2550). การฝึกงานการปรึกษาเชิงจิตวิทยา ณ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา (ผลของกลุ่มพัฒนาตนและการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธต่อการปรับตัวของนักศึกษา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา). รายงานการปรึกษาเชิงจิตวิทยา ศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ลอนศรี วงศ์ชัย. (2542). ความเครียดและวิธีการปรับแก้ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (สุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวช). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วถี เทศน์ธรรม. (2541). ความเครียดของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วรารักษ์ ตรีคุณสถิตย์. (2537). ผลของการใช้สถานการณ์จำลองที่มีต่อความวิตกกังวลในการฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วยจิตเวชของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 วิทยาลัยพยาบาล เกื้อการุณย์ สำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิชัย ต้นศิริ. (2549). อุดมการณ์ทางการศึกษา: ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- วิชัย ต้นศิริ; และคนอื่นๆ. (2551). การเรียนรู้: ชุมทรัพย์ในตน *Learning: The Treasure within* รายงานต่อยูเนสโกโดยคณะกรรมการมานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. (2553). ปฏิรูปการศึกษา แนวคิดและข้อเสนอแนะ. กรุงเทพฯ: วชิระ.
- วีระ สมบูรณ์. (2541). ความไม่รู้ไร้พรหมแดน บางบทสำรวจในดินแดนความคิดทางสังคม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- (2547). ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับองค์รวมและการลดทอนแยกส่วน. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 35(1): 112-143.
- (2550). แบบแผนและความหมายแห่งองค์รวม. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2539). พัฒนศึกษาศาสตร์: แนวความคิดในการศึกษาปัญหาการศึกษา ใน พัฒนศึกษาศาสตร์ ศาสตร์แห่งการเรียนรู้และถ่ายทอดการพัฒนา. นภาพกรณ์ หะวานนท์. หน้า 87-96. กรุงเทพฯ: แปลนโมทิฟ.
- คันสนีย์ ฉัตรคุปต์; และคนอื่นๆ. (2544). การเรียนรู้อย่างมีความสุข: สารเคมีในสมองกับความสุขในการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: โฆสิตการพิมพ์.

- ศิริบุญรัตน์ สายโกสุม. (2550). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สภาการพยาบาล. (2552). *มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาพยาบาลศาสตร์กับการนำไปปฏิบัติในสถาบันการศึกษา*. (เอกสารประกอบการประชุม).
- สมจิต หนูเจริญกุล. (2531). *การประชุมวิชาการคณะพยาบาลศาสตร์ ครั้งที่ 1 เรื่อง มโนคติในการพยาบาลแบบองค์รวม: Holistic nursing care*. (เอกสารประกอบการประชุม). กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. อัดสำเนา.
- สายไหม ตุ่มวิจิตร; สุปราณี แดงวงษ์; และทินกร จังหาร. (2551). *การประเมินทัศนคติความเครียดปัจจัยที่ทำให้เกิดความเครียดและวิธีการปรับแก้ในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลทางคลินิกของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยคริสเตียน*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. อัดสำเนา.
- สุจิตรา แพรสุพัฒน์. (2542). *สัมพันธภาพเชิงช่วยเหลือและความเครียดในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ*. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (การพยาบาลเด็ก). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- สุวิทย์ ศิวะแพทย์. (2549). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เสนห์ จามริก. (2537). *แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยบทวิเคราะห์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- (2546). *บทวิเคราะห์ว่าด้วยการศึกษากับปัญหาสภาวะความรู้มนุษย์*. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- โสภิต ศรีสุวรรณวัฒนา; และคนอื่นๆ. (2545). *ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับความเครียดของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. อัดสำเนา.
- อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). *กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง: จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- อรพรรณ ลีอนุญธวัชชัย. (2543). *การคิดอย่างมีวิจารณญาณ: การเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ธนาเพรสแอนด์กราฟฟิค.
- อัมพร พงษ์กังสนานันท์. (2551). *ปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2 ภารกิจสร้างคุณภาพการศึกษาให้สังคมไทย*. *วารสารการศึกษาไทย*. 5(51): 14-16.
- อัศวีณี นามะกันคำ; และคนอื่นๆ. (2547). *ความเครียดและปัจจัยเหตุที่ก่อให้เกิดความเครียดของนักศึกษาพยาบาลในการฝึกปฏิบัติงานที่หอผู้ป่วย*. (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: ม.ป.พ. อัดสำเนา.

อารี สัตนหจวี. (2550). *ทฤษฎีการเรียนรู้ของสมองสำหรับ พ่อ แม่ ครูและผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ: มิตรสัมพันธ์.

ไวยาน อิลลิซ. (2537). *ที่นี่ไม่มีโรงเรียน*. แปลโดย สันต์ สิงห์ภักดีและสันติสุข โสภณสิริ. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

ฮาร์วีย์ เอฟ ซิลเวอร์; ริชาร์ด ดับเบิลยู สตรอง; และ แมททิว เจ เพรินิ. (2546). *ทุกคนเรียนได้ บูรณาการรูปแบบการเรียนรู้กับปัญหา*. แปลโดย อารี สัตนหจวี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.

Andrews, C. A. (1998). Engendering Community: Writing a Journal to Clinical Students. *Journal of Nursing Education*. 37(8): 358-360.

Bandura, A. (1995). *Self-efficacy in Changing Societies*. New York: Cambridge University Press.

Boud, D., Keogh, R. & Walker, D. (1985). What is Reflection in Learning? in *Reflection, Turning experience into Learning*. Boud, D., Keogh, R. & Walker, D. New York: Nichols Publishing.

----- (1985). Promoting Reflection in Learning: a Model in *Reflection, Turning experience into Learning*. Boud, D., Keogh, R. & Walker, D. New York: Nichols Publishing.

Braskamp, L. A.; Braskamp, D. C.; & Merrill, K. C. (2009). Assessing Progress in Global Learning and Development of Students with Education Abroad Experiences. *The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*. (18): 101-118.

Bright, B. (1996). Reflecting on Reflective Practice. *Studies in the Education of Adults*, 28(2): 162-184.

Brown, H. (2004). Action Research in the Classroom: A Process that Feeds the Spirit of the Adolescent. *International Journal of Qualitative Methods*. 3(1) Retrieved July 16, 2553, from http://www.Ualberta.ca/-iiqm/backissues/3_1pdf/brown.pdf

Cervone, D.; Artistic, D.; & Berry, J. M. (2006). Self-efficacy and Adult Development in *Handbook of Adult Development and Learning*. Hoare, C. pp. 169-195. New York: Oxford University Press.

Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis*. London: SAGE Publications.

- Daigle, B. (2007). *Psychologist Definition of Learning*. Retrieved January 11, 2556, from [http://www. Slide share](http://www.Slide share)
- Dewey, J. (1993). *How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Education Process*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- (1933). *How To Think*. New York: D.C. Health and Company.
- Dialogic Learning*. Retrieved June 1, 2011, from [http://www. Eaea.org/index.php?k=12028](http://www.Eaea.org/index.php?k=12028)
- Dialogic Learning: What are the Benefits of Dialogic Learning for Participants?* Retrieved June 1, 2011, from [http://www. Manging-transitions.ca/dialogicLearning.html](http://www.Manging-transitions.ca/dialogicLearning.html)
- Dominick, L. F. (2551). *Holistic Health Nursing and Wellness Counseling Certificate Program*. Retrieved July 16, 2553, from [http://www. Canyoncollege.edu/cc/ holistic/syllabus/outline.htm](http://www.Canyoncollege.edu/cc/holistic/syllabus/outline.htm)
- Doyle, D. (2009). Holistic Assessment and the Study Abroad Experiences. *The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*. (18): 143-155.
- Eifried, S. (2003). Bearing Witness to Suffering: The Lived Experience of Nursing Students. *Journal of Nursing Education*. 42(2): 59-67.
- Eyler, J. (2002, October). Reflecting on Service: Helping Nursing Students Get Most from Service-Learning. *Journal of Nursing Education*. 41(10): 453-456.
- Gabriele, R. (2008). Do They Make a Difference in a Student's Educational Life? *American Secondary Education*. 36(2): 88-99.
- Gardner, H. (2006). *Five minds for the future*. Massachusetts: Harvard Business School Publishing.
- Giddens, J. (2006). Facilitating Empowerment and Stimulating Scholarly Dialogue Using the World Café Model. *Journal of Nursing Education*. 45: 46.
- Guba, E. G.; & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*. California: SAGE Publications.
- (1994). Competing Paradigms in Qualitative Research in *Handbook of Qualitative Research*. Denzin, N.K. & Lincoln Y. S. pp. 105-117. California: SAGE Publications.
- Gordon, P. (2008). Dialogic Reflective Inquiry: Integrative Function of Instructional Supervision. *Catalyst for Change*. 35(2): 4-11.

- Franey, T. (n.d.). *A Key Ingredient: Dialogic Learning*. Retrieved June 1, 2011, from <http://www.networkedlearning.org.uk/collections/nexus/issue-pnsln/nex>
- Haidt, J. (2006). *The Happiness Hypothesis: Finding Modern Truth in Ancient Wisdom*. New York: Basic Books.
- Heise, B.; & Himes, D. (2010). The Council: An Example of Student-Centered Learning. *Journal of Nursing Education*. 49(6): 343-345.
- Hellier, Y. (2002). *Reflective Teaching in Further and Adult Education*. London: Biddles.
- Heron, J. (1985). The Role of Reflection in a Co-operative Inquiry in *Reflection, Turning Experience into Learning*. Boud, D., Keogh, R. & Walker, D. New York: Nichols Publishing.
- Higgins, B. (1996). Caring as Therapeutic in Nursing Education. *Journal of Nursing Education*. 35: 134-136.
- Hoare, C. (2006). *Handbook of Adult Development and Learning*. New York: Oxford University Press.
- Irwin, R. R. (2006). Spiritual Development in Adulthood: Key Concept and Models in *Handbook of Adult Development and Learning*. Hoare, C. pp. 307-325. New York: Oxford University Press.
- Jarvis, P. (2001). *The Changing Educational Scene. The Age of Learning: Education and the Knowledge Society*. London: Kogan Page.
- Johns, C. (2000). *Becoming a Reflective Practitioner*. London: Blackwell Science.
- Khun, T. S. (1970). *The Structure of Scientific Revolution*. Chicago: The University of Chicago press.
- Lander, R. (1993). *Reportories of Teaching Quality*. "A Contribution to the OECD/CERI Project Teacher Quality from Case Studies of Six Swedish Comprehensive School". Department of Education Science. University of Goteborg.
- Leonard, T. C.; & Johnson, J. Y. (1998). The Reticent Student: Implications for Nurse Educators. *Journal of Nursing Education*. 37(5): 213-215.
- Linton, P. (2008). *Learning to Learn: Improving Nursing Student Success*. Retrieved November 16, 2010, from <http://www.sacscoc.org/pdf/2008>

- Mackin, J. L. (1998). *Reflections in the Mirror of Experience the Development of a Videoprogram and Workbook to Assist Nurses in Understanding and Managing Ethical Dilemmas of Practice*. Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement for Degree of Doctor of Education Teachers College. Columbia University.
- Mahta, J. I. (1993). Cooperative Learning in Computer Programming at the College Level. *DAI-A*. 54(4): 1309.
- Marsh, C. (2008). *Becoming a Teacher: Knowledge, Skills and Issues*. Sydney: Pearson Education Australia.
- Marlowe, Bruce, A.; & Page, M. L. (1998). *Creating and Sustaining the Constructivist Classroom*. California: Corwin Press.
- Maykut, P.; & Morehouse, R. (1994). *Beginning Qualitative Research: A Philosophic and Practice Guide*. Philadelphia: Palmer Press.
- Merriam, S. B.; & Clark, M. C. (2006). Learning and Development: The Connection in Adulthood in *Handbook of Adult Development and Learning*. Hoare, C. pp. 27-51. New York: Oxford University Press.
- Methodology of the Training. Dialogic Learning*. Retrieved June 1, 2011, from <http://www.Escueledefeminismo.org/spip.php?article 417>
- Millis, B. J.; & Cottell, P. G. (1998). *Cooperative Learning for Higher Education Faculty*. Arizona: Oryx Press.
- Novak J D.; & Gowin D B. (1984). *Learning How to Learn*. London: Cambridge University Press.
- Oaskes, J.; & Lipton, M. (1999). *Teaching to Change the World*. New York: McGraw-Hill college.
- Pearson, J.; Nelson, P.; Titsworth, S.; & Harter, L. (2006). *Human Communication*. New York: McGraw-Hill college.
- Piaget, J. (1951). *Judgment and Reasoning in the Child*. London: Routledge & Kegan paul.
- Ravenscroft, A. (2011). Dialogue and Connectivism: A New Approach to Understanding And Promoting Dialogue-Rich Networked Learning. *International Review of Research in Open and Distance Learning*. 12(3): 139-160.

- Rogers, G.; Mentkowski, M.; & Hart, J. R. (2006). Adult Holistic Development and Multidimensional Performance in *Handbook of Adult Development and Learning*. Hoare, C. pp. 497-535. New York: Oxford University Press.
- Ruth-Sahd, A. L. (2003). *Reflective Practice: A Critical Analysis of Data-Based Studies and Implications for Nursing Education*. *Journal of Nursing Education*. 42(11). 488-497.
- Schmuck, R. A.; & Schmuck, P. A. (2001). *Group Processes in the Classroom*. New York: McGraw-Hill.
- Schwandt, T. A. (1997). *Qualitative Inquiry: A Dictionary of Terms*. Thousand Oaks: SAGE.
- Seaman, J. (2008). Experience, Reflect, Critique: The End of the " Learning Cycles" Era. *Journal of Experiential Education*. 31(1): 3-18.
- Sedlak, C. A. (1997). Critical Thinking of Beginning Baccalaureate Nursing Students During the First Clinical Nursing Course. *Journal of Nursing Education*. 36: 11-18.
- Sinnott, J. D. (1994). New Science Models for Teaching Adults: Teaching as a Dialogue with Reality in *Interdisciplinary Handbook of Adult Lifespan Learning*. Sinnott, J. D. London: Greenwood Press.
- (1994). The Relationship of Postformal Thought, Adult Learning, and Lifespan Development in *Interdisciplinary Handbook of Adult Lifespan Learning*. Sinnott, J. D. London: Greenwood Press.
- (1994). The Future of Adult Lifespan Learning: Learning: Institutions Face Change in *Interdisciplinary Handbook of Adult Lifespan Learning*. Sinnott, J. D. London: Greenwood Press.
- (2005). The Dance of the Transforming Self: Both Feelings of Connection and Complex Thought Are Needed for Learning. *New Directions for Adult and Continuing Education*. (108): 27-37.
- (2009). Cognitive Development as the Dance of Adaptive Transformation: New- Piagetian Perspectives on Adult Cognitive Development in *Handbook of Research on Adult Learning and Development*. Smith, M. C. & DeFrates-Densch, New York: Taylor & Francis.

- Sinnott, J. D.; & Berlanstein. (2006). The Importance of Feeling Whole: Learning to “Feel Connected,” Community, and Adult Development in *Handbook of Adult development and learning*. Hoare, C. pp. 381-406. New York: Oxford University Press.
- Slattery, P. (1995). *Curriculum Development in the Postmodern Era*. New York: Gorland Publishing.
- Smith, D. & Garteig, L. (2003). Using a Linked Learning Activity to Foster Nursing Students’ Professional Growth. *Journal of Nursing Education*. 42(5): 227-230.
- Smith-Stoner, M.; & Molle, M. (2010). Collaborative Action Research: Implementation of Cooperative Learning. *Journal of Nursing Education*. 49(6): 312-317.
- Stehr, N. (1994). *Knowledge Societies*. California: SAGE.
- Strauss, A.; & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded theory Procedures and Technique*. Newbury Park: SAGE Publications.
- Tanner, C. A. (2004). The Meaning of Curriculum: Content to be Covered or Stories to be Heard?. *Journal of Nursing Education*. 43(1): 3-4.
- Taylor, B. (2004). Technical, Practical, and Emancipatory Reflection for Practicing Holistically. *Journal of Holistic Nursing*. 22(1): 73-84.
- Vanasupa, L.; Stolk, J.; & Herter, R. (2009). The Four-Domain Development Diagram: A Guide for Holistic Design of Effective Learning Experiences for the Twenty-first Century Engineer. *Journal of Engineering Education*. (98): 67-81.
- Wells, G. (1999). *Dialogic Inquiry: Towards a Sociocultural Practice and Theory of Education*. New York: Cambridge University Press.

ภาคผนวก

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก
การวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาต้นแบบองค์กรของนักศึกษาพยาบาล
หลักสูตรปริญญาการศึกษาดุสิต มหวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
โดย นางบุญทิวา สุวิทย์

คำถามหลักต่อไปนี้เป็นผู้วิจัยใช้เป็ นแนวทางสำหรับการสัมภาษณ์เท่านั้น เนื่องจากในการ สัมภาษณ์จริง คำถามอาจจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามภูมิหลังและประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลัก และการสอบถามจะมีลักษณะไม่เป็นทางการ แต่จะเป็นในรูปของการพูดคุยธรรมดาอย่างเป็นกันเอง หลังจากที่ได้สร้างความคุ้นเคยกันแล้วระยะหนึ่ง เพื่อให้ได้คำตอบที่สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ ซึ่งงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเองทั้งหมด

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ชุด ซึ่งมีความแตกต่างกันตามคุณลักษณะของ ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ใน 2 กลุ่มคือ

ชุดที่ 1 แนวคำถามในการสัมภาษณ์นักศึกษาพยาบาล

ชุดที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์อาจารย์พยาบาล

ชุดที่ 1 แนวคำถามในการสัมภาษณ์นักศึกษาพยาบาล

ฐานคิด/ระบบความคิด ความเชื่อที่นำไปสู่การเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลเป็นอย่างไร

- เมื่อพูดถึงเรื่องของความจริง นักศึกษามองว่าความจริงต้องมีลักษณะเป็นอย่างไร/ความจริงต่างๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร/การยอมรับว่าสิ่งใดจะเป็นความจริงขึ้นอยู่กับอะไรบ้าง/ เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป หรือบริบทแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป นักศึกษาเชื่อว่าความจริงเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ อย่างไร
- นักศึกษาคิดว่าทุกคนมองความจริงเหมือนกันหรือต่างกัน อย่างไร เพราะเหตุใด/นักศึกษามักจะเชื่อในเรื่องที่คนอื่น ๆ เชื่อว่าจริงใช่หรือไม่ เพราะเหตุใด ขอให้ยกตัวอย่าง
- ในมุมมองของนักศึกษา ถ้าพูดถึงความรู้ สิ่งที่เราเรียกว่าความรู้มีลักษณะเป็นอย่างไร/อะไรทำให้คิดและมองเช่นนั้น นักศึกษาคิดว่ามนุษย์เราได้ความรู้มาอย่างไร/รู้มาจากไหนได้บ้างในการดำรงชีวิตของมนุษย์เราใช้ความรู้ประเภทใดบ้าง/ คิดแบบนี้ตั้งแต่เมื่อไหร่ ก่อนหรือหลังเข้ามาเรียนในสาขาการพยาบาล
- นักศึกษามองว่าตัวนักศึกษาเองมีความสัมพันธ์กับสิ่งใดบ้าง เช่น บุคคลอื่นสิ่งที่อยู่ภายนอก บริบทแวดล้อม ฯลฯ และสัมพันธ์กันอย่างไร
- นักศึกษามีความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาว่าอย่างไร การศึกษาคืออะไร เหตุใดจึงคิดเช่นนั้น
- นักศึกษามองว่าผู้เรียนทุกคนมีความแตกต่างหลากหลายกันหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด จึงแตกต่างกัน
- นักศึกษาคิดว่าการประพฤติปฏิบัติของบุคคล ขึ้นอยู่กับอะไรบ้าง อย่างไร/ นักศึกษามักจะปฏิบัติตามความคิด ความเชื่อของตนเองหรือไม่ หรือปฏิบัติตามผู้อื่นเพราะเหตุใด / นักศึกษารู้สึกอย่างไร เมื่อต้องปฏิบัติตามความคิด ความเชื่อของผู้อื่น เพราะเหตุใด
- นักศึกษาเคยมีประสบการณ์ในการสร้างความรู้จากประสบการณ์ของตนเองบ้างหรือไม่ เมื่อไหร่ อย่างไร ขอให้ยกตัวอย่าง

กระบวนการเรียนรู้ในสาขาการพยาบาลเป็นอย่างไร

- นักศึกษาเรียนเกี่ยวกับอะไรบ้าง ในชั้นปีที่ 4 มีอะไรที่แตกต่างจากที่เคยเรียนในชั้นปีที่ 1 2 และ 3 บ้างไหม อย่างไร/ ความรู้อะไร หรือประเภทไหนที่ได้เรียนรู้มาแล้วสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลหรือในชีวิตประจำวันได้ ขอให้ยกตัวอย่าง/ เมื่อนักศึกษาได้เรียนรู้แล้วเกิดการพัฒนาอะไรในตนเองบ้างหรือไม่ แตกต่างจากตอนที่อยู่ปี 1 ปี 2 และ ปี 3 อย่างไรเพราะเหตุใด

- นักศึกษารู้สึกประทับใจในวิชาอะไรบ้างใหม่ เพราะเหตุใด/ นักศึกษามักใช้เวลาว่างส่วนตัวทำอะไร เพราะเหตุใด / นักศึกษามักพูดคุยกับใคร หรือมีปฏิสัมพันธ์กับใคร และมักพูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง

- ในการเรียนรู้ของนักศึกษาพบปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง และเมื่อนักศึกษาเกิดปัญหาคับข้องใจทั้งในด้านการเรียน และปัญหาส่วนตัวอื่นๆ นักศึกษานึกถึงใครเป็นคนแรก ปรึกษาใคร ขอความช่วยเหลือจากใครหรือปฏิบัติอย่างไร เพราะเหตุใด

- อาจารย์ สอนอะไรบ้าง สอนตามตำราหรือไม่ มีการยกตัวอย่างต่างๆ จากประสบการณ์ประกอบหรือไม่ อย่างไร /แตกต่างจากเมื่อตอนที่เรียนอยู่ในชั้นปีที่ผ่านมาหรือไม่ อย่างไร

- การประเมินผลการเรียนมีรูปแบบใดบ้าง ขอให้อธิบาย/ ข้อสอบที่ใช้ในการประเมินผลการเรียนของนักศึกษา มักถามความรู้ลักษณะใด/ นักศึกษาพึงพอใจกับวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาที่อาจารย์หรือสถาบันปฏิบัติอยู่ปัจจุบันหรือไม่ และนักศึกษาคิดว่าการประเมินผลการเรียนรู้ควรมีลักษณะอย่างไร เพราะเหตุใด

- นักศึกษาคิดว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาประสบความสำเร็จในการเรียนรู้จนสามารถเรียนผ่านมาจนถึงชั้นปีที่ 4 หรือ ณ ปัจจุบันได้

- นักศึกษาคิดว่า ตั้งแต่เข้ามาเรียนในสาขาการพยาบาลนักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไรบ้าง เปลี่ยนแปลงเพราะเหตุใด และอะไรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น

- อะไรคือประสบการณ์การเรียนรู้ที่นักศึกษารู้สึกว่ามีคุณค่าสำหรับนักศึกษา เพราะเหตุใด ขอให้อธิบาย แตกต่างจากเมื่อตอนที่เรียนอยู่ในชั้นปีที่ผ่านมาหรือไม่ อย่างไร

- อะไรคือสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ สิ่งที่เป็นความหวัง กำลังใจหรือสิ่งที่มีความหมายต่อนักศึกษา เพื่อช่วยให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง สามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ได้ แตกต่างจากเมื่อตอนที่เรียนอยู่ในชั้นปีที่ผ่านมาหรือไม่ อย่างไร

การพัฒนาตนแบบองค์รวม (ความเชื่อมโยงมิติต่างๆภายในตน เชื่อมโยงกับผู้อื่น และสรรพสิ่ง)ของนักศึกษาพยาบาลเป็นอย่างไร

- นักศึกษาเคยได้คิดไตร่ตรองเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของตนหรือไม่ อย่างไร/ เคยมีประสบการณ์ที่เป็นความทรงจำของนักศึกษาบ้างไหม

- นักศึกษามีความเข้าใจตนเองมากหรือน้อยเพียงใด เช่น รู้ว่าตนเองต้องการอะไร /อะไรคือเป้าหมายในชีวิตของตน ฯลฯ/ นักศึกษาสามารถแก้ไขปัญหาหรือจัดการกับความเครียดของตนเองได้ดีเพียงใด และปฏิบัติอย่างไร/มีความสุขในชีวิตมาก หรือน้อยเพียงใด

- นักศึกษามีความเชื่อมั่นในตนเองมากหรือน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด/ คิดว่าตนเองมีข้อดีข้อเสียหรือต้องปรับปรุงตนเองในเรื่องใด อย่างไร ขอให้ยกตัวอย่าง

- เมื่อมีผู้อื่นบอกข้อบกพร่องของนักศึกษา นักศึกษาสามารถยอมรับได้หรือไม่ รู้สึกอย่างไร และคิดว่าจะปรับปรุงตนเองใหม่หรือจะปฏิบัติอย่างไร เพราะเหตุใด
 - นักศึกษาเคยประสบกับเหตุการณ์ที่ทำให้รู้สึกว่าขัดแย้งในตนเอง สับสน ตัดสินใจไม่ได้ว่าจะทำอะไรดี บ้างหรือไม่ ถ้าเคยประสบนักศึกษาปฏิบัติอย่างไร เพราะเหตุใด/ นักศึกษาเคยรู้สึกว่าตนเองปรับตัวไม่ได้หรือมีความยากลำบากในการปรับตัวในสถานการณ์ใดบ้าง เพราะเหตุใด แล้วนักศึกษาปฏิบัติอย่างไร
 - นักศึกษารู้สึกว่าตนเองมีความเข้มแข็งมั่นคงทางจิตใจ อารมณ์ มากหรือน้อยเพียงใด ขอให้อธิบาย/ เคยรู้สึกเป็นทุกข์ ท้อแท้ สิ้นหวัง บ้างหรือไม่ ในเรื่องใดหรือสถานการณ์ใด เพราะเหตุใด และนักศึกษาปฏิบัติอย่างไร
 - นักศึกษามักมีปฏิสัมพันธ์หรือทำกิจกรรมร่วมกับใครบ้าง เพราะเหตุใด และมักทำกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง ในช่วงเวลาใด / นักศึกษามีความพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมากน้อยเพียงใด อย่างไร/ หลังจากนักศึกษาได้พูดคุย มีปฏิสัมพันธ์ หรือร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่นแล้ว นักศึกษารู้สึกว่าตนเองมีความเปลี่ยนแปลงบ้างหรือไม่ อย่างไร /ผู้อื่นเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร/ นักศึกษาคิดว่าได้เรียนรู้อะไรจากผู้อื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัวบ้างไหม อย่างไร ขอให้อธิบาย
 - นักศึกษาเคยคิดต่างกับเพื่อน ครู/อาจารย์ หรือผู้อื่นบ้างหรือไม่ ถ้าเคยแล้วนักศึกษาปฏิบัติอย่างไร เพราะเหตุใด
 - อะไรคือสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิตของนักศึกษา ซึ่งอาจเป็นบุคคล สิ่งของที่รัก สิ่งที่น่าถือ ศรัทธา ฯลฯ/ ความหวังในชีวิตของนักศึกษาเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด
 - นักศึกษาเคยรู้สึกว่าตนเองด้อยค่า ไร้ความหมาย โดดเดี่ยว ไร้ความสำคัญบ้างหรือไม่ เพราะเหตุใด แล้วนักศึกษาปฏิบัติอย่างไร
 - นักศึกษาเคยพึ่งพาสิ่งที่อยู่เหนือขึ้นไปจากความสามารถของมนุษย์ทั่วไปบ้างไหม เช่น สวดมนต์ขอสิ่งที่ปรารถนาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บนบานกับสิ่งที่น่าถือ ศรัทธา ฯลฯ ในสถานการณ์ใด เพราะเหตุใด/ ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาบ้างหรือไม่ เมื่อปฏิบัติแล้วรู้สึกอย่างไร
 - นักศึกษามีความใส่ใจ เอื้ออาทรต่อผู้ป่วยหรือผู้อื่น มากหรือน้อยเพียงใด ขอให้ยกตัวอย่างสถานการณ์
- การคิดแบบหลังการใช้เหตุผลเชิงรูปแบบของนักศึกษาพยาบาลเป็นอย่างไร**
- นักศึกษามักใช้ความคิดในเชิงเหตุผลเพียงอย่างเดียวเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ หรือมีเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกมาเกี่ยวข้องด้วยบ้างไหม อย่างไร ขอให้ยกตัวอย่าง
 - เมื่อนักศึกษาต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนหรือเกิดความขัดแย้ง เช่น ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีเหตุผลของตนเอง นักศึกษาปฏิบัติอย่างไร

- เมื่อนักศึกษาต้องตัดสินใจเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ นักศึกษาใช้อะไรเป็นฐานคิดในการตัดสินใจนั้นๆ ขอให้ยกตัวอย่าง/ ความรู้ประเภทใดหรือสิ่งใดที่ช่วยให้นักศึกษามองเห็นทางออกในการคลี่คลายปัญหาต่างๆได้/ ส่วนใหญ่นักศึกษามักคิดคนเดียวตามลำพัง หรือปรึกษาผู้อื่นบ้างหรือไม่ ปรึกษาใคร อย่างไร เพราะเหตุใดจึงปรึกษาศุคคณดังกล่าว

- นักศึกษามักมองความจริงในเรื่องต่างๆ ในแง่มุมมองของตนเองอย่างเดียวหรือสนใจมุมมองของคนอื่นด้วย และรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากน้อยเพียงไหน อย่างไร/ นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้มุมมองของผู้อื่นเช่น เพื่อนๆ ครู/อาจารย์ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ผู้ป่วยญาติผู้ป่วย ฯลฯ มากหรือน้อยเพียงใดอย่างไร และเพราะเหตุใด

- ในมุมมองของนักศึกษามองว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันในแต่ละวันมีโทษหรือมีประโยชน์อย่างไรต่อนักศึกษา ขอให้อธิบาย

- นักศึกษาคิดว่าการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ มีแนวทางในการแก้ไขที่ดีที่สุดทางเดียวหรือ อาจมีทางออกได้หลายทาง เพราะเหตุใด

- เคยมีเหตุการณ์ใดบ้างไหมที่ทำให้นักศึกษาเปลี่ยนแปลงชีวิต หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเอง เปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ขอให้ยกตัวอย่าง

การปฏิสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลเป็นอย่างไร

- การเรียนรู้ในชั้นเรียนของนักศึกษามีลักษณะเป็นอย่างไร ขอให้อธิบายและยกตัวอย่าง

- การเรียนรู้นอกชั้นเรียนของนักศึกษามีลักษณะเป็นอย่างไร ขอให้อธิบายและยกตัวอย่าง

- นักศึกษาได้เรียนรู้อะไรบ้างจากการฝึกภาคปฏิบัติทั้งบนหอผู้ป่วย ชุมชน แหล่งฝึกงานต่างๆ ขอให้อธิบาย/ แตกต่างจากในชั้นเรียน อย่างไร แล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรกับนักศึกษาบ้าง

- นักศึกษามักเรียนรู้โดยเป็นผู้รับความรู้จากครู/อาจารย์ ผู้อื่น หรือได้มีโอกาสเรียนรู้โดยเป็นผู้สร้าง ผู้กระทำ บ้างหรือไม่ มากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

- การเรียนรู้ลักษณะใดที่ช่วยให้นักศึกษาได้ย้อนมองตนเองหรือเข้าใจตนเอง ผู้อื่นและเข้าใจชีวิตมากขึ้น ขอให้อธิบาย

- นักศึกษาเคยเรียนรู้ในลักษณะของการทำงานกลุ่มที่ต้องมีการช่วยเหลือกัน มีปฏิสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกันบ้างหรือไม่ อย่างไร และนักศึกษาคิดว่าเกิดการเรียนรู้ในเรื่องใดบ้าง/ นักศึกษาคิดว่าผลสัมฤทธิ์จากการทำงานเป็นกลุ่มมีผลดีกว่าต่างคนต่างทำหรือไม่ อย่างไร /นักศึกษายอมรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มมากหรือน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

- นักศึกษาได้เรียนรู้สิ่งใหม่จากการได้พูดคุยหรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสรรพสิ่งรอบตัว บ้างหรือไม่ อย่างไร/ ขณะที่นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น นักศึกษามักจะรับฟังอย่างเดียวหรือมี โอกาสได้แสดงความคิดเห็น สะท้อนความคิด ความรู้สึก แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนด้วยหรือไม่ มากหรือน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด ขอให้ยกตัวอย่าง

- นักศึกษามีวิธีการเรียนรู้อย่างไรบ้าง เช่น การฟัง การร่วมอภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนความคิด ความรู้สึก การมีปฏิสัมพันธ์ ฯลฯ และวิธีการเรียนรู้แบบใดที่นักศึกษาคิดว่าช่วยให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาตนเองได้

ปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาลคืออะไรบ้างและเป็นอย่างไร

- สิ่งที่ช่วยสนับสนุนให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาตนเอง มีอะไรบ้าง และช่วยสนับสนุนอย่างไร / ผู้ที่เอื้ออำนวยหรือช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้มีใครบ้าง เช่น เพื่อนๆ ครู/อาจารย์ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ฯลฯ และช่วยเอื้ออำนวยอย่างไร

- นักศึกษาคิดว่าตนเองสามารถช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้อื่นได้บ้างหรือไม่ อย่างไร/ มีความภาคภูมิใจในตนเองหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด

- นักศึกษาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในบรรยากาศที่เป็นกันเอง ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกันบ้างหรือไม่ มากหรือน้อยเพียงใด และเกิดประโยชน์อย่างไรต่อนักศึกษา

- ขณะที่ให้การปฏิบัติการพยาบาลแก่ผู้ป่วย นักศึกษารู้สึกอย่างไรบ้าง และความรู้สึกเหล่านั้นส่งผลอย่างไรต่อนักศึกษา/ เคยรู้สึกไม่มั่นใจในตนเองขณะปฏิบัติการพยาบาลหรือไม่ เพราะเหตุใด แล้วนักศึกษาปฏิบัติอย่างไร

- อาจารย์เข้มงวดกับนักศึกษามากหรือน้อย เพียงใด ในเรื่องใด/ อาจารย์มีความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร/ อาจารย์เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้พูดคุยหรือมีปฏิสัมพันธ์หรือหาความรู้จากผู้อื่นได้หรือไม่ จากใคร เช่น เพื่อนๆ รุ่นพี่ พยาบาลที่แหล่งฝึกปฏิบัติ ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ฯลฯ ขอให้ยกตัวอย่าง

- นักศึกษาสามารถระบายความคิด ความรู้สึก ปรับทุกข์หรือแบ่งปันความสุข กับใครได้บ้าง เพราะเหตุใด แล้วนักศึกษารู้สึกอย่างไรบ้าง / นักศึกษาจะมีความรู้สึก อับอุน ปลอดภัย เมื่ออยู่ใกล้กับใคร/ ใ้วางใจใครมากที่สุด เพราะเหตุใด/ นักศึกษาปรึกษาปัญหากับครู/อาจารย์ บ้างหรือไม่ บ่อยไหม ปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องอะไร และทำไมจึงเลือกที่จะปรึกษากับอาจารย์ท่านนั้น

- นักศึกษาได้เรียนรู้อะไรบ้าง และจากใครบ้างในขณะที่อยู่หอพัก เพราะเหตุใด/ นักศึกษาได้รับความเอาใจใส่ ความเมตตา เอื้ออาทร จากผู้ที่อยู่รอบข้างบ้างหรือไม่ เป็นใครบ้าง เช่น เพื่อนๆ ครู/อาจารย์ บุคคลในครอบครัว ฯลฯ แล้วนักศึกษารู้สึกอย่างไรที่ได้รับการดูแล เอาใจใส่ ดังกล่าว หรือ ส่งผลต่อนักศึกษา อย่างไรบ้าง/ นักศึกษาต้องการให้ผู้อื่นหรือบุคคลรอบข้าง เช่น เพื่อนๆ ครู/อาจารย์ รุ่นพี่ รุ่นน้องพยาบาลที่แหล่งฝึกปฏิบัติ ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ฯลฯ ปฏิบัติต่อนักศึกษาอย่างไร เพราะเหตุใด

- อะไรคือสิ่งที่นักศึกษาคิดว่าเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ของนักศึกษา เป็นอุปสรรคอย่างไร/ นักศึกษาเคยประสบกับอุปสรรคในการเรียนรู้จนกระทั่งคิดจะลาออกกลางคันบ้างหรือไม่ เพราะเหตุใด และอะไร ใครหรือสิ่งใดที่ช่วยทำให้สามารถผ่านอุปสรรคเหล่านั้นมาได้

- นักศึกษามีเป้าหมายในชีวิตอย่างไร คิดว่าต้องปฏิบัติอย่างไร จึงจะไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้

- นักศึกษาได้ปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์บ้างหรือไม่ อย่างไร เมื่อปฏิบัติแล้วรู้สึกอย่างไร/ นักศึกษามีโอกาสได้เรียนรู้ความรู้นอกเหนือจากความรู้ในเชิงวิชาการ เช่น จินตนาการ ความดี ความงาม สุขทึรียภาพ ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้สึก คุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ บ้างหรือไม่ และความรู้เหล่านี้ส่งผลอย่างไรต่อนักศึกษา

- การเรียนรู้ทั้งหมดที่ผ่านมาทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนของนักศึกษามีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตหรือการปฏิบัติงานในวิชาชีพของนักศึกษา อย่างไร มากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนก่อนเข้าสู่การเป็นนักศึกษาพยาบาล

หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้เป็นอย่างไร

- หากนักศึกษามองย้อนกลับไปเมื่อก่อนเข้ามาเรียนรู้ในสาขาการพยาบาล นักศึกษาคิดว่าระบบโรงเรียนมีกระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะเหมือน หรือต่างจากการศึกษาในสาขาการพยาบาลอย่างไร

เนื้อหา/สาระการเรียนรู้เป็นอย่างไร

- ครูสอนความรู้ประเภทใดบ้างให้แก่ผู้เรียน เช่นเนื้อหา สาระ ตามตำราหรือที่หลักสูตรกำหนด นอกเหนือจากหลักสูตร จากประสบการณ์ตรง เรื่องเล่าต่างๆ ฯลฯ ขอให้ยกตัวอย่าง/ ครูสอนเป็นรายวิชาหรือไม่ แล้วนักศึกษสามารถบูรณาการความรู้จากวิชาต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริงได้หรือไม่ อย่างไร

- ลักษณะของตำราที่ใช้เรียนมีลักษณะอย่างไร เป็นเนื้อหาที่แน่นอนตายตัวหรือไม่ สามารถแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากที่ครูสอนได้หรือไม่

- ครูแนะนำให้อ่านหนังสืออ่านประกอบที่ไม่ใช่เชิงวิชาการนอกเหนือจากที่หลักสูตรกำหนดไว้บ้างหรือไม่ อย่างไร

- นักศึกษาประทับใจวิชาอะไร ที่ยังสามารถจดจำได้อยู่ เพราะเหตุใด/ ความรู้ที่เรียนจากโรงเรียน มีอะไรบ้างที่นำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

การเรียนการสอน/การเรียนรู้เป็นอย่างไร

- วิธีการจัดการเรียน การสอนเป็นอย่างไร เช่น ครูเป็นผู้กำหนด หรือตามความต้องการของผู้เรียน ฯลฯ /ครูมักจะสอนโดยวิธีใด เช่น บรรยาย อภิปรายกลุ่ม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ฯลฯ และอย่างไร ขอให้ยกตัวอย่าง

- นักศึกษาได้มีโอกาสพูดคุยกับครูแบบไม่เป็นทางการหรือปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับครูบ้างหรือไม่ อย่างไร ทำไมจึงเลือกพูดคุยหรือปรึกษากับครูท่านดังกล่าว

- นักศึกษามีโอกาสได้คิดสร้างสรรค์หรือใช้จินตนาการในการสร้างสรรค์ความรู้บ้างหรือไม่ อย่างไร

- นักศึกษามีโอกาสได้เรียนรู้นอกชั้นเรียนบ้างหรือไม่ อย่างไร / นักศึกษาคิดว่าการเรียนรู้ในชั้นเรียน กับนอกชั้นเรียน มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

- การเรียนรู้ในโรงเรียนมีลักษณะของการแข่งขันระหว่างผู้เรียนบ้างหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด

- ครูให้การบ้านที่มีลักษณะใด เช่น ฝึกทำซ้ำๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญ หรือสร้างสรรค์งานใหม่ ให้งานกลุ่มทำร่วมกันกับเพื่อนๆ ฯลฯ

- ใครเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ ในโรงเรียน และนักศึกษาคิดว่าเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด / นักศึกษารู้สึกพึงพอใจกับกฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ ในโรงเรียน หรือไม่ เพราะเหตุใด

- นักศึกษาเคยมีความรู้สึกว่าคุณให้ความสนใจผู้เรียนไม่เท่าเทียมกันบ้างไหม อย่างไร/ ครูมักคาดหวังให้ผู้เรียนเป็นอย่างไร/ ครูมักชื่นชมนักศึกษาที่มีลักษณะเป็นอย่างไร

- สิ่งที่นักศึกษาได้เรียนรู้จากโรงเรียนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาตนเอง อย่างไรบ้าง เช่น มีความรู้มากขึ้น จิตใจดีขึ้น ควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น สามารถเผชิญปัญหา และสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้

- เมื่อนักศึกษามีปัญหาทั้งในด้านการเรียนและปัญหาส่วนตัว นักศึกษาปรึกษาใคร เช่น เพื่อนร่วมชั้นเรียน เพื่อนข้างบ้าน ครู พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ฯลฯ เพราะเหตุใด

- คุณลักษณะของผู้เรียนที่ดีในมุมมองของนักศึกษาเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด ขอให้อธิบาย

- นักศึกษามีความสุข/หรือทุกข์ในการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร ขอให้อธิบาย

- นักศึกษามีค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนอย่างไร เช่นการเรียนสูงส่งผลให้มีชีวิตในอนาคตที่ดี การเรียนช่วยไม่ให้เสียเปรียบผู้อื่น รู้เท่าทันผู้อื่น ฯลฯ

- นักศึกษามีเป้าหมายในการเรียนรู้อย่างไร หรือเรียนไปเพื่ออะไร เพื่อใคร เพราะเหตุใด

การประเมินผลการเรียนรู้เป็นอย่างไร

- ในวิชาต่างๆ มีการวัดผลการเรียนอย่างไร วัดอะไรบ้าง เช่น ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ การนำไปประยุกต์ใช้ ฯลฯ/ ข้อสอบมีลักษณะอย่างไร ถามความรู้ประเภทไหน มีวิธีการสอบอย่างไร และนักศึกษาเตรียมตัวอย่างไร

- การตัดสินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าผ่าน หรือตก มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน แน่นนอนหรือไม่อย่างไร/ นักศึกษาคิดว่าควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ในลักษณะใด เพราะเหตุใด

- ผลการเรียนของนักศึกษาเป็นอย่างไร นักศึกษาพอใจไหม/ นักศึกษากังวลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษามากหรือน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

- เมื่อตอนที่นักศึกษาเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นักศึกษาคิดว่าต้องการเรียนต่อในสาขาใด เพราะเหตุใด/ นักศึกษาพอใจไหมที่ได้เข้ามาเรียนในสาขาการพยาบาล เพราะเหตุใด

- พ่อ แม่ ผู้ปกครองคิดอย่างไรต่อการเรียนต่อในสาขาการพยาบาลของนักศึกษา เพราะเหตุใด

กรอบของคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการเขียนบันทึกประจำวันของนักศึกษาพยาบาล

1. วันนี้มีประสบการณ์การเรียนรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง
2. การเรียนรู้ในวันนี้ช่วยให้นักศึกษาพัฒนาตนเองในด้านใดบ้าง
3. ภายใต้อาการเรียนรู้ของนักศึกษามีสิ่งใดที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นได้
4. นักศึกษาต้องการสิ่งใดในการช่วยสนับสนุนการเรียนรู้
5. ในวันถัดไปนักศึกษามีเป้าหมายจะการพัฒนาตนเองในด้านใดและอย่างไร

ชุดที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์อาจารย์พยาบาล

พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์เป็นอย่างไร

- ท่านได้รับการศึกษาสูงสุดในระดับใด สาขาใด สำเร็จการศึกษาจากสถาบันใด

เพราะเหตุใดจึงเลือกเข้ารับการศึกษาดังกล่าว

- อาจารย์สอนนักศึกษาชั้นปีใด/ มีประสบการณ์ในการสอนมานานกี่ปี
- นอกจากงานสอนที่คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์แล้ว มีงานหรือกิจกรรมอื่นที่ทำอยู่บ้างหรือไม่ ทั้งที่เป็นภายในและภายนอกคณะพยาบาลศาสตร์

ฐานคิด/ระบบความคิด ความเชื่อที่นำไปสู่การจัดการเรียนรู้ของอาจารย์พยาบาลเป็นอย่างไร

- เมื่อพูดถึงเรื่องของความจริง อาจารย์มองว่าความจริงมีลักษณะเป็นอย่างไร / อาจารย์คิดว่าการยอมรับว่าสิ่งใดจะเป็นความจริงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับอะไรบ้าง / อาจารย์คิดว่าคนอื่น ๆ มองความจริงเหมือนกับอาจารย์หรือไม่ ทุกคนมองความจริงเหมือนกันหรือต่างกัน อย่งไร เพราะเหตุใด

- อาจารย์มองว่า ความจริงต่างๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น เกิดขึ้นเอง มีผู้สร้างขึ้น ฯลฯ/ เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป หรือบริบทแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป อาจารย์เชื่อว่าความจริงเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ อย่งไร

- อาจารย์รับรู้ความจริงได้โดยวิธีใดบ้าง อย่งไร/ อาจารย์คิดว่ามนุษย์เราได้รับความรู้มา อย่งไร รู้มาจากไหนได้บ้าง/ ในมุมมองของอาจารย์ในการดำรงชีวิตมนุษย์เราต้องใช้ความรู้ประเภทใดบ้าง

- ในมุมมองของอาจารย์ ถ้าพูดถึงความรู้ สิ่งที่เราเรียกว่าความรู้มีลักษณะเป็นอย่างไร และขอให้ยกตัวอย่างความรู้มีอะไรบ้าง

- อาจารย์มองว่าตัวเองมีความสัมพันธ์กับสิ่งใดบ้าง เช่น บุคคลอื่น สิ่งที่อยู่ภายนอก บริบทแวดล้อม ฯลฯ และสัมพันธ์กันอย่างไร

- ในมุมมองของอาจารย์เข้าใจว่าการศึกษาคืออะไร เช่น การเรียนในระบบโรงเรียน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การปฏิบัติ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ฯลฯ เพราะเหตุใด

- อาจารย์คิดว่าในการเรียนรู้เรื่องต่างๆ สิ่งใดสำคัญที่สุด เพราะเหตุใด เช่น เนื้อหา/สาระ กระบวนการ วิธีที่จะเรียนรู้ คุณค่าของสิ่งที่ได้เรียนรู้ ความคิด ความรู้สึกของนักศึกษาต่อการเรียนรู้ ซึ่งอาจมีความสุข หรือมีความทุกข์ ฯลฯ

- อาจารย์มองว่าผู้เรียนทุกคนต้องมีความรู้เหมือนกันไหม และต้องมีคุณลักษณะเป็นมาตรฐานเดียวกันหรือไม่ เพราะเหตุใด/ อาจารย์มองว่าผู้เรียนทุกคนมีความแตกต่างหลากหลายกันหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใดจึงแตกต่างกัน

- อาจารย์คิดว่าการประพฤติปฏิบัติของบุคคล ขึ้นอยู่กับอะไรบ้าง อย่างไร/ อาจารย์มักจะปฏิบัติตามความคิด ความเชื่อของตนเองหรือไม่ หรือปฏิบัติตามผู้อื่นเพราะเหตุใด

- อาจารย์เคยมีประสบการณ์ในการสร้างความรู้จากประสบการณ์ของตนเองบ้างหรือไม่ เมื่อไหร่ อย่างไร ขอให้ยกตัวอย่าง

การจัดการเรียน การสอน/การเรียนรู้เป็นอย่างไร

- อาจารย์ได้กำหนดเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ไว้หรือไม่ กำหนดอย่างไร ใช้อะไรเป็นฐานในการกำหนดเช่น ความต้องการของผู้เรียน ความต้องการของผู้สอน ความต้องการตามนโยบาย ฯลฯ

- ในส่วนของกระบวนการเรียนรู้ฯ ละประเมินผลการเรียนรู้ ถ้านักศึกษาไม่เข้าใจ อาจารย์เปิดโอกาสให้นักศึกษาถามได้หรือไม่ เนื้อหาของการสอนเป็นอย่างไร ใช้สื่อการสอนแบบใด สื่อที่ใช้ได้มาอย่างไร

- อาจารย์สอนวิชาอะไร หัวข้ออะไร ในวิชาต่างๆ อาจารย์สอนอย่างไร สอนอะไรบ้าง สอนตามตำราหรือไม่ มีอย่างอื่นอีกหรือไม่นอกเหนือจากตำราที่ใช้ในการเรียนการสอนวิชาเหล่านี้

- อาจารย์ได้ยกตัวอย่างจากประสบการณ์ตรงบ้างหรือไม่ อย่างไร และการยกตัวอย่างช่วยให้อาจารย์สอนเข้าใจได้ดีขึ้นเพียงไหน / อาจารย์มักจะมอบหมายงานให้แก่นักศึกษาในลักษณะใด (งานเดี่ยว/งานกลุ่ม) หรือสืบค้นความรู้ประเภทไหน

- เคยมีนักศึกษามาปรึกษาปัญหาต่างๆ หรือมาปรึกษาทั้งเรื่องเรียน เรื่องส่วนตัวอื่นๆ กับอาจารย์บ้างหรือไม่ บ่อยไหม แล้วอาจารย์ปฏิบัติอย่างไร/ อาจารย์มีโอกาสได้รับฟังความคิดเห็น ความรู้สึกของนักศึกษามากหรือน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด/ อาจารย์เคยได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักศึกษาบ้างไหม อย่างไร หลังจากได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันแล้ว อาจารย์รู้สึกอย่างไร

- อาจารย์ได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับนักศึกษาบ้างหรือไม่ กิจกรรมใดบ้าง ขอให้ยกตัวอย่าง/ สถานการณ์ใดหรือกิจกรรมใดที่ช่วยให้อาจารย์เข้าใจความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของนักศึกษามากขึ้น หรือเห็นแง่มุมในด้านต่างๆ ในตัวนักศึกษามากขึ้น

- อาจารย์ส่งเสริมให้นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนด้วยกัน รุ่นพี่ รุ่นน้อง ครู/อาจารย์ พยาบาลที่แหล่งฝึกปฏิบัติ ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ฯลฯ หรือไม่ อย่างไร

- อาจารย์ส่งเสริมให้นักศึกษาเรียนรู้แบบร่วมมือกันเพื่อเกิดผลสำเร็จร่วมกันบ้างหรือไม่
อย่างไร/ อาจารย์เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการสะท้อนความคิด ความรู้สึก
กับเพื่อนๆ หรือผู้อื่นบ้างหรือไม่ อย่างไร

- อาจารย์มักควบคุมให้นักศึกษาปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ วินัย มากหรือน้อยเพียงใด
ในเรื่องใด เพราะเหตุใด / อาจารย์ให้อิสระในการเรียนรู้แก่นักศึกษามากหรือน้อยเพียงใด อย่างไร
เช่นอิสระในการคิดสร้างสรรค์ การถามคำถาม แสดงความคิดเห็น การปฏิบัติ ฯลฯ / อาจารย์
คาดหวังว่านักศึกษาควรมีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง และคาดหวังกับนักศึกษาทุกคนหรือไม่ เพราะเหตุใด

- อาจารย์เคยได้มีโอกาสพบปะ พูดคุยกับพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ของ นักศึกษา บ้างหรือไม่
และพูดคุยกันในเรื่องใด / อาจารย์มักแสดงถึงความห่วงใย เอาใจใส่ เอื้ออาทร หรือ ให้กำลังใจ
นักศึกษาโดยวิธีใด อย่างไร ในสถานการณ์ใด ขอให้ยกตัวอย่าง

- อาจารย์เชื้ออำนวยการหรือช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ทั้งภายในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน
อย่างไร ขอให้อธิบาย/ อาจารย์คิดว่าใครสามารถเป็นผู้เชื้ออำนวยการหรือช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้
ได้บ้างเพราะเหตุใด

- อาจารย์คิดว่านักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาตนอย่างไรบ้างหลังจากเรียนในสาขา
การพยาบาล เพราะเหตุใด/ อาจารย์คิดว่าอะไรคือ สิ่งที่ช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้หรือการพัฒนา
ตนของนักศึกษา เพราะเหตุใด

- อาจารย์คิดว่าการเรียนรู้นอกชั้นเรียน เช่นบนหอผู้ป่วย ศูนย์สาธารณสุข สุข ชุมชน และ
แหล่งฝึกปฏิบัติงานต่างๆ รวมทั้งในขณะที่นักศึกษาอาศัยอยู่ในหอพัก ช่วยให้นักศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับ
อะไรบ้าง เพราะเหตุใด

- อาจารย์คิดว่าศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา ช่วยในด้านจิตใจหรือจิตวิญญาณ
ของนักศึกษาได้อย่างไรบ้าง หรือมีประโยชน์อย่างไรต่อนักศึกษา เพราะเหตุใด

- อาจารย์คิดว่านักศึกษาควรเรียนรู้ความรู้ประเภทใดเช่น เนื้อหา สารระ ทักษะการปฏิบัติ
ประสบการณ์ชีวิต ฯลฯ เพราะเหตุใด

- อาจารย์มีความเชื่อมั่นหรือยอมรับความสามารถของนักศึกษา มากน้อย เพียงใดมักเชื่อมั่น
ในนักศึกษาที่มีคุณลักษณะอย่างไร เพราะเหตุใด/ อาจารย์คิดว่านักศึกษามีความพร้อมในการเรียนรู้
สิ่งใหม่ หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่มากหรือน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด/ นักศึกษาสามารถพึ่งพาตนเองได้
มากหรือน้อยเพียงใด สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้หรือไม่ อย่างไร

การประเมินผลการเรียนรู้เป็นอย่างไร

- อาจารย์มีการประเมินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาอย่างไร เพราะเหตุใดจึงประเมินเช่นนั้น
- สำหรับข้อสอบที่ใช้ในการประเมินผลการเรียนของนักศึกษา อาจารย์มักถามความรู้ลักษณะใด เช่นในตำราเรียน ประสบการณ์นอกชั้นเรียน ฯลฯ เพราะเหตุใด
- การตัดสินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาว่່าผ่าน หรือตก มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน แน่นนอนหรือไม่อย่างไร และอาจารย์ปฏิบัติอย่างไร
- อาจารย์พึงพอใจกับเกณฑ์การประเมินผลที่ปฏิบัติอยู่หรือไม่ หรือเห็นว่าควรเป็นอย่างไร
- อาจารย์พึงพอใจกับผลการเรียนรู้ของนักศึกษาหรือไม่ เพราะเหตุใด

เลขที่ R 03

คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์
มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร ทำเอกสารฉบับนี้ให้เพื่อแสดงว่า

โครงการวิจัย เรื่อง กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาต้นแบบของครุมนักศึกษาพยาบาล
เลขที่โครงการ 04.54

หัวหน้าโครงการ นางบุญทิวา สุวิทย์

ผู้ร่วมโครงการ -

ชื่อสถานที่ทำงาน คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

โครงการนี้ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน คณะพยาบาล
ศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช โดยยึดหลักเกณฑ์ตามคำประกาศเจตจำนงและแนว
ทางการปฏิบัติการวิจัยทางคลินิกที่ดี

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการที่เสนอได้

ให้ไว้ ณ วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2554

รศ.จิตตรา กุสมกรณ์

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางบุญทิวา สุวิทย์
วันเดือนปีเกิด	6 ธันวาคม 2510
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	99/67 หมู่ 5 ต. บางศรีเมือง อ. เมือง จ. นนทบุรี 11000 โทรศัพท์ 02-8815002, 089-7454157
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์พยาบาล
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร 131/5 ถ. ชาว ต. วชิระ อ. ดุสิต จ. กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2531	ประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์เทียบเท่าปริญญาตรี จาก วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์
พ.ศ. 2539	พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลศึกษา) จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2556	การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ